

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI**

**PİRÎ HALÎFE'NİN TEZKİRE-İ EVLİYÂ'SI
(İNCELEME-METİN)**

Rabia OKTAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman: Prof. Dr. Vildan COŞKUN

ŞUBAT- 2023

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

PİRÎ HALÎFE’NİN TEZKİRE-İ EVLİYÂ’sı
(İNCELEME-METİN)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Rabia OKTAR

Enstitü Anabilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı
Enstitü Bilim Dalı : Eski Türk Edebiyatı

“Bu tez 22/02/2023 tarihinde yüzyüze olarak savunulmuş olup aşağıdaki isimleri bulunan jüri üyeleri tarafından Oybirliği ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI
Prof. Dr. Vildan COŞKUN	Başarılı
Prof. Dr. İsmail GÜLEÇ	Başarılı
Dr. Öğr. Üyesi Orhan KAPLAN	Başarılı

ETİK BEYAN METNİ

Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve Etik Kurul Onayı gerektiği takdirde onay belgesini aldığımı beyan ederim.

Etik kurul onay belgesine ihtiyaç var mıdır?

Evet

Hayır

(Etik Kurul izni gerektiren araştırmalar aşağıdaki gibidir:

Anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme teknikleri kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütülen her türlü araştırmalar,

İnsan ve hayvanların (materyal/veriler dahil) deneysel ya da diğer bilimsel amaçlarla kullanılması,

İnsanlar üzerinde yapılan klinik araştırmalar,

Hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalar,

Kişisel verilerin korunması kanunu gereğince retrospektif çalışmalar.)

Rabia OKTAR

22/02/2023

ÖNSÖZ

Klasik Türk Edebiyatı'nda tezkiretü'l-evliyâ türünde ortaya koyulan eserlerin büyük çoğunluğu Ferîdüddîn Attâr'ın (ö. 618/1221) *Tezkiretü'l-evliyâ*'sının tercümeleri şeklindedir. Pîrî Halîfe'nin *Tezkire-i Evliyâ*'sı da bu çerçevede ele alınabilecek eserlerden olup muhtasar bir tercüme niteliğindedir.

Millî Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu'nda 06 Mil Yz A8665 yer numarasında kayıtlı olan mütercim Pîrî Halîfe (ö. 1455-1460 [?])'nin *Tezkire-i Evliyâ*'sı üzerinde her hangi bir çalışmanın yapılmamış olduğu tespit edilerek bu eserin klasik Türk edebiyatı sahasına tanıtılması gayesiyle çalışmaya başlanmıştır. Çalışmamız eserin 2b-50b varaklar arasının transkripsiyonunu içermektedir. *Tezkire-i Evliyâ*'nın çalışmamıza dâhil olan varakları, 13 velînin hayat hikâyelerinden ve hikmetli sözlerinden rivâyet ve nakilleri içermektedir. Bu hikâye ve sözlerde evliyânın tövbe edip ibret alma, kalbi dünyadan ve dünyalık olandan arındırma, Allah (c.c.)'a teslimiyet, halka tamah etmeme, nefisle mücadele edip onun arzusuna cevap vermeme halleri anlatılmıştır. Toplam seksen menkıbe ve yirmi dört söz nakledilmiştir.

Çalışmamız iki ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde öncelikle tezkiretü'l-evliyâ türü ve Türk edebiyatındaki örneklerinden, Ferîdüddîn Attâr'ın *Tezkiretü'l-Evliyâ*'sından bahsedilmiştir. Ardından *Tezkiretü'l-Evliyâ* tercümeleri arasına giren Sinan Paşa'nın eseri ile Serhat Küçük, ve Uluhan Özalan'ın çalışmalarında yer alan bir velî (Râbia-i Adeviyye bahsi) ele alınarak üslup ve içerik mukâyesesi yapılmış, Pîrî Halîfe'nin eseri ile aralarındaki benzerlik ve farklılıklar ortaya koyulmuştur. Devamında mütercim Pîrî Halîfe, müstensih Mustafa b. Mustafa (ö. [?]) ve Pîrî Halîfe'nin *Tezkire-i Evliyâ*'sının muhtevassından bahsedilerek eserde yer alan velîlerin hayatlarına dair kısa bilgilere yer verilmiş; metnin imlası ve transkripsiyonda uygulanan yöntem açıklandıktan sonra ikinci bölüme geçilmiştir.

İkinci bölüm eserin 2b ile 50b varakları arasının transkripsiyonlu metnini içermektedir. Bitiş, çalışmamızdan elde edilen sonuçların anlatıldığı ve eserin değerlendirildiği "Sonuç" bölümü ile dir. Çalışmanın sonunda eserin, çalışmamızın konusunu teşkil eden varaklarının (2b-50b) tıpkıbasımı yer almaktadır.

Çalışmamızda evliyâ tezkirelerinin bir tür olarak ele alınması hususunda Recep Şükrü Güngör'ün "Türk İslam Edebiyatında Tezkire ve Evliyâ Tezkireleri" ile Serhat Küçük'ün "Tezkire ve Tezkireciliğin Gelişimi" makalelerinden faydalanılmıştır. Evliyânın hayat hikâyelerinin sunulması aşamasında *TDV İslam Ansiklopedisi*'nden ve çeşitli makalelerden faydalanılmıştır. Pîrî Halîfe'nin menkıbevî hayatını ihtivâ etmesi sebebiyle Müellif Şerîf b. Şerîfî tarafından te'lif edilmiş olan ve Millî Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu'nda yer alan *Menâkıbu'l-Ârifîn* (Mil Yz A 9337) isimli eser de çalışmamızı aydınlatmıştır. Ferîdüddîn Attâr'ın *Tezkiretü'l-Evliyâ'sı* çalışmanın her aşamasında bize rehberlik etmiştir. İmla hususiyetlerinin ortaya koyulmasında Mehmet Fatih Köksal'ın "Metin Neşrinin Ana Esasları" makalesindeki tekliflerinden faydalanılmıştır. Serhat Küçük'ün "16. Yüzyıla Ait Bir Tezkiretü'l-Evliyâ Tercümesi" (2011), Vildan Coşkun'un "Molla Yûsuf'un Fütüvvet Risâlesi" (2021) ile "*Sergüzeştüm Güzel Hikâyetdür*" *Zaîfî'nin Sergüzeşt-nâmesi* (2013) çalışmaları imla konusunda faydalanılan kaynaklardandır. *Tezkire-i Evliyâ'nın* transkripsiyonu aşamasında aynı kelimelerin farklı şekillerde yazılmış olması metnin transkripsiyonunun standartlaştırılmasını zorlaştırmıştır. Bu aşamada *Kubbealtı Lugatı*, Cem Dilçin'in *Yeni Tarama Sözlüğü* (2018) ile *Kâmûs-ı Türkî* sözlüklerinden faydalanılmıştır. Altınlılar ve kaynakça SAÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü tez yazım klavuzunda da belirtilen İSNAD 2. Edisyon Metiniçi referans sistemine uygun şekilde oluşturulmuştur.

Lisansüstü öğrenimim boyunca ve tezimin her aşamasında bana rehberlik eden kıymetli hocam ve danışmanım Prof. Dr. Vildan Coşkun'a gönülden teşekkür ederim. Çalışmama derin bilgi ve tecrübeleriyle katkıda bulunan saygı değer hocam Prof. Dr. İsmail GÜLEÇ'e ve hem lisansüstü öğrenimimde hem de tezimin teşekkülü aşamasında değerli fikirleriyle bana yol gösteren hocam sayın Dr. Öğr. Üyesi Orhan Kaplan'a teşekkürlerimi sunarım. Lisansüstü öğrenimim aşamasında kıymetli bilgileriyle fikir dünyamı aydınlatan saygı değer hocalarım Prof. Dr. Bayram Ali Kaya ve Prof. Dr. Ozan Yılmaz'a şükranlarımı sunarım.

RABİA OKTAR

22/02/2023

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	ii
TABLO LİSTESİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: TEZKİRE-İ EVLİYÂ'NIN TANITIMI VE İNCELENMESİ	4
1.1. Tezkiretü'l-Evliyâ.....	4
1.2. Klasik Türk Edebiyatında Tezkiretü'l-Evliyâ	5
1.2.1. Ferîdüddîn Attâr'ın Tezkiretü'l- Evliyâ'sı	6
1.2.2. Tezkiretü'l-Evliyâ Tercümelerinin Bir Mukâyesesi.....	8
1.2.2.1. Tezkiretü'l- Evliyâ Tercümelerinde Anlatılan Râbia-i Adeviyye Menâkıbı	12
1.3. Mütercim Pîrî Halife.....	31
1.4. Müstensih Mustafa bin Mustafa	33
1.5. Pîrî Halife'nin Tezkire-i Evliyâ'sı	34
1.5.1. Nüsha Tavsifi	34
1.5.2. Eserin Dil ve Üslup Özellikleri	35
1.5.3. Eserin Muhtevası	36
1.5.3.1. Eserin Özeti.....	36
1.5.3.2. Metinde Adı Geçen Velîler	39
1.5.4. Eserin İmlâ Özellikleri	48
1.5.4.1. Ünlülerin Yazılışı.....	48
1.5.4.2. Ünsüzlerin Yazılışı.....	51
1.5.4.3. Ses Bilgisi	53
1.5.4.4. Metnin Transkripsiyon ve İmlâsında İzlenen Yol.....	55
BÖLÜM 2: TEZKİRE-İ EVLİYÂ (METİN)	59
SONUÇ	94
KAYNAKÇA	96
EK	103
ÖZGEÇMİŞ	152

KISALTMALAR

- a.s.** : Aleyhisselâm
bkz. : Bakınız
c.c. : Celle celâluh
Çev. : Çeviren
EAT : Eski Anadolu Türkçesi
Ed. : Editör
F. : Farsça
H. : Hicrî
haz. : Hazırlayan
Hz. : Hazreti
İFAV : İlahiyat Fakültesi Vakfı
M. : Milâdî
MK. : Millî Kütüphane
no. : Numara
nşr. : Neşreden
ö. : Ölümü, ölüm tarihi
Örn. : Örneğin
r.anhâ : Radıyallâhu anhâ
r.a. : Radıyallâhu anh
r.h. : Rahmetullâh-ı aleyh
s. : Sayfa
s.a.v. : Sallallâhu aleyhi vesellem
SAÜ : Sakarya Üniversitesi
TDK : Türk Dil Kurumu
TDV : Türkiye Diyanet Vakfı
vb. : ve benzeri
yy. : yüzyıl

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Sinan Paşa'nın <i>Tezkiretü'l-Evliyâ</i> 'sında Râbia-i Adeviyye Bahsi- Takdim Bölümünde Yer Alan Seci Örnekleri	13
Tablo 2: Serhat Küçük'ün Serhat Küçük'ün "16. Yüzyıla Ait Bir Tezkiretü'l-Evliyâ Tercümesi (Giriş- Metin- Sözlük- Tıpkıbasım)" Çalışmasında Râbia-i Adeviyye Bahsi Takdim Cümlesinde Yer Alan Seci Örnekleri	13
Tablo 3: Uluhan Özalan'ın "Bir Tezkiretü'l-Evliyâ Tercümesi (Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük)" Çalışmasında Râbia-i Adeviyye Bahsi Takdim Bölümünde Yer Alan Seci Örnekleri	13
Tablo 4: Pîrî Halîfe'nin <i>Tezkire-i Evliyâ</i> 'sındaki Secili Kelimeler	36
Tablo 5: Pîrî Halîfe'nin <i>Tezkire-i Evliyâ</i> 'sındaki Velîler ve Yer Aldığı Varaklar	39
Tablo 6: Çeviriyazıda Kullanılan Transkripsiyon Sistemi	58

ÖZET

Başlık: Pîrî Halîfe'nin Tezkire-i Evliyâ'sı (İnceleme-Metin)

Yazar: Rabia OKTAR

Danışman: Prof. Dr. Vildan COŞKUN

Kabul Tarihi: 22/02/2023

Sayfa Sayısı: iv (ön kısım) + 103 (tez) + 49 (ek)

Bu çalışma Millî Kütüphane Yazmalar Koleksiyonunda kayıtlı yer numarası 06 Mil Yz A 8665 olan, Tezkire-i Evliyâ isimli eserin 2b-50b arası varakların (97 sayfa) transkripsiyonlu metnini ve incelemesini içerir. Eserin mütercimi Pîrî Halîfe (ö. 1455-1460 [?]) olup eser müstensih Mustafa b. Mustafa (ö. [?]) tarafından 1778 yılında istinsah edilmiştir. Eserin tamamı yaklaşık 100 varak olup bu çalışmada 2b ile 50b varaklar arası (48 varak) transkribe edilmiştir. Tezkire-i Evliyâ Eski Anadolu Türkçesi ses özelliklerini taşıması ve Ferîdüddîn Attâr'ın Tezkiretü'l-Evliyâ'sının tercümelerine dahil edilebilecek nitelikte olması sebebiyle klasik Türk edebiyatı çalışma sahasına ve araştırmacıların dikkatine sunulmuştur. Bu çalışma iki ana bölümden oluşmaktadır. Çalışmamızın birinci bölümünde evliyâ tezkireleri, Ferîdüddîn Attâr'ın Tezkiretü'l-Evliyâ'sının tercümeleleri ile Pîrî Halîfe'nin Tezkire-i Evliyâ isimli eseri hakkında bilgi verildikten sonra metnin imlasından bahsedilmiştir. İkinci bölümde Tezkire-i Evliyâ'nın transkripsiyonlu metni sunulmuştur. Ardından Sonuç ve Bibliyografya verilmiştir. Tezkire-i Evliyâ (2b-50b), içerisinde 13 velînin menkıbelerini ve sözlerini ihtiva eden didaktik nitelikte bir eserdir. Çalışmada Ferîdüddîn Attâr'ın Tezkiretü'l-Evliyâ'sının tercümelerinden olan, Sinan Paşa'nın Tezkiretü'l-Evliyâ'sı, Serhat Küçük (2011) ve Uluhan Özalın'ın (2009) çalışmalarına konu olan tercümeleler ele alınarak bir mukâyese çalışması yapılmış, Pîrî Halîfe'nin Tezkire-i Evliyâ'sı ile aralarındaki benzerlik ve farklılıklar ortaya koyulmuştur. Tezkire-i Evliyâ'nın daha sade bir dille yazıldığı, özet niteliğinde olduğu, içerisinde anlatılmayan bölümlerin ve menkıbelerin olduğu ortaya koyulmuş; Ferîdüddîn Attâr'ın Tezkiretü'l-Evliyâ'sının muhtasar bir tercümesi olduğuna kanaat getirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tezkire-i Evliyâ, Pîrî Halîfe, Evliyâ Tezkiresi, Ferîdüddîn Attâr

ABSTRACT

Title of Thesis: Pîrî Halîfe's Tezkire-i Evliyâ (Examination-Text)

Author of Thesis: Rabia OKTAR

Supervisor: Prof. Dr. Vildan COŞKUN

Accepted Date: 22/02/2023

Number of Pages: iv (pre text) + 103
(main body) + 49 (app)

This study includes the transcribed text and analysis of the 2b-50b leaves (97 pages) of the work titled Tezkire-i Evliya with the registered place number 60 Mil Yz A 8665 in the National Library Manuscripts Collection. The interpreter of the work is Piri Khalifa (d. 1455-1460 [?]) and the work was copied by the copyist Mustafa (d.[?]) in 1778. The entire work is approximately 100 leaves, and in the study, between 2b and 50b leaves (48 leaves) has been transcribed. Tezkire-i Evliya has been brought to the attention of the researchers and the field of classical Turkish literature because it has the sound characteristics of Old Anatolian Turkish and can be included in the translations of Feridüddin Attar's Tezkiretül Evliya. The study consists of two main parts. In the first part of our work, after giving information about Evliya's memorandums, translations of Feridüddin Attar's Tezkiretül Evliya and Piri Khalifa's Tezkire- i Evliya, the spelling of the text is mentioned. In the second part, the transcribed text of Tezkire i Evliya is shown. Then the conclusion and bibliography are issued. In the study, a comparison study was conducted by considering the translations of Feriduddin Attar's Tezkiretül Evliya by Sinan Pasha, Serhat Kucuk (2011) and Uluhan Ozalan's Decrees (2009), which are the subject of the studies, and the similarities and differences between them and Piri Khalifa's Tezkire i Evliya were revealed. It has been revealed that Tezkire i Evliya is written in a simpler language, that it has a summary nature, that there are chapters and legends that are not explained in it; it has been concluded that it is a concise translation of Feriduddin Attar's Tezkiretül Evliya.

Keywords: Tezkire-i Evliyâ, Pîrî Halîfe, Tezkire, Ferîdüddîn Attâr

GİRİŞ

Çalışmanın Konusu

Çalışmamız Millî Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu'nda 06 Mil Yz A8665 yer numarasında kayıtlı olan Pîrî Halîfe (ö. 1455-1460 [?])'nin *Tezkire-i Evliyâ isimli eserinin* 2b ile 50b varaklarının (48 varak) transkripsiyonunu içermektedir. Yapılan bu çalışma eserin Ferîdüddîn Attâr'ın (ö. 618/1221) *Tezkiretü'l-Evliyâ*'sının üç tercümesi ile kısa bir mukâyesesini; mütercim, müstensih ve esere dair edinilen bilgiler ile *Tezkire-i Evliyâ* içerisinde yer alan velîlerin kısa biyografilerini; eserin 48 (2b ile 50b) varağının transkripsiyonlu metnini içermektedir. Transkripsiyonlu metinden sonra çalışmadan elde edilen sonuçlar ile bibliyografya verilmiştir.

Çalışmanın Önemi

Tezkiretü'l-evliyâlar velîlerin hikmetli sözlerini, takvaya ve teslimiyete dayanan yaşamlarını ortaya koyan biyografik eserlerdir. Bu eserlerde velîlerin Allah'a ibadet edip dünyaya meyl etmeme ve dünyalık arzulardan, nefsin tuzaklarından uzak durma, kul hakkına girmeme, ilimle meşgul olma ve daima Allah ile olduğunu bilerek tam bir teslimiyet içerisinde yaşama halleri aktarılmıştır. Klasik Türk edebiyatında bu içerik ve nitelikleri hâiz eserlerin başında hiç kuşkusuz Attâr'ın *Tezkiretü'l-Evliyâ*'sı ile onun tercümeleri yer almaktadır.

Çalışmamızın konusunu oluşturan Pîrî Halîfe'nin *Tezkire-i Evliyâ*'sı, Attâr'ın eserinin üç farklı tercüme çalışması ile mukâyese edilerek değerlendirilmiş, sonuç olarak ise eserin te'lif bir eserden ziyade muhtasar bir tercüme olduğuna kanaat getirilmiştir. Yapılan bu çalışma ile klasik Türk edebiyatını besleyen ve önemli bir yeri olan *Tezkiretü'l-evliyâ* çalışmalarına bir yenisi daha eklenmiş olup araştırmacıların dikkatine sunulmuştur.

Evliyâ tezkireleri, velîlerin menkıbevî hayat hikâyeleri ve hikmetli sözleri vesilesiyle manevi değerleri aktarırken aynı zamanda yazıldıkları dönemin dil özelliklerini de günümüze taşımıştır. *Tezkire-i Evliyâ* da döneminin (15-16. yy.) dil ve söyleyiş özelliklerini ihtiva etmesi bakımından önem taşımaktadır.

Çalışmamızın konusunu teşkil eden varaklar arasında Divan şiirinde de zikredilen velîler yer almakta olup onların biyografilerinin sunulması şiirlerin hayal dünyasının temelinde yatan gerçekliği ve inanç sistemini anlaşılır kılmaya açısından da önem taşımaktadır.

Çalışmanın Amacı

Yapılan bu çalışmanın amacı Millî Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu'nda 06 Mil Yz A8665 yer numarasında kayıtlı olan, Pîrî Halîfe'nin (ö. 1455-1460 [?]) *Tezkire-i Evliyâ'nın* 2b ile 50b arasındaki varaklarının transkribe edilerek evliyâların hayat hikâyelerinin ve hikmetli sözlerinin ortaya koyulması, Ferîdüddîn Attâr'ın *Tezkiretü'l-Evliyâ'sının* tercümelemleri ile arasındaki bir takım benzerlik ve farklılıkların ortaya koyulması ve metnin üslup özelliklerinin ortaya koyulması sebebiyle klasik Türk edebiyatı çalışma alanına; 15-16. yy. döneminin dil özelliklerini okuyucuya aktarması sebebiyle de dil çalışmalarına katkı sağlayacak bu eseri araştırmacıların dikkatine sunmaktır.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışmamız üç bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmı sayılabilecek ilk kısımda tezkiretü'l-evliyâ türünden ve bu türün klasik Türk edebiyatındaki örneklerinden bahsedilmiştir. Bu konuda Recep Şükrü Güngör'ün "Türk İslam Edebiyatında Tezkire ve Evliyâ Tezkireleri" ile Serhat Küçük'ün "Tezkire ve Tezkireciliğin Gelişimi" isimli çalışmalarından faydalanılmıştır. Tezkiretü'l-evliyâlar ve Attâr'ın tercümelemleri hakkında bilgi verilerek *Tezkire-i Evliyâ'nın* yazımıyla yaklaşık aynı dönemlere karşılık gelmesi sebebiyle, Uluhan Özalan'ın Bir Tezkiretü'l-Evliyâ Tercümesi (Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük) isimli yüksek lisans tezi (2009), Serhat Küçük'ün X V I . Yüzyıla Ait Bir Tezkiretü'l-Evliyâ Tercümesi isimli doktora tezi (2011) ve 15. Yüzyılda Sinan Paşa tarafından tercüme edilen ve Emine Gürsoy Naskali (1987) tarafından ilmî neşri yapılan çalışmanın olaylar ve üslup cihetinde kısa bir karşılaştırması yapılarak edilen sonuçlar verilmiştir.

Bu karşılaştırma bölümünden sonra mütercim Pîrî Halîfe ile müstensih Mustafa b. Mustafa'nın hayatına, Pîrî Halîfe'nin *Tezkire-i Evliyâ'sının* muhtevasına ve bahsi geçen velîlerin yaşamlarına dair ulaşılan bilgilere yer verilmiştir. Müellif Şerîf b. Şerîfi

tarafından te'lif edilmiş olan ve Millî Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu'nda yer alan *Menâkıbu'l-Ârifîn* (Mil Yz A 9337) isimli eser Pîrî Halîfe'nin hayatından hikmetli ve yol gösterici hikâyeleri aktarması ve onun menkıbevi hayatını içermesi sebebiyle çalışmamızda faydaladığımız kaynaklardandır.

Metinde yazımdan kaynaklanan anlaşılması güç ifadelerde Ferîdüddîn Attâr'ın *Tezkiretü'l Evliyâ'sı* çalışmamıza rehberlik etmiştir. Evliyâların hayat hikâyelerinin sunulması aşamasında ise velîler hakkında pek çok bilgiyi ihtiva eden *TDV İslam Ansiklopedisi'*nden faydalanılmıştır.

İkinci kısımda *Tezkire-i Evliyâ'nın* transkripsiyonlu metni sunulmuştur. *Tezkire-i Evliyâ'nın* transkripsiyonu aşamasında aynı kelimelerin farklı şekillerde yazılması imla hususiyetlerinin standartlaştırılmasını zorlaştırmıştır. Bu aşamada kelimelerin doğru imlası metinde, metindeki hatalı yazımları ise dipotlarda gösterilmiştir. 18. yy.da istinsah edildiği halde Eski Anadolu Türkçesi özelliklerini taşıdığından, kaleme alındığını düşündüğümüz 15-16. yy. dil özellikleri esas alınarak transkripsiyonu yapılmıştır.

Metnin okunması aşamasında kelimeleri daha anlaşılır kılması açısından *Kubbealtı Lugatı, Yeni Tarama Sözlüğü* ile *Kâmûs-ı Türkî* sözlüklerinden faydalanılmıştır. İmla ve transkripsiyon yöntemlerinin sunulması bahsinde Mehmet Fatih Köksal'ın “Metin Neşrinin Ana Esasları” (2012) isimli makalesinden yararlanılmıştır. Vildan Coşkun'un “*Sergüzeştüm Güzel Hikâyetdür*” Zaîfî'nin *Sergüzeştname'si* (2013) ve Molla Yûsuf'un *Fütüvvet Risâlesi* (2021) isimli çalışmaları ile Serhat Küçük'ün (2011) “16. Yüzyıla Ait Bir *Tezkiretü'l-Evliyâ Tercümesi*” isimli çalışması da Eski Anadolu Türkçesi dil özelliklerini taşıması sebebiyle başvurduğumuz kaynaklardandır.

Son olarak yapılan bu çalışmadan elde edilen sonuçlar, çalışmada başvurulan kaynaklardan oluşan bibliyografya ve metnin yazma nüshası sunulmuştur.

BÖLÜM 1: *TEZKİRE-İ EVLİYÂ*'NIN TANITIMI VE İNCELENMESİ

1.1. Tezkiretü'l-Evliyâ

Tezkire, “anmak hatırlamak” manasına gelen zikir kökünden türemiş olup eski dönemlerde yazılmış olan biyografik-antolojik eseri ifade eder. (Öz, 12 Ekim 2021) Tezkireler köken olarak tabakat kitaplarına dayandırılmıştır. (Güngör, 2018, s.211) Durmuş, tabakat kitaplarının İslâm geleneğinde sahâbe, tâbiîn, âlimler, edip, şâir ve sanatkârlar, sûfiler gibi önemli şahsiyetlerin anlatıldığı bir tür olduğunu belirtmiştir. (2 Ekim 2021) Evliyâ tezkireleri ise “evliyâ mertebesine erişmiş din ve tarikat büyüklerinin gerçek ve efsanevî hayatlarını, kerametlerini anlatan eserler” olarak ifade edilmiştir. (Levend, 1988, 439)

Evliyâ tezkireleri menâkıbnâme türü ile benzerlik göstermektedir. Menâkıb kelimesi ilk olarak, IX. yüzyılda hadis kitaplarında Hz. Peygamber'in ashabının faziletlerinden bahseden bölümlerin adı olarak (kitâbü'l-menâkıb) kullanılırken zamanla sadece tasavvufî nitelik taşıyan menâkıb kitapları için kullanılmıştır. Bu ad dışında “tezkire”, “reşehât”, “makâmât”, “nefehât” gibi farklı isimler de verilmiştir. (Şahin, 9 Ocak 2022)

Kaynaklarda Ferîdüddîn Attâr'ın *Tezkiretü'l-Evliyâ*'sının, adında “tezkire” kelimesi bulunan Farsça ilk biyografik eser olduğu belirtilmiştir. (Öz, 12 Ekim 2021) Attâr'dan önce de sûfilerin yaşantılarına dair eserler yazılmıştır. Bunlardan bazıları “Sülemî'nin (ö. H. 430) *Tabakatu's-Sûfiyye*'si, Ebû Nuaym'ın (ö. H. 430) *Hilyetu'l-Evliyâ'sı*, İbn Cevzî'nin (ö. H. 545) *Sıfatu's-Safve*'si, İbnu'l-Hamis'in (ö. H. 552), *Menâkıbu'l-Ebrâr ve Mehâsinu'l-Ahyâr*'i"dir. (Kuğu, 2006, 2)

Tasavvufta Hz. Peygamber'in bazı sahâbîlere zikir telkin ettiğine inanıldığından zikir silsileleri meydana gelmiştir. Bunlardan Hz. Ali ve Hz. Ebû Bekir'den gelenler olarak değişik kollarla varlığını sürdürmüş olup Ammâr b. Yâsir, Habbâb b. Eret, Bilâl-i Habeşî, Suheyb b. Sinân, Selmân-ı Fârisî, Ebû Zer el-Gıfârî, Abdullâh b. Ömer, Abdullâh b. Amr b. Âs, Osmân b. Maz'ûn, Mikdâd b. Amr, Muâz b. Cebel, Ebü'd-Derdâ, Huzeyfe b. Yemân, Enes b. Mâlik gibi sahâbîler tasavvuf zincirinin ilk halkalarını oluştururken Üveys el-Karanî, Kümeyl b. Ziyâd, Ebû Müslim el-Havlânî, Rebî' b. Huseym, Saîd b. Müseyyeb, Saîd b. Cübeyr, Tâvûs b. Keysân, Hasan-ı Basrî, Habîb el-Acemî, Muhammed b. Vâsi', Sâbit el-Bünânî, Mâlik b. Dînâr, Dâvûd-ı Tâî,

Abdulvâhid b. Zeyd, Şeybân er-Râî, Ebû Hâşim es-Sûfî, İbrâhîm b. Edhem, Ebü'l-Abbâs İbnü's-Semmâk, Râbia-i Adeviyye, Fudayl b. İyâz, Şakîk-ı Belhî, Mârûf-ı Kerhî, Câbir b. Hayyân, Ebû Süleymân ed-Dârânî gibi velîler ikinci halkayı oluşturmuştur. (Öngören, 22 Ocak 2022) Evliyâ tezkirelerinde de bu mübârek şahsiyetlerin yaşamış olduğu hadiseler ve hikmet dolu sözlerine yer verilmiştir. Velîlerin hayatlarındaki önemli olaylar ve müritleriyle yaşamış oldukları hadiseler anlatılırken ibret alınması için âyet, hadis, rivâyet, şiir ve güzel sözlerden faydalanılmış, velîlerin hayatları anlatılarak Müslüman halkı İslamiyette gayrete getirme ve heyecan uyandırma amacı güdülmüştür. (Güngör, 2018, 223-224)

1.2. Klasik Türk Edebiyatında Tezkiretü'l-Evliyâ

Yavuz, Türk edebiyatında tezkire denilince akla ilk olarak şuarâ tezkirelerinin geldiğini oysa ki tercüme niteliğinde olsalar da evliyâ tezkirelerinin şuarâ tezkirelerinden en az bir, bir buçuk asır önce edebiyatımızda yer aldığını ifade etmiştir. (1986, 12) Tezkiretü'l-evliyâlar edebiyatımızda 13. yüzyıldan sonra karşımıza çıkmaktadır. İran'da yetişmiş Avfî (ö. 629/1232 [?]), Ferîdüddîn Attâr, Abdurrahmân-ı Câmî (ö. 898/1492), Devletşah (ö. 900/1494-95 [?]) gibi müelliflerin eserleri Türkçe tezkirelere örneklik ve kaynaklık etmiş olduğundan Türkçedeki tezkireler Farsçadakilerle ortak özelliklere sahiptir. (Uzun, 7 Kasım 2021)

İlk Türkçe tezkireler Farsça örnekler üzerinde yapılan tercüme-ekleme niteliğindeki çalışmalardır. Bu bağlamda Abdurrahmân-ı Câmî'nin *Bahâristân*'ı ile *Nefehâtü'l-Üns*'ü başta Ali Şîr Nevâî (ö. 906/1501) ve Sehî Bey (ö. 955/1548) olmak üzere Türkçe tezkire müelliflerini büyük ölçüde etkilemiştir. (Uzun, 7 Kasım 2021) Kaynaklarda, Ali Şîr Nevâî'nin ilk Türkçe tezkire olan *Mecâlis'ün-Nefâis* isimli eserinin giriş bölümünde İranlı âlim ve Fars şiirinin büyük üstadlarından olan Molla Câmî'nin (ö. 898/1492) (Okumuş, 12 Mart 2022) *Bahâristân*'ı ile Devletşah'ın (ö. 900/1494-95[?]) *Tezkiretü's-Şuarâ*'sının değerli eserler olduğunu söylediği ve Devletşah'tan övgüyle bahsettiği belirtilmiştir. (Eraslan, 14 Şubat 2022)

Anadolu sahasında ilk tezkire türündeki eser Sehî Bey Tezkiresidir. *Tezkire-i Sehî*' den sonra Anadolu sahasında yazılan ikinci tezkire Latîfî'nin *Tezkiretü's-Şuarâ*'sıdır. (Sevgi, 14 Şubat 2022) İranlı müellif Ferîdüddîn Attâr'ın *Tezkiretü'l-Evliyâ*'sının Anadolu sahasında nüshaları ve tercümeleri olması sebebiyle klasik Türk edebiyatında

önemlidir ve Ahmed-i Dâî (ö. 824/1421'den sonra) tarafından yapılan bir tercümesi II. Murad'a (ö. 855/1451) sunulmuştur. Aynı eserin yazarı bilinmeyen bir çevirisi Aydınoğlu Mehmed Bey (ö. 734/1334)'e sunulmuştur. Sonrasında Sinan Paşa tarafından yirmi sekiz evliyânın menâkıbından meydana gelen *Tezkiretü'l-Evliyâ* yazılmıştır. (Koç, 12 Mart 2022) Son yapılan tercüme ise Süleyman Uludağ (İstanbul, 1984) tarafından yapılmıştır. (Şahinoğlu, 7 Kasım 2021)

Lâmiî Çelebi tarafından yazılan *Tercüme-i Nefehâtü'l-Üns* (yazılışı 1521) Câmî'nin *Nefehâtü'l-Üns min Hazarâti'l-Kuds* adlı evliyâ tezkiresinin genişletilmiş tercümesi olup içerisinde Anadolu'da yetişen evliyâlar da olmak üzere toplam 629 velînin hayat hikâyesinden bahsetmiştir. (Kut, 14 Şubat 2022) Ali b. Hüseyin es-Sâfi tarafından yazılan *Reşâhât-ı Aynu'l-Hayât* isimli eseri de ilk defa 1594 yılında Türkçeye tercüme edilmiş olup pek çok velînin yetişmesine katkı sağlamıştır. (Güngör, 2018, 215)

İran edebiyatı ürünleri olan *Nefâhütü'l-Üns, Min Hazarâti'l-Kuds, Nesâyimü'l-Mahabbe Min Şemâyimü'l-Fütüvve, Reşahât-ı Aynü'l-Hayât, Ebu'l-Leys Semerkandî'nin Tezkiretü'l-Evliyâ* tercümesi ve Aşık Ahmed'in *Câmiu'l-Ahbâr* isimli manzum eseri Türkçe tercüme niteliğindeki eserlerdir. (Küçük, 2012, 20) Bunun yanı sıra Belîğ (ö. 1142/1729)'in Baldırzâde Mehmed Efendi (ö. 1060/1650)'nin *Ravza-i Evliyâ*'sını esas alarak yazmış olduğu *Güldeste-i Riyâz-ı İrfân ve Vefeyât-ı Dânişverân-ı Nâdiredân* isimli eseri de tezkire/tabakat niteliğindedir. (Uzun, 7 Kasım 2021)

1.2.1. Ferîdüddîn Attâr'ın *Tezkiretü'l-Evliyâ*'sı

Ferîdüddîn Attâr'ın 1142-1145 yılları arasında Nişabur'da dünyaya geldiği, eczacılık ve tıp alanları ile meşgul olması sebebiyle "Attâr" lakabını aldığı bilinse de müellif hakkındaki bilgiler yetersizdir. Ortaya koyduğu eserlerden ilim tahsilinde bulunduğu, tasavvuf bilgisine sahip olduğu, otuz dokuz yıl boyunca tasavvufî şiir ve hikâyeler topladığı, evlendiği ve bir oğlunu kaybettiğine dair çıkarımlarda bulunulmuştur. (Şahinoğlu, 13 Şubat 2023)

Attâr yazmış olduğu tasavvufî gazellerdeki yaratıcılıkla kendisinden sonra gelen şairlerin de örnek aldığı bir kişi olmuş, gazellerinde vahdet-i vücud anlayışı içerisinde ilahi aşkı dile getirmiştir. Bunun yanı sıra yazmış olduğu şiirlerin çoğunluğunu

mesneviler oluşturmaktadır ve bu eserlerin tamamı tasavvufî niteliktedir. Attâr'a isnad edilen pek çok eser olmakla birlikte ona ait olduğuna dair şüphe bulunmayan sekiz eseri vardır. *İlahinâme, Esrarnâme, Musibetnâme, Hüsrevnâme, Muhtârnâme Mankitu't-Tayr* ve *Divan*'ı manzum olup *Tezkiretü'l-Evliyâ* Attâr'ın tek mensur eseridir. (Şahinoğlu, 13 Şubat 2023)

Ferîdüddîn Attâr tarafından 1220 yılında tamamlanan eser Farsça ile kaleme alınmış olup eserin sebab-i te'lif bölümünde müellif, "Kişi sevdiğiyle beraber olur." hadisine dayanarak eserini kaleme aldığını ifade etmiştir. Eser Câfer-i Sâdık ile başlayıp Hallâc-ı Mansûr ile son bulur. Toplam yetmiş iki velînin menkıbe ve sözlerini ihtiva etmektedir. Attâr eserin girişinde yararlandığı kaynaklardan kendisine ait *Şerhu'l-kalb* isimli eseri müellifi bilinmeyen *Keşfü'l-esrâr* ve *Ma'rîfetü'n-nefs* adlı eserler ile Abdülkerîm el-Kuşeyrî'nin *er-Risâle*'si ve Hücvîrî'nin *Keşfü'l-mahcûb*'undan bahsetmiştir. Daha önce yazılmış olan Sülemî'nin, Ebû Nuaym el-İsfahânî'nin tabakat kitapları ile arasında benzerlik bulunmaktadır. Fakat menkıbelerin ve nakledilen sözlerin sayıca fazla olması, sade bir üslupla yazılmış olması eseri kendisinden önce yazılmış diğer tabakat kitaplarından ayırır. (Öngören, 9 Ocak 2022) Ayrıca adında "tezkire" kelimesi bulunan Farsça ilk biyografik eser olma özelliğine sahiptir. (Öz, 13 Şubat 2023)

Tezkiretü'l-evliyâ ilk defa Reynold Alleyne Nicholson tarafından iki bölüm halinde neşredilmiş (1905-1907) olup eksik bir neşirdir. Eserin Hindistan'da bulunan baskıları ile Mirza Muhammed Kazvini ve Muhammed İsti'lâmî'nin ortaya koyduğu neşirlerde hata ve eksiklikler vardır. (Öngören, 9 Ocak 2022) *Tezkiretü'l-Evliyâ*'nın Doğu Türkçesine yapılan tercüme üzerine Verdi Kankılıç doktora tezi (1972) hazırlamış olup aynı tercüme üzerine Mustafa Kuğu (2006) tarafından da yüksek lisans tezi yapılmıştır. (Özalan, 2009, 3) Sinan Paşa Tercümesi ise Attâr'ın bahsettiği 97 evliyâdan yalnızca 28'ini eserini içermekte olup diğer bazı menkıbe ve sözlerde uzun uzun açıklamalarda bulunması sebebiyle te'lif niteliğinde bir eser olarak kabul edilmiştir. Bu tercüme Emine Gürsoy Naskali (1987) tarafından yayımlanmıştır.

Tezkiretü'l-Evliyâ'nın Anadolu Türkçesine mütercimi bilinen ve bilinmeyen çok sayıda tercümesi yapılmıştır. Mütercimi bilinmeyen tercüme çalışmalarından biri Orhan Yavuz (2006) tarafından yayımlanan "Anadolu Türkçesi ile Yapılan En Eski *Tezkiretü'l-Evliyâ* Tercümesi ve Dil Özellikleri" isimli çalışmadır. Uluhan Özalan'ın (2009) "Bir

Tezkiretü'l-Evliyâ Tercümesi (Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük)” isimli yüksek lisans tezi de anonim bir *Tezkiretü'l-Evliyâ* tercümesine dair yapılmış bir çalışmadır. Eserin Arapça ve Fransızca tercümeleleri de vardır fakat Arapça tercümenin mütercimi belli değildir. (Özalan, 2009, 4) Eserin tercümelelerine dair yapılan diğer çalışmalar Harun Aydın tarafından hazırlanan bir yüksek lisans tezi (2005), Özlem Demirel (2005) tarafından hazırlanan yüksek lisans tezi, Serhat Küçük (2011) tarafından yapılmış bir doktora çalışmasıdır.

1.2.2. *Tezkiretü'l-Evliyâ* Tercümelelerinin Bir Mukâyesesi

Bu bölümde, Pîrî Halîfe'nin *Tezkire-i Evliyâ* isimli eserinde çalışmamıza dahil olan varaklarda (2b-50b) anlatılan bir velî olan Hz. Râbia-i Adeviyye'nin diğer tezkiretü'l-evliyâ çalışmalarındaki ifade şekli, aktarılan menkıbeleri ve sözleri değerlendirilmiş; eserde yer alan diğer velîler açısından da bir karşılaştırması yapılarak aralarındaki benzerlik ve farklılıklar ortaya koyulmuştur. Karşılaştırmada, *Tezkire-i Evliyâ*'nın yazımıyla yaklaşık aynı dönemlere tekâbül etmesi sebebiyle, anonim bir tezkiretü'l-evliyâ tercümesinin çalışıldığı Uluhan Özalan'ın Bir *Tezkiretü'l-Evliyâ* Tercümesi (Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük) isimli yüksek lisans tezi (2009), Serhat Küçük'ün X V I . Yüzyıla Ait Bir *Tezkiretü'l-Evliyâ* Tercümesi isimli doktora tezi (2011) ve 15. Yüzyılda Sinan Paşa tarafından tercümesi yapılan ve Emine Gürsoy Naskali (1987) tarafından ilmî neşri yapılan çalışma tercih edilmiştir.

Uluhan Özalan'ın “Bir *Tezkiretü'l-Evliyâ* Tercümesi (Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük)”

Çalışmaya konu olan eser anonim bir *Tezkiretü'l-Evliyâ* tercümesi olup Kayseri Raşit Efendi Kütüphanesi, 27317 numarada kayıtlıdır. 64 varaktan müteşekkil olup Harekeli Nesih yazı türünde yazılan eserin müstensihî ve mütercimi belli değildir. Eserin ses ve şekil özelliklerinden hareketle 15. yy sonları, 16. yy başlarında tercüme edildiği ifade edilmiştir.

Eserde yer alan velîler, Mâlik bin Dinâr, Muhammed Vâsi', Habîb-i Acemî, Ebû Hâzım-ı Medenî, Utbe-i Gulâm, Râbia-i Adeviyye, Fudayl bin İyâz, İbrâhîm bin Edhem, Bişr-i Hâfî, Zünnûn-ı Mısırî, Câfer-i Sâdık, Üveys el-Karanî, Hasan-ı Basrî'dir.

Zünnûn-ı Mısrî’den bahsedilen bölümün sonu, Câfer-i Sâdık’ın anlatıldığı bölümün başı ve Fudayl bin İyâz bölümündeki bazı varaklar eksiktir. Yeni bir konuya geçildiğine ya da paragraf başına işaret eden “ve nakldür” , “ve dağı”, “dağı” ve “eyitdi” gibi kelimeler ve Arapça bölümler kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Her evliyânın anlatıldığı bölümün girişinde öncelikle o evliyânın takdimi yapılmıştır. (Özalan,2009)

Serhat Küçük-X V I .Yüzyıla Ait Bir Tezkiretü’l-Evliyâ Tercümesi (Giriş-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım)

Çalışmaya konu olan eser Ferîdüddîn Attâr’ın *Tezkiretü’l-Evliyâ*’sının 16. yüzyılda Türkçeye yapılmış mensur bir tercümesidir. Bu çalışma ile eserin çeviri yazılı metni ve sözlüğü ortaya koyulmuştur. 16. yy. sonlarında İsfendiyoğulları döneminde Hacı Hüseyin b. Abdullâh tarafından istinsah edilen eser Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi 154 numarada kayıtlı olup söz konusu çalışmada esere ait 240 varağın transkripsiyonlu metnine yer verilmiştir. Giriş, Metin, Sözlük, Tıpkıbasım bölümlerinden oluşmaktadır. Eser Eski Anadolu Türkçesi dönemi ses özelliklerini taşımaktadır.

Eser Arapça-Farsça karışık bir dille yazılmış olan “Rahman ve Rahim Allah’ın adıyla. Övgü âlemlerin Rabbi olan Allah’adır. O’nun yarattıklarının en hayırlısı olan Hz. Muhammed’e ve bütün ailesine salât ü selâm olsun. İmdi...Gökler kadar yüce hazret, haşmet sahibi padişah, en büyük sultan.” ifadeleri ile başlayıp “dost toluyu başı kesiklere virür,didi” sözleriyle sona ermiştir. (Küçük, 2011)

Eserin başında, eserde anılması planlanan doksan iki velînin ismi belirtilmişse de eserde altmış dokuz velîden bahsedilmiştir. Eserde menkıbelerinden bahsedilen velîler:

1. Câfer-i Sâdık
2. Üveys el-Karanî
3. Hasan-ı Basrî
4. Mâlik-i Dinâr
5. Muhammed bin Vâsi’
6. Habîb-i Acemî
7. Ebû Hâzım-ı Medenî
8. Utbe-ı Gulâm
9. Râbia-i Adeviyye
10. Fudayl bin İyâz
11. İbrâhîm bin Edhem
12. Bişr-i Hâfî
13. Zünnûn-ı Mısrî
14. Bâyezîd-i Bistâmî
15. Abdullâh bin Mübârek
16. Süfyân-ı Sevrî
17. Şakîk-i Belhî
18. Ebû Hanîfe
19. Muhammed Şâfiî
20. Ahmed-i Hanbel
21. Dâvûd-ı Tâi
22. Hâris-i Muhâsibî
23. Ebû Süleymân ed-Dârânî
24. Hâtim-i Esam
25. Süheyl bin Abdullâh
26. Mârûf-ı Kerhî
27. Serî es-Sakatî
28. Ahmed Hadreviyye
29. Yahyâ bin Muâz
30. Şâh Şucâ-i Kirmânî
31. Hüseyin bin Yûsuf
32. Ebû Hafs-ı Haddâd
33. Mansûr-ı Ammâr
34. Ahmed Âsım-ı Antâkî
35. Cüneyd Bağdâdî
36. Ömer ibn-i Osmân Mekkî
37. Ebû Saîd-

i Hazzâz 38. Ebu'l-Hasan-ı Nûrî 39. Ebû Osmân-ı Hayrî 40. Ebû Abdullâh-ı Celâlî 41. Ebû Muhammed-i Nûrî 42. İmâmu'l- Meşâyihâ İbn-i Atâ 43. İbrâhîm bin Dâvûd-ı Mekkî 44. Yûsuf Esbât 45. Ebû Yâkûb-ı İshâk-ı Nehrî 46. Mevzûn-ı Simnûn-ı Mecnûn 47. Ebû Muhammed-i Murtaîş 48. Abdullâh-ı Fazıl 49. Ebu'l-Hasan-ı Pûşenkî 50. Şeyh Hakîm-i Tirmizî 51. Ebûbekr-i Âfâk 52. Abdullâh Menâdil 53. Şeyh Âlî-yi Süheyl-i İsfahânî 54. Hayru'n-Nessâc 55. Ebû Hamza-yı Horasânî 56. Ahmed-i Mesrûk 57. Abdullâh-ı Ahmed-i Mağribî 58. Ebû Âlî-yi Cürcânî 59. Şeyh Ebûbekr-i Tüskistânî 60. Muhammed bin e's-Semmâk 61. Muhammed-i Eslem-i Antâkî et-Tûsî 62. Muhammed bin Harb 63. Ebû Feth-i Mûsilî 64. Ahmed-i Huvârî 65. Hamdûn-ı Kassâr 66. Abdullâh-ı Hübeyk 67. Abdullâh-ı Muhammed-i Hafîf 68. Ebû Muhammed-i Hureyrî 69. Hüseyin-i Mansûr-ı Hallâc. İbrâhîm bin Edhem'den sonraki velîlerin çoğunluğu muhtasar şekilde verilmiştir. (Küçük, 2011)

Eserin bölümlerini oluşturan velîler ve bölüm başlıkları “Hikâyet-i ibn-i Muhammed Ca'fer-i Şâdiq rağıya'llâhu 'anhu: 6b/9-11b/7” şeklinde başlamıştır.

Metinde her velînin anlatıldığı bölümün başında bir takdim cümlesi yer almaktadır. Metinde velîlerin menkıbelerinin ve sözlerinin anlatıldığı bölümler çoğunlukla “rivâyetdür, rivâyetdür ki, râvîler eydür, naıldur, naıldur, naıldur kim, naıldur ki” ve bazı yerlerde de “hikâyet” ifadesi kullanılarak aktarılmıştır.

Sinan Paşa' nın Tezkiretü'l-Evliyâ'sı

Velîyüddin Kütüphanesi no: 1643 (s. 670); Hacı Mahmud Ef, no: 4514 (s.270); Ayasofya, no: 3138 (s. 212) ve Bursa genel 1205'de kaydı “Sinânuddin Yûsuf b. Hızır Hasan Paşa” (ö. H. 891) olarak yapılmış olup Emine Gürsoy Naskali tarafından dil ve lehçe yönünden incelenerek Lâtin alfabesine aktarılarak yayımlanmıştır. (Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1987) Yapılan bu çalışmada bu neşirden faydalanılmıştır.

Sinan Paşa tercümesi Attâr'ın anlattığı 97 evliyâdan 28 velînin hayat hikâyesini ve menkıbesini içine alır. 28 velînin menâkıbını tercüme ettikten sonra bilinmeyen bir sebepten dolayı devamını eserine almamıştır. Eserinde yer alan velîler: Câfer-i Sâdik, Üveys el-Karanî, Hasan-ı Basrî, Mâlik b. Dinâr, Muhammed bin Vâsi', Habîb-i Acemî, Ebû Hâzım-ı Mekkî, Utbe-i Gulâm, Râbia-i Adeviyye, Fudayl bin İyâz, İbrâhîm-i Edhem, Bişr-i Hâfî, Zü'nnûn-i Mısırî, Bâyezîd-i Bistamî Abdullâh bin Mübârek, Süfyân-

ı Sevrî, Şakîk-i Belhî, Ebû Hanîfe-i Kûfî, Şâfî Ahmed-i Hanbelî, Dâvûd-ı Tâî, Hâris-i Muhâsibi, Ebû Süleymân ed-Dârânî, Muhammed-i Semmâk, Muhammed bin Eslem-i Tûsî, Ahmed-i Harb, Hâtim-i Esam, Sehl bin Abdullâh-ı Teşterî, Mârûf-ı Kerhî.

Sinan Paşa'nın eserinde her velînin anlatıldığı bölümün başında secili ve tamlamalarla dolu uzun bir takdim ifadesi yer almaktadır. Bazı sözleri ve menkıbeleri ayrıntılı bir şekilde açıklamış fakat bir çok menkıbe ve sözü esere dahil etmemiştir. Velîlerin söz ve menkıbelerinin aktarıldığı bölümlerde aktarma cümlesi olarak diğer tezkiretül-evliyâ tercümelerinde karşımıza çıkan “naıldür, naıl olunur ki, rivâyetdür” gibi kelimeler yer almamaktadır.

Bu üç tercüme velîler ve anlatılış sırası bakımından değerlendirilecek olursa; eserimizin konusu olan *Tezkire-i Evliyâ*'nın, Sinan Paşa'nın eseri ile benzer bir yapıda olduğu söylenebilir. *Tezkire-i Evliyâ*'da yer alırken Sinan Paşa'nın eserinde bulunmayan velîler, Serî es-Sakatî, Feth-i Musılî, Ahmed b. Hadraveyh'tir. (Bu velîler Pîrî Halîfe'nin eserinin 50b'den sonraki varaklarında yer almaktadır.) Sinan Paşa'nın tercümesinde bulunan fakat *Tezkire-i Evliyâ*'da bulunmayan velîler ise Üveys-i Karanî, Ebû Hâzım-ı Mekkî, Utbe-i Gulâm, Ahmed b. Hanbel, Ebû Süleymân-ı Dârânî'dir. Çalışmamızda transkripsiyonu yapılan varaklardaki (2b-50b) velîlerin tamamı Sinan Paşa'nın eserinde de mevcuttur.

Serhat Küçük'ün çalışmasında Pîrî Halîfe'nin *Tezkire-i Evliyâ*'sında 2b-50b varaklar arasında anlatılan velîlerin tamamı vardır. Fakat Pîrî Halîfe'nin eserinden farklı olarak Hasan Basrî ayrı bir başlıkta anlatılmıştır.

Uluhan Özalan'ın çalışmasında Câfer-i Sâdık bölümünün başı eksik olup *Tezkire-i Evliyâ*'da bu bölümün neredeyse tamamı eksiktir. Velînin sadece takdîmi yapılmış ardından Mâlik b. Dinâr'ın menkıbelerine geçilmiştir. Uluhan Özalan'ın çalışmış olduğu tercümede Süfyân-ı Sevrî, Bâyezîd-i Bistâmî, Abdullâh bin Mübârek, Hâtim-i Esam ve Ebû Hanîfe menkıbeleri bulunmamaktadır. Uluhan Özalan'ın çalışmasında yer alırken *Tezkire-i Evliyâ*'da anlatılmayan velîler Üveys-i Karanî, Ebû Hâzım-ı Mekkî, Utbe-i Gulâm'dır.

1.2.2.1. *Tezkiretü'l- Evliyâ* Tercümelerinde Anlatılan Râbia-i Adeviyye Menâkıbı

Pîrî Halîfe'nin *Tezkire-i Evliyâ*'sında Râbia-i Adeviyye menâkıbı “Maṭlab-ı Râbi‘a ‘Adeviyye” ifadesi ile başlamaktadır. Takdim cümlesi olarak yalnızca “Meryem Safiyye Râbi‘a-i ‘Adeviyye raḥmetu’llâhu ‘aleyh” ifadesi yer almaktadır. (11a)

Serhat Küçük'ün *Tezkiretü'l-Evliyâ* Tercümesi isimli çalışması “Hikâyet-i Râbi‘atu'l- ‘Adeviyye Rażîya'l-lâhu ‘Anhâ” ifadesi ile başlamış ardından Arapça-Farsça kelimelerden müteşekkil bir takdim cümlesine yer verilmiştir:

“O suḥte-i ‘aşk u iştîyâk, o sufte-i ḳurb u ihtirâk, o muḥaddere-i ḥadr-ı ḥâş, o mestûre-i setr-i ihlâş, o şâniye-i meryem-i maḳbûl-i şafiyye.” (Küçük, 2011, 110)

Uluhan Özalan'ın *Bir Tekiretü'l-Evliyâ* Tercümesi isimli yüksek lisans tezinde 6 terkipten oluşan bir takdim cümlesi yer almaktadır: “Bir daḥı ol muḥaḍḍerre-i ḥadr-ı ḥâş, ol mestûre-i setr-i ihlâş, ol ‘ışk-ı iştîyâk, ol şifte-i ḳurb-ı ihtirâk, ol şâniye-i Meryem-i şafiyye, maḳbûlatu'r-ricâl Râbi‘ati ‘Adeviyye rażîya’llâhu‘anha.” (Özalan, 94)

Sinan Paşa'nın menâkıbında 10 terkipten oluşan bir takdim ifâdesi yer almaktadır:

“(…) muḥaddere-i ḥidr-ı şafâ ve mestûre-i setr-i ıştîfâ, maḥrem-i ḥarîm-i ḥâş ve muḳarreb-i bâr-gâh-ı ihtişâş, mazḥar-ı esrâr-ı ilâhî ve menba‘-ı ḳurb-ı ihtirâk, maḥdûme-i serâ-perde-i vaḥdet ve bânû-yi ḥânedan-ı ğayret, şâniye-i Meryem-i şafiyye, Ḥazret-i Râbi‘a-i ‘Adeviyye rażîya’llâhu ‘anhâ ve arzahâ ve tayyaba uḫrâhâ ke-mâ aḥsene ūlâhâ” (Sinan Paşa, 1987, 64)

Tezkire-i Evliyâ'da takdim cümlesine yer verilmemiş olup Sinan Paşa, Uluhan Özalan ve Serhat Küçük'ün ortaya koymuş olduğu çalışmalarda sanatlı bir üslubun ve secili bir ifade tarzının hâkim olduğu bir takdim cümlesi yer almaktadır. Her üç eserde de benzer ya da aynı kelimelerle ifade edilmiş olan bu tamlamalar aşağıdaki tablolarda seci açısından değerlendirilmiştir:

Tablo 1: Sinan Paşa'nın *Tezkiretü'l-Evliyâ*'sında Râbia-i Adeviyye Bahsi- Takdim Bölümünde Yer Alan Seci Örnekleri

Secili İfadeler	Secilerin Türleri		
	Yapısına Göre Seciler	Yer ve İşlevine Göre Seciler	Redif Alışına Göre Seciler
muḥaddere-i ḥıdr-ı şafâ, mestüre-i setr-i iştifâ	Seci-i mutarraf	Seci-i Mukayyed	Seci-i gayr-ı mefruk
mahrem-i ḥarîm-i ḥâş, muḥarreb-i bâr-gâh-ı ihtîşâş	Seci-i mutarraf	Seci-i Mukayyed	Seci-i gayr-ı mefruk
maḥdûme-i serâ-perde-i vaḥdet, bânü-yi ḥânedan-ı ğayret	Seci-i mütevâzî	Seci-i Mukayyed	Seci-i gayr-ı mefruk
şâniye-i Meryem-i şafiyye Ḥazret-i Râbi' a-i 'Adeviyye	Seci-i mutarraf	Seci-i Mukayyed	Seci-i gayr-ı mefruk
raziya'llâhu 'anhâ ve arzâhâ ve tayyaba uḥrâhâ ke-mâ aḥsene ülâhâ	Seci-i mütevâzî	Seci-i Mukayyed	Seci-i gayr-ı mefruk

Kaynak: Tablo yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 2: Serhat Küçük'ün Serhat Küçük'ün “16. Yüzyıla Ait Bir Tezkiretü'l-Evliyâ Tercümesi (Giriş- Metin- Sözlük- Tıpkıbasım)” Çalışmasında Râbia-i Adeviyye Bahsi Takdim Cümlesinde Yer Alan Seci Örnekleri

Secili İfadeler	Secilerin Türleri		
	Yapısına Göre Seciler	Yer ve İşlevine Göre Seciler	Redif Alışına Göre Seciler
Sûhte-i 'aşk u iştîyâk Sufte-i kurb u ihtîrâk	Seci-i mütevâzî	Seci-i Mukayyed	Seci-i gayr-ı mefruk
muḥazzir-i ḥadr-ı ḥâş mestüre-i setr-i ihlâş	Seci-i mutarraf	Seci-i Mukayyed	Seci-i gayr-ı mefruk

Kaynak: Tablo yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 3: Uluhan Özalan'ın “Bir Tezkiretü'l-Evliyâ Tercümesi (Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük)”

Çalışmasında Râbia-i Adeviyye Bahsi Takdim Bölümünde Yer Alan Seci Örnekleri

Secili İfadeler	Secilerin Türleri		
	Yapısına Göre Seciler	Yer ve İşlevine Göre Seciler	Redif Alışına Göre Seciler
muḥadderre-i ḥadr-ı ḥâş, ol mestüre-i setr-i ihlâş	Seci-i mutarraf	Seci-i Mukayyed	Seci-i gayr-ı mefruk
ol 'ışk-ı iştîyâk, ol şifte-i kurb-ı ihtîrâk	Seci-i mütevâzî	Seci-i Mukayyed	Seci-i gayr-ı mefruk
Meryem-i şafiyye Râbi' ati 'Adeviyye	Seci-i Mutarraf	Seci-i Mukayyed	Seci-i gayr-ı mefruk

Kaynak: Tablo yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tezkire-i Evliyâ'da Râbia-i Adeviyye menkıbelerinde ilk menkıbe “rivâyet olunur ki” ifadesi ile başlamıştır. Öncelikle erkek evliyâ arasında bir velî hanımdan bahsedilmesi

Fahr-i Kâinât'ın "Dîninizin üçte ikisini Âişe'den öğrenin." hadis-i şerîfine dayandırılmıştır. Bu durum *Tezkire-i Evliyâ'da* 1 cümle ile açıklanmıştır: "Su'âl iderse, erler arasında hâtûn kişi niçün anıduñ, cevâb oldur ki Server-i Kâ'inât 'Aleyhi's-selâm buyurur: Dîniñüzün üç bölügde ikisini Hâzret-i 'Âişe'den öğrenün, didi." (Pîrî Halîfe, MK. Yazmalar, 06 Mil Yz A8665, 11a) Bu ifadeden sonra Hz. Râbia'nın doğumunun hikâye edildiği menkıbeye geçilmiştir. Bu bölüm "naql olunur ki" ifadesi ile başlamıştır. (11a)

Uluhan Özalan'ın çalışmasında erler arasında hanım bir velînin neden anıldığına dair uzun bir açıklamaya yer verilmiştir:

"Eger bir kimse eyide 'Anuñ zikrin erenler şafında ne-çün eyledün?' eyidevüz: 'Hoca-yı Enbiyâ şalavātu'llâhi ve selâmuhu 'aleyhi ve 'alâ âlihi ve aşhâbihi buyurur kim : *"inna'l-lahe lâ yenzuru ilâ şuveriküm."*¹ Ya'nî iş (...) Dağı buyurur kim : *'yuşseru'n-nâsü 'alâ niyyâtihim."*² Eger revâ-y-ısa dînün iki şülşi 'Âişe'den razıya'llâhu 'anha dutulmuşdur, hem revâ ola anuñ qaravaşlarınuñ birisinden dîn fâyidesin dutmağ. Çünkü 'avrat kişi Tanrı yolında er gibi ola, aña'avrat dimege yaramaz. Ne kim Abbâs-ı Tûsî eyitdi: 'Yarın 'arşa-yı kıyâmetde çağırılar ki erenler şafına kim girür? Eñ öñdin kadem uran Meryem ola' Ve dağı Hasan ol meclisde ki Râbi'a olmaya idi meclis itmez-idi, terk iderdi. Pes anün gibi kişinün zikrin erenler arasında itmege yarar. Hâkîkat ma'nîsi budur kim bu kavim kim vardur kamusu yokdur. Tevhîd içinde benüm ya şunuñ ne vücûdı kalur tâ ere ve 'avrata ne dege." (Özalan, 2009, 94-95)

Ardından Ebû Alî Fârmidî'den (r.h.) bir rivâyete yer verilmiştir: "Peygamberlik ululuk ve yücelikdür. Ululuk, küçüklik anda olmaya ve pes velî olmak dağı böyle ola. Hâşşa Râbi'a ki rûzigârı içinde nazîri yoğ-ıdı, ma'rifeti yavlağ bilürdi, mu'âmele kılurdi. Kamu ulularuñ mu'teberi idi. Hüceti kâti' bilürler-idi." (Özalan, 2009, 95) Uluhan Özalan'ın çalışmasında Râbia'nın doğumunun anlatıldığı menkıbeye geçilmiştir. Menkıbenin başlangıcı hikâye ve rivâyetlerin aktarılmasında kullanılan "ve nakıldür kim" ifadesi ile yapılmıştır.

Serhat Küçük'ün çalışmasında da erkek velîler arasında bir velî hanımdan bahsedilme sebepleri Uluhan Özalan'ın çalışmasına benzeyen ifadelerle açıklanmış olup bu bölüm 7

¹ Mânâsı: Allah sizin suretinize bakmaz.

² Mânâsı: İnsanlar niyetlerine göre haş olur.

cümleden müteşekkildir. (Küçük, 110) Bu bölümden sonra Ebû Alî'den aktarılan rivâyet de benzer ifadelerle anlatılmıştır: “Nübüvvet ‘ayn-ı ‘izzetdür ve rif’atdır. Vilâyetde ululuğdır. Anda ululuğ kiçilük yokdur, cemî‘i birdür. Hıuşusen Râbi‘a kendü zamanında ma‘rifetde ve tahkîkde ve tevhîdde bî-naẓîr idi. Rûzigârda hüccete kâdir idi, hem ẓatı‘ idi.” (Küçük, 2011, 110) Bu ifadelerden sonra “Nağldür ki” ifadesi ile Râbia’nın doğumunun anlatıldığı menkıbe başlamaktadır.

Sinan Paşa’nın *Tezkiretü’l-Evliyâ*’sında, diğer üç eserde de anlatılan erler arasında bir hanım velînin anılmasının sebebi ile Râbia’nın doğumu anlatılmadan Hz. Râbia’nın zühd ve ibâdet halinin tezkirelerde hikâye edildiği, ilim ve mârifet dolu sözlerinin şeyhlerin dilinde rivâyet olduğu, zamanının ulularının katında muteber ve meşhur bir kimse olduğunu ifade eden bir cümleye yer verilmiştir:

“Cümlesinden birisi ve aralarından bir ulusu Râbi‘adur ki ricâl-i meşâyıh arasında ağılup ve cümlesinden birisi şayılup zühd ü ‘ibâdetde ahvâli var ki tezkirelerde hikâyetler olmuşdur söylenür ve ‘ilm ü ma‘rifetde aqvâli var ki elsün-i meşâyıhda rivâyetler olmuşdur dinilür, zamânınuñ uluları ẓatında mu‘teber ve meşhûr ve şonra gelenleruñ dillerinde mezkûr olmuşdur.” (Sinan Paşa, 1987, 64)

Ardından Râbia’nın doğumu anlatılmadan fakir bir ailenin kızı olduğu söylenip doğrudan Hasan Basrî (r.a.)’nin katında tevbe edip ibadetle meşgul olduğu anlatılmış ve Râbia’nın hacca gitme bahsine geçilmiştir.

Tezkire-i Evliyâ’da Hz. Râbia’nın doğumu bahsinde babasının fakir olduğu, evlerinde hiç bir eşya olmadığı belirtilerek ailesinin yakmak için mum, çıra ve Râbia’yı sarmak için bez olmadığı (Pîrî Halîfe, MK. Yazmalar, 06 Mil Yz A8665,11a), Serhat Küçük’ün çalışmasında ise Râbia’nın göbeğine sürmek için yağ ile Râbia’yı sarmak için bez olmadığı ifade edilmiştir. (Küçük, 2011, 110) *Tezkire-i Evliyâ*’da Râbia’nın kardeşlerinden biri gelip babasına komşudan bir mum ile çıra alalım demesine karşı babası mahluktan bir şey istememeye söz verdiğini söylemiş (Pîrî Halîfe, MK. Yazmalar, 06 Mil Yz A8665, 11b), Serhat Küçük’ün çalışmasında ise komşusunun kapısına gitmiş fakat kimseden bir şey istememeye Allah’a söz verdiğinden kapıyı çalmadan geri dönmüştür. (2011, 110) Uluhan Özalan’ın çalışmasında da baba, hanımının sözü üzerine komşusunun kapısına varmış, fakat kapıyı çalmadan geri dönerek eşine kapıya çıkan olmadığını söylemiştir. (2009, 95) *Tezkire-i Evliyâ*’da Râbia’nın babasının komşuya gidip kapıyı çalmadan geri dönmesi hadisesi yer

almamaktır. Ayrıca her iki eserde de Râbia'nın babasına komşuya gitmesini söyleyen kişi hanımıdır fakat *Tezkire-i Evliyâ*'da kızlarından biri gelip söylemiştir. (Pîrî Halîfe, MK. Yazmalar, 06 Mil Yz A8665, 11a) Sinan Paşa'nın *Tezkiretü'l-Evliyâ*'sında ise bu bölüm yer almamaktadır.

Tezkire-i Evliyâ'da rüya bahsinde “Ol gam ile başını dizine koyup uyıdı.” (11a) ifadesi yer almaktadır ki uyuyanın Râbia'nın babası olduğu düşünülmekte ise de anlam belirsizdir. Uluhan Özalan (2009, 95) ile Serhat Küçük'ün (2011, 110) çalışmalarında uykuya dalıp rüya gören kişinin Râbia'nın annesi olduğu belirtilmiştir.

Tezkire-i Evliyâ' da rüyasında Fahr-i Kâinâtı gören kişiye Efendimiz (s.a.v.)'in “Gam çekme. Ol Râbi' a dünyaya geldi. Sa'âdetlüdür, benüm ümmetümden yetmiş bin kişiye şefâ' at ider.” buyurduğu rivâyet edilmiştir. Bu rivâyet Uluhan Özalan'ın çalışmasında (2009, 95) da yetmiş bin kişiye şefa'at edeceği şeklindeyken Serhat Küçük'ün çalışmasında seksen bin kişinin Hz. Râbia'nın şefa'ati ile cennete gireceği (2011, 110) şeklinde farklılık göstermektedir.

Rüyanın devamında *Tezkire-i Evliyâ*'da Efendimiz (s.a.v.) rüya gören kişiye Basra şehrinin beyi olan Îsâ'ya varıp kendisinden selâm iletmesini ve her gün 100 salavât, her Cuma gecesi 400 salavât çekerken bu geceki salavâtını unuttuğunu; buna kefâret için Râbia'nın babasına helal malından dört yüz altın vermesini söylediği rivâyet edilmiştir. Eserde rüyayı gören kişinin uyanmasının ardından doğrudan Basra beyinin ihsanda bulunması hadisesine geçilmiştir. (Pîrî Halîfe, MK. Yazmalar, 06 Mil Yz A8665, 11b)

Serhat Küçük ve Uluhan Özalan'ın çalışmalarında rüya bahsinden sonra rüyayı gören kişi (hanım) gördüklerini bir kağıda yazıp kağıdı Basra beyine iletmesi için eşine verir. Râbia'nın babası Basra beyine iletme üzere kağıdı alır, Serhat Küçük'ün çalışmasında çavuşa verir (2011, 111), Özalan'ın çalışmasında ise beyin kendisine verir (2009, 96). Bu rivâyet *Tezkire-i Evliyâ*'da yer almamakta olup çeşitli sebeplerle yazılmadığı ya da atlanmış olduğu düşünülmektedir.

Tezkire-i Evliyâ'da Basra beyi Hz. Peygamber (s.a.v.)'in kendisini anmasına sevinerek şükranını ifade için fukaraya bin altın tasadduk eylemiş, dört yüz altın da Râbia'nın babasına vermiştir. Babası da ihtiyaçlarını almıştır. Serhat Küçük'ün tezinde Basra beyi kendisine mektubu ileten kişilere on bin akçe, Râbia'nın babasına da dört yüz dinar vermiştir.

Serhat Küçük'ün çalışmasında Basra beyi ihsanını iletikten sonra Efendimizi rüyasında gören kişiyi görmek istediğini ve “Ben varayım yüzümi ayağına süreyim. Ammā her vakt ki hāceti ola gelsün başa, siz bildürün.” (2011, 111) diyerek hürmetini bildirmiştir.

Uluhan Özalan'ın tezinde de Basra beyi on bin altın dervişlere, dört yüz altın Râbiâ'nın babasına verdikten sonra “Ben sakalımı onun eşiğine süreyim.” (2009, 96) diyerek tazim ve hürmetlerini bildirmiştir. *Tezkire-i Evliyâ*'da Basra beyinin, Râbia'nın babasına saygı ve hürmetlerini içeren bu ifadeler yer almamaktadır.

Rüya ve Basra beyinin ihsanda bulunması bahsi Uluhan Özalan'ın tezinde 21, Serhat Küçük'ün tezinde 13 cümlede, *Tezkire-i Evliyâ*'da ise 12 cümlede anlatılmıştır.

Tezkire-i Evliyâ'da Basra beyinin Râbia-i Adeviyye'nin babasına ihsan ve hürmette bulunması hadisesinden sonra Basra'ya kıtlık düşmesi ve Râbia'nın anne babasının vefatı ile kız kardeşlerinin dağılması ve Râbia'nın esir edilmesi, kaçarken kolunu incitip Allah'a (c.c.) yalvarması anlatılmıştır. (Pîrî Halife, MK. Yazmalar, 06 Mil Yz A8665, 11b) Râbia-i Adeviyye'nin Allah'a münâcaat ettiği bölümde Râbia-i Adeviyye bir ses işitir ki “...ğam yime, kıyâmet gününde peygamber gibi olasın.” (11b) denilir. Bu ifadeler Serhat Küçük'ün ve Uluhan Özalan'ın tezlerinde farklıdır. Küçük'ün çalışmasında “...kayıрма, bir maķāma irişersin ki cemîc-i gök muķarrebleri saņa muhtāc olırsalar.” (2011, 111); Uluhan Özalan'ın çalışmasında ise “Kıyırmagıl. Yarınkı gün bir merteben olırs ki gökdeki muķarreb firişter senünle faķrlanırsalar.” (2009, 96) olarak ifade edilmiştir.

Tezkire-i Evliyâ'da Râbia'nın esir edilerek satıldığı ifade edilmişse de miktarı belirtilmemiştir, fakat diğer iki çalışmada altı akçeye satıldığı yazılmıştır. Basra'da kıtlık olup Râbia'nın sıkıntılar çekmesi ve Allah'a yalvardığı bu bölüm Uluhan Özalan'ın çalışmasında (2009, 96) 18 cümle ile anlatılmış, Serhat Küçük'ün doktora tezinde (2011, 111) 12 cümle ile *Tezkire-i Evliyâ*'da (12a) 12 cümlede anlatılmıştır.

Râbia'nın esir edildiğinde daima oruç tutup geceleri vaktini ibadet ve namazla geçirmesi ile Allah'a dua ettiği bölüm *Tezkire-i Evliyâ*'da ve Uluhan Özalan'ın çalışmalarında benzer olay örgüsü ile aktarılmıştır. Serhat Küçük'ün tezinde olay örgüsü aynı olmakla birlikte Râbia'nın Allah'a yakardığı bölümde bazı kelimeler Arapça'dır. *Tezkire-i Evliyâ*'da Râbia'nın yakarış ve dua ifadeleri 5, Küçük'ün tezinde 5

cümle, Özalan'da ise 3 cümleden müteşekkildir. Râbia'nın dua ve yakarışlarının anlatıldığı bölümler aşağıda verilmiştir.

Tezkire-i Evliyâ: İlähî yâ Rabbi, sen bilürsin, benüm gönüm senün buyrıguñ tutmak ister. Senün hizmetün benüm gözümün nürdür. Beni kimseye kul eyledün. Yoğsa bir sâ' at ' ibâdetden hâlî olmazdum. (Pîrî Halîfe, MK. Yazmalar, 06 Mil Yz A8665, 12b)

Serhat Küçük'ün çalışması:

“İlähî sen bilürsin kim benüm gönüm senün vişâlün arzu ider, senün muhabbetine müte' allıkdür. Gönüm gözüm çırağı senün müşâhedendür. Eger iş benüm elümde olaydı, bir lahza senün tâ' atından hâlî olmayaydum, illa nidelum beni mahlûk eline virdün. Esir oldum. Aña dağı kulluk gerek.” (2011, 111)

Uluhan Özalan'ın çalışması: “İlähî sen bilürsin kim benüm gönüm dileği buyruğuña muvâfaqat eylemekdür ve gözüm aydınlığı dergâhuñda kulluk kılmakdur Bir mahlûkuñ elinde esir kılduñ. Kulluğuñı yirine tamam getürimezven.” (2009, 96)

Tezkire-i Evliyâ'da Râbia'nın yakarışlarını duyan efendisi gece kalkarak pencereden Râbia'nın odasına baktığında onun dua halinde olduğunu fakat başı ucunda havada bir kandilin asılı olduğunu görüp korkmuş ve sabah olunca Râbia'yı çağırarak onu âzâd etmiştir. (Pîrî Halîfe, MK. Yazmalar, 06 Mil Yz A8665, 12b-13a) Serhat Küçük'ün tezinde Râbia'nın destur isteyerek (2011, 111-112); Uluhan Özalan'ın çalışmasında ise Râbia'nın destur alarak gittiği (2009, 97) belirtilmişse de *Tezkire-i Evliyâ*'da bu ayrıntıya yer verilmemiştir.

Tezkire-i Evliyâ'da Râbia azad edildikten sonra bir virâneye giderek her gün ibadetle meşgul olarak günde bin rekat namaz kılmış ve Hasan Basrî'nin meclisine varmıştır. (13a) Günde bin rekat namaz kılması Serhat Küçük'ün tezinde de (112) yer almakta olup Özalan'ın çalışmasında bu sayı belirtilmemiş, yalnızca ibadetle meşgul olduğu anlatılmıştır. (97)

Tezkire-i Evliyâ'da Râbia-i Adeviyye'nin ibadetle meşgul olma hali anlatıldıktan sonra onun hacca gitmesi ve giderken yolda yaşadığı olayların anlatıldığı menkıbeye geçilmiştir. Fakat Serhat Küçük (2011, 112) ve Uluhan Özalan (2009, 97)'in çalışmalarında onun çalgıya meylettigi fakat Hasan Basrî'nin meclisine varıp tevbe ettiği rivâyetinden bahsedilmiştir. *Tezkire-i Evliyâ*'da bu rivâyet yer almamaktadır.

Sinan Paşa'nın *Tezkiretü'l-Evliyâ*'sında yalnızca Hasan Basrî (r.a.)'nin meclisine varıp tevbe ettiği ifade edilmiştir. (Sinan Paşa, 1987, 64)

Tezkire-i Evliyâ'da devam eden satırlarda Râbia-i Adeviyye'nin hacca gitmek üzere yola düşmesi, eşeğinin yolda ölmesi ve Râbia'nın kervandaki insanlara tamah etmeden Rabb'ine yönelmesi, münâcaat etmesi; eşeğinin dirilerek Râbia'nın yola devam etmesi olayları anlatılmıştır. (13a-13b) Bu bölüm *Tezkire-i Evliyâ*'da 8, Serhat Küçük'ün çalışmasında 9, Uluhan Özalan'ın çalışmasında 11 cümlede anlatılmıştır. Bu satırlarda benzer ifadeler kullanılmıştır.

Râbia'nın yakarışları *Tezkire-i Evliyâ*'da şu şekildedir: “Didi: Ey benim Hüdâvendüm! ‘Âciz ü ğarîb hâtûnı kendü evine da‘vet eyledüñ, yol ortasında benim eşegümü öldirdüñ, beni yâbânda kuduñ, diyüp bu münâcaatı eyledi. Hemân bi-izn-i Hüdâ merkeb debrenüp kalkdı.” (Pîrî Halîfe, MK. Yazmalar, 06 Mil Yz A8665, 13b)

Serhat Küçük'ün çalışmasında da benzer ifadeler yer almaktadır: “Eyitti: İlahî pâdişâhlar böyle mi idürler, bir ‘âciz derd-mendeyi evüñe okuduñ, yolda merkebüm öldürdüñ. Beni bu ‘aczla Beriyyede ser-gerdân itdüñ. Henüz bu münâcât tamâm olmadan eşek dirildi, tırı geldi.” (2011, 112)

Uluhan Özalan'ın çalışmasında ise bu ifade “Yüzün secdeye urup eyitti: İlahî pâzişâhlar pâzişâhı bir ğarîb ‘âcize ‘avrat-ıla böyle itmezler. Beni kendü evüñe kığırduñ, külügümü yol üzerinde öldürdüñ. Beni uşda, yabanda kuduñ. Henüz münâcât tamâm olmamış-ıdı. Ki küllüğü deprenüp örü durdı.” cümleleri ile ifade edilmiştir. (2009, 97)

Yukarıda Râbia'nın münâcaatı ve eşeğinin tekrar kalkıp yürümesi olayından bahsedilmiştir. *Tezkire-i Evliyâ*'da Râbia'nın eşeği duanın bitmesinin ardından hareketlenip kalkmış, lakin diğer iki eserde de münâcaat bitmeden eşeğin hareketlenip kalktığı ifade edilmiştir.

Tezkire-i Evliyâ'da münâcaattan sonra Râbia'nın eşeği hareketlenmiş, Râbia hacca yönelerek yola devam etmiştir. Serhat Küçük (2011, 112) ve Uluhan Özalan'ın çalışmalarında (2009, 97) Hak Teâlâ'nın Râbia'nın gönlüne nidâ kıldığı ve münâcaatına karşılık verdiği cümleler yer almaktadır. Bu cümleler her iki eserde de benzer ifadelerle, 4 cümlede anlatılmıştır.

Tezkire-i Evliyâ'da Kâbe'nin Râbia-i Adeviyye'yi karşılama bahsinde Râbia-i Adeviyye "Yâ beyti, başa Rabb'üm gerek." buyurmuş, Serhat Küçük'ün metninde ise "Başa evün issin gerek, evi neylerem?" (2011, 112) demiştir. Uluhan Özalan'ın çalışmasında ise daha uzun bir yakarış ve niyâz ifadesi yer almaktadır: "İlâhî sensüz evi niderven? Başa seni gerek ki *men teḳarrabe ileyye şibrân teḳarrabethu ileyhi bâ'an*.³ Ka'be'yi ne göreyin. Ka'be istiṭâ' atı bende yokdur. Ben Ka'be cemâli ile ne şâz olaym." (2009, 98).

Tezkire-i Evliyâ'da bu rivâyetten sonra İbrâhîm b. Edhem'in (r.a.) Mekke-i Mükerreme'ye gidişi, her adım başı namaz kılması ifade edilmişse de bu yolculuğa dair bir süre bilgisi verilmemiştir. Uluhan Özalan (2009, 98) ve Serhat Küçük'ün (2011, 112) çalışmalarında İbrâhîm b. Edhem'in on dört yılda Kâbe'ye vardığı ifade edilmiş olup bu rivâyet *Tezkire-i Evliyâ*'da yer almamaktadır.

Tezkire-i Evliyâ'da İbrâhîm b. Edhem Kâbe'yi yerinde bulamayınca Allah'a yalvarıp sorar: "Yâ Rabbi! Kâbe nereye gitti?" Buyrulmuştur ki "Râbi'a kulum yolda kaldı, Beytu'llâh ana istikbâle gitti." Bu cümleden sonra Râbia'nın geldiği ve İbrâhîm bin Edhem'e "Yâ İbrâhîm! Sen mal kuvveti ile geldün, ben niyâz ile geldüm." dediği belirtilmiştir. Uluhan Özalan'ın çalışmasında Râbia'nın "Sen yolu namâz-ıla kesdün ammâ biz niyâz-ıla kesdük" (2009, 98) dediği nakledilmiştir. Serhat Küçük'ün çalışmasında ise bu ifade "... on dört yıldur kim bâdiyeyi namâz ile ḳat' itdün, ben niyâzla geldüm" (2011, 112) şeklindedir.

Sinan Paşa tercümesinde Kâbe'nin Râbia'yı karşılamaya gitmesi olayının bir tahlili yapılmıştır. Bu bölüm secili kelimelerden oluşan, sanatlı bir söyleyişin tarzının yoğunlukta olduğu 19 cümleden oluşmaktadır. Sinan Paşa, Kâbe'nin Râbia'yı karşılamaya gelmesi durumunu büyük bir gerçeklik olarak nitelendirmiş, İbrâhîm b. Edhem'in Kâbe'yi yerinde bulamayışını da bir delil olarak zikretmiştir. Ona göre, Kâbe'nin zahiri dünyadaki göz ile yerinde bulunması da bu duruma zıt bir durum değildir. Nitekim her varlığın temsil âleminde bir sureti vardır ve her varlığın o âlemde bir rûhâniyeti vardır; gönül erleri de Kâbe'nin rûhâniyetini, yani hakîkî Kâbe'yi hac ederler. Bu sebeple Kâbe'nin Râbia'yı karşılamaya gitmesi câizdir ve mümkündür. Bu sebeple gerçek Kâbe'yi isteyen, yerinde bulamaz, zahirî Kâbe'yi arzulayan kişiye ise Kâbe yerinden ayrılmaz.

³ Kudsî Hadis: Kim bana bir adım yaklaşırsa ben ona bir arşın yaklaşırım. (Buhârî, Tevhid, 15 [7411])

Bu ifadeler Sinan Paşa'nın eserinde şöyle anlatılmıştır:

“Bunun ma‘nâsı bu dündür ki şüret-i mişâli ile Ka‘be aña mütemessil ola ve yâhüd başarina Hâk Ta‘âlâ kuvvet virüp/ yol ortasında Ka‘be’yi göre. Zirâ bu iki tarîk dağı egerçi ehlu’llâh hazretlerinde olur ve bu iki uslûb dağı anlaruñ arasında çok bulunur ammâ bu husus bu kısımdan olmuş degüldür ve bu kažiyye bu resm-ile bulunmuş degüldür. Ka‘be istikbâle gelmek tamâm haqîkatdür egerçi bunun ma‘nâsını taşavvur itmek itmek ‘azîm diğkatdür ve buña karînedür ki İbrâhîm-i Edhem ol vaqt Ka‘be’yi anda bulmadı, bir za‘îfenüñ istikbâline gitmişdür dinildi. Ve buña münâfi degüldür ki her kişi ol vaqt Ka‘be’yi yirinde göre, ‘âlem-i zâhirde yirinden ayrılmayup tura.” (Sinan Paşa, 1987, 65)

Bu ifadelerden sonra temsil alemleri olan bu dünyada her yaratılmışın bir sûreti ve beraberinde bir rûhâniyetinin olduğu, hakîkî Kâbe'nin sûret âlemindeki Kâbe olmadığı, hakîkî Kâbe'nin, Kâbe'nin rûhâniyeti olduğu ve gönül erlerinin de onu hac ettiklerinden bahsetmiştir.

Sinan Paşa'nın menâkıbında Râbia-i Adeviyye hac edâ ettikten sonra Allah'a dua ve niyâzda bulunmuştur:

“Yâ ilâhî! İki nesneye dağı hasenât koyup tûrursın ve iki ‘amele dağı hasenât koyup tûrursın, biri hacdur ki anda va‘delerüñ var ve biri muşibetdür ki anda da va‘delerüñ var. Eger haccum kabûl itdünse anuñ meşübâtın vir eger itmedünse ol müşibetüñ hasenâtın vir.” (Sinan Paşa, 1987, 67)

Bu rivâyet *Tezkire-i Evliyâ*'da yer almamaktadır. Serhat Küçük ve Uluhan Özalan'ın çalışmalarında da Râbia-i Adeviyye hacca gidip ibadet ederek ağlamış ve münâcaatta bulunmuştur. Râbia'nın dua ve yakarışlarındaki ifadeler Sinan Paşa'nın çalışmasıyla benzer niteliktedir.

Üç tezkiretü'l-evliyâ tercümesinde de Râbia-i Adeviyye'nin Basra'ya geri dönerek ibadetle meşgul olması ve bir yıl geçtikten sonra “Geçen yıl Kâbe bize karşı geldi, bu yıl biz Kâbeye varalım.” diyerek tekrar Kâbe'ye gitmesinden bahsedilmiştir. Râbia-i Adeviyye'nin bir yıl sonra tekrar hacca yönelerek yapmış olduğu yolculuk Uluhan Özalan'ın çalışmasında bir yıl, Serhat Küçük'ün çalışması ve Sinan Paşa'nın eserinde ise yedi yıl sürmüştür. Sinan Paşa'nın eserinde bu durum “Yidi yıl zahmet çeküp tâ‘at itdi tâ sekizinci yıl Mekke'ye yitişdi.” olarak ifade edilmiştir.

Uluhan Özalan'ın çalışmasında Ebû Alî Farmidî'den, Serhat Küçük'ün çalışmasında ise Şeyh Alî Fârende'den nakledilen bu olaylarda Râbia-i Adeviyye Arafat'a ulaştıktan sonra hâtıftan bir ses gelmiş ve kendisine gök yüzünde asılı duran kan deryası gösterilerek bunun ilk menzilde yolda kalan aşıkların gözlerinin yaşı olduğu söylenmiştir. Râbia-i Adeviyye kendisinde özür hali zuhur edince hüznlenerek Basra'ya geri dönerek itikafa girmiştir. Bu menkıbe Pîrî Halîfe'nin *Tezkire-i Evliyâ*'sında yer almamaktadır. Râbia'nın bu defa hac edemeyişi Sinan Paşa'nın tercümesinde ise seci ve tamlamaların olduğu birkaç cümle ile anlatılmıştır:

“İmdi bu bir ‘aceb kudretdür ve bu bir garîb hikmetdür, bir def’ada Ka‘be aña karşı gitdi ve bir def’ada Ka‘be’ye girmege liyâkati gitdi. Bu dağı degüldi ki sonra tedennî itmiş ola, Allâh yolında mertebesinden düşmiş ola. Belki bu hâlet zuhûr-ı tecebbür-i kibriyâdur ve ‘alâmet-i tereffu’ u istignâdur, bu dağı aña bir nev’i tesellîsidür. Belki diğkat olunrsa eyle gözükür ki bu mertebesi evvelki mertebesinden efzal olur.” (1987, 67)

Bu ifadelerden sonra Sinan Paşa'nın menâkıbında yalnızca bir rivâyete yer verilmiş olup ardından onun tarihlerde pek çok zarif fikirlerinin ve yüce kelimâtının olduğu ifade edilmiş; maksadın bir kaç söz ile onu yâd etmek ve ruhundan meded ummak olduğu ifade edildikten sonra onun güzel ahlakı anlatılmıştır. Son olarak vefâtları ile ilgili rivâyet edilen hadiseler aktararak duada bulunulmuştur. (Sinan Paşa, 1987, 68-69)

Pîrî Halîfe'nin *Tezkire-i Evliyâ*'sında 14a'da Râbia-i Adeviyye'nin İbrâhîm bin Edhem ile konuşmasının ardından Mekke'de Mekke kadınlarının Râbia-i Adeviyye'yi ziyarete gelip helal rızık yemek maksadıyla sofrasına konuk olmaları anlatılmıştır. Metinde Râbia-i Adeviyye kadınların önüne iki ekmeğe getirmiş fakat kapıya bir ihtiyaç sahibi gelmiş ve Râbia-i Adeviyye iki ekmeği de ona vermiştir. Çok geçmeden kapıdan başka bir kadın elinde on sekiz ekmeğe ile gelmiş fakat Râbia-i Adeviyye bunların kendisine gönderilmediğini söyleyerek kadını göndermiştir. Kadın avluda sakladığı iki ekmeği de ekleyerek toplam yirmi ekmeği getirmiştir. Evine misafir olan kadınların bu duruma şaşkınlıkları üzerin Râbia onlara şaşkınlıklarını, kendilerine iki ekmeğe yetmeyeceğinden kendisinin Allah'a niyâz ettiğini ve Allah'ın bir muhtaç kimseyi kapısına göndermesiyle iki ekmeği sadaka olarak verdiğini söyleyerek “Kim bir iyilik

ile gelirse ona on katı vardır”⁴ âyet-i kerîmesini okumuştur. (Pîrî Halîfe, MK. Yazmalar, 06 Mil Yz A8665, 14a-14b) Uluhan Özalan (2009, 100) ve Serhat Küçük’ün çalışmalarında (2011, 113) iki din büyüğünün Râbia-i Adeviyye’nin katına geldiği belirtilmişse de *Tezkire-i Evliyâ*’da gelenlerin sayısı belirtilmemiştir. *Tezkire-i Evliyâ*’da Mekke’ye gelen Râbia-i Adeviyye’yi Mekke kadınlarının ziyarete gelerek helal lokma için oturdukları (14a) ifade edilmiştir. Uluhan Özalan’ın çalışmasında eve gelen iki zât helal lokma ile iftar edeceğimiz diyerek sevinmişlerdir (2009, 100). Pîrî Halîfe’nin *Tezkire-i Evliyâ*’sı ile Serhat Küçük’ün çalışmasında ise iftar etme bahsi yer almamaktadır.

Tezkire-i Evliyâ’da Râbia-i Adeviyye’nin evine hırsız girmesi ile alakalı menkıbede hırsız bulduğu bir eşyâyı eline almış ve kapıya yöneldiğinde kapıyı bulamamıştır. Bezi bıraktığında kapıyı bulmuş, eline aldığında tekrar kapıyı bulamamıştır. Bu durum *Tezkire-i Evliyâ*’ya göre bir kaç defa tekrarlamış (15a), Serhat Küçük’ün çalışmasında (2011, 144) bu durum yedi kez tekrarlamıştır. Uluhan Özalan’ın çalışmasında (2009, 101) ise bir iki defa tekrarladığı ifade edilmiştir. *Tezkire-i Evliyâ*’da bir nidâ gelmiş ve “Yâ uğrı, Râbi‘ a kendüni başa işmarladı. Sen degül şeytan daği anuñ yanına gelmez. Ey şaşhun, bir dost uyursa bir dostı anı bekler, uyumaz.” (Pîrî Halîfe, MK. Yazmalar, 06 Mil Yz A8665, 15a) denilmiştir. Serhat Küçük’ün çalışmasında “Ol otuz yıldur kendüyi bize işmarlamışdur. Şeytānuñ zehresi yokdur ki aña dağl ide-bile. Ey tarikat uğrusı bir dost uyursa bir dost uyanıkdur.” (2011, 114) şeklindedir. Uluhan Özalan’ın çalışmasında ise “İy kişi kendüzünü incitme. Ol bunca yıldur ki kendüzini bize işmarlamışdur. İblis’ün zehresi yokdur ki anuñ yöresine yörene. Sen daği kendüzünü incitme. İy tarar-ı tarikat eger bir dost uyursa bir dost uyanıkdur.” (2009, 101) olarak ifade edilmiştir.

Tezkire-i Evliyâ’da (15a) Râbia’nın evine hırsız girmesi hadisesinin ardından yardımcısının soğan pişirmek istemesi fakat evde bir soğan bulunmadığından komşudan isteme talebinde bulunma bahsi anlatılmıştır. Râbia bu talep karşısında Allah’tan başka kimseden bir şey istemediğini ifade etmiş ve ardından havadan bir kuşun ağzında soyulmuş bir soğanla geldiğini görmüştür. Mektardan (cezalandırılmaktan) korkarım diyerek almamış ve kuru ekmek yemiştir. (Pîrî Halîfe, MK. Yazmalar, 06 Mil Yz A8665, 15a) Bu menkıbe “ya‘nî benüm günāhum çokdur şükür idemem dimekdür”

⁴ Enam 6/160.

ifadesi ile son bulmuştur. Bu ifadenin mütercim tarafından mekr kelimesini açıklama amacıyla kullanıldığı düşünülmektedir.

Uluhan Özalan'ın çalışmasında (2009, 102) Râbia-i Adeviyye' nin hizmetkârı iç yağı ve soğanla yemek yapmak istemiş, fakat soğan olmadığından komşudan istemeyi teklif etmiştir. Râbia-i Adeviyye ise “Kırk yıldur ki Tañrı-y-ıla ‘ahd itmişem ki andan artuğdan nesne dilemeyem. Ko, kayırmaz. Şoğansuz olsun” demiştir. Fakat havadan bir kuş gelerek tencerenin içine soyulmuş bir soğan bırakmış; Râbia-i Adeviyye ise “Hiç mekrden emîn degülem.” diyerek yağ ve soğanı yememiş, kuru ekmek yemiştir.

Serhat Küçük'ün çalışmasında (2011, 114) “Râbi‘a eydür, mekrden emîn degildür. Ol aşdan yimedi.” ifadeleri kullanılmış olup Râbia-i Adeviyye' nin kuru ekmek yemesine dair bir ifadeye yer verilmemiştir. Bu menkıbe *Tezkire-i Evliyâ*’da 7, Serhat Küçük'ün çalışmasında 9, Uluhan Özalan'ın çalışmasında ise 12 cümle ile anlatılmıştır.

Bu menkıbe Serhat Küçük'ün çalışmasında *Tezkire-i Evliyâ* ile aynı düzen içerisinde, aynı sırada yer almaktadır. *Tezkire-i Evliyâ* ve Serhat Küçük'ün çalışmalarında bu menkıbe Râbia-i Adeviyye'nin evine hırsız girmesi hadisesi ile dağ hayvanlarının ve geyiklerin Hasan Basrî'den (onların iç yağını yediği için) kaçmaları hadisesi arasında anlatılmıştır. Uluhan Özalan'ın çalışmasında ise Hasan Basrî ile ilgili olan menkıbe Râbia'nın kuşun getirdiği soğanı yememesi menkıbesinden önce anlatılmıştır.

Tezkire-i Evliyâ’da 15b’de dağ canavarları ve geyikleri gelip Râbia-i Adeviyye’yi seyredirken Hasan Basrî'nin gelmesiyle birlikte tüm hayvanlar kaçmış, Râbia-i Adeviyye Hasan Basrî’ye bugün ne yediğini sormuş ve Hasan Basrî de iç yağı ile soğan yediğini söylediğinde Râbia-i Adeviyye ona “Yâ Hasan, sen anlaruñ iç yağını yirsin, anlar senden niçün kaçmasunlar?” demiştir. (Pîrî Halîfe, MK. Yazmalar, 06 Mil Yz A8665, 15b) *Tezkire-i Evliyâ*’da 8 cümlede anlatılan bu hikâye Serhat Küçük'ün çalışmasında 10, Uluhan Özalan’da 11 cümlede anlatılmıştır.

Tezkire-i Evliyâ’da dağ canavarları (yırtıcı hayvan), geyikler ve diğer hayvanların gelip Râbia-i Adeviyye’ye bakmaları şeklinde ifade edilen durum; Serhat Küçük'ün çalışmasında Râbia dağa çıktıktan sonra çeşitli yırtıcı hayvanlar, tavşan ve geyik gibi hayvanların Râbia’yı ziyaret etmek için gelmeleri (2011, 114); Uluhan Özalan'ın çalışmasında da yırtıcı hayvanlar ile geyiklerin Râbia'nın çevresine toplanıp halka olmaları (2009, 101) şeklinde anlatılmıştır. Her üç menkıbede de Hasan Basrî'nin

gelmesiyle beraber Râbia'nın etrafındaki tüm hayvanlar dağılmıştır. Bunun üzerine Hasan Basrî, Küçük'ün (2011, 114-115) ve Özalan'ın (2009, 101) çalışmalarında, Râbia-i Adeviyye'ye hayvanların neden kendisinden kaçmadığını sormuştur. Tezkire-i Evliyâ'da Hasan Basrî her hangi bir soru yöneltmemiştir.

Serhat Küçük'ün tezinde bu menkıbe şu şekilde anlatılmıştır: “Hasanı göricek cānavarlar tağıldı. Hasan mütehayyir kaldı. Eyitti: Bular niçün kaçdılar, sende kaçmazlar. Râbi‘a eydür, sen bugün ne yidüñ? Eydür yağlı şorva içdüm. Eydür, anlarıñ yağın yir-isen anlar sende nice kaçmaya?” (2011, 114-115)

Uluhan Özalan'ın tezinde ise şöyledir:

“Ol cānavarlar tağıldılar. Râbi‘a yalunuz kaldı. Hasan mütefekkir oldı. Râbi‘a'ya sordı kim benden ne-çün kaçarlar ve senün-ile üns duñarlar. Râbi‘a eyitdi: “Bugün ne yidüñ” Hasan eyitdi: Biraz iç yağı-y-ıla şoğan yidüm.” Râbi‘a eyitdi: “Bularuñ iç yağın yirsin nice kaçmasunlar” didi. (15a)

Tezkire-i Evliyâ'da Hasan Basrî'nin yaşanan bu hadise karşısında “mütegayyir” olduğu ifade edilmiştir. Bu kelime Uluhan Özalan'ın tezinde “mütefekkir”, Serhat Küçük'ün tezinde ise “mütehayyir” şeklindedir. *Tezkire-i Evliyâ*'da ve Uluhan Özalan'ın çalışmasında Hasan Basrî'nin iç yağı ile soğan yediği, Serhat Küçük'ün çalışmasında ise yağlı çorba içtiği ifade edilmiştir.

Tezkire-i Evliyâ'da bu menkıbeden sonra Râbia-i Adeviyye, Hasan Basrî'nin penceresinin altından geçerken üzerine su damlaması üzerine yağmur yağdığını zannetmiştir. Fakat düşündükten sonra Hasan Basrî'nin göz yaşı olduğunu anlamış ve “Yâ üstād, ağlamak erlik degül, kalbüñi yokla.” demiş ve bu söz Hasan Basrî'yi etkilemiştir. (Pîrî Halife, MK. Yazmalar, 06 Mil Yz A8665, 15b-16a) Bu menkıbe Serhat Küçük'ün çalışmasında 9 cümlede anlatılmış, Uluhan Özalan'ın çalışmasında ise 10 cümlede anlatılmıştır.

Uluhan Özalan'ın çalışmasında Râbia-i Adeviyye Hasan Basrî'nin evinin önünden geçerken Hasan Basrî'nin başını pencereden çıkartıp ağladığı, Serhat Küçük'ün çalışmasında ise bir pencerede oturup ağladığı ifade edilmiştir. Fakat *Tezkire-i Evliyâ*'da bu ifade yer almamaktadır.

Tezkire-i Evliyâ'da bu menkıbede yer alan Râbia-i Adeviyye'nin Hasan'a söylediği “Yâ üstād, ağlamak erlik degil, kalbüñi yokla” (16a) ifadesi Uluhan Özalan'ın

çalışmasında “Yā üstāz ağlamak nefis ra‘nālīgındandır. Pes gözün yaşın saklagıl. Şol kadar ki derünün içinde bir deniz ola nice kim gönlün isteyesin meger kâdir pāzişāh hazretinden celle ve ‘alā bulasın.” (2009, 102) şeklindedir. Serhat Küçük’ün çalışmasında ise Râbia “Yā Hasan ve yā üstādum, bu ağlamak daḥı du‘ūnet-i nefsdür. Gözün şakla, tā gönlün bir denize döne. Ne kadar gönlün isteyesin bulmayasın olmaya ol pādişāh-ı nā-tüvānānuḥ katında olasın” (2011, 115) demiştir. Râbia-i Adeviyye’nin sözleri Uluhan Özalan ve Serhat Küçük’ün çalışmalarında 3 cümleden müteşekkil iken *Tezkire-i Evliyâ*’da kısa bir cümlede tamamlanmıştır.

Son hikâyede Hasan Basrî’nin seccadesini su üstüne, Râbia-i Adeviyye’ nin ise havaya atıp üzerinde namaz kılmaları anlatılmıştır. Menkıbede Hasan Basrî, Râbia-i Adeviyye’nin “Gel yā Hasan” demesi üzerine havaya çıkmaya çalışmış, ama kâdir olamamıştır. Bunun üzerine Râbia “yā Hasan senün itdügün balık ider benüm itdügüm işi sinekler ider bundan yegrek ‘amel gerek” (16a) demiştir. *Tezkire-i Evliyâ*’da bu hikâye 5, Uluhan Özalan’ın çalışmasında 13, Serhat Küçük’ün çalışmasında ise 10 cümle ile anlatılmıştır.

Tezkire-i Evliyâ’da Râbia-i Adeviyye seccadesini havaya attıktan sonra Hasan Basrî’ye yalnızca “gel yā Hasan” (Pîrî Halife, MK. Yazmalar, 06 Mil Yz A8665, 16b) demiştir. Serhat Küçük’ün tezinde (2011, 115) “Yā üstād gel bunda namāz kılalum tā ḥalk daḥı görsün.”, Uluhan Özalan’ın çalışmasında (2009, 102) ise “Yā üstāz berü yukaru gel. Kişiler mertebenüz göreler.” demiştir. Yani *Tezkire-i Evliyâ*’da Râbia’nın Hasan Basrî’yi mertebesi görülsün diye havada duran seccadeye davet ettiğine dair bir ifade yer almamaktadır. Uluhan Özalan’ın tezinde Râbia-i Adeviyye’nin sözlerinden sonra “Hasan’uḥ ol mertebesi ve maḳāmı yoḡ-ıdı kim anda çıkabile. Nesne dınmadı.” (2009, 102-103); Serhat Küçük’ün çalışmasında ise “Hasan’uḥ ol makāmı yoḡ-ıdı, tınmadı” (2011, 115) ifadeleri yer almaktadır. *Tezkire-i Evliyâ*’da yalnızca “Hasan kâdir olmadı.” denilmiş, o mertebede olup olmadığına dair bir cümle kullanılmamıştır.

Tezkire-i Evliyâ’da Hasan Basrî’nin havada duran seccadeye çıkmaya kâdir olamamasının ardından Râbia “yā Hasan, senün itdügün balık ider, benüm itdügüm işi sinekler ider, bundan yegrek ‘amel gerek” demiştir. Yine diğer iki çalışmada da benzer ifadeler yer almaktadır fakat *Tezkire-i Evliyâ*’da Râbia-i Adeviyye’nin bu sözleri Hasan

Basrî'yi teselli etmek için, gönlünü almak için söylediğine dair bir cümle yer almamaktadır.

Serhat Küçük'ün çalışmasında Râbia'nın Hasan'ı teselli etmek için "Ol işi sen itdün, bir balık dağı ider. Ol işi ben itdüm, bir sişek dağı ider. Bunun gibi nesnelere fahr idinmek hamlarındır, ammâ iş bu nesnelere taşradur." (2011, 115) dediği, Uluhan Özalan'ın çalışmasında ise Râbia-i Adeviyye'nin, Hasan Basrî'nin gönlünü almak için, "İy üstâz anı kim siz eyledünüz bir balık dağı eyler ve anı kim ben eyledüm bir sişek dağı eyler. İşbu ikiden taşradur aña meşgul olmak gerekdür" (2009, 103) dediği belirtilmiştir.

Tezkire-i Evliyâ' da bu menkıbede "hikâyet olunur ki, nakl olunur ki" gibi bir aktarma ifadesi yer almamaktadır. Uluhan Özalan'ın çalışmasında menkıbelerin genelinde, hikâyenin başında kullanılan "ve nakldür kim" ifadesi kullanılmamıştır. Fakat Serhat Küçük'ün çalışmasında hikâye "Naçldur kim" ifadesiyle başlamıştır.

Tezkire-i Evliyâ' da Râbia-i Adeviyye ve Hasan Basrî'nin namaz kılmalarının anlatıldığı menkıbeden sonra Râbia-i Adeviyye'nin (r. anhâ) vefatlarına ve duaya yer verilmemiş olup doğrudan Fudayl b. İyâz bahsine geçilmiştir.

Serhat Küçük'ün çalışmasında ise Râbia-i Adeviyye'den 26 menkıbe (2011, 115-120) daha anlatıldıktan sonra Süfyân-ı Sevri'dan bir nakil aktarılmış olup bu nakilde Râbia-i Adeviyye'nin dualarına ve yakarışına yer verilmiş, onun bu halde iken ruhunu teslim edişinden bahsedilmiştir.

Uluhan Özalan'ın çalışmasında ise *Tezkire-i Evliyâ'* da aktarılan bu son menkıbeden sonra 32 menkıbeye daha yer verilmiştir. (2009, 103-115) Bunlar arasında Râbia-i Adeviyye'ye sorulan sorular ve onun verdiği cevaplar ile onun takva ve teslimiyetine dair halleri yer almaktadır. Son olarak onun Allah'a dua ve niyâz halindeki vefatı anlatılmıştır, ardından Fudayl b. İyâz (r.a.) bahsine geçilmiştir.

Sinan Paşa'nın eserinde Râbia-i Adeviyye'nin (r. anhâ) vefatı şu cümlelerle anlatılmıştır: "Âhir ölümlü olıcak katındağı halka: 'Taşra çıkun, Allâh'ın resülleri geliyorur!' dedi. Bunlar dağı taşra çıkdılar, içerüden bir âvâz işitdiler ki: Yâ eyyetühâ-n-nefsü'l- mutma'inne, irci'i ilâ Rabbiki râziyeten marziyeten fa-dhulî fi 'ibâdî ve'dhulî cenneti.'"⁵ (1987,68)

⁵ Feer 89/ 27-30.

Ve kapanış dua ile dir:

“Hağ tebāreke ve ta‘ālā anuñ ħimmetine göre rahmet ve ‘ibādetine münāsib ‘ināyet idüp cennet-i a‘lāda kerāmāt-ı vişāli ile mükerrem ve firdevs-i mu‘allāda teşrif-i cemālī ile müşerref ü mu‘azzam eyleyüp ebedī menzilini fi mağ‘adi şıdkın ‘inde melikin muğtedir eyleye. Āmīn. Yā Rabbe’l- ‘ālemīn.” (Sinan Paşa, 1987,69)

Uluhan Özalan’ın çalışmasında Râbia-i Adeviyye’nin (r. anhâ) vefâtı şu ifadelerle anlatılmıştır:

“Ve dağı ölesi vağt cemā‘at yastuğı üzere bulındılar. Eyitdi: “Duruñ, taşra varuñ, ħalvet eyleñ ki Hağ Subĥānehu ve Te‘ālā dergāhından elçiler gelürler.” Pes cemā‘at çıkdılar, bir āvāz işitdiler ki: “Yā eyyetūhe’n-nefsü’l- muğmainnetü irci‘i ilā rabbiki rağiyeten merđiyeten fedĥulī fi‘ibādī vedĥulī cenneti” Bir zamān hiç āvāz gelmedi. Pes kapuyı açdılar. Gördiler cān teslim kılmış-ıdı.” (115)

Uluhan Özalan’ın çalışmasında Râbia-i Adeviyye (r.anhâ) vefâtı anlatıldıktan sonra Mahmes-i Tūsî ve Nimet-i Tūsî’nin oğlunun beraber Râbia’nın toprağına su dökerken ona bir suāl ettikleri ve karşılığında cevap aldıkları anlatılmıştır: “Eyitdiler ki “İy Râbi‘a lāf uruduñ ki iki cihāna baş indürmeyem dir- idüñ. Şimdiki ħâlde ħālüñ neye irişdi?” Bir āvāz işitdiler ki “Nuş olsun bağa her ne kim gördüm-ise.” (Özalan, 116)

Serhat Küçük’ün çalışmasında vefāt bahsi şu cümlelerle anlatılmıştır:

“(…) Çünki vefâtı yakın oldu, katında oturanlara eydür, ħurıñuz çıkıñuz Tağrı’nuñ elçilerine yir virüñ. Çıkdılar bir āvāz işitdiler ki : ارجعي إلى ربك راضية مرضية : يا أيتهالنفس المطمئنة İy ārām idici cān, perverdigārına dön, şol ħâlde ki sen andan rāzī olasin, ol senden rāzī ola. Biraz şabr itdiler, hiç āvāz gelmedi. İçerü girdiler ki göreler. Gördiler vefāt itmiş: 7” (2011, 121)

Serhat Küçük’ün çalışmasında Râbia-i Adeviyye’nin (r. anhâ) vefātlarından sonra ayrıca bir duada bulunulmamıştır.

İncelenmiş olan üç tercüme ile *Tezkire-i Evliyâ*’nın mukâyesesi neticesinde Uluhan Özalan ve Serhat Küçük’ün çalışmasına konu olan tercümelerde, Râbia-i Adeviyye’de olduğı gibi diğere velilerin anlatıldığı menkıbelerin de genel olarak *Tezkire-i Evliyâ*’ya

⁶ Fecri 89/27-28.

⁷ Bakara 2/ 156.

göre daha uzun ifadelerle aktarıldığı tespit edilmiştir. Ayrıca bu iki tercümede daha çok söz ve menkıbenin yer aldığı; Sinan Paşa'nın eserinin ise diğer üç tercümeden hem menkıbeler hem de anlatım ve üslup açısından ayrıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Sinan Paşa'nın eserinde Râbia-i Adeviyye bahsinde olduğu gibi diğer velîlerde de takdim bölümleri uzun ve secili tamlamalarla kurulmuş, velînin vefâtına ve ardından vefât eden velî için söylenen dua ifadelerine yer verilmiştir. Bazı menkıbeler Sinan Paşa'nın eserinde hiç yer almamaktadır. Bazı menkıbelerde ise velînin bir kerametinin ya da bir vakıanın uzun uzun açıklandığı görülmektedir. Örneğin, Habîb-i Acemî'nin su üzerinde yürüyüp giderken Hasan Basrî'nin geçememesinin anlatıldığı menkıbe ile alakalı olarak kerametın bir dervişı daha fazıl yapmayacağı, bunun Allah katında bilinen bir mertebe olduğuna dair uzun açıklamalar yer almaktadır. (1987,55)

Ferîdüddîn Attâr'ın *Tezkiretü'l-Evliyâ*'sının üç tercümesi ile Pîrî Halîfe'nin *Tezkire-i Evliyâ*'sının incelenmesinden elde edilen sonuçlar:

Eski Anadolu Türkçesinin hâkim olduğu 15-16. yy.da yazılmış mensur eserlerde ve halk hikâyelerinde karşılaşılan; bir hikâyenin, rivâyetin aktarımında kullanılan “rivâyet olunur ki, nakl olunur ki ve hikâyet” kavramları Pîrî Halîfe'nin *Tezkire-i Evliyâ'sı* ve Serhat Küçük'ün çalışmasında eserin genelinde kullanılmıştır. Uluhan Özalan'ın çalışmasında çoğunukla “ve nakldür kim” ifadesi kullanılmış olup Sinan Paşa'nın eserinde bu ifadelerden hiç biri yer almamaktadır.

Karşılaştırılan tercümelerden Sinan Paşa'nın *Tezkiretü'l-Evliyâ*'sında yer alan velîler ile Pîrî Halîfe'nin *Tezkire-i Evliyâ*'sında (2b-99a) anlatılan velîler ve onların eserde sunuluş sırası benzerlik göstermektedir.

Takdîmi yapılan veya ayrı bir bölüm olarak anlatılan velîlerin sayısı, Serhat Küçük'ün çalışmış olduğu tercümede 69, Sinan Paşa'nın eserinde 28, Uluhan Özalan'ın çalışmış olduğu tercümede 13, Pîrî Halîfe'nin eserinde (2b-50b) varaklarda 13'tür.

Pîrî Halîfe'nin *Tezkire-i Evliyâ'sı*, Sinan Paşa'nın tercümesi ile Serhat Küçük'ün çalışmalarında eser Câfer-i Sâdık ile başlarken Uluhan Özalan'ın çalışmasında Mâlik b. Dinâr ile başlamıştır.

Tezkire-i Evliyâ'da Râbia-i Adeviyye bahsinde ayrıca bir takdim bölümü olmayıp Râbia-i Adeviyye'nin takdîmi “Meryem Şafiyye Râbi'a-i 'Adeviyye” kelimeleriyle

olmuştur. Fakat karşılaştırma bölümüne konu olan diğer üç tercümede secili kelimelerle kurulmuş ve Pîrî Halîfe'nin eserinden daha uzun olan bir takdim cümlesi yer almaktadır. Sinan Paşa'nın eserindeki takdim cümlesi en uzunudur.

Tezkire-i Evliyâ'da metnin genelinde aktarılan olaylar daha kısa ve tezyinsiz olup sade nesir dili ile ifade edilmiştir. Serhat Küçük ve Uluhan Özalan'ın çalışmalarında zaman zaman Arapça ve Farsça kelimelerle kurulmuş terkiplere başvurulsa da metnin genelinde sade nesir dili kullanılmıştır. Sinan Paşa'nın eseri ise yer yer müzeyyen üslubun da hâkim olduğu orta nesir hususiyetlerini taşımaktadır.

Tezkire-i Evliyâ'da aktarılmış olan aynı hikâye ve rivâyetler incelemiş olduğumuz diğer üç çalışmada çoğunlukla daha fazla cümle ve daha uzun ifadelerle anlatılmıştır. *Tezkire-i Evliyâ*'da aktarılan menkıbelerde bilinmeyen bir sebeple olay akışında kopmalar mevcuttur. Bilinçli olarak atlanmış olması da ihtimal dahilindedir. Bu sebeple çalışmamıza konu olan *Tezkire-i Evliyâ*'nın Attâr'ın *Tezkiretü'l-Evliyâ*'sının muhtasar tercümesi olduğu düşünülebilir.

Karşılaştırılan eserlerde Râbia-i Adeviyye menâkıbında aktarılan rivâyetlerde olay örgüsü bakımından büyük benzerlik bulunmaktadır fakat sayısal ifadelerde farklılıklar mevcuttur. Örneğin, Râbia-i Adeviyye'nin yetmiş bin ya da seksen bin kişiye şefaet etmesi şeklinde iki farklı rivâyet yer almaktadır. Bunun yanı sıra Basra beyinin Râbia-i Adeviyye'nin babasının mektubunu kendisine ileten kişiye bin altın ya da on bin akçe tasadduk ettiği şeklinde iki farklı rivâyet karşımıza çıkmaktadır. Yine sayısal ifadelerle alakalı olarak İbrâhîm bin Edhem'in Kâbe'ye varmak için yaptığı yolculuğun Uluhan Özalan ile Serhat Küçük'ün çalışmalarında 14 yıl sürdüğü ifade edilirken *Tezkire-i Evliyâ*'da ve Sinan Paşa'nın eserinde bu ifade yer almamaktadır.

Râbia-i Adeviyye'nin (r. anhâ) yakarışları, dua bölümleri ile konuşmalar *Tezkire-i Evliyâ*'da sade bir üslupla ve kısa cümlelerle aktarılmıştır. Serhat Küçük ve Uluhan Özalan'ın çalışmalarında sade fakat daha uzun cümleler kullanılmıştır. Sinan Paşa'nın eserinde ise tamlama ve secilerle dolu, sanatlı bir üslubun hâkim olduğu ifade şekli kullanılmıştır.

Tezkire-i Evliyâ'da olaylar: Erler arasında hatun velîden bahsetme sebebi, fakir bir ailede dünyaya gelişi, babasının komşudan mum ve çıra istemeyişi, Basra beyinin Râbia'nın babasına ihsanda bulunması, Râbia'nın esir edilip sıkıntılar çekmesi, dua

etmesi, kurtulması, hacca gitmek üzere yola çıkması, eşeğinin ölmesi, Kâbe'nin Râbia'yı karşılamaya gelmesi, İbrâhîm b. Edhem ile konuşmaları, Mekke kadınlarının Râbia-i Adeviyye'yi ziyaretleri, Râbia-i Adeviyye'nin onlara ikramda bulunması, evine hırsız girmesi, cariyesinin soğan pişirmek istemesi, Hasan Basrî ile karşılaşmaları ve ondan dağ hayvanlarının kaçması, Hasan Basrî'nin gözyaşının damlaması, Hasan Basrî ile namaz kılmaları.

Bu olay akışı Serhat Küçük ve Uluhan Özalan'ın tezleriyle benzerlik göstermekle birlikte her iki çalışmanın devamında başka menkıbeler, dualar da anlatılmış olup Râbia-i Adeviyye'nin vefatlarına ve son olarak duaya yer verilmiştir.

Sinan Paşa'nın eserinde olay örgüsü diğer üç eserden daha farklıdır: Takdim cümlesi, hanım bir veliden bahsetme sebebi, Hasan Basrî'nin meclisinde tevbe etmesi, Kâbe'nin Râbia-i Adeviyye'yi karşılaması, Râbia'nın dua ve yakarışları, bir yıl sonra tekrar Kâbe'ye gitmek üzere yola çıkması ve kâdir olamayışı, vefâtları, övgü ve dualar yer almaktadır.

Tezkire-i Evliyâ'da Râbia-i Adeviyye'nin vefâtına ve herhangi bir bitiş cümlesine yer verilmemiştir. Diğer üç tezkiretü'l-evliyâ tercümesinde Râbia-i Adeviyye'nin vefatından bahsedilmiştir. Bu sebeple Pîrî Halîfe'nin *Tezkire-i Evliyâ*'sının Attâr'ın eserinin muhtasar bir tercümesi olması kuvvetle muhtemeldir.

Sinan Paşa ve Uluhan Özalan'ın çalışmalarında vefattan sonra dua bölümü yer almaktadır. Serhat Küçük'ün çalışmasında da *Tezkire-i Evliyâ*'da olduğu gibi duaya yer verilmemiştir.

Uluhan Özalan ve Serhat Küçük'ün çalışmış olduğu tercümelerde diğer velilerin anlatıldığı menkıbeler incelendiğinde Râbia-i Adeviyye'de olduğu gibi genel olarak ortak anlatılmış olan velilerde menkıbelerin *Tezkire-i Evliyâ*'ya göre daha uzun cümlelerle anlatıldığı, ve bu iki eserde daha çok söz ve menkıbenin yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır. Sinan Paşa'nın eserinin ise diğer üç tercümeden hem menkıbeler hem de anlatım ve üslup açısından farklılık taşıdığı sonucuna ulaşılmıştır.

1.3. Mütercim Pîrî Halife

Aslen İran'ın Hoy şehrendendir. (Şerîf b Şerîfî, Milli Kütüphane Yazmalar, 06 Mil Yz A 9337,11a) Eğirdir'e yerleşip Şeyhülislâm'ın kızıyla evlenmiştir. Merhum Şeyh

Abdullatîf el Kudsî Konya şehrine geldiğinde Pîrî Halîfe'nin ondan el aldığı; bu yolda sebât ederek yüksek mertebeye ulaştığı ve bu yolda hizmet ettikten sonra asıl vatanına döndüğü bilgisi yer almaktadır. (Mehmet Mecdî Efendi, 1269) 2. Mehmed (Fatih) devri (1451-1481) başlarında vefat ettiği kaydedilmiştir. (Mehmed Süreyya, 2/43) Bardakçı, Pîrî Halîfe'nin Sadreddin Konevî'nin *en-Nusûs* adlı eserine *Zübdetü't-Tahkîk ve Nüzhetü't-Tevfik* adlı bir şerh kaleme alarak 18 Şaban 856/3 Eylül 1452'de tamamladığını belirtmiştir. (2008, 28) Oğlu Şeyh Mehmed Çelebi de babasının bu eserine *Zübdetü't-Tedkîk* adlı şerh yazmıştır. (Altunmeral, 2013, 506)

Şerîf b. Şerîfî *Menâkıbu'l-Ârifin* adlı eserinde Pîrî Halîfe'nin yaşamından bazı hadiseleri aktarmış ve kerametlerinden bahsetmiştir. Bunlardan bir tanesi Pîrî Halîfe'nin dervişlerinden Ali Fakih ile olan vakıasıdır. Rivâyete göre Ali Fakih bir gece rüyasında Ak Şemseddîn'i görür ve uyanarak gördüğü rüyayı Ak Şemseddîn'e tâbir ettirir. Ali Fakih, Ak Şemseddîn'in rüyayı tâbir etmesinden sonra uyanarak Pîrî Halîfe'nin huzuruna gelip rüyasından bahsedince "Ak Şemseddîn vakıanı yanlış tâbir etti. O tâbir senin makâmın değildir. Şimdi sen başka makâmdasın. Senin makâmının tabiri şudur..." der. Günler geçtikten sonra Pîrî Halîfe derviş Ali Fakih'i İstanbul'a gönderir. Derviş Ali Fakih İstanbul'a varıp Ayasofya cânibinde Cuma namazını kılar ve Ak Şemseddîn'in vaaz verdikten sonra kürsüden inerek halkla musâfahaya başladığını görür. Derviş Ali Fakih, Akşemseddîn' nin elini öpmeye yönelince Ak Şemseddîn "Dost kokusunu alıyorum. Şeyh Pîrî Halîfe'nin kokusudur." diyerek Ali Fakih'i bırakmaz. Ak Şemseddîn Ali Fakih'i bir müddet halvetine alır ve sohbet ederler. Ak Şemseddîn Hz. Pîrî Halîfe'nin halini sorar ve "Ali Fakih biz senin vakıanı yanlış tabir etmişiz. Tabir şeyhindir" diyerek Pîrî Halîfe'nin sözünü tasdik etmiştir. (Şerîf b Şerîfî, Milli Kütüphane Yazmalar, 06 Mil Yz A 9337, 12a-12b) *Menâkıbu'l-Ârifin*'de Pîrî Halîfe'nin boş bir sandığı kimyâya meraklı olan oğlu Mehmed Çelebi'ye kilitletip tevhidle, ibadetle meşgul olduktan sonra o boş sandığın altınla dolmuş olduğunu gösterdikleri anlatılmıştır. (Şerîf b. Şerîfî, 12b) Aynı eserde Pîrî Halîfe'nin Edirne'ye vararak burada uçtuğu için keramet gösterdiği iddia edilen ruhbanı (rahipleri) çağırarak bedeninin nefis terbiyesi ile hafiflediğini (riyâzet) fakat asıl uçmanın bu olmadığını söyleyerek o anda Mekke-i Müşerrefe'ye uçup tekrar geldiklerinden ve bu hadise sonrasında pek çok kişinin Müslüman olduğundan bahsedilmiştir. (Şerîf b. Şerîfî, 12b-13a)

Sicill-i Osmânî'de Pîrî Halîfe isimli iki zâttan bahsedilmektedir. (Mehmed Süreyyâ, 2/44) *Sicill-i Osmânî*'de yer alan bir diğer Pîrî Halîfe'nin de Eğirdir'li bir zâhid ve âbid olduğu, Emir Burhari'den el alarak Hamid'de yerleştiği, 965'de (1558) vefat ettiği ve orada medfun olduğu bilgisi yer almaktadır. (Mehmed Süreyyâ, 2/44)

Çalışmamızın konusu olan *Tezkire-i Evliyâ* isimli eserin sebab-i te'lif bölümünde eserin Peygamber Efendimiz'in (s.a.v.) kabr-i şerîfleri yanındaki camiide müezzin olan Pîrî Halîfe tarafından yazıldığı ifade edilmiştir. (Pîrî Halîfe, 2b) Kaynaklarda Pîrî Halîfe'nin Mekke ve Medine dolaylarında bulunmuş olduğu ifade edilse de müezzin olduğuna dair bir bilgiye rastlanmadığından *Tezkire-i Evliyâ*'nın aynı isimli başka bir zâta ait olmasının da ihtimal dahilinde olduğu düşünülmelidir.

Kaynaklarda yer alan bir diğer bilgiye göre Pîrî Mehmed Hoyî isimli zât takke dikme sanatında usta olup rüyasında gördüğü Hz. Peygamberimizin işareti ile Şeyhülislâm Bedaî Sultân ile birlikte Eğirdir'e gelmiş; bu yolculuk esnasında Ankara'da Hacı Bayrâm-ı Velî ile görüşerek onun takkesini dikmiştir. Şeyh Berdaî'nin onayıyla takkeyi Hacı Bayrâm'a giydirmiş, Eğirdir'e geldikten sonra Berdaî'nin kızı ile evlenip Şeyh Berdaî'nin talebesi olarak ilim yolunu tutmuştur. Şeyh Berdaî'nin kızı ile olan evliliğinden Şeyh Mehmed Çelebi doğmuştur. Pîrî Halîfe Konya'da Sadreddin Konevî'nin zâviyesinde Abdüllatif Kudûsî'ye bağlanmış, orada hizmet ederek Zeynîliğin düsturlarını öğrenmiş ve Eğirdir'deki dergahı bir Zeynî Zâviyesi'ne çevirmiştir. Pîrî Halîfe 4 Zilkade 864/8 Ağustos 1460'da vefât etmiş olup türbesi Eğirdir Yazla'daki Şeyh Burhaneddin Camii altında yer almaktadır. (bkz. Yiğitbaşı, 1972, 73-75)

1.4. Müstensih Mustafa bin Mustafa

Pîrî Halîfe'nin *Tezkire-i Evliyâ* isimli eseri 1778 yılında istinsah edilmiştir. Eserde yer alan “Oğlum Mehmed 1779 (H. 1193) senesinde Cemâziye'l-evvel 25. gününde dünyaya geldi” (99a) ifadesinden müstensihin bu tarihlerde yaşamış olduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte 1778-1779 yıllarında eser vermiş aynı adda pek çok müstensihin olması bu konuda yapılan araştırmayı güçleştirmiş olup sağlıklı ve tutarlı bir sonuca ulaşılamamıştır.

1.5. Pîrî Halîfe'nin *Tezkire-i Evliyâ'sı*

Eser Millî Kütüphane Yazmalar Koleksiyonunda 580 DVD numaralı, 06 Mil Yz A 8665 demirbaş numaralı nüshadır. Nüsha tespiti Yazmalar.gov adresinin taranması suretiyle yapılmıştır. Bu eserin başka bir nüshasının olmadığı tespit edilerek var olan bu tek nüsha üzerinde çalışılması kararlaştırılmıştır. Bu çalışma söz konusu eserin 2b ile 50b varakları arasını kapsamaktadır.

1.5.1. Nüsha Tavsifi⁸

Tezkire-i Evliyâ'nın nüshasına fizikî olarak ulaşılmamış olup Millî Kütüphane dijital sisteminde kayıtlı olan Yazmalar koleksiyonundaki dijital pozlarından⁹ istifade edilmiştir. Nüsha tavsifine dair eser adı, demirbaş no, cilt ve kağıt özelliği, hat türü, varak sayısı, nüsha ebatları, istinsah tarihi, müstensih ve yazar bilgisi ile nüshaya dair notlarda yer alan bazı bilgiler de Dijital Kütüphane Sistemi'ndeki kayıtlarından alınmıştır.

Eserin Adı : *Tezkire-i Evliyâ*

Yazar Adı: Pîrî Halîfe

Demirbaş No: 06 Mil Yz A 8665

Nüshanın Baş ve Son Kısımları: Metin 2b varakta Besmele, Hamdele ve Salvele ile başlamıştır. Bu bölümden önceki iki varakta dua ve bir takım notlar yer almaktadır. Metin 99b varakta “İlim ve amel olmaduğça cennet olmaz” ifadesi ile son bulmuştur.

Nüshanın Cilt Özellikleri: Meşin

Nüshanın Kağıt Özelliği: Kopça-harf filigranlı

Yazının/hattın Türü: Harekeli Nesih

Varak (yaprak) sayısı: 2b-99b

Nüshanın Ebatları: 210x155 - 165x105 mm.

Nüshanın İstinsah Tarihi: H. 1192 (M. 1778)

⁸ Nüsha tavsifinde Prof. Dr. Mehmet Fatih Köksal'ın “Metin Neşrinin Ana Esasları” makalesinde belirtilmiş olan ilkeler takip edilmiştir. (Erişim Tarihi 20/03/ 2022)

<<https://dergipark.org.tr/tr/pub/tubar/issue/16972/177348>>

⁹ <https://dijital-kutuphane.mkutup.gov.tr/tr/manuscripts/catalog/advancedsearchlist> (Erişim Tarihi 10/05/2021)

Nüshanın Müstensih: Mustafa b. Mustafa

Nüshayla İlgili Notlar: Söz başları cedveller kırmızıdır. Şemseli, zencirekli, köşebentli, kurt yenikli, şirazesı dağınık kahverengi meşin bir cilt içerisindeyir. Her sayfada on bir satır yer almaktadır. Bazı varaklarda derkenarlara yazılmış dualar ve notlar yer almaktadır. Ketebe kaydı 99a varakta yer almaktadır. Bu varakta bir dua ile müstensih Mustafa b. Mustafa'nın oğlunun doğumu kaydedilmiş ve eser son bulmuştur.

1.5.2. Eserin Dil ve Üslup Özellikleri

Pirî Halife'nin muhtasar tercüme niteliği taşıyan *Tezkire-i Evliyâ*'sı EAT dönemi ses özelliklerini taşımakta olup eserde 13-15. yy.larda nesir dilinde hâkim olan halkın anlayabileceği sade nesir dili kullanılmıştır. Eser, menâkıbnâme niteliğinde olup halkın irşâdı, tasavvufî düşünceinin halka aktarılması gayesiyle yazılmıştır. Eserin sebep-i te'lîf bölümünde de "halka fayda sağlamak için yazıldığı" ifade edilmiştir. Der-kenârlarda, ana metinde ve nüshanın sonunda yer alan dualar, hadis ve âyetler ile ilmihâl bilgilerini de içeren *Tezkire-i Evliyâ*'da dînî ve ahlakî nitelikteki eserlerin genel özelliği olan sade bir dile, ağır olmayan bir üsluba sahiptir.

Metinde yalnızca velîlerin takdim bölümlerinde tamlamalı ve secilerin olduğu cümle yapıları görölmektedir. Metinde yer alan seciler ve türleri aşağıdaki tabloda verilmiştir:

Tablo 4: Pîrî Halife'nin *Tezkire-i Evliyâ*'sındaki Secili Kelimeler

Seci Bulunan Kelimeler	Seci Türleri		
	Yapısına Göre Seciler	Yer ve İşlevine Göre Seciler	Redif Alışına Göre Seciler
sultân-ı millet / burhân-ı hüccet (2b)	Seci-i Murassâ	Seci-i Mukayyed	Seci-i gayr-ı Mefruk
muḳaddem-i zehâ/ mu'azzam-ı abbâ (6a)	Seci-i Mutarraf	Seci-i Mukayyed	Seci-i gayr-ı Mefruk
Şâhib-yaḳîn-i bî-gümân/ ḫalvet-nişîn-i bî-nişân (6b)	Seci-i Murassâ	Seci-i Mukayyed	Seci-i gayr-ı Mefruk
Meryem Şafîyye Râbi' a-i Adeviyye (11a)	Seci-i Mutarraf	Seci-i Mukayyed	Seci-i gayr-ı Mefruk
Sultân-ı Dînâr-ı dîn/ sîmurğ-ı ḳâf-ı yaḳîn (20b)	Seci-i mutarraf	Seci-i Mukayyed	Seci-i gayr-ı Mefruk
perverde-i luḳf-ı kerem/ İbrâhîm bin Edhem (20b)	Seci-i Mutarraf	Seci-i Mukayyed	Seci-i gayr-ı Mefruk
burhânü'l-muḫaḳḳıḳîn / sultânü'l-ârifîn	Seci-i mutarraf	Seci-i Mukayyed	Seci-i gayr-ı Mefruk
meşâyihüh ekremi/ evliyânun a'zamı	Seci-i mutarraf	Seci-i Mukayyed	Seci-i Mefruk
tâc-ı dîn ü diyânet / şem' - i zühd-i hi dâyet	Seci-i mütevâzî	Seci-i Mukayyed	Seci-i gayr-ı Mefruk
ehl-i tarîḳ / Ebü 'Alî Şaḳîḳ	Seci-i Mütevâzî	Seci-i Mukayyed	Seci-i gayr-ı Mefruk
cerâğ-ı şer' -i millet / şem' -i dîn-i devlet	Seci-i Mütevâzî	Seci-i Mukayyed	Seci-i gayr-ı Mefruk
'ârif ve şüfî / Ebü Ḥanîfe Küfî	Seci-i mütevâzî	Seci-i Mukayyed	Seci-i gayr-ı Mefruk

Kaynak: Tablo yazar tarafından oluşturulmuştur.

1.5.3. Eserin Muhtevası

1.5.3.1. Eserin Özeti

Tezkire-i Evliyâ besmele-i şerîf, Allah'a (c.c.) hamd ve Peygamber Efendimize (s.a.v) salavâtta sonra Câfer-i Sâdık¹⁰ bahsi ile başlamıştır. Câfer-i Sâdık'ın sadece ismi zikredilmiş olup ona dair her hangi bir vakiadan bahsedilmemiştir. 3a nolu varakta doğrudan Mâlik b. Dinâr bahsine geçilmesi ve bu bölümün de başının eksik olmasından

¹⁰ Câfer-i Sâdık'a ait bölümün çeşitli sebeplerle kopmuş ya da *Tezkire-i Evliyâ*'nın 50b den sonraki varaklar arasına karışmış olması ihtimal dahilindedir. Mezhep ayrılığı sebebiyle çıkarılmış olması da düşünülebilir. Nitekim Attâr'ın *Tezkiretü'l-Evliyâ*'sında da metin Câfer es-Sâdık bahsi ile başlamıştır. Bu bölümde ondan övgü ve hürmetle bahsedilmiş sözlerine ve kerâmetlerine yer verilmiştir. Onun şeyhlerin önderi, Muhammedîlerin imamı olduğu belirtilmiş ve oniki imama işaret edilmiştir. (Attâr, 1984) Câfer-i Sâdık'ın on iki imamdan olan Muhammed el Bâkır'dan çokça sözler rivâyet ettiği belirtilmiştir. (Attâr, 1984; Kuğu, 2006) İncelemiş olduğumuz *Tezkiretü'l-Evliyâ* çalışmalarında Câfer-i Sâdık bahsinde çoğunlukla onun kerâmetlerinden ve sözlerinden bahsedilmiştir. (Attâr, 1984; Kuğu, 2006; Öz, 1992)

varakların eksik olduğu anlaşılmaktadır. Bu bölümde Mâlik b. Dinâr ile bir kâfirin beraber ateşe atılması ve Mâlik b. Dinâr'ın hürmetine kâfirin de yanmayışı hadisesi anlatılmıştır. 3b nolu varakta ise Yahudi bir komşusunun Mâlik b. Dinâr'a eziyet etmesi ve onun sabrı ile komşu hakkına verdiği önemi anlayan Yahudi'nin Müslüman olması anlatılmıştır. 4a ve 4b nolu varaklarda Mâlik'in nefsiyle mücadele ederek yirmi sene boyunca et yemediği ve canı hurma yemek istemesine rağmen bir hafta oruç tuttuktan sonra bu arzusunu gerçekleştirdiği nakl edilmiştir. 5a'da kıyamet gününde malı çok olanın sıkıntı çekeceğine dair bir sözü nakledilmiş olup 5b ve 6a varaklarda Mâlik b. Dinâr'ın daha az malı olduğundan Muhammed Vâsi'den daha önce cennete gireceği nakledilmiştir.

6a'dan itibaren Muhammed Vâsi' bahsine geçilerek onun Allah'ın verdiği kanaat edip insanlara tamah etmeyişinden bahsedilmiş; onun Allah'ı anlamının az yemek, az konuşmak ve çokça hayırda bulunmakla olacağı hakkındaki sözleri nakledilmiştir.

6b-8b varaklarda Habîb-i Acemî'nin faizle iş yapması ve tövbe ederek insanlara haklarını iade etmesi; ardından Hasan-ı Basrî'nin dergahında ilim öğrenmeye başlayarak geçimini sağlayacak bir kazanca mâlik değilken Allah (c.c.) tarafından kendisine rızkının gönderilmesi hadiseleri anlatılmıştır. 9a-10b nolu varaklarda Habîb-i Acemî ile Hasan Basrî arasında geçen hadiselerden bahsedilmiş, Habîb'in makâmının Hasan Basrî'den daha yüksek olduğu belirtilmiştir.

11a-11b nolu varaklarda Râbia-i Adeviyye bahsine geçilerek onun doğumu ve fakir bir ailede dünyaya gelişi anlatılmıştır. 12a'dan itibaren esir edilişi, Hz. Râbia'nın Allah'a bağlılığı, teslimiyeti, ibadetlerindeki samimiyeti, takvası ve Allah'tan başka kimseye tamah etmeyişine dair rivâyetler nakledilmiştir. Bu rivâyetlerde İbrâhîm b. Edhem ve Hasan Basrî (r.a.) ile olan konuşmalar da yer almaktadır.

16a nolu varaktan sonra Fudayl bin İyâz (r.a.) bahsine geçilerek onun kervanların yolunu keserek mallarını gasp eden bir çetenin reisi iken bu haline tevbe etmesinden bahsedilmiştir. 18b nolu varaktan sonra Fudayl'ın hikmetli sözleri ve nasihatleri nakledilmiştir.

20b nolu varaktan itibaren İbrâhîm b. Edhem'in (r.a.) bir sultan iken tacını, tahtını bırakıp çöllere düşmesi ve tasavvufa yönelmesi anlatılmıştır. Bu yönelişte yıllarca sıkıntı ve mihnet içerisinde ibadet ettiği, Hızır Aleyhisselâm'ı görüp, İlyas

Aleyhisselâm'dan İsm-i Azâm duasını öğrendiği anlatılmıştır. 25a-25b nolu varaklarda İbrâhîm bin Edhem'in "Bir kalbe iki muhabbet sığmaz" diyerek öz oğlunu istemeyişi ve Allah aşkındaki samimiyeti aktarılmıştır. 26a-30b nolu varaklar arasında ise İbrâhîm bin Edhem'in Alah'a teslimiyeti, insan ilişkilerindeki fedakarlığı, cömertliği, sabrı ve mütevazılığından bahsedilmiş ve ardından kendisinden bazı nasihat ve hikmetli sözler nakledilmiştir.

31b nolu varakta Bişr-i Hâfi'nin Besmele-i şerîfin yazılmış olduğu bir kağıdı yerden almasından dolayı Allah tarafından rüyasında müjdelenmesi ve tevbe ederek Hak yolunda karar kılması anlatılmıştır.

31b ile 38b nolu varaklar arasında Zünnûn-ı Mısrî'nin yaşamış olduğu hikâyeler ile ondan nakledilen hikmetli sözlere yer verilmiştir. Aktarılmış olan hikâyelerde Allah'a tevekkül ve Allah'ın kulların rızıkına kefil olması anlatılarak 38b ve 40a nolu varaklarda Bâyezîd-i Bistâmî'nin Allah'ın anne-babaya hürmetle alakalı âyet-i kerîmesine uyması; annesinden helallik alarak ilme yönelmesi, ilim yolunda ilerlerken de edebe riâyet etmesi ve keramet sahibi olmasından bahsedilmiştir.

39b-43a nolu varaklarda Abdullâh Mübârek ve onun ilme verdiği öneme, Allah'a bağlılığına, yaşadığı bazı hadiselerden aldığı ibret ve gösterdiği kerametlere işaret edilmiştir. Bunlardan bir tanesi rivâyete göre Abdullâh Mübârek uyurken bir yılının ağzına fesleğen dalı alarak onun başındaki sineği kovalamasıdır.

43a nolu varakta Süfyân es-Sevrî bahsine geçilmiş ve onun başlangıçta mescide girerken sol ayakla girmesi sebebiyle Allah (c.c.) tarafından uyarılması ve onun bu sebeple gafletten uyanması hadisesi anlatılmıştır. Devamında Süfyân-ı Sevrî'nin hocasının yıllarca halka ilim öğreten bir üstad olmasına rağmen son nefeste imansız gitmesine şahit olması ve bu durumdan duyduğu korkunun dehşeti ile belinin bükülmesi nakledilmiş; iyiliği ve merhamet sahibi oluşu anlatılmıştır.

46a nolu varakta Ebû Alî Şakîk bahsine geçilerek onun yaşamış olduğu bazı hadiselerle beraber rızık kaygısına düşmenin beyhudeliğinden, Allah'ın kullarının rızıkına kefil oluşundan bahsedilmiştir. Yine bu bölümde Abbâsî Halîfesi Hârûnu'r-Reşîd'e (786-809) ettiği nasihatler nakledilmiştir. Bu nasihatlerde Hârûnu'r-Reşîd'e bir devlet yöneticisi olarak dört halîfenin yolundan gitmesi, adaletli olup ilim, hayâ ve sadâkat sahibi olması, doğruyu yanlış ayırma kabiliyetinin olması gerektiği; her ne halde olursa

olsun memleketini koruması gerektiği ile ilgili ifadeler yer almaktadır. 50b nolu varaka kadar Şakîk-i Belhî'den bahsedilmiş ardından İmam Azam Ebû Hanîfe (r.a.) bahsine geçilmiştir. Ebû Hanîfe bahsi 51a nolu varakta devam etmekte olup çalışmamıza dahil değildir.

1.5.3.2. Metinde Adı Geçen Velîler

Tablo 5: Pîrî Halîfe'nin *Tezkire-i Evliyâ*'sındaki Velîler ve Yer Aldığı Varaklar

Tezkire-i Evliyâdaki Velîlerin İsimleri	Yer Aldığı Varaklar
1. Câfer-i Sâdık (ö. 148/765)	2b-39b (Bâyezîd-i Bistâmî bahsinde)
2. Mâlik bin Dinâr (ö. 131/748'den önce)	3a-6a
3. Muhammed Vâsi' (ö. 123/741)	5b-6b
4. Habîb-i Acemî (ö. 130/747-48[?])	6b-10b
5. Hasan Basrî (ö. 110/728)	9a-10b (Habîb-i Acemî bahsinde) 13a, 15b-16a (Râbia-i Adeviyye bahsinde)
6. Râbia-i Adeviyye (ö. 185/801 [?])	11a- 16a
7. Fudayl b. İyâz (ö. 187/803)	16a- 20a, 30b (Bişr-i Hâfî bahsinde)
8. Ahmed b. Hanbel (ö. 241/855)	18b (Fuday b. İyâd)
9. İbrâhîm Edhem (ö. 161/778 [?])	13b-14a (Râbia-i Adeviyye bahsinde) 20b-30b
10. Cüneyd-i Bağâdî (ö. 297/909)	20b'de (İbrâhîm b. Edhem bahsinde)
11. Bişr-i Hâfî (ö. 227/841)	30b- 31a
12. Zünnûn-ı Mısrî (ö. 245/859 [?])	31b- 38b
13. Bâyezîd-i Bistâmî (ö. 234/848 [?])	38b- 40a
14. Abdullâh b. Mübârek (ö. 181/797)	40a- 43a
15. Sehl b. Abdullâh (ö. 283/896)	42b (Abdullâh b. Mübârek bahsinde)
16. Süfyân-ı Sevrî (ö. 161/778)	43a-46a
17. Ebû Alî Şakîk (ö. 194/810)	46a- 50b
18. Hâtim-i Esam (ö. 237/851)	46b'de (Şakîk-i Belhî bahsinde)
19. Hârûnu'r-Reşîd (786-809)	48a-49b (Şakîk-i Belhî bahsinde)
20. Ebû Hanîfe (ö. 150/767)	20b (İbrâhîm Edhem bahsinde bir sözü nakledilmiştir.)-50b

Kaynak: Tablo yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tezkire-i Evliyâ'nın 2b ile 50b arasındaki varaklarda 20 velînin adı zikredilmiş olup bunlardan 13ü konu başlığı niteliğindedir, 7 velî ise menkıbeler içerisinde anılan, sözüne ya da tasavvufihallerine yer verilen velîlerdir. Metne Câfer-i Sâdık'a (ö. 148/765) dua ile başlanmıştır. Fakat Câfer-i Sâdık'a ait olan bölümün eksik olduğu muhtemeldir ki bir sonraki varakta ona dair bir menkıbe vermeden doğrudan Mâlik bin Dinâr (ö. 131/748'den önce) anlatılmıştır. Mâlik bin Dinâr bahsinde 7 menkıbe ve 2 söz yer almaktadır. Muhammed Vâsi' (ö. 123/741) bahsinde velînin 4 sözüne yer verilmiş, Habîb-i Acemî'ye (ö. 130/747-48[?]) dair 8 menkıbe verilmiştir. Hasan Basrî (ö.

110/728)'nini adının zikredildiği 6 menkıbe yer almaktadır. (Bunlardan 3'ü Habîb-i Acemî, 3'ü de Râbia-i Adeviyye (ö. 185/801 [?]) ile beraber yaşadığı hadiselerdir). Râbia-i Adeviyye'ye dair 12 menkıbe yer almaktadır. Fudayl bin İyâz (ö. 187/803) bahsinde 6 menkıbe ve 9 söz aktarılmıştır. İbrâhîm b. Edhem (ö. 161/778 [?]) bahsinde 13 menkıbe ve 1 sözü yer almaktadır. Bişr-i Hafî (ö. 227/841) ile alakalı 2 menkıbe anlatılmıştır. Zünnûn-ı Mısırî'ye (ö. 245/859 [?]) dair 11 menkıbe anlatılmıştır. Bâyezîd-i Bistâmî (ö. 234/848 [?])'ye dair 4 menkıbe, Abdullâh-ı Mübârek (ö. 181/797)'e dair 7 menkıbe, Süfyân-ı Sevrî'ye (ö. 161/778) dair 6 menkıbe 4 söz, Ebû Alî Şakîk (ö. 194/810)'e dair 4 menkıbe ve 4 söz aktarılmıştır. Çalışmamıza konu olan varaklar arasında (2b ile 50b arasında) toplam 80 menkıbe ve velilerin menkıbelerden ayrı söylediği 24 sözü yer almaktadır.

Menkıbelerde evliyânın dışında bazı peygamberlerden ve dört halîfeden de bahsedilmiştir. Hz. Muhammed (s.a.v.) başta olmak üzere Lut Aleyhisselâm (30b de İbrâhîm bin Edhem bahsinde), Hızır Aleyhisselâm (22a, 23b ve 24a varaklarda İbrâhîm Edhem bahsinde) ve İlyas Aleyhisselâm'ın (24a da İbrâhîm Edhem bahsinde) isimleri zikredilmiştir. 48a'da Şakîk-i Belhî ile Hârûnu'r-Reşîd arasında geçen konuşmalarda ise Dört Halîfe'den bahsedilmiş, Hz. Ebû Bekir'in sadakatine, Hz. Ömer'in hak ile batılı ayırmasına, Hz. Osmân'ın hayâsına ve Hz. Alî'nin ilim ve adaletine işaret edilmiştir.

Tezkire-i Evliyâ''nin devam eden varaklarında (50b- 99a) İmâm-ı Azam Ebû Hanîfe (ö. 150/767), İmâm-ı Şâfiî (ö. 204/820) , Dâvûd-ı Tâî (ö.165/781 [?]), Hârûnu'r-Reşîd (ö. 193/809) , Hâris-i Muhâsibî (ö. 243/857), Muhammed-i Semmâk (ö.183/799), Muhammed ibn-i Eslem et-Tûsî (ö.242/856), Ahmed-i Harb (ö. 234/ 848 [?]), Hâtim-i Esam (ö. 237/ 851) Sehl bin Abdullâh et-Tüsterî (ö. 283/ 896), Mârûf-ı Kerhî (ö. 200/815-16 [?]), Serî es-Sakatî (ö. 251/ 865) Ebû Feth-i Mûsılî (ö. 220/835) , Ahmed bin Hadraveyh (ö. 240/ 854), Şâh-ı Şücâ' (ö. 278/ 889) ayrı başlıklarda anlatılmış, onların menkıbe ve sözlere yer verilmiştir.

Câfer es-Sâdık: Ebû Abdillâh Câfer b. Muhammed el-Bâkır b. Alî Zeynil'âbidîn (ö. 148/765)¹¹

¹¹ Bu bölümde İslâm Ansiklopedisi'nde de yer alan velilerin isimleri <https://islamansiklopedisi.org.tr/> adresindeki bölüm başlıklarından alınmıştır.

Câfer es-Sâdık'ın 80 (699) veya 83 (702) yılında Medine'de doğduğu ve soyunun baba tarafından Hz. Ali'ye, anne tarafından da Hz. Ebû Bekir'e dayandığı belirtilmiştir. (Öz, 8 Ocak 2022) Ehli beytten olup keramet sahibidir. Câfer es- Sâdık'ın devlet idaresinde hiç görev almadığı; ilimle meşgul olarak talebeler yetiştirdiğini ifade edilmiştir. (Atalan, 1998) Irak'a yolculuk yapmış, Ebû Hanîfe, Câbir b. Hayyan gibi önemli kişilerle karşılaşmıştır. (Ebu'l-Ayneyn, 2008, 287) Tezkiretü'l-evliyâlarda Câfer-i Sâdık'ın tevâzuundan ve özlü sözlerinden bahsedilmiştir. (Güzel, 2018)

Câfer-i Sâdık'ın tümevarım mantığını kullanarak ilmî ve aklî delillerle Allah'ın varlığını delillendirmeyi amaçladığı ve yanlış fırkaların sapkınlıklarından uzak olduğu; eğitim metodunun ise tüm insanlar için ideal bir yöntem olduğu ifade edilmiştir. (Ebu'l-Ayneyn, 2008)

Mâlik b. Dinâr: Ebû Yahyâ Mâlik b. Dînâr el-Basrî (ö. 131/748'den önce)

Kaynaklarda Basra'da doğup ilk tahsil dönemini burada tamamlayarak, ilim öğrenmek için Horasan ve Hindistan'a kadar gittiği, güzel sanatlara kabiliyetinin olduğu ve mushaf yazarak geçimini sağladığı ifade edilmiştir. (Demirci, 19 Ekim 2021)

Mâlik b. Dinâr'ın din anlayışına göre her günahın temelinde dünya sevgisi ve hırsı yer almaktadır. O amelde ihlase dikkat çekmiş kılık kıyafete önem vermemiştir. Helal kazandıktan sonra sufinin yamalı, eski kıyafetler giymesine gerek olmadığını belirtmiştir. (Demirci, 28 Ağustos 2022)

Attâr'ın *Tezkiretü'l-Evliyâ*'sında Mâlik b. Dinâr bahsinde onun bir zamanlar ibadetlerinde gösteriş ve riya içinde olduğu fakat sonradan tövbe edip takva ve ihlas içinde bir yaşam sürdürdüğü, nefsinin arzularından uzak durduğu ve nefsini terbiye etmeye çalıştığı hatta bunun için yıllarca et ve hurma yemediği ifade edilmiştir. Aynı eserde Mâlik b. Dinâr'ın Yahudi komşusunun sıkıntı ve ezalarına sabrettiği ve ona iyilikle muamele ettiği için onun da Müslüman olmasına vesile olduğu anlatılmıştır. (Attâr, 1984)

Muhammed b. Vâsi': Ebû Bekr Muhammed b. Vâsi' b. Câbir el-Ahnes el-Ezdî (ö. 123/741)

Basra'da doğmuş olan Muhammed Vâsi', tâbiîn neslinden hadis almış; kendisinden de on beş kadar hadis rivâyet edilmiş olup kaynaklarda onun Basra emîri tarafından

kendisine sunulan kadılık görevini kabul etmediği, Mekke ve Merv şehrinde bulunduğu, Kuteybe b. Müslim'in ordusuyla Horasan fethine katıldığı ve Basra'da vefat ettiği belirtilmiştir. (Cebecioğlu, 19 Ekim 2021)

Öngören, Muhammed b. Vâsi‘in tasavvufu ilk tarif edenlerden olup ona göre tasavvufun “huşû, nefsi hor görme, kanaatkârlık ve alçak gönüllülük” ile olacağını belirtmiştir. (9 Ocak 2022) Muhammed Vâsi‘ kendisinden nasihat isteyen birisine dünya ve âhiret padişahı olmak için zühd ehli olup kimseye tamah etmemesi gerektiğini ve bütün halkı muhtaç görmesi gerektiğini nasihat buyurmuştur. (Attâr, 1984, 94-95)

Habîb el-Acemî: Ebû Muhammed Habîb b. Îsâ b. Muhammed el-Acemî el-Fârisî (ö. 130/747-48[?])

Tasavvufa yönelmeden önce ticaretle meşgul olan ve tefecilik yapan Habîb el-Acemî'nin (r.a.), alacağını tahsil etmeye gittiğinde borçlu ödeme yapamazsa o kişiden ayrıca ayak kirası aldığı rivâyet edilir. Söylendiğine göre yemek yiyeceği bir sırada kendisinden sadaka isteyen dilenciye sert bir şekilde azarlamış, bu esnada karısı yemeğin kan kesildiğini söyleyince Habîb yaptığına pişman olarak dürüst bir tüccar olmaya ve tefeciliği bırakmaya karar vermiştir. Menkıbeye göre Habîb (r.a.) yoldan geçerken oyun oynamakta olan çocukların, korkarak kendisinden kaçmaları üzerine son derece üzülmüş ve Hasan-ı Basrî'nin meclisine giderek tövbe etmiştir. (bkz. Attâr, 1984, 97-98)

“Rivâyete göre Habîb namaz kılarken âyetleri yanlış telaffuz ettiğinden Hasan-ı Basrî onun arkasında namaz kılınamayacağını düşünmüş; ancak rüyasında, kılmış olduğu bütün namazların Habîb'in arkasında kılacağı namaz hürmetine kabul edileceği, çünkü dili düzeltmekle kalbi düzeltmek arasında büyük bir fark bulunduğu kendisine bildirilerek uyarılmıştır. Bu rivâyet, bâtmı zâhirden üstün tutan tasavvufî anlayışın ilk karakteristik örneklerinden biri olması açısından önem taşır.” (Yetik, 22 Ocak 2022)

Hasan-ı Basrî: Ebû Saîd el-Hasen b. Yesâr el-Basrî (ö. 110/728)

Hasan-ı Basrî'nin tâbiînin önemli temsilcilerinden olduğu, Hz. Peygamber'in anılarının ve tebliğinin yaşandığı ve anlatıldığı bir ortamda yetiştiği belirtilmiştir. (Görgün, 22 Ocak 2022). On iki yaşında Kur'ân'ı ezberleyen Hasan-ı Basrî yaklaşık yüz yirmi sahâbî ile görüşmüş, ardından Vâdilkurâ'ya giderek kendini ilme vermiş; Enes b.

Mâlik'in (r.a.) ilminden istifade etmiştir. Pek çok sahâbîden hadis rivâyet etmiştir. (Uludağ, 22 Ocak 2022) Hasan-ı Basrî, tarikatta İmam Ali'nin (r.a.) halfesi olduğundan pek çok tarikat onun vasıtasıyla İmam Ali'ye (r.a.) dayanmaktadır. (Sunar, 1978, 14) Yaşamını genel olarak Basra'da vaaz ve ibadetle geçirmiş, H.110 (Ekim 728) tarihinde burada vefat etmiştir. (Görgün, 22 Ocak 2022)

Râbia-i Adeviyye (ö. 185/801 [?])

Râbia-i Adeviyye (r. anhâ) 714 veya 718 yılında Basra'da doğmuş olup fakir bir ailenin dördüncü kızıdır. (Küçük, Ceylan, 22 Ocak 2022) O'na tâcü'r-ricâl (erkeklerin tacı) denildiği ifade edilmiştir. (Pala, 2020, 373)

Râbia el-Adeviyye büyüyünce anne babasını kaybetmiş, kıtlık zuhur edip kardeşlerinden ayrı düşmüş ve zalim bir adamın eline düşerek köle olarak satılmıştır. Efendisi de ona ağır işler emretmiş, nice sıkıntılar çekmiştir. Nihayetinde efendisi onun mübârek bir hanım olduğunu anlayarak azad etmiş, o da ayrılarak hayatının devamını ibâdet içinde geçirmiştir. Menkıbelerde kerametleri, Allah'a teslimiyeti ve Allah'tan başkasına tamah etmeyişi anlatılmıştır. (Attâr, 1984, 110-125) Râbia-i Adeviyye sahip olduğu zühd ve takva anlayışı ile dönemindeki ve kendisinden sonra gelen sufiler üzerinde tesir oluşturmuştur. Basra'da Râbia-i Adeviyye ile Allah sevgisine dayalı bir zühd anlayışı başlamış olup bu hayat tarzı pek çok sûfî tarafından benimsenmiştir. (Öngören, 22 Ocak 2022)

Fudayl b. İyâz: Ebû Alî el-Fudayl b. İyâz b. Mes'ûd et-Temîmî el-Yerbûî (ö. 187/803)

Fudayl b. İyâz'ın (r.a.) 725'te doğduğu ve rivâyetlere göre Arap asıllı olduğu belirtilmiştir. (Türer, 22 Ocak 2022) Sülemî , *Tabakâtü's-Sûfiyye*'sinde onun Merv'in Fudin köyünden olduğu, Semerkant'ta doğduğu ya da Buharalı olduğuna dair farklı rivâyetleri aktarmışsa da net bir bilgiye yer vermemiştir. (2018, 3) Fudayl, başlarda kervanların yolunu kesip malını alan eşkıyaların reisi iken sonradan yaptığından pişman olup tevbe etmiştir. (Attâr, 128-129) Evliyâ tezkirelerinde ve tabakât kitaplarında menkıbeleri ile kerametleri, hikmetli sözleri ve kendisine sorulan suallere verdiği cevaplar aktarılmıştır.

İbrâhîm b. Edhem : Ebû İshâk İbrâhîm b. Edhem b. Mansûr (ö. 161/778 [?])

Belh sultanının oğlu olan İbrâhîm b. Edhem'in künyesi Ebû İshâk olup gençliğinde tahta çıkmışsa da kısa süre içerisinde tahtı bıraktığı belirtilmiştir. (Pala, 2020, 133) Mekke'ye gidip Süfyân-ı Sevrî ve Fudayl b. İyâz ile dostluk kurmuş, daha sonra Şam'a yerleşerek, burada emeğiyle çalışmış ve yine burada vefat etmiştir. (Sülemî, 2018, 11) Geceleri tefekkür edip, az uyuyup gündüzleri ise oruç tuttuğu; zaman zaman dağa çekilse de halktan uzak kalmadığı, halkın içine girip onların dertlerini dinleyerek tavsiyelerde bulunduğu kaydedilmiştir. (Öngören, 24 Ekim 2021) İbrâhîm Edhem'in kerametler gösterdiğine inanılmış olup Allah sevgisinin mal ve evlât sevgisinden üstün olduğunu ortaya koyması, Hızır (a.s.) ile arkadaşlık yaptığına inanılması, kendi el emeği ve alın teriyle geçimini sağlaması, menkıbeleri halk arasında yayılmış, hayatı ve kişiliği efsaneleşmiştir. (Albayrak, 22 Ocak 2022)

Cüneyd-i Bağdâdî: Ebu'l-Kâsım Cüneyd b. Muhammed el-Hazzâz el-Kavârîrî (ö. 297/909)

Cüneyd-i Bağdâdî (822-911) Irak'ta doğmuş ve büyümüş olup babası cam ticareti yaptığından "Kavârîrî" nisbesiyle tanınmıştır. (Sülemî, 2018,75) Tasavvufî geleneğe sahip bir ailede doğmuştur. (Özbek, 2019, 6) Ebû Sevr'den fıkıh okumuş, Serî es-Sakatî Hâris el-Muhâsibî gibi sûfilerin meclisinde bulunmuştur. H. 297 cuma ya da cumartesi vefat ettiği kaydedilmiştir. (Sülemî, 2018, 75) Nasihat ve kerametleri pek çok eserde anlatılmıştır. (Pala, 2020)

Bişr el-Hafî: Ebû Nasr Bişr b. Hâris b. Abdirrahmân b. Atâ b. Hilâl el-Hâfî el-Mervezî (ö. 227/841)

Bişr el-Hafî'nin 50 (767) veya 152 (769) yılında Merv şehrinde dünyaya geldiği ve ilk dînî bilgilerini aldıktan sonra hadis ilmine yönelerek bu alanda dönemin önemli muhaddislerinden biri olduğu kaydedilmiştir. (Kara, 30 Ekim 2021) Attâr'dan nakledildiği üzere Bişr-i Hafî bir gün sarhoş bir halde giderken, üzerinde besmele-i şerîf yazılı olan bir kağıdı yerden alıp miskle hoş kokulu bir vaziyete getirerek öpmüş, gözlerine sürüp itinayla bir yere koymuştur. Bunun üzerine büyüklerden birinin rüyasında "Bişr'e varıp de ki: Bizim ismimizi misk kokulu yaptın, biz de seni misk kokulu yaptık, ismimizi yücelttin, biz de seni yücelttik, ismimizi temizleyip arındırdın, biz de seni arındırdık, izzetime and olsun ki, dünyada da ahirette de ismini hoş haline getireceğim" şeklinde hitap gelmesi üzerine o kişi şarap meclisinde sarhoş bir halde

olan Bişr-i Hafî'ye yüce Allah'tan kendisine iletilen bu haberi iletince Bişr-i Hafî tevbe etmiştir. (Attâr, 168-169)

Zünnûn el- Mısırî: Zünnûn Ebü'l-Feyz Sevbân b. İbrâhîm el-Mısırî el-İhmîmî (ö. 245/859 [?])

Zünnûn el Mısırî'nin 155 (772) yılında Mısır'ın İhmîm (Ahmîm) şehrinde dünyaya geldiği ve asıl adının Sevbân olduğu kaydedilmiştir. (Tosun, 31 Ekim 2021) Zünnun-ı Mısırî yaşamı boyunca kendini gizlemiş, kimse onun halini bilmemiş hatta Mısır halkının çoğu ona “zındık” demiştir. Ferîdüddîn Attâr'dan nakl edilen rivâyete göre Sevbân'ın da içinde bulunduğu bir gemide bir tüccarın mücevheri kaybolunca herkes ondan şüphelenmiş ve işkenceye maruz bırakılmıştır. Sesini çıkarmayan Sevbân sonunda dayanamayıp “Yâ Rabbi sen bilirsin” demiştir. Bunun üzerine denizin üzerinde her birinin ağzında bir mücevher olan binlerce balık belirmiştir. Sevbân elini denize uzatıp bu mücevherlerden birini alıp onlara verince gemidekiler onun ayağına kapanmış, bu olaydan sonra ona ‘balık sahibi’ manasına gelen “Zünnûn” denilmiştir. (Attâr, 1984, 177-179) Kaynaklarda Zünnûn için en önemli hususun Allah'a duyulan aşk ve sevgi olduğu, Peygamberin yolundan gidip sünnetine uymak olduğu belirtilmiştir. (Sunar, 1978,20) Sülemî, Zünnûn'un 245 senesinde vefât ettiğini söylemiştir. (2018, 6)

Bâyezîd-i Bistâmî: Ebû Yezîd Tayfûr b. İsâ b. Sürûşân (ö. 234/848 [?])

Elde bulunan sınırlı bilgiye göre Bâyezîd-i Bistâmî (r.a.)'nin Horasan'ın Bistâm kasabasında doğduğu belirtilmiştir. (Uludağ, 24 Ekim 2021) Bâyezîd-i Bistâmî Allah'ın emir ve yasaklarına riâyet edilmesini, kerametlere dahi itibar edilmemesi gerektiğini; Allah'a bağlılığın göstergesinin de takva ve edebe uymak olduğunu belirtmiştir. (Türk, 2014, 2018) Pala (2020) Bâyezîd-i Bistâmî'nin yazılı bir eserinin olmayıp çeşitli mecmualarda kayıtlı şathiyelerinin olduğunu ifade etmiştir. Bâyezîd'in tasavvuf anlayışı sâlikin kendinden geçip (sekr) benliğini yok ederek (fenâ) Hakk'a ermesi gerektiği düşüncesine dayanmaktadır. Ona göre sâlik bu dereceye ancak riyâzet, çetin nefis mücadelesi ve derin tefekkür ile erişebilir. (Uludağ, 24 Ekim 2021) Kaynaklarda 234 (848) veya 261 (875) yılında vefât ettiğine dair iki farklı rivâyet yer almaktadır. (Sülemî, 2018, 30)

Abdullâh b. Mübârek: Ebû Abdîrrahmân Abdullâh b. el-Mübârek b. Vâzih el-Hanzalî el-Mervezî (ö. 181/797)

118'de (736) Merv şehrinde doğup çocukluk ve gençlik yıllarının Merv'de geçtiği ifade edilmiştir. (Küçük, 31 Ekim 2021) Abdullâh b. Mübârek Hadis sahasında tasnif çalışmalarına önemli katılarda bulunmuştur. (bkz. Türkoğlu, 2019, 69-75) Başlangıçta tevbe etmesinin sebebi bir cariyeye aşık olmasıydı. Bir kış gecesi gidip, aşık olduğu kadının evinin önünde sabaha kadar beklemiş, sabaha kadar birbirlerini seyretmişlerdi. Sabah ezanı okununca Abdullâh b. Mübârek (r.a.) yatsı ezanının okunmakta olduğunu sanmış, ortalık aydınlanınca, bütün geceyi sevgilisinin güzelliğine kapılmış bir vaziyette geçirdiğini farketmiştir. Kendi kendini kınayarak nefesine kapılmasına üzülmüş ve tevbe ederek kendini ibadete vermiştir. (Attâr, 1984, 246)

Süfyân es-Sevrî: Ebû Abdillâh Süfyân b. Saîd b. Mesrûk es-Sevrî el-Kûfî (ö. 161/778)

İlk hadis öğrenimini babasından alan Süfyân-ı Sevrî tâbiîn âlimlerinden Amr b. Mürre (ö. 116/734 [?])'nin öğrencilerinden olup kısa zamanda pek çok hadis ezberlemiş ve rivâyet etmiş, hadis ilminde meşhur olmuştur. (Özdirek-Çavuşoğlu, 23 Ocak 2022) Diğer ilk sufiler gibi ibadete ve ibadetteki hazza önem veren Süfyân-ı Sevrî şeriat hükümlerine uymanın ehemmiyetine dikkat çekmiş olup tasavvufu üç esasa dayandırmıştır. Bunlar, insan-Allah ilişkisinde ve ibadetlerde ihlas ve samimiyet, insan-dünya ilişkisinde zühd, insan-toplum ilişkisinde iyi niyetli davranıştır. (Tek, 30 Ekim 2021)

Şakîk-i Belhî: Ebû Alî Şakîk b. İbrâhîm el-Ezdî el-Belhî (ö. 194/810)

Attâr, Şakîk-i Belhî'yi (r.a.) tarîk ehlinin klavuzu, zühd ve ibadette sağlam temelleri olan ve çeşitli ilimlere vâkîf bir zât olarak tanıtmıştır. (1984, 267) Şakîk-i Belhî Horasan bölgesinde hallerin ilimlerinden bahseden ilk kişi olup Hâtem-i Esamm'ın üstadıdır. Zahidlerin yolunu İbrâhîm b. Edhem'den öğrenmiştir. Şakîk-i Belhî'ye isnâd edilen bazı hadisler vardır. (Sülemî, 2018, 27) *Tezkiretü'l- Evliyâ*'da, İbrâhîm b. Edhem ile olan hikmet dolu sohbetleri ile Hârûn er-Reşîd ve Hâtem-i Esam'a verdiği nasihatler yer almaktadır. (bkz. Attâr, 1984, 270-271)

Ebû Hanîfe: Ebû Hanîfe Nu'mân b. Sâbit b. Zûtâ b. Mâh (ö. 150/767)

“Ebû Hanîfe, ticaretle uğraşan, zengin bir ailenin çocuğuydu. Kendisi de ticaretle uğraşmıştır, ancak ilimle meşgul olmaya başlayınca ticaretini ortakları vasıtasıyla sürdürmüştür.” (Benli, 2013, 1045) Çok sayıda âlim yetiştirmiş olup en meşhurları, Ebû Yûsuf Yâkûb b. İbrâhîm el-Ensârî, Züfer b. Hüzeyl el Kûfî (ö. 158/775), Muhammed b. Hasan el- Şeybânî (ö. 189/805), Hasan b. Ziyâd el- Lü'lûî (ö. 204/819), Dâvûd-ı Tâî (ö. 165/781 [?]), Abdullâh b. Mübârek'tir. (Yavuz, 2002, 9) İلمي ve feraseti sebebiyle kendisine Halife Mansur tarafından kadılık teklif edilmişse de Ebû Hanîfe (r.a.) kabul etmemiştir. Rivâyete göre edebe aykırı olmaması için ne yalnızken ne de birileri yanındayken ayaklarını uzattığı görülmemiştir. Dizlerinin fazla secde etmekten nasırlaştığı nakledilmiştir. (bkz. Attâr, 1984, 277-279)

Ebû Muhammed Sehl b. Abdillâh b. Yûnus b. İsâ b. Abdillâh b. Refî' et-Tüsterî

Sehl et-Tüsterî H. 203 (818) yılında İran'ın Tüster şehrinde doğmuş olup Attâr'ın *Tezkiretü'l-Evliyâ*'sında küçük yaşlarda tasavvufa temâyüllerinin olduğu anlatılmaktadır. (bkz. Attâr, 1984, 338-339) On üç yaşlarında ilmî bir konudaki sorusuna cevap bulmak üzere önce Basra'ya sonrasında Abbâdan'a gitmiş, Ebû Habîb Hamza b. Abdullâh el-Abbâdanî'nin ilminden ve adabından istifade ettikten sonra Tüstere dönmüştür. Kaynaklarda Sehl et-Tüsterî'nin bir süre sonra hacca giderek burada Zünnûn-ı Mısrî ile görüşerek onun tasavvufî görüşlerinden faydalandığı ve vefatına kadar da tasavvufî konularda konuşmayıp vefatından sonra irşad faaliyetlerine başladığına dair bilgiler yer almaktadır. (Gedik, 2019, 33-38) Kelâm ve tefsir ilimlerinde ileride olup Hallâc-ı Mansûr'un da içinde olduğu çok sayıda öğrenci yetiştirmiştir. (Öztürk, 21.02.2023) Kaynaklarda yıllarca Basra'da yaşadığına ve burada vefat ettiğine dair bilgiler yer almaktadır. (Gedik, 2019)

Ebû Abdirrahmân Hâtim b. Unvân el-Esamm el-Belhî el-Horasânî (ö. 237/851)

Adı Hâtim b. Unvân olup Künyesi”Ebû Abdurrahman”dır.Horasanlı ilk meşayıhtan olup Belh'lidir. Şakîk-i Belhî'nin yanında bulunmuş olup Ahmed b. Hadraveyh'in üstadıdır. Bir oğlu vardır. Vâşcird'in yükseklerinde “Re's-i Serûnd” adındaki bir ribatta H. 237'de vefât etmiştir. (Sülemî, 2018) “Tasavvuf anlayışını üç esasa dayandırdığı söylenebilir: İnsan-dünya ilişkilerinde istikrarlı bir zühd, insan-toplum ilişkilerinde iyi niyete dayanan bir davranış biçimi, insan-Allah ilişkisinde ihlâs ve samimiyete dayanan bir ibadet.” (Bilgin, 21 Şubat 2023)

Ebû Ca'fer Hârûn er-Reşîd b. Muhammed el-Mehdî-Billâh b. Abdillâh el-Mansûr (ö. 193/809)

766 ya da 763 yılında Rey'de doğduğu düşünülmektedir. Babası Halîfe Mehdî-Billâh olup soyu Hz. Abbâs'a dayanmaktadır. Sarayda iyi bir eğitim alarak büyüyen Hârûn er-Reşîd Kur'ân-ı Kerîm, hadis, fıkıh, nahivve edebiyat ilimlerini öğrenmiştir. Henüz genç yaşta iken Bizans'a karşı düzenlenen seferlerde başarılar elde etmiştir. Başarisından dolayı babası ona Reşîd lakabını vermiştir. Babasının ve ardından abisinin vefât etmesiyle birlikte Abbâsi halifesi olmuştur. (Bozkurt, 21 Şubat 2023) Halifeliğinde devlet teşkilatlanması, adlî teşkilat, mimari, tıp, mantık ve felsefe alanlarında faaliyet gösterilmiştir. (Yıldız, 21 Şubat 2023) Harun Reşîd İbn-i Semmâk, Fudayl b. İyâd, Şakîk-i Belhî gibi sûfilerle görüşmüş, onlara hürmet göstererek öğütlerini almıştır. (Attâr, 1984)

Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî (ö. 241/855)

H.164 (780) yılında Bağdat'ta doğmuştur. Merv'de doğduğuna dair de bir rivâyet vardır. Oğlunun rivayet ettiği şecereye göre soyu Hz. İbrâhîm'e kadar uzanan Ahmed b. Hanbel genç yaşta Kur'ân-ı Kerîm'i ezberleyip gramer ve fıkıh okumuş, ardından hadis öğrenmeye başlamıştır. Kırk yaşından sonra hadis okutmaya başlamış olup beş bine yakın hadis talebesi onu dinlemek üzere etrafına toplanır, yaklaşık beş yüz talebe hadis yazarken diğerleri de onun ahlakından istifade etmiştir. (Kandemir, 23 Ocak 2022) Ahmed b. Hanbel muhaddis ve fakih olmasının yanında bir akâid âlimi olup Ehl-i sünnet inancına hizmet etmiştir. (Yavuz, 31 Ekim 2021)

1.5.4. Eserin İmlâ Özellikleri

1.5.4.1. Ünlülerin Yazılışı

“a” Vokali

Türkçe kelimelerde “a” vokali kelime başında medli elif (î) veya sadece harekeli elif ile yazılmıştır:

adımı (5a/3)¹²

anuḥ (6a/2)

açlığından (6a/7)

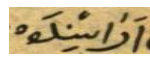

anı (26a/4)

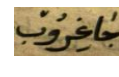
Kelime Ortasında “a” vokali üstün ve elifle (ا) sağlanmıştır:

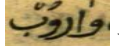
oğlancuqlar (7a/6)

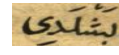
arasında(41b /5)

çağırıp (8a/11)

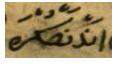

varup (8b/10)

başladı (23b/3)

Kelime sonunda “a” sesi güzel h (ه) veya elif (ا) ile gösterilmiştir:

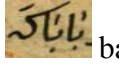
andan sonra (13a/11)

baña (18a/5)

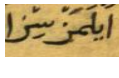
ana (24a/5)

babaña (24a/7)

“e” vokali

Kelime başında e sesi üstün almış elif (ا) harfi ile gösterilmiştir:

eylemezsiz (28b/5)

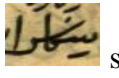

eline (30 a/9)

elinde (14a/10)

Kelime ortasında e sesi, harfin üstün alarak harekelenmesi ile sağlanmıştır:

sinekler (16a/6)

itmek (14a/11)

Kelime sonunda e sesi güzel h (ه) ile sağlanmıştır:

gice (16a/10)

işümüze (21a /1)

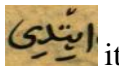

göge

(41b/11)

“ı” ve “i” vokalleri

Kelime başında i sesi için harekeli elif (ا) ve y (ي) harfi kullanılmıştır:

itdi (44a/7)

ide (45 a/10)

¹² Parantez içinde eğik çizgiden (/) önceki sayı varak numarasını, eğik çizgiden sonraki sayı ise satır numarasını gösterir.

Kelime ortasında “ı” sesi farklı şekillerde gösterilmiştir. “ı” sesi bazı kelimelerde yalnızca hareke (esre) ile sağlanmış, bazılarında ise hareke ile birlikte y (ی) harfinin kullanılması ile sağlanmıştır:

bir (44a/5)

ağlaşdılar (46a/5)

kimse (42a/ 11)

Kelime sonunda “ı/i” sesi esre ve y (ی) harfi ile sağlanmıştır:

bağardı (46a/1)

cenāzesini (46a/ 3)

“o” ve “ö” vokallerinin yazılışı

“o” ve “ö” vokalleri başta elif (ا), vav (و) ve ötre ile gösterilmiştir:

olınur ki (44a/1)

öğrendüm (44a/6)

on (3b/11)

örtü (41b/10)

“o” ve “ö” vokalleri ortada sessiz harfin ötre ile harekelenmesi veya hareke ile birlikte vav(و) harfini alması ile sağlanmıştır:

çok (42a/6)

kodu (42a/2)

görmedüm (24a/2)

“u” ve “ü” vokalleri

Metinde Türkçe kelimelerde ön seste u/ü sesi için elif (ا) ile beraber vav (و) harfi kullanılmıştır:

uyıdı (15a/1)

ululardan (43a/11)

Metinde iç seste “u/ü” sesi ünsüz harfin ötre ile harekelenmesi ya da harekeyle birlikte vav (و) harfini alması şeklinde karşımıza çıkmaktadır:

büküldü (44a/ 2)

gün (43b/4)

düşü (43b /7)

süpürge (3b/4)

Metinde Türkçe kelimelerde son seste “u/ü” sesinin yazılışında ötre ile beraber vav (و) harfi kullanılmıştır:

 sirkelü (37b/8)

 diyü (8a/5)

 nürü (8a/9)

1.5.4.2. Ünsüzlerin Yazılışı

“ç” ünsüzünün yazılışı

Metinde Türkçe kelimelerde ç ünsüzünün yazımında çoğunlukla (ج) işareti kullanılmış olmakla birlikte (چ) işareti de kullanılmıştır.

Türkçe kelimelerde kelime başında ‘ç’ ünsüzü (چ) ve (ج) işaretleri ile gösterilmiştir:

 çanaç (33a/7)

 çok (6a/4)

 çıkarıp (45a/4)

 çok (42a/6)

Türkçe kelimelerde ortada ‘ç’ ünsüzünün gösteriminde (چ) ve (ج) işaretleri kullanılmıştır:

 niçün (11a/2)

 saçın (47a/1)

Türkçe kelimelerde kelime sonunda ‘ç’ ünsüzünün gösteriminde (ج) ve (چ) işaretleri kullanılmıştır:

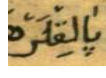
 üç (11a/4)

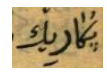
 kaç (40b/2)

“p” ünsüzünün yazılışı

Osmanlı Türkçesi transkript sisteminde “p” ve “b” sesinin karşılığı olarak ‘ب’ ve ‘پ’ harfleri kullanılmış olup bu metinde b ve p seslerinin karşılığı olarak kullanılmıştır.

 pek (31a/8)

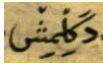
 balıklara (34a/5)

 buğaruñ (49a/2)

 parça (11a)

“g” ünsüzünün yazılışı

Metinde “g” ünsüzü ön ses ve iç seste “ك” şeklinde yazılmıştır:

 degülmiş (14a/9)

 göricek (24b/4)

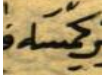
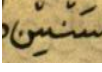
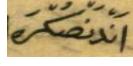
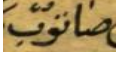
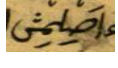
 gelmez (15a/6)

 gösterdün (30a / 4)

 gün (30a/5)

“s” ünsüzünün yazılışı

Metnimizde Türkçe kelimelerde bu ünsüz sad (ص) ve sin (س) ile gösterilmiştir. Çoğunlukla ince ünlülerde sin kalın ünlülerde sad kullanılmıştır.

 kimse (19a/7)	 sensin (21a/10)	 andan sonra(22b/4)
 şatup(27a/1)	 aşılmış (30a/9)	

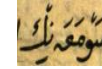
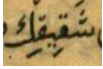
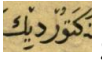

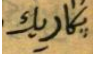
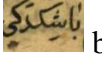
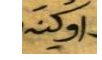
“t” ve “d” ünsüzlerinin yazılışı

ţ - d kullanımındaki ayrımı net değildir. Metinde ‘tut-’ kelimesinin yazımında ţ (ط) ve d (د) harflerinin ikisi de kullanılmıştır. Metnin genelinde Türkçe kelimelerde kalın ünlüyle başlayan t-d sesinin ţ (ط) harfi ile gösterildiği ince ünlüyle başlayanların ise d (د) ve t (ت) ile gösterildiği görülmektedir:

 tağılmış (22a/9)	 tutmuş (32 b/10)	 tağın (32b/10)
 dutarlar (34b/6)	 turur (34b/3)	 toymak (4a/4)
 toğrı (20a/4)	 tutup (12/4)	 daği (12b/1)
 düşdi(11b/11)	 diyüp (8a/2)	 dükeli (32a/3)

“η” ünsüzünün yazılışı

Türkçede ön seste bulunmayan η ünsüzü iç seste (ك) şeklinde ve son seste ise (ك) şeklinde yazılmıştır. Metinde bazı eklerde ve kelimelerde karşımıza çıkmaktadır:

 Teñri (45b/1)	 şavma' anuñ (32a/6)	 Şaķıķuñ (46b/8)
 getürdüñ (10a/3)	 baña (19b/5)	 buñaruñ (49a/2)
 başuñdaki (22b/ 8)	 öñine(29a/6)	

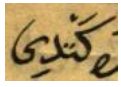
1.5.4.3. Ses Bilgisi

Ünlü Değişmesi

i > e ; e > i değişmesi

Eski Anadolu Türkçesi'nin önemli ses özelliklerinden biri olan (i>e, e>i) e-i hususu metnimizde belirgin olmayıp her iki şekilde de kullanım söz konusudur. Fakat transkripsiyonda çoğunlukla dar ünlülü haller kullanılmıştır.

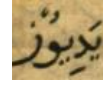
“e” sesi ile yazılanlar:

getdi (4a/1)

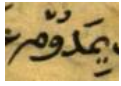

geydi (23b/4)

yedi yüz (46b/3)

“i” sesi ile yazılanlar:

yimedüm (4b/9)

yil (18a/3)

yitmiş (11b/2)

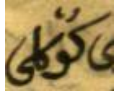
biz (11a/7)

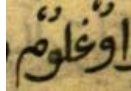
eletünj (5b/8)

Ünlü Düşmesi

Metinde çoğunlukla vurgusuz olan orta hecede ünlü düşmesi görülmektedir:

gönli (3b/10)

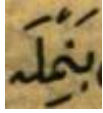

oğlum (8b/8)

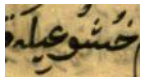
ağzına (38a/2)

İçin ve ile edatlarının eklenmesi sonucunda ünlü düşmesi meydana gelmiştir:

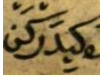
ben-üm-le (31b/11)

Bazen ile ve için edatlarının sonu ünlü ile biten bir kelimeyle karşılaşması sonucunda araya koruyucu ünlü girmiştir:

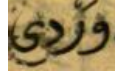

huşū^c -y-ıla

“i-” ekfilinin kullanımı sonucunda ünlü düşmesi meydana gelmiştir:

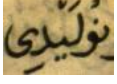

gider-ken (7a/11)

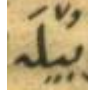

var-dı (37a/10)

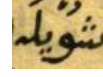
İki kelime birleşirken ilk kelimenin sonundaki ünlünün ünlü ile başlayan bir kelimeyle karşılaşması sonucunda ünlü düşmesi meydana gelir:

nolaydı (18b/10)

böyle (21b/1)

şöyle (6a/5)

neyler (4a/2)

Ünlü Türemesi

Arapça ve Farsça sözcüklerdeki çift ünsüz yapısı Türkçe söyleyişe uymadığından bazen araya ünlü harf veya hareke gelmiştir.

özür(29b/8)

vaķit (29b/10)

Ünsüz Değişmeleri

b>p, p>b değişmesi

Osmanlı Türkçesi transkripsiyon sisteminde b sesi için Arap harflerinden ‘ب’, p sesi içinse ‘پ’ kullanılmıştır. Metinde p sesinin karşılığı olarak b (ب) ve p (پ) harfleri birlikte kullanılmıştır.

paçacı (4a/1)

pādiřāh(6a/11)

toprak (18b/2)

t>d değişmesi

Osmanlı Türkçesi transkripsiyon sisteminde “d” sesinin kullanıldığı bazı Türkçe kelimelerin yazımında Arap harflerinden d (د) ve đ (ط) kullanılmıştır. đ (ط) harfi metinde hem “d” hem de “t” seslerini karşılamaktadır:

toymaķ(4a/4)

(10a/4) toğrı

toķundi (10a/2)

taşra (4a/1)

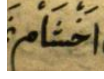
tolu (33a/7)

ķ>ħ değişmesi

Metinde bazı kelimelerde günümüzde k sesini ifade eden harf yerine “ğ” ve “h” seslerinin kullanıldığı görülmektedir :

(15a/6) şaşhūn

(9a/11) ahşām

ağşām (6a/9)

ğ/g >v değişimi

Bazı kelimelerde günümüzde “ğ” sesini ifade eden harf yerine v (و); “v” sesi yerine de ğ'nin kullanıldığı görülmektedir :

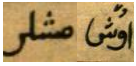
(10b/2) şovuk

koğayı (30b/2)

ç>ş değişimi

Bir örnekte “ç” (چ) harfi yerine “ş” (ش) nin kullanıldığını görmekteyiz:

uşmışlar (32b/11)

1.5.4.4. Metnin Transkripsiyon ve İmlâsında İzlenen Yol

Metnin transkripsiyonunda Arap alfabesiyle yazılmış olan Türkçe metinlerin latinizasyonunda kullanılan transkripsiyon sistemi uygulanmış olup Prof. Dr. Mehmet Fatih Köksal'ın Metin Neşrinin Ana Esasları (2012) makalesindeki ilkeler esas alınmıştır.

Metnin transkripsiyonunda Times Turkish Transcription yazı stili kullanılmıştır.

Arapça ve Farsça kelime ve tamlamalarda İsmail Ünver'in “Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler” makalesinde belirtmiş olduğu esaslara uyulmaya çalışılmıştır.

Metin oluşturulurken her sayfaya sayfa numarası verilmiş olup bir sayfadaki satır sayısının (11 satır) fazla olmaması ve metnin takibinin kolay olması sebebiyle satır numarası verilmemiştir.

Metinde geçen evliyâ isimleri metnin takibinin kolaylaşması için ilk geçtiği yerde bold (kalın) yazılmıştır.

Metnin transkripsiyonunda noktalama işaretleri kullanılmıştır.

Metinde okunamayan yerler (...) ile gösterilmiş, anlamı bulunamayan ve emin olunmayan kelimelerin yanına (?) işareti konulmuş olup müstensihin unuttuğu düşünülen kelime ya da harf [...] şeklinde gösterilmiştir. Tekrar yazılmış olan kelimeler [] içinde belirtilmiştir.

Metnin okunuşunda hem “e” hem de “i” sesinin kullanıldığı kelimelerde Eski Anadolu Türkçesi’nin belirgin özelliklerinden olan i sesi kullanılmıştır: Örneğin di-, yi-, biş vb.

Metinde şahıs ekleri ve tamlayan eklerinin yazımında düz-yuvarlak ünlü ayrımı yoktur. Fakat metnin transkripsiyonunda yuvarlak ünlüler tercih edilerek imlaca bir standart oluşturulmuştur. Örn.: anuḡ, Ḥudāvendüm, itmedüm , itdūḡ. Bunlar dipnotta gösterilmemiştir.

Eski Anadolu Türkçesinde söylemek anlamına gelen “ayıt-, eyit-, it-” fiili farklı şekillerde yazılmıştır. Metinde “it-” şeklinde yazılmışsa da “eyit-” şeklinde transkripsiyonu yapılmış olup farklı yazımları dipnotta belirtilmemiştir.

eydür (4a/8)

eyitdi (3b/4)

Metinde yer alan âyet-i kerîme ve hadis-i şerîfler Arapça yazılışlarıyla verilmiş olup mânâsı dipnotta belirtilmiştir.

Metinde yer alan Arapça ifadelerin manası dipnotta verilmiştir.

Metinde yer alan vav-ı ma‘ düle “ḡ” şeklinde gösterilmiştir.

Metinde yanlış yazılan kelimelerin transkripsiyonunda bu kelimelerin doğru yazımları kullanılmış olup var olan bu hatalar dipnotta belirtilmiştir. Yanlış yazılan bazı kelimeler şunlardır:

(4b/4) nefis

(4a/5) za‘ if

(4a/7) Ḥudāndan

gün-ā-gün (6b/3)

bī-hūş (10b/ 5)

bī-ḡuzūr (3a/3)

āteş (23b/3)

āyetü'l-kürsī (10a/6)

izniyle (18a/2)

Tamlayan ekinde metnin genelinde düz ünlü kullanılmış olmasına rağmen metnin transkripsiyonunda yuvarlak ünlü tercih edilmiştir. Bu durum her örnekte ayrıca belirtilmemiştir. Örn.:

kişiniñ (5b/1) > kişinüñ

Metinde düz ünlülü şekilde yazılan 1. tekil şahıs ekinin transkripsiyonunda metnin tamamında yuvarlak ünlülü yazım şekli kullanılmıştır. Bu kullanım dipnotta ayrıca belirtilmemiştir.:

itdim (5b/1) > itdüm

Bir kaç örnekte belirtme hali ekinin gösteriminde hemze veya esre kullanılmıştır. Fakat transkripsiyonu “-yi” eki ile yapılmıştır:

aqçeyi (9a/9)

Metnin transkripsiyonunda “-Ub” şeklinde yazılan zarf fiil eki “-Up” olarak transkribe edilmiştir.

Bazı fiillerde fiilden fiil yapım eki olan “-Un” eki metnin transkripsiyonunda “-In” olarak yazılmıştır:

olunur (4a/10) > olınur

Sıra sayı sıfatları nüshada yuvarlak ünlülü yazılmışsa da EAT dönemi genel özelliği olan daima daima düz ünlülü şekliyle transkribe edilmiş olup bu kullanımlar dipnotta verilmemiştir.

dördüncü (11a/8) > dördinci

üçüncü (27a/7) > üçinci

Nüşanın tamamında “ç” sesleri için “چ” ve “چ” harfleri beraber kullanılmıştır. Fakat kelimelerin okunuş şekli esas alınarak transkripsiyonu yapılmış olup bu kullanımlar dipnotta ayrıca gösterilmemiştir. Bu duruma örnek teşkil eden bazı kelimeler şunlardır :

cöb (15a/1) > çöp

kaçarken (12a/3) > kaçarken

çok (42a/6)

Nüshanın tamamında “b” ve “p” seslerinin yazımında karışıklık söz konusudur. Bazı kelimelerde “p” sesinin yazımında “ب”, “b” sesinin yazımında ise “پ” harfi kullanılmıştır. Fakat kelimelerin doğru şekli esas alınarak transkripsiyon yapılmış olup bu kullanımlar dipnotta ayrıca belirtilmemiştir:

 buğaruñ (49a/2) > buğaruñ

 balıqlara (34b/5) > balıklara

 barca (11a) > parça

Çeviriyazıda kullanılan transkripsiyon sistemi aşağıdaki gibidir:

Tablo 6: Çeviriyazıda Kullanılan Transkripsiyon Sistemi

Harf	Transkripsiyon	Harf	Transkripsiyon
آ, ا	ā, a, e	ص	Ş
ء	’	ض	đ, ž
ب	B	ط	T
پ	P	ظ	Z
ت	T	ع	‘
ث	S	غ	Ġ
ج	C,Ç	ف	F
چ	Ç	ق	Q
ح	H	ك, ك	k, g
خ	H	ك	D
د	D	ل	L
ذ	Z	م	M
ر	R	ن	N
ز	Z	و	v, o, ö, u, ü, ū
س	S	ه, ه	h,a,e
ش	ş	ی	y, i, î, î

Kaynak: Develi, 2008, 13.

Çeviriyazıda kullanılan işaret sistemi aşağıdaki gibidir:

[...] Eksik bölümler.

[] Tekrar yazılan kelimeler.

(...) Okunamayan kısımlar.

(?) Okunuşundan emin olunmayan kelimeler.

BÖLÜM 2: TEZKİRE-İ EVLIYÂ (METİN)

2b

Hâzâ Kitâbü Tezkiretü Evliyâ Te'lif-i Ak Şeyhü'd-dîn-i 'Ulemâ'

Bismi'llâhi'r-raḥmâni'r-raḥîm. El-ḥamdüli'llâhi rabbi'l-'âlemîn ve's-şalâtü ve's-selâmü 'alâ seyyidinâ Muḥammedin ve âlihi ve şaḥbihi ecma'in. Emmâ ba'd Medîne şehrinde Ḥâzret¹³-i Şeyḥ Ak Şemsü'd-dîn ḳaddesa'llâhu sırrahu¹⁴ Faḥr-i Kâ'inât ḳabri civârında olan câmi'-i şerîfde mü'ezzin¹⁵ olan **Pîri Ḥalîfe** te'lif idüp ḥalkâ fâ'idesi olsun için ola ki Mevlâ-yı Müte'âl cümlemüze şefâ'atlerini müyesser eyleye. El-evvelü minhüm sulṭân-ı millet burhân-ı hüccet **Ebû Muḥammed Cāfer-i Şādık** rahmetu'llâhi 'aleyh eger enbiyâ eger aşḥâb ve ehl-i beyt-i Resûl-i kevneyn 'Aleyhi's-selâm

3a¹⁶

elini bağlayalum, âteşe atalum. Kanḳısı yanmaz ise anuḡ sözi ḥaḳdur, yanarsa ol bâṭıldur. İkisini bağladılar, ikisi daḡı yanmadı. **Mâlik** bî-ḥuzûr¹⁷ oldu, sonra evine geldi, secdeye yüz sürdi: Ey benüm Ḥudâvendüm! Yitmiş senedür saḡa şirk itmedüm, dâ'im senüḡ yoluḡa döndüm. Ne 'aceb Dehrî ile beni berâber eyledüḡ, didi. Ḥiṭâb geldi: Yâ Mâlik, senüḡ elüḡ ḥürmetine Dehrî'nüḡ eli yanmadı. Yalnız Dehrî'nüḡ eli olaydı nice yanaydı. İmdi Lâ ilâhe illa'llâh Muḥammede'r-resûlu'llâh yolına gideni cehennem âteşi¹⁸ yaḳmaya. Naḳl olunur ki Mâlik bir evde kirâda otururdu. Bir cuḥûd ḳoḡsusu var idi. Mâlik ḥâzretinüḡ evinde olan mescidinüḡ miḥrâbı ardına ḳadem-ḥâne

3b

yapup yolını Mâlik ḥâzretinüḡ miḥrâbına aḳıtdı ya'nî cefâ itmek için. Mâlik söylemedi. Sonra ol Yahûdî Mâlike gelüp eyitdi, yâ Mâlik, tıvârdan miḥrâba necâset te'sîr ider mi, didi. Mâlik eyitdi: İder, lâkin bir legen, bir süpürge, bir ıbrık şu ḥâzırdur. Her dâ'im namâz vaḳtı pāk idüp namâzumı ḳıluram. Pes Yahûdî eyitdi, Ḳaḳımaz mısın? Mâlik

¹³ "Ḥâziret" olarak yazılmıştır

¹⁴ "Serahu" olarak yazılmıştır.

¹⁵ Metinde "mü'ezzin" şeklinde yazılmıştır.

¹⁶ 2b' nin reddâdesi 3a' nın ilk kelimesi ile uyum göstermediğinden arada eksik varak olduğu düşünölmektedir. Nitekim bu varakta anlatılan vâkıa manaca önceki varakla örtüşmemektedir.

¹⁷ Metinde "bi-ḥuzûr" şeklindedir.

¹⁸ Metinde "ateşi" şeklinde yazılmıştır.

eyitdi, kaçırın ve lākin çoᅇşu ᅇaᅇᅇı var, şabr¹⁹ iderüm, didi. Mālikden bu sözi işidüp Müslimān oldu. Naᅇl olunur ki nice yıllar geᅇdi acı ᅇatlu yimedi her gice bāzārdan iki etmek alurdi anuᅇla orucın²⁰ aᅇardı. Bir gūn ᅇasta oldu. Gōᅇli et istedi, yimedi. On gūn oldu, ārzū ᅇadden aşdı.

4a

Paᅇacı dükkānında vardı, paᅇa aldı. Yeᅇine koyup ᅇaşra gitdi²¹. Paᅇacı ta‘accüb eyledi, şākirdini gönderüp²² var baᅇ neyler, didi. Mālik bir ᅇālī yire vardı, paᅇayı bir iki kerre koᅇup eyitdi: Ey nefis²³, bundan artuᅇ ᅇoymaᅇ olmaz. Ey benüm za‘īf²⁴ tenüm, ol zaᅇmetler ki saᅇa itdüm. Şanma ki saᅇa düşmanlık idem, dünyāda senden ‘azīz yoᅇdur. Saᅇa dostluᅇımdan iderüm. Umaram ᅇudāmdan²⁵ rüz-ı maᅇşerde ‘azāb olmaya. ᅇikāyet: Mālik eydür: Kırᅇ gūn et²⁶ yimeyenüᅇ ‘aᅇlına noᅇşān gelür, dirler ben yigirmi senedür et yimedüm; ‘aᅇlum gūn-ā-gūn²⁷ ziyāde olurdu. Naᅇl olunur ki, Mālik kırᅇ sene Başrada ᅇurdu ᅇurma yimedi ārzū ᅇadden aşdı ziyāde gōᅇli ᅇurmayı

4b

istedi. ‘Āᅇıbet düşinde ma‘lūm oldu ki, yā Mālik ᅇurma yi, ārzū²⁸ def‘ olsun. Andan soᅇra didi, ey nefis²⁹ bir hafta oruᅇ ᅇut, gice orucuᅇ aᅇma, şabāᅇa degin namāz ᅇıl, saᅇa ᅇurma alıvireyüm didi. Nefis aᅇa rāzī oldu, didüᅇi gibi bir hafta oruᅇ ᅇutdu. Hafta tamām oldu. Mālik bāzāra vardı, ᅇurma aldı, bir mescide gitdi³⁰, ᅇurmayı yiye gördi. Bir oᅇlan didi: Ey baba bir cuᅇūd ᅇurma almış, mescide yimege girdi. Babası didi: Ey oᅇlan cuᅇūd mescide neyler, diyüp mescide vardı, gördi Mālik-i Dīnār andan ‘özür dileyüp eline ayaᅇına düşdi. Mālik eydür: Ne sözdür bu, oᅇlan bunu söyleye? Ol kişi eyitdi:

Yā Mālik, ben her gūn oruᅇ ᅇutarın.³¹ Bu oᅇlan bilmez ki, gūndüz

¹⁹ Metinde “şabır” şeklindedir.

²⁰ Metinde “orcın” şeklinde yazılmıştır.

²¹ Metinde “getdi” şeklindedir.

²² Metinde “göndürüb” şeklinde yazılmıştır.

²³ Metinde “nefes” şeklindedir.

²⁴ Metinde “za‘īf” şeklinde yazılmıştır.

²⁵ Metinde “ᅇudamdan” şeklindedir.

²⁶ Bu kelimedden önce “etmek” yazılmış, yuvarlak içine alınarak işaretlenmiştir.

²⁷ Metinde “gūnegūn” şeklindedir.

²⁸ Metinde “arzū” şeklindedir.

²⁹ Metinde “nefes” şeklindedir.

³⁰ Metinde “getdi” şeklindedir.

³¹ Metinde “dutarın” şeklindedir. Fakat transkripsiyonlu metinde “ᅇut-” şeklinde transkribe edilmiştir.

5a

yimek cuhūd şan'atıdır şandı didi. Mālik eyitdi: İlahî hurma yimedim adımı cuhūd itdün. Eger hurma yisem adımı küfr³² ile aņarsın diyüp yimedi. Naql: Bir gün Başra'ya āteş düşdi. Mālik 'aşaşın alup bir yüce yire çıkdı, gördi ki halk miħnetde ba'zınuñ mālı, rızkı yandı, ba'zınuñ kendü yandı. Mālik eyitdi: Yüki yeyni olanlar kırtıldı ammā ağır olanlar helāk oldu, kıyāmet güninde daħi böyle olsa gerekdür. Naql olunur ki bir³³ gün bir ħasta ħālın şormağa vardum. Mevti yaķın olmuş bu kişiyeye kelime-i şehādeti telķin eyledüm, dimedi. Su'āl itdüm, yā Şeyħ qarşumda āteşden bir tağ var kaçan kelime-i şehādet dilüme gelse

5b

ol tağ baņa ħaml ider, diyemem. Bu kişinüñ şan'atını su'āl itdüm. Dünyāda ħarām-ħor imiş, eksik kile ve eksik vaķiyye kullandır imiş. Naql olunur ki bir kıızı var idi. Dirdi, ey buba sen şabāħa degin uyımazsın³⁴, bir miķdār rāħat olsañuz olmaz mı, didi. Mālik eyitdi: Mevt-i afācāndan³⁵ kırkarım³⁶ aņsuzın ölüm gele didi. Naql olunur ba'de'l-vefāt Māliki düşde gördiler; kıyāmet kıopmuş, bir nidā geldi ki: Mālik-i Dīnār'ı ve Muħammed-i Vāsi'³⁷ ħazretlerini cennete eletün. Ben daħi nażar itdüm ki kıanķısı evvel gire, Mālik-i Dīnār evvel girdi. Su'āl itdüm, Muħammed Vāsi' ħazretleri ziyāde kāmil ve fāzıl idi, niçün evvel girmedir? Ħiṭāb geldi ki Muħammed-i Vāsi' 'ün

6a

dünyāda iki gömleği var idi ammā Mālik-i Dīnār'ın bir idi anuñ için evvel girdi, didiler. Raħmet'ullāhi 'aleyh ve'l-āħir maṭla'-ı Muħammed-i Vāsi'³⁸ muķaddem-i zehā ve mu'azzam-ı 'abbā ve 'ārif-i ķāni' Muħammed-i Vāsi' raħmet'ullāh tābi' inden çok kimseye ħizmet itmişdür. Tarīķatda ve şerī'atda māħir idi ve riyāzatda şöyle idi ki kıuru etmegi şuya banup yirdi. Eger ħalkı bununla kıanā'at eyleye ħalka baş egmez kāħ aķlığında **Ħasan-ı Başrī'nün** evine varurdu, bulınandıan yirdi. Muħammed-i Vāsi'

³² Metinde "küfür" şeklindedir.

³³ Metinde "ر" harfi yerine "ز" harfi yazılmıştır.

³⁴ Metinde "uyumazsın" şeklindedir. Transkripsiyon metninde "uyı-" şeklinde transkribe edilmiştir.

³⁵ "Ani ölüm" anlamında kullanılması muhtemeldir. Merg-i mefācān terkinin ikinci ögesi, Arapça müfācā مفاعاة "aniden saldırmak, hücum etmek" (فجأ) aniden gerçekleşmek; ansızın önüne çıkmak; gafil avlamak; hücum etmek" manasındadır. (Şirin, 2020, 56)

³⁶ Metinde "korkarım" yazılmıştır

³⁷ Metinde "Vāsi' i" şeklindedir.

³⁸ Der-kenār olarak yazılmış olup "Vāsi' i" şeklinde yazılmıştır. Bu kelime metnin devamında Vāsi' i şeklinde de yazılmıştır. Fakat transkripsiyonlu metinde "Vāsi'" şeklinde transkribe edilmiştir.

eydür, sa'âdet aña ki şabâh aç kalkça, aḡşâm³⁹ aç yata ve gine Bārî'ye ḥamd ide. Bir kimse gelüp Muḥammed-i Vāsi' den vaşiyet diledi, didi, saña bir vaşiyet ideyin dünyāda āhoretde pādişāh olasin.

6b

Dünyāda zāhid ol hīç kimseden ṭama' uḡ olmasun didi. Rivāyet: Muḥammed-i Vāsi' ḥazretlerine su'āl itdiler, ḥālūḡ nice dūr? Eyitdi, ḥālūm nice olacaḡ, bir ādemūḡ ḡūn-ā-ḡūn⁴⁰ 'ömri tükene, ḡūnāhı arta. Su'āl eylediler, Ḥudā'yı anladuḡ mı? Bir sā'at sükūt itdi, andan şonra cevāb virdi, Ḥudā'yı anlayan az yir ve az söyler ve dā'imā ḥayrātda olur. Naḡl el-āḡir, şāḡib-yaḡīn-i bī-ḡümān ḡalvet-nişīn-i bī-nişān faḡīr-i 'ademī **Ḥabīb-i 'Acemī** rahmet'ullāhi 'aleyh ibtidā māl-dār kimse idi, ribā yirdi. Başra'da otururdu. Bir ḡūn ribā aḡçesinden et aldı, ocaḡa ḡodı. Ḳapuya bir sā'il geldi, seyyidu'llāh, didi. Ḥabīb-i 'Acemī sā'ile bir şey virmede. Ḥātūnı eti

7a

çanaḡa ḡoya ḡördi ki et kırmuzu ḡan olmış. 'Avratuḡ beḡzi şarardı. Alup Ḥabīb-i 'Acemī'ye ḡösterdi, didi, ribā⁴¹-şomluḡuḡdan ve sā'ili maḡrūm ḡönderdigūmden⁴² dünyāda başumuza daḡi neler gele ve yāḡūd āhoretde bizūm ḡālūmūz nice olur, diyüp yüregine od düşdi, ribāya tevbe eyledi. Bir ḡūn evinden ḡıḡdı, ḡalḡdan aḡçe ala, ribā almaya. Cum'a ḡüni idi, oḡlancuḡlar bir yire cem' olmışlar. Ḥabīb-i 'Acemī'yi ḡördiler. Ribā-ḡor geliyor, andan ıraḡ oluḡ didiler. Ayaḡınuḡ tozu üzerūmūze oturmaya, biz daḡi anuḡ gibi beḡ-baḡt olmayavuz didiler. Ḥabīb-i 'Acemī'ye bu söz ḡatı geldi. **Ḥasan-ı Başrī'nūḡ** meclisine vardı, tevbe eyledi. Meclisden ḡıḡdı, yolda giderken

7b

oḡlancuḡlara rāst⁴³ geldi. "İraḡ oluḡ, Ḥabībū't-Tā'ib geḡsün." Ḥabīb-i 'Acemī bu söze ḡayrān oldı. Nidā itdi ki, benden ḡaḡḡı olan gelsün alsun, didi. Cümle ḡalḡı gelüp mālların aldılar. Ḥabīb-i 'Acemī müflis oldı. Sā'ir borçlu gelüp 'avratuḡ carını virdi. Biri daḡi geldi aña daḡi ḡömlegini virdi, kendü 'uryān ḡaldı. Furat ırmaḡı yanında bir

³⁹ Metinde "aḡşām" şeklindedir.

⁴⁰ Metinde "ḡūnegūn" şeklindedir.

⁴¹ Metinde "riyā" şeklindedir.

⁴² Metinde "ḡöndürdigūmden" şeklindedir.

⁴³ Metinde "dostı" şeklindedir.

şavma‘aya girdi, ‘ibādete meşğūl oldu. Her gün gelüp Hasan-ı Başrî’den ‘ilm⁴⁴ öğrenür idi. Ziyāde faķīru’l-hāl oldu. Kaçan ehli nafaķa isteye çıkup giderdi. Varup şavma‘asında ‘ibādet iderdi. Leyl ü nehār gelür giderdi. ‘Avratı su’āl itdi, kimde işlersin nafaķa getürmezsin. Hābīb-i ‘Acemī eyitdi, ey hātūn, ben bir kişinūn işini işlerem ki

8a

ğāyet ganīdür, kerīmdür, cömerddür. Ben utanuram ki nesne isteyem. On günden sonra ücret vire, diyüp şavma‘asına ‘ibādete gide. On gün tamām oldu, öyle namāzını kıldı. Göñline bu geldi ki hātūna, on güne degin şabr⁴⁵ eyle, didüm. On gün tamām oldu. Şimdi eve nice boş gideyüm, diyü tefekkür iderdi. Ol Rezzāķ-ı ‘ālem, pādīşāhlar pādīşāhı olan Hāzret-i Allāh Celle Celālühü ve ‘amme nevālühü hāzretleri bir hāmāl gönderdi.⁴⁶ Bir yük un ve bir hāmāl dađi bir bütün koyun, bal ve yağ ve sā’ir havāyic ve bir dađi yüzi nūrlu bir nāzenīn yigit geldi. Bir kese içinde üç yüz dirhem gümüş Hābīb-i ‘Acemī’nūn kapusına getürüp hātūna çağırup bunları teslim⁴⁷ eyledi.

8b

Elli gün⁴⁸ hīzmet itdüğü kişi gönderdi⁴⁹, didi. Hābīb-i ‘Acemī’ye diyesin; işi çok işlesün, ücretini dađi ziyāde virür, diyüp gitdi. Aħşām oldu Hābīb utanuraķ eve geldi, gördi. Kapudan tāze etmek ve et koķusu geldi. ‘Avrat didi, gerçek imiş, senūn hīzmet itdügün kişi ganī cömerd imiş. Hābīb işi çok işlesün, dađi ziyāde vireyüm, didi. Naķl olunur ki bir ‘avrat geldi, Hābīb’e eyitdi, bir oğlum vardur gā’ibe gitdi, du‘ā eyle, zīrā firāķı beni helāk ider. Hābīb-i ‘Acemī du‘ā idüp Ey hātūn, inşā’allāh oğluñı bulasın var git, didi. Hātūn varup gördi, oğlı⁵⁰ gelmiş kapu öninde tırur. Alup Hābīb-i

9a

‘Acemī’ye getürdi. Hābīb su’āl itdi, oğlan eyitdi, Kirmān şehrinde bir dükkānda şākird idüm, üstādum beni çārşūya⁵¹ et almağa gönderdi.⁵² Beni bir rüzgār gelüp bu vilāyete

⁴⁴ Metinde “‘ ilim” şeklindedir.

⁴⁵ Metinde “şabır” şeklinde yazılmıştır.

⁴⁶ Metinde “göndürdi” şeklindedir.

⁴⁷ Metinde “teslim” şeklindedir.

⁴⁸ Metinde “ehl-i gök” şeklinde yazılmıştır.

⁴⁹ Metinde “göndürdi” şeklindedir.

⁵⁰ Metinde “oğlu” yazılmıştır.

⁵¹ Metinde “çarşūya” şeklindedir.

getürdi. Naql olunur ki Ḥasan-ı Başrî bir gün Ḥabîb-i ‘Acemî’ye ziyârete geldi. Ḥabîb’ün ḥâtûnı Ḥasan’uñ öñine biraz etmek bir az duz getürdi. Der-ḥâl kapuya bir sâ’il geldi. Ḥabîb ol Ḥasan’uñ öñinden alup sâ’ile virdi. Az vaqit oldı, Bārî-i Ta’âlâ bir kişi ile bir şofra ta’âm ve biş yüz aqçe gönderdi. Aqçeyi⁵³ fuqarâya virdi, şofrayı Ḥasan’uñ öñine qodı. Naql olunur ki, bir gün Ḥasan-ı Başrî ḥazretleri Ḥabîb’ün şavma’ası öñine uğradı. Aḥşâm namâzına iḳâmet eyledi, süre-i

9b

Fâtihaya başladı. ‘El-Ḥamdü’ ḥarfini ‘el-hemdü’ didi. Ḥasan aña cemâ’at olmadı. Gice düşinde gördi ey Bārî Ḥudâ senüñ rızāña sebep nesnedür. Ḥaḳ Ta’âlâ eyitdi: Sen benüm rızāmı bulduñ lâkin qadrini bilmedüñ. Ḥasan eyitdi: Yâ Rabbi! Senüñ rızāñ nedür? Ḥaḳ Ta’âlâ eyitdi: Eger sen Ḥabîb’ün ardında namâz kılayduñ benüm rızāmı bulırduñ ve bu namâz cemî’i kıldıñuñ namâzlaruñ mihrî olaydı, didi. Naql olunur ki Ḥaccâc’uñ âdemleri Ḥasan-ı Başrî ḥazretlerini ararlar idi. Qaçup Ḥabîb’ün şavma’asına girdi. Gelüp Ḥabîb’e su’âl itdiler, Ḥabîb eyitdi, benüm şavma’ama girdi didi. Varup aradılar, bulmadılar. Gine su’âl itdiler, şavma’adadur didi. Varup gine aradılar, gine bulmadılar. Şoñra Ḥasan

10a

çıqup geldi. Ḥabîb eyitdi, yâ Ḥasan, seni nice bulmadılar? Ḥasan eyitdi, elleri baña toqundi, beni bulmadılar. Ḥasan eyitdi, ey Ḥabîb, üstâdlığı yirine getürdüñ. Beni zâlimlere ğamz itdüñ. Ḥabîb eyitdi, toğrı söylemek ile ḥalâş bulduñ. Eger yalan söyleseydüm, seni bulurlar idi, didi. Ḥasan eyitdi, neyledüñ beni bulmadılar? Ḥabîb eyitdi: Toquz kerre Āyetü’l-Kürsî⁵⁴ ve toquz kerre Āmene’r-rasûlü ve toquz kerre Kul-hüve’llâhu eḥad oqudum, didüm, yâ Rabbi, Ḥasan’ı sana işmarladum sen şaqla, didüm. Ḥikâyet olunur ki Ḥasan-ı Başrî ḥazretleri bir kerre bir gemiye girmek murâd eyledi. Dicle⁵⁵ kenârına gelüp tefekkür eyledi. Ḥabîb gelüp eyitdi, yâ üstâd, ne tırursın? Ḥasan eyitdi, gemiye murâd itdüm,

10b

⁵² Metinde “göndürdi” şeklindedir.

⁵³ Metinde “akcei” şeklindedir.

⁵⁴ Metinde şeklinde yazılmıştır.

⁵⁵ Metinde “vecile” şeklinde yazılmıştır.

geç geldi didi. Hâbîb eyitdi: Yâ üstâd, saña noldı? Ben ‘ilmi senden öğrendüm lâkin hasedi gönlüğden gider, dünyâyı gönlüğe şovuk eyle, belâları ğanîmet bil ve cemî‘i eşyâyı Allâh’dan şay; andan şonra şu üzerinde yürüyesin, diyüp şu üzerinde Hâbîb yürüyüp gitdi. Hasan-ı Başrî hazretleri bî-hüş⁵⁶ oldu, düşdi, eyitdi: İlâhî yâ Rabbi! Hâbîb şâkirdümdür. Beni melâmet eyledi, şu üzerinde yürüdi, ben kaldum. Yarın huzûr-ı maşerde Şırât köprüsi üzerine uğrayıcağ böyle kılam. Hasan eyitdi, Ey Hâbîb, bu mertebeyi ne ile bulduñ? Hâbîb eyitdi, ben gönlüm qaraların, sen kâğıd qaralarsın. Hasan eyitdi, benüm ‘ilmüm ğayrılara menfa‘at ider, başa olmadı. Bundan anlandı ki Hâbîb’ün mağâmı Hasan’dan a‘lâ ola. **Mağlab-ı Râbi‘a-i ‘Adeviyye**⁵⁷

11a

Rivâyet olunur ki **Meryem Şafiyye Râbi‘a-i ‘Adeviyye** rahmet’ullâhi ‘aleyh. Bir kimse su‘âl iderse, erler arasında hâtûn kişi niçün anduñ cevâb oldur ki Server-i Kâ’inât ‘Aleyhi’s-selâm buyurur: Dîniñüzün üç bölügde ikisini Hazret-i ‘Âişe’den öğrenün, didi. Nağl olunur ki ol gice ki Râbi‘a toğdı. Babası ğâyet fakîr idi. Evinde hiç nesne yok idi, mum yakup Râbi‘a’nun göbegini kese ve bir parça biz bulunmadı ki Râbi‘ayı ana şaralar. Üç kıızı var idi, dördinci Râbi‘a oldu. Kızuñ biri gelüp eyitdi, ey baba var kıoşudan bir mum al çırağ idelüm. Ol daği ‘ahd eylemiş mağlûğdan bir şey istemeye. Ol gice ehl ü ‘ıyâl⁵⁸ ağlaşdılar. Ol ğam ile başını dizine kıoyup uyıdı. Ol sâ‘at Fağr-i Kâ’inât’ı ğördi.

11b

Didi: Ey kişi ğam çekme. Ol Râbi‘a ki dünyâyı geldi, sa‘âdetlüdür. Benüm ümmetümden yitmiş biñ kişiyeye şefa‘at ider. Resûlu’llâh buyurur: “Başra şehrinün begi olan ‘İsâ’ya varuñ, benden selâm idün; her ğün başa yüz kerre şalavât virürdi, her Cum‘a gicesi dört yüz şalavât virürdi, bu gice unutdı. Ana keffâret için Râbi‘a’nun babasına dört yüz altun virsün helâl mālından.” didi. Çünkü uyandı, Fağr-i Kâ’inât beni yâd eylemiş, diyüp şükrâna biñ altun fuğarâyı taşadduğ eyledi. Dört yüz altun Râbi‘a’nun babasına viridi, ol daği maşlahatına harc eyledi. Çünkü Râbi‘a büyüdi, babası anası fevt oldu. Başra’ya kıağıtlık düşdi, kız kıardeşleri her biri bir yire gitdi. Hikâyet olunur ki

⁵⁶ Metinde “beyhüş” şeklinde yazılmıştır.

⁵⁷ Derkenar olarak yazılmıştır.

⁵⁸ Metinde “ehl-i ‘ayâl” şeklindedir.

12a

bir gün Rābi‘a gezerdi. Bir zālīm, bu benüm qulumdur, diyüp alup esir idüp şatdı. Rābi‘a daği dürlü miħnet ile efendisinüñ hizmetin itdi. Bir gün bir ħarāmī Rābi‘a’nuñ öñine indi. Rābi‘a kaçarken düşdi, eli çıkdı. Rābi‘a yüzünü göge tıutup münacāta başladı, eyitdi, İlāhī yā Rabbi! Ğarībem, hem yetimem ve hem esirem. Bilürsin beni esir idüp şatdılar, andan sonra elüm daği şındı. Bunca belālar ile incinmem lākin baña senüñ rızāñ gerek. Baña bildür ki benden rāzī misin degül misin? didi. Hātifden āvāz⁵⁹ geldi ki, yā Rābi‘a, ğam yime kıyāmet güninde peygamber gibi olasin, ümmet-i Muħammed senden şefā‘at isteyeler. Rābi‘a daği ħamd ü şenālar idüp efendisinüñ evine geldi. Dā’imā oruç

12b

tıtarđı, hem daği efendisinüñ hizmetin iderdi. Gice şabāħa deĝin namāz kılırdı. Bārī Ta‘ālā’ya münacāt iderdi, uyķu uyımazdı. Ħikāyet olunur ki bir gün efendisi uyķudan kıalkıp otururđı, kıulaĝına bir āvāz⁶⁰ geldi, pencireden baķdı görđi, Rābi‘a başını secdeye kıomış tazarru‘ idüp “İlāhī yā Rabbi! Sen bilürsin, benüm göñlüm senüñ buyrıĝuñ tıtmaķ ister. Senüñ hizmetüñ benüm gözimüñ nürıdur. Beni bir kimseye kıul eyledüñ, yoħsa bir sā‘at ‘ibādetden ħālī olmazdım.” diyüp Rabb’isine münacāt iderdi. Başı ucında kıudretten bir kıandil aşılmış, mu‘allaķ tıturur. Efendisi bu ħālī görüp kıorķdı. Şabāħ oldu Rābi‘a’ya çağırđı, ol sā‘at

13a

āzād⁶¹ eyledi. Rābi‘a çıķup bir vırāneye gidüp ‘ibādete meşĝül oldu. Aşla anı kimse görmezdi. Bir gün bir gice yıĝirmi dört sā‘atdür, Rābi‘a biñ rek‘at namāz kılırdı. Gāħ gāħ Ħasan-ı Başrı’nüñ meclisine varurđı, Ħasan-ı Başrı ile dostlık iderdi. Ol vırāneden çıķup bir şavma‘aya girüp anda ‘ibādete meşĝül oldu. Andan sonra Ħacc-ı Şerif’e ĝitmegi ārzü⁶² eyledi. Kıalkıp yola revān oldu, yükünü bir merkebe yükledüp kıāfileye⁶³ kıarışdı. Bādiye ortasına vardılar, Rābi‘a’nuñ merkebi öldi. Yoldaşları eyitdiler, yā Rābi‘a yüküñi ĝetür biz ĝötürelüm didiler. Rābi‘a eyitdi, ben size tevekkül olup

⁵⁹ Metinde “avaz” şeklinde yazılmıştır.

⁶¹ Metinde “azad” şeklindedir.

⁶² Metinde “arzu” şeklinde yazılmıştır.

⁶³ Metinde “ĝafleye” yazılmıştır.

gelmedüm, ben Rabb'üme tevekkül olup geldüm. Andan sonra yoldaşları gidüp yalnız kaldı. Andan sonra başını

13b

kıaldurup münacata başladı⁶⁴, didi: Ey benüm Hudāvendüm! 'Aciz ü ğarīb hātūnı kendü evine da'vet eyledün, yol ortasında benüm eşegümi öldirdün, beni yābānda kıoduñ, diyüp bu münacatı eyledi. Hemān bi-izn-i Hudā merkeb debrenüp kıalkdı, Rābi'a yüküni yükledüp gitdi. Evvel giden yoldaşları bir müddetden sonra gördiler, eşegi bāzārda şatdılar. Andan sonra Rābi'a tenhā yolda giderdi, didi, yā Rabbi, benden evvel senün beytüñi ziyāret itdiler. Gördi, Mekke-i Mükerreme Rābi'a'ya istikbāle gelmiş. Rābi'a eyitdi, yā Beyti, baña Rabb'üm gerek. Naql olunur ki bir gün İbrāhīm Edhem hāzretleri Mekke-i Mükerreme'ye vardı. Her muşalligāh hele namāz kııldı. Bir gün gördi, Beytu'llāh yirinde yokdur. Bārī'ye niyāz idüp yalvardı, su'al

14a

itdi, yā Rabbi, Beytu'llāh kıande gitdi? didi. Yā İbrāhīm, Rābi'a kıulum yolda kıaldı, Beytu'llāh aña istikbāle gitdi, didi. İbrāhīm Edhem dañi kıarşı vardı, gördi Rābi'a gelür. "Yā İbrāhīm, sen Mekke'ye māl kıuvvetiyle geldün, ben niyāzile geldüm". Naql olunur ki çünkü Rābi'a Mekke'ye geldi. Mekke hātūnları Rābi'a'yı ziyārete geldiler ve hem dañi, Rābi'a bize hēlāl ta'am getürmiş, diyüp varup bir miqdār oturdılar. Rābi'a bunlaruñ öñine iki etmek getürdi. Der-hāl kıapuya bir sā'il geldi, etmekleri alup sā'ile viridi. Bunlar mütehayyir oldılar, didiler, biz hēlāl ta'am yimege geldük, kıismet degülmiş didiler. Sehil geçmedin bir cāriye kıapudan gelüp elinde tāze, fulān hātūn gönderdi⁶⁵ didi. Rābi'a şaydı, on sekiz etmek. Rābi'a gine girü gönderdi, bunu baña göndermemiş,

14b

didi. Bunca niyāz itdi, çāre olmadı. Meger cāriye ulda ikisini şaklamış idi. Tamām yigirmi idüp getürdi. Bunlaruñ öñine kıodı, yidiler. Ta'accüb iderler. Rābi'a eyitdi: Nicedür ta'accüb idersin? Bilürem siz aç geldünüz, iki etmek kifāyet itmez. Bārī'ye niyāz itdüm. Bir sā'il gönderdi, iki etmegi şadaқа itdüm. İki etmek yirine on sekiz geldi.

⁶⁴ Metinde "başdı" yazılmıştır.

⁶⁵ Metnin genelinde "göndür-" şeklindedir fakat transkripsiyon metninde "gönder-" şeklinde transkribe edilmiştir.

Ben eyitdüm, Yā Rabbi, bir hisseye⁶⁶ on virürin, dirdün. Öyle olsa ikisine yigirmi gerek, diyüp bu āyeti okudu: “مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَمْثَالِهَا” Men cā'e bi'l-ḥaseneti fe lehu 'aşru emşālihā⁶⁷.” El-āyete ben inandum. Bu iki etmegi senün rızāñ için virdüm, on sekiz geldi. Bilürem ki yigirmi gönderesin⁶⁸, ben daḥi konuğa virem. Naḳl olunur ki bir gün Rābi' a şavma'asında secdede iştiyākından

15a

uyıdı. 'İbādetde şafā içinde gözine ḥaşīrden çöp batup ḳan revān oldı. Bir ḥırsuz şavma'aya girdi, bir eski cār buldı döndi, ḳapuyı bulamadı. Cārı bıraḳdı, ḳapuyı buldı. Cārı gine aldı, gine ḳapuyı bulamadı. Bir iki def'a böyle eyledi. Bir nidā geldi: Yā uğrı, Rābi' a kendüni baña ışmarladı sen degül⁶⁹ şeyṭān daḥi anuñ yanına gelmez. Ey şaşḥun, bir dost uyırca bir dostı anı bekler, uyımaz. Naḳl olunur ki bir gün Rābi' a'nun cāriyesi yağ ile şoğan bişürmek ister. Nice günler ıssı ta'ām bişürmemiş idi. Bir dāne şoğan bulunmadı. Cāriye ḳoñşudan alalum didi. Rābi' a eyitdi: Kırḳ senedür Allāh Ta'ālā ile 'ahd⁷⁰ eyledüm, maḥlūḳdan bir şey istemem, diyü

15b

der-ḥāl havādan bir ḳuş, aḡzında bir şoyulmuş şoğan... Rābi' a gördi, didi, ben mekr den⁷¹ emīn degülem, diyüp ḳurı etmek yirdi. Ya'nī, “Benüm günāhum çoḳdur, şükür idemem.” dimekdür. Naḳl olunur ki bir gün tağa gitdi. Tağ canāvārları, geyikler ve sā'ir ḥayvānlar gelüp Rābi' a'ya baḳarlardı. Nā-gāh Ḥasan Başrī çıkageldi. Ḥayvānlar cümle birden ḳaçdılar. Ḥasan Başrī ḥazretleri müteḡayyir oldı. Rābi' a eyitdi, yā Ḥasan, bu gün ne yidün? Ḥasan eyitdi, bugün iç yağı ile şoğan yidüm. Rābi' a eyitdi, yā Ḥasan, sen anlaruñ iç yağını yirsin. Anlar senden niçün ḳaçmasunlar? Naḳl olunur ki bir gün Rābi' a Ḥasan'uñ penciresi altından geçüp giderdi. Rābi' a'nun üzerinde yaş toḳundu Rābi' a şandı, yağmur yağdı. Āḥir tefekkür

16a

itdi, Ḥasan'uñ gözi yaşıdur, didi. Ya üstād, ağlamak erlik degül, ḳalbünji yoḳla didi. Bu söz Ḥasan'a ḳatı geldi. Bir gün şu kenārına vardı. Ḥasan seccādesini şu üzerine atdı, yā

⁶⁶ Metinde “ḥasseye” şeklindedir.

⁶⁷ En'am 6/160. (Kim bir iyilik gelirse ona on katı vardır.)

⁶⁸ Metinde “gün viresin” şeklinde yazılmıştır.

⁶⁹ Metinde “degüle” olarak yazılmıştır.

⁷⁰ Metinde “ahid” şeklindedir.

⁷¹ Metinde “mekir” şeklindedir.

Rābi‘a gel namāz kılalum, didi. Rābi‘a seccādesin havāya atdı, çıkup namāz kıldı, gel yā Hasan, didi. Hasan kâdir olmadı. Rābi‘a Hasan’a eyitdi, yā Hasan senün itdügün balık ider, benüm itdügüm işi sinekler ider, bundan yegrek⁷² ‘amel gerek. Ve’l-âhir **Maṭlab-ı Fuḍayl ‘Abbās**⁷³ Fuḍayl ibn-i ‘Abbās meşāyihün ulularından idi. Evvelki ḥālî böyle idi ki Merve ile Māverd arasında, yābānda bir çadır kırmışdı ve arkasına palās geymişdi, başına keçe külāh geymişdi, boynında tesbîh var idi; ḥarāmîlerle yārān idi, gice gündüz yol urarlar idi, aldukları metā‘ı Fuḍayl’a getürirlerdi, diledüğünü alur, sâ’irlerini anlara

16b

taḫsîm iderdi. Bir gün vāfir kervān geldi. Ol ḥarāmîler anları gözetdiler. İçlerinden biri bunların kaçdın tıydı, bir miqdār altun şaklaya. Fuḍayl’ın çadırın gördi, yanına varup Fuḍayl’a emānet virdi. Dönüp kervānın yanına vardı, gördi; kervānı urmuşlar, ellerini bağlamışlar. Bunların ellerini çözüp sâ’ir kıalan metā‘ların yükletdiler, ol emānet kıonan çadır yanına vardılar. Gördiler, ol ḥarāmîler aldukları mālî üleşürler. Ol kişi eyitdi: Ben mālümü kendü elümle uğrıya virmişem didi. Fuḍayl anı ıraḫdan gördi, çağırđı: Ey kişi ne istersin? Ol kişi eyitdi: Emānet virdüğüm isterüm didi. Fuḍayl eyitdi: Kıodüğün yirdedür didi. Altunı alup gitdi. Fuḍayl’ın yārānı eyitdi: Bir kervānda bu deñlü nuḫıd aḫçe bulmaduḫ, altunı

17a

niçün virürsin didi. Fuḍayl eyitdi: Bu kişi beni şālîḫ kimse zan idüp emānet kıodı. Ben daḫi Ḥaḫ Ta‘ālā’ya ḥüsn-i zan iderüm ki baña tevbe vire. Ḥikāyet: Bir gün Fuḍayl’ın yārānı kervān vurup gelüp ta‘ām yirler idi. Kervān ḫalkından biri gelüp eyitdi: Sizün uluñuz kimdür, didi. Biri eyitdi, şol ağaç dibinde namāz kılandur didi. Ol kişi eyitdi, namāz vaḫti degüldür. Anlar eyitdiler, nāfile kıılır. Eyitdi, sizünle niçün ta‘ām yimez⁷⁴, oruç tutar? Eyitdi, şimdi Ramażān degüldür. Eyitdi, nāfile tutar didi. Ol kimse ta‘accüb idüp Fuḍayl’ın yanına vardı, gördi namāzı tamām ḫuşū‘yla kıılır çün namāzdan fāriğ oldu. Ol kişi eyitdi, böyle iş idersin, uğruluk niçün idersin? Ol kişi eyitdi: Cenāb-ı

⁷² Metinde “yügrek” şeklindedir. Bu kelime Eski Türkçede “en iyi, çok daha iyi” anlamlarında kullanılmıştır. (Baran, 2008, 45)

⁷³ “Maṭlab-ı Fuḍayl b. ‘Abbās” ibaresi der-kenār olarak yazılmıştır. Bu isimle anılan kişi Fuḍayl b. İyād’dır.

⁷⁴ Metinde “yemez” olarak yazılmıştır fakat transkripsiyon metninin tamamında “yi-” kullanıldı.

17b

‘izzet âyet-i kerîmesinde buyurur, “ وَأَخْرُورَ اَعْرَفُوا بِذُنُوبِهِمْ خَلَطُوا عَمَلًا صَالِحًا وَآخَرَ سَيِّئًا ” ve âherüne‘ terafü bi-zünübihim haletü ‘amelen şâlihân ve âhara seyyi’a⁷⁵. Ol kişi mütehayyir oldu. Hikâyet olunur ki Fuḍayl’uñ ṭabî‘atinde mürüvvet ve himmet var idi. Bir kâfilede ‘avrat olsa ol kervânı urdurmaz idi ve ḳumâşî az olanuñ şeyini aldurmaz idi. Çok olanuñ bir miḳdârın alurdu. Rivâyet olunur ki bir gün kervân urmaḳ ḳaşdına yol kenârında beklerdi. Kervânıñ içinde bir kişi Ḳur’ân oḳurdu. Bu âyet geldi: “بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ الَّذِیْ نَزَّلَ مِنَ الْحَقِّ وَمَا نَزَّلَ مِنَ الْحَقِّ 76 bu âyeti işitdi, yüregine oḳ düşdi, tevbe eyledi. Haḳ şâhiblerine elinde olanı virdi. Bir cuhûda borcu

18a

var idi. Cuhûd eyitdi, bu gün Muḥammedîlere taḥfif için iderüm, dilerüm ki şol depeyi ḳazup atasın. Bârî’nün⁷⁷ izniyle⁷⁸ bir yıl gelüp depeyi şavurdu. Bir cuhûd daḫi gelüp eyitdi: Benüm haḳḳımı vir, ben and içdüm, tâ ki mâl virmeyince ḥelâl itmeyem. “Yok ki vire.” Cuhûd eyitdi: Elüñi ḳalçanuñ altına şoḳ. Anda altun vardur, al başa vir, andum yirine gelsün, didi. Feyz⁷⁹, cuhûduñ evine vardı. Ḳalçanuñ altına elini şoḳdı bir avuç altun alup cuhûda virdi. Cuhûd, tîz başa İslâm’ı ‘arz eyle, Müslimân oluram, didi ve haḳḳımı saña hîbe itdüm, diyüp Feyz İslâm’ı ‘arz eyledi. Cuhûd eyitdi: Yâ Feyz, niçün Müslimân oldum, bildüñ mi? Anuñ için Müslimân oldum ki dâ’im şirk⁸⁰ iderdüm. Tevrât’ı oḳurdum, dirdüm, haḳ dîn ḳanḳıdur? Nidâ

Der-kenâr: Ve ḥukiye İinne mecûsiyyen re’âhu ibnehu ye’külü fî Ramazâne fe żarabehu lem lâ taḥfaż ḥürmete’l- müslimîn ve ramazân. Lem ekeltü cehreten ve lemmâ mâte’l- mecûsiyyü fî zelike’l üsbü’i. Fere’âhü ‘âlem bi’l- beledihi fi’l- maḳâmi ‘alâ serîri’l- ‘izzeti fi’l- cenneti feḳâle eleste künte mecûsiyyen feḳâle belî ve lâkin vaḳte’l - mevt semi’ tü nidâ’ en min fevḳi yâ melâ’iketi lâ ütrükühü mecûsiyyen fe ekreminî bi’l-islâmî

⁷⁵ Tevbe 9/102. (Diğer bir kısmı da suçlarını itiraf ettiler. Onlar, iyi bir ameli kötü bir amelle karıştırmışlardı)

⁷⁶ Hadid 57/16 (İnananların; Allah’ın öğütlerini dinleyip de Hakk’tan gelen şeyle kalplerinin yumuşaması zamanı gelmedi mi?)

⁷⁷ Metinde “Bârî” şeklinde yazılmıştır.

⁷⁸ Metinde “izniyle” şeklinde yazılmıştır.

⁷⁹ Burada bahsedilen kişi Fudayl b. İyâd’dır.

⁸⁰ Metinde “şirik” yazmaktadır.

bi- hürmeti ramadâne fe'l- mecûsiyyi bi-ihtirâmi şehri-i Ramadâne vecede'l imân fe keyfe men şâme şehri-i Ramadâne ve ihtirâmehü seb'în seneten⁸¹

18b

olundu ki, “Hağ dîn Muhammed dînidür.” Ben eyitdüm, eger hağ dîn ise bu toprak Feyz elinde altun ola. Feyz elini çalçanuñ altına şokdı, toprak aldı, gördüm ki altun oldu. Müslimân olmağa sebep budur, didi. Andan sonra Feyz Hacc'a 'azm eyledi. 'Avratı dağı eyitdi, ben senden ayrılmazın, diyüp Bārī Ta'ālā yolu āsān idüp gitdiler. Nice yıl mücāvır kaldılar. Çok evliyāya yetişdiler, İmām A'zam ile soğbet eylediler. Nağl Ahmed Hanbel eydür: Fuğayl'dan naşihat istedüm. Fuğayl eyitdi, baş olma kuyruk ol didi. Fuğayl eyitdi: Selāmet nedür, insāna görünmemek nolaydı? Hısta olaydum cemā' ate çıkup insān görmeyeydüm. Fuğayl eydür, gice yaturın ğam-ğın olurun ğalkı

19a

ğörem diyü, zīrā tenhālīğ yigdür. Fuğayl eydür: Allāh'dan ğorğan kişi çok söylemez. Bir kişiyē Allāh dost olsa aña ğam ğuşsa virür, düşmān olsa aña ferağlık virür, dünyāyı kiñ eyler. Fuğayl ayak yolına üç günde bir kerre varurdu. Ğadem-ğaha varmağa Bārī Ta'ālā'dan ğorğarın, dirdi. Fuğayl eydür: 'Ağıllı kimse ile ceng⁸² eylemek āsāndur 'ağılsuz ile ğelvē yimeden.⁸³ Fuğayl eydür, bir kimse fāsıkuñ yüzine ğüle bağsa Müslimānlığı vīrān ider. Fuğayl eydür, iki şey ğönli fesād ider biri çok yimek biri çok uyumağ. Fuğayl eydür iki nesne cāhillikdendür biri 'acāyib ğörmedin ğülmek biri ğayra naşihat idüp kendü şabāha deĝin uyumağ. Nağl olunur ki otuz sene kimse Fuğayl'uñ

19b

ğüldüğünü ğörmedi. Meger bir ĝün oğlanuğı öldi, ĝüldi. Didiler, niçün ĝülersin bu ne ğāldür? Didi, Hağğ'uñ rızāsı budur, viren aldı, şükür Ğudāya didi. Nağl çünki Fuğayl'uñ mevti yağın ĝeldi, iki kızları var idi ğātūnına vaşiyet eyledi: “Ben vefāt idicek sen bu iki kızları al, Cebel-i Ğubeys tağınuñ üstine çık, yüzüñi ğöge tut. Eyit,

⁸¹ Manası: Hikāye edilir ki; bir Mecûsi oğlunu ĝördü. Ramazān ayında yemek yiyordu ve onu dövdi. Müslümanların ve Ramazān'ın sayĝnlığını niçin korumadığından böyle yaptı. “Ben açık olarak yemedim.” Mecûsî bu hafta (aynı hafta) vefat ettiğinde bir ālim makāmdaki, cennetteki izzet makamlı döşeklerinde onu ĝördü. Dedi ki “Sen bir Mecûsî değil miydin?” ve “Evet” dedi. “Fakat ölüm anında bir nidā duydum üzerimde: Ey melekler onu mecusi olarak terketmeyin.” ve bana Ramazān-ı şerif hürmetine islāmiyeti ikram etti. Ve Ramazān-ı şerif hürmeti sebebiyle imānı buldu. “Ramazān ayında oruç tutanın durumu nasıl olur?” “Ona ihtirāmı 80 senedir.”

⁸² Metinde “cengi” şeklindedir.

⁸³ Metinde “yemeden” şeklindedir.

ilāhī yā Rabbi Fuḍayl baña vaşıyyet eyledi, didi ki şağlığumda ben bu kızları şaqlardum, çünki beni maqbere zindânında maḥbûs eyledi, bu kızları sen kayur, diyü nidâ it.” didi. Bu sözi söyledi, kelime-i şehâdet ki eşhedü en lâ ilāhe illa’llāh ve eşhedü enne Muḥammeden ‘abdühü ve rasülühü, diyüp Ḥallāk-ı ‘ālem ḥazretlerine teslīm-i rūḥ

Der-kenār: İsteme için tutarken tütü dirler ebel yerḍā 1 innemā hel yerḍā 2 enuḳbilü yerḍā 3⁸⁴ isteme için şuyunı içeler Bismi’llāhi’r-raḥmāni’r-raḥīm İnnā a’ṭaynā ke’l-kevşer. Feşalli li-Rabbike venḥar. İne şāni’eke hüve’l-ebter.⁸⁵

20a

eyledi. Raḥmetu’llāhi ‘aleyh ba’de’ d-defn Fuḍayl’uḡ ḥātūnı kızları alup Cebel-i Ḳubeys tağına çıkdı, yüzünü göge tutup münācāta başladı, ey benüm Ḥudāvendüm ben vaşıyyeti yirine getürdüm, sen bunlaruḡ kısmetini vir, diyüp çok ağladı. Meger ol sâ’at Yemen pâdişāhi iki oğlu ile şikāra çıḳup ol tarafa uğradı. Bunları gördi ağlaşurlar. Pâdişāh eyitdi, yā ḥātūn niçün ağlarsın, bunlar kimdür? Ḥātūn eyitdi: Ben Fuḍayl ibn-i ‘Abbās ḥazretinüḡ ḥātūnıyam, bunlar kızlarıdır. Fuḍayl baña vaşıyyet itdi, ben vefāt itdükde bu kızları Cebel-i Ḳubeys tağına çıkar, bunlaruḡ kısmetini Ḥālīḳ virür, didi. Ben daḡı bunları alup geldüm. Pâdişāh eyitdi, yā ḥātūn, bunlar benüm oğullarumdur, bu iki kızları Allāh’uḡ

20b

emri üzere her birine on ikişer biḡ altun nikāhıyla virürsin, diyüp ḥātūn daḡı rızā virüp maḡıffeler yapdurup gitmişdür. Hikāyet ve’l-āḡir Sulṭān-ı Dīnār-ı dīn sīmurğ-ı ḳāf-ı yaḳīn perverde-i luṭf-ı kerem **İbrāhīm bin Edhem** raḥmetu’llāhi ‘aleyh şıddīk-i şāni luṭf-ı mürüvvetüḡ kānı idi. Envā’-ı mu’āmelātda ve eşnāf-ı ḡaḳāyıkda bī-naḡır idi ve ululardan çok kimseye yetişdi. İmām-ı A’zam Ebū Ḥanīfe ve **Süfyān-ı Sevrī** ve Fuḍayl ibn ‘Abbās ve **Cüneyd-i Bağdādī** ile müşāhibet eylemişdür. Cüneyd eyitdi, İbrāhīm Edhem ‘ilmüḡ miftāḡıdır. İmām-ı A’zam eyitdi, İbrāhīm bizüm ulumuzdur. Su’āl itdiler, İbrāhīm nice bizim ulumuzdur? İmām-ı A’zam eyitdi, İbrāhīm

21a

⁸⁴ Mānāsı: Râzı oldu mu? Râzı oldu mu? Biz kabul edelim mi? Râzı oldu.

⁸⁵ Kevser 108/ 1, 2, 3. (Biz sana kevseri verdik. Sen de Rabbin için namaz kıl ve kurban kes. Sana soysuz diyenlerin kendileri soysuzdur.)

Haḫ Ta‘ālā hizmetine meşğüldür. Kaldı ki biz kendü işimüze meşğülüz, didi. İbrāhīm Edhem evvel Belḫ şehrinde pādişāh idi. Kendünün kırk dāne altun ḳalkanı ve kırk dāne gürzi var idi. Bir gece taht üstinde uyırdı. Ḳulağına bir ses geldi, dinledi, gördi ki gicenün bir vaḳtinde şarāy üstinde bir ādem gezer gibi oldu. İbrāhīm çağırdı, eyitdi, kimdür bu vaḳit gezen. Didi, saña āşināyum,⁸⁶ deve yitürdüm anı ararum. İbrāhīm eyitdi: Saña virürem bir deve alup gidersin ive ive. Ey cāhil şaşḫun, dam üstinde deve neyles, ṭaleb idersin. Ol kişi eyitdi: Ey gāfil, cāhil sensin ha benüm şarāy üstinde deve aradüğüm ha senün atlas dibā ḳuş

21b

yünjü döşek içinde Teḫri aradığın. Böyle altun taht üstinde Teḫri ṭaleb olunmaz, diyüp gā’ib oldu. İbrāhīm Edhem bu sözün heybetinden yüregine od düşdi, şabāḫa deḡin yatup uyımadı. Çün sabāḫ oldu taht üstinde müteḡayyir otururken devlet e’imme-i ‘ulemā [ve] vüzerā gelüp oturdılar, didiler: Pādişāhum bu ḡam saña eyü degüldür sen zıllu’llāhsın, didiler. Üç gün böyle müteḡayyir durdı. Kimse ile muşāḫibet yoḫ. Üç günden sonra ‘ulemā-yı vüzerā⁸⁷ oturlardı. Ḳarşudan bir atlu ḡāyet heybetlü ḳopdı. Toḡrı şarāya geldi. Kimseye ādem dimez İbrāhīm eyitdi, ne istersin maşlahatuḡ nedür? Ol kişi eyitdi, ḳonaḳcıyam kervānumuz geliyor, bu şarāyda

22a

sākin olalum. İbrāhīm eyitdi, ey kişi cānuḡ benden āzād olsun, var kervāna bir ḡayrı ḫān bul, pādişāh şarāyına kervān ḳonmaz. Ol kişi didi, bu şarāy kimündür? İbrāhīm eyitdi, benümdür. Daḫi evvel kimündür? Babamuḡdur. Daḫi kimündür? Didemuḡdur. Anlara ḳalmadı saña daḫi ḳalmaz. Buḡa kervānşarāyı dirler, gelen gider, diyüp gā’ib oldu. Segirttiler. Meger Ḥazret-i Ḥızır ‘Aleyhi’s-selām imiş. Pes İbrāhīm ‘Aleyhi’s-selām’uḡ derdi ziyāde artdı, ḡuşşaya düşdi. Üç günden sonra şahrāya çıḳdı. Ṭaḡılmış, nereye gittüğünü bilmez, leşkerinden ayru düşdi. Bir nidā geldi, yā İbrāhīm uyan, ḡafletten uyan. Gine baḡrı ḫūn oldu. Andan sonra bir geyik öjine çıḳa

22b

geldi, ardına düşdi ḳovaraḫ. Geyik faḳirün mecāli kesildi. Didi, ey kişi benüm bir loḫma etüme muḫtāc olduḡ, başuḡa gelen ‘ibretten ‘ibret al, başuḡ ilācını gör, diyüp gā’ib

⁸⁶ Metinde “aşnayum” şeklindedir.

⁸⁷ Metinde bu terkipte izāfet kesresi olarak hemze (◌) kullanılmıştır.

oldı. [...] Andan sonra İbrâhîm Edhem korkdı. Bir yola düşüp giderken bir çobana rāst geldi, egninde bir kepenegi⁸⁸ var, bir keçeden külâhı var, koyunları güder. İbrâhîm bildi, kendü koyunu kendü çobanıdır. Didi “Yâ çoban bu egnündeki kepenegi⁸⁹ başa vir, ben kaftānumı saña vireyüm; başundaki keçe külâhı başa vir, ben daği başumdaki ‘imāmeyi saña vireyüm ve hem daği seni āzād eyledüm. Bu koyunlar daği senüñ olsun ve lâkin beni kimseye dimeyesin.” diyüp böyle çoban ile mücādele iderken ‘ālem-i melekūt bunları

23a

temāşā eylediler. Andan sonra tağlarda, yābānlarda⁹⁰ günāhını aņup ağlardı. Şonra Merve şehrine geldi. Anda bir köprü var idi. Bir kimse giderken düşdi, İbrâhîm Edhem ırağdan görüp Allāhümmaḥfīze didi, bi-izn-i Ḥudā ol kimse yire düşmeyüp mu‘allağ tırdı. Anı görüp yukarı çekdiler. İbrâhîm’den bu kerāmeti görüp ‘acabā bu velī kimdür, didiler. Andan sonra gidüp Nişābūr şehrine vardı. Anda bir meşhūr mağāra vardur. Yalnız kimse varmağa kādır degüldür. Anda toğuz sene ‘ibādet eyledi her pençsenbe günü tağdan bir yük odun arқasına yüklenüp cum‘a günü Nişābūr şehrine varup odunu şatup etmek alup bir miğdārını şadaқа idüp bir miğdārı ile bir hafta geçünürdi. Nağl olunur ki kış vaқtinde şavma‘asında

23b

ğāyet şovuk oldı ve ğusul lāzım oldı. Ol hālde buzı kırup ğusul aldı. Şabāḥa deĝin namāz kıldı. Şovuk ziyāde oldı. Helāk olmağa yaқın olıcağ āteş tedārikine başladı. Ol fikirde iken bu faқır bir kürk gördi, alup arқasına geydi, ışınup uyıdı. Çün şabāḥ oldı. gördi teni ışınmış teni ḥarāret taḥşil eylemiş kürke bir kerre baқdı içinde bir ezderhā gördi, gözleri kanla tolu. İbrâhîm korkdı eyitdi, İlāhī yā Rabbi! Başa luṭfile kaḥır eylemişsin didi. Der-hāl ezderhā gitdi andan sonra ol mağāradan çıkup Mekke-i Mükerreme’ye gitdi. Yolda giderken bādiyede bir velīye rāst geldi. İbrâhîm Edhem’e İsm-i a‘zam du‘āsını öğretdi. Andan sonra Hızır ‘Aleyhi’s-selāma rāst

24a

geldi. Hızır ‘Aleyhi’s-selām eyitdi, yā İbrâhîm qarındaşum İlyās’ı gördüñ mi? İbrâhîm eyitdi, görmedüm. Eyitdi, İsm-i a‘zam du‘āsını ta‘līm iden oldur, didi. Nağl olunur ki

⁸⁸ Metinde “kebānegi” şeklindedir.

⁸⁹ Metinde “kebenegi” şeklindedir.

İbrāhīm Belḥ şehrinden gitdügi vaḳit süd emer bir oḡlı⁹¹ var idi. Oḡlan büyüyüp on sekiz yaşına dāḫil oldu. Bir gün didi, ey ana benüm babam kimdür, adına ne dirler ve hem nereye gitdi, cevāb vir. Anası eyitdi, ey oḡul senüñ babaña İbrāhīm Edhem dirler, derviş şüretine girüp çıḳup gitdi.⁹² Şonra ḫaber aldı, Mekke-i Mükerrime’de arḳasıyla odun çeker imiş. Dört yüz ādem tedārik idüp ḳalkup yol tedārikini görüp ḫacca gitdi anasıyla bile vardılar. Mekke ḫalkı bunları temāşā eylediler. Vardı dervişlere⁹³ babasını su ’āl eyledi, İbrāhīm Edhemi bilür misiz?

24b

Eyitdiler, yārānumuzdur. Bu gün bize ḳonuḳluḡı vardur, bāzāra ta’ām getürmege gitdi⁹⁴, didiler. Oḡlan babasının nişānını şorup ardınca gitdi. Gördi, yalın ayak başı açuḳ bir yük odun yüklenmiş, şatmaḡa getürür. Oḡlan göricek aḡlamaḡa başladı ammā kendüni bildürmedi. İbrāhīm odunu şatup etmek alup dervişlerüñ⁹⁵ yanına gitdi. Ol etmegi önlerine ḳodı, vardı, anasına danışdı. Şabr⁹⁶ eyle ḫaccı tamām idelüm, didi. İbrāhīm yārenlerine vaşiyet eyledi. ḫac zamānında şaḳınuñ. ‘Avrat oḡlan çok gelür, anlara naḡar eylemeñ didi. ḫāciler tavāfa geldiler. İbrāhīm bir maḫbūbe oḡlan gördi, ziyāde muḫabbet idüp baḳdı. Tavāf itdiler. Yārānı eyitdi, yā İbrāhīm sen bize vaşiyet iderdüñ,

25a

kendüñ niçün baḳarsın, didi. İbrāhīm eyitdi, Belḥ şehrinden çıḳdıḡum vaḳit süd emer bir oḡlum var idi, umaram budur. Yārānından biri varup ḳāfile⁹⁷ içinde bir ādem bulup şordı. Alup gidüp ḳāfile ortasında bir çādır ḳurulmuş, bir kürsī ḳonmuş, üzerinde bir maḫbūbe oḡlan oturmuş, Ḳur’ān oḡur ve hem daḫi aḡlar. Ol kişi varup ol oḡlana şordı, ḳanḳı vilāyetdensin? Oḡlan eyitdi, Belḥ şehrindenem didi. “Kimüñ oḡlusın?” Oḡlan aḡlamaḡa başladı, eyitdi, ben babamı görmedüm illā dün gördüm. Benüm babama İbrāhīm Edhem dirler. Ol kimse oḡlanı alup babasına getüre, anası ardına düşdi. Varup Rük-n-i Yemānī önünde oturdılar. Nā-gāh

⁹¹Metinde “oḡlu” yazılmıştır.

⁹²Metinde “getdi” yazılmıştır.

⁹³Metinde “dervişlere” yazılmıştır.

⁹⁴Metinde “getdi” yazılmıştır.

⁹⁵Metinde “dervişleriñ” şeklinde yazılmıştır.

⁹⁶Metinde “şabr” şeklindedir.

⁹⁷Metinde bu kelime “ḳafle” şeklinde yazılmıştır. Fakat transkripsiyon metninde “ḳāfile” şeklinde transkribe edilmiştir.

25b

ol kimse ile otururken ‘avrat İbrāhīm’i gördi. Şabır⁹⁸ idemeyüp ağladı, didi, ey oğul baban budur, didi. Hemān halk içinde bir ağlaşma bir feryād kıpıdı. Hārām içinde ne kadar halk var ise giryān oldılar. Oğlanuñ ‘aklı başına gelicek babasına selām virdi, selāmın aldı. Su’āl itdi, ey oğul ne dīndesin? Ey baba, haķ dīndeyüm didi. Kıur’ān okuduñ mı? Okudum elħamdü’lillāh, didi. Andan sonra İbrāhīm diledi ki gide. Oğlan babasına berk yapışdı. Anası feryād eyledi. İbrāhīm didi, yā Rabbi, İki muħabbet bir kalbde şığmaz. Ya benüm rūħumı kabz it yāħūd bu oğlanuñ rūħunu kabz it. Ol sā‘at oğlan düşüp teslīm-i rūħ eyledi. Naķl

26a

olınur ki bir gice İbrāhīm fırsat buldı. Ka‘be‘yi⁹⁹ yalnızca tenhā buldı. Elini altun halkaya yapışdı. Didi, yā Rabbi, başa günāh itdürme başa ‘işmet naşīb eyle, didi. Bir nidā işitdi ki yā İbrāhīm, bir nesne istersin ki anı kimseye virmedüm. Eger ben ‘işmet virmeyeydüm benüm Ğaffārlıgum Ğafūrlıgum Ğāfirliğüm Raħmānliğüm Raħimliğüm Rāħimliğüm deryāsı kıande gitsün, didi. İbrāhīm eyitdi, Allāhümme iğfirlī zünübī, didi. Hikāyet olınur ki İbrāhīm Ramazānda ot biçerdi. Ücretine etmek alup dervişlere şadaķa iderdi. Gice şabāħa degin namāz kıılurdı, ağlardı. Su’āl itdiler, niçün bir miķdār uyımazsın? İbrāhīm eyitdi, ağlamaķdan bir ün ħālī olmazam ki kıande gözlerüm uyıya, dirdi.

26b

Kaçan namāzdan fārīğ olıcaķ elini yüzine sürüp ağlardı. Su’āl itdiler, niçün ağlarsın? Didi, kıorķaram kim namāzımı yüzime uralar, dirdi. Naķl olınur ki İbrāhīm bir kerre üç kimse ile yoldaş oldu. Bir gice bir ħarāb mescide kıondılar. Kıapusı yok idi. Anlar uyıdılar. Ol gice ğāyet şovuk oldu. Anlar yatıcaķ İbrāhīm kıalkup kıapuya kendüni sed eyledi tā ki gün toğuncaya degin. Çün anlar daħi görüp didiler, yā İbrāhīm niçün yatmaduñ? İbrāhīm eyitdi, anuñ çün yatmadum mescidüñ kıapusı yokdur, hevā şovukdur, kıorķdum size renc ħāşıl olur diyü. Hikāyet olınur ki Sehl ibn İbrāhīm eyitdi, İbrāhīm Edhem ile sefer eyledüm. İttifāķ ben ħasta oldum, elinde varını

27a

⁹⁸ Metinde “şabır” şeklindedir.

⁹⁹ Metinde “Ka‘be‘i” şeklindedir.

baña nafağa alıvirdi. Andan şonra bir merkebi vardı, şatup baña harc eyledi. Andan şonra bir miqdār eyüce¹⁰⁰ oldum. Merkebi nitdün, didüm. “Ben anı şatup saña harc eyledüm.” Ben didüm, neye bineyüm hastayum, didüm. Didi, arķama binersin didi. Üç gün arķasına bindi. Hikāyet olunur ki her kim ki İbrāhīm ile müşāhib olmak isterdi üç şart iderdi: Evvelki şart hizmeti ben ideyüm, ikinci şart ezānı ben okuyayın, üçünci dünyālık ne gelür ise sizünle bile olalum. Hikāyet olunur ki İbrāhīm eydür: “Dünyāda bir iki kaç def a murādum buldum. Ğāyet şāz oldum. Birisi oldur ki gemiye girdüm, gemide olanlar beni bilmezler, kaftānum eski, saçum uzun idi. Beni masharalığa alup kimi güler

27b

kimi saçumı çiker. Ol zamānda şāz oldum. Andan şonra bir ‘azīm dalğa geldi, mevc oldı. Gemici didi, bu ne hikmetdür? Biri didi, bu ādemi deryāya atalum. Biri daħi kulağuma yapışup deryāya ata, hemān-dem mevc sākin oldı. Ol vaķit ki kulağumdan yapışdı. Ol vaķit şāz oldum. Biri daħi bir mescide girdüm, beni mescidden çıkardılar. Murādum uyımaķ idi. Ğasta idüm, yürümege ķādir degül idüm. Ayağumdan yapışdılar, sürüdiler. Mescide üç merdübān ile çıkılır idi. Başum her yaña tokundukca başum yarılıp kan revān oldı. Ol vaķit şāz oldum. Beni indürdiler. Üç pāyeden bir iķlimün sırrı baña keşf oldı ben kendüme dirdüm ki nolaydı mescidün pāyeleri artuķ olaydı. Bu def a bir

Der-kenār: Rivāyet kıldılar, bir gün bir ‘Arab Peyğamber ķatına gelüp isteme sözi çıķdı. Ol ‘arab eyitdi isteme ne olur, didi. Peyğamber eyitdi atalar (?) der arasında bir issilikdür didi (?) Ol ‘Arab eyitdi ben anı hiç görmedüm. Gördigüm yok. Peyğamber eyitdi, yā şahābiler, eger tamu ehlin görmek istersenüz işte bunu görün, didi.

28a

yirde tutsaķ oldum. Bir mashara geldi üzerüme bevl¹⁰¹ eyledi. Ol vaķit şāz oldum. Bir def a bir eski kürküm vardı. Ğāyet kehle üşdi beni yiyüp rencide eyledi. Nā-gāh hāzinede olan fāfir (?) libāslarum hātıruma geldi. Nefsüm feryād eyledi. Ol vaķit şāz oldum.” Naķl olunur ki İbrāhīm Edhem’i bağdaş ķurup oturduğunu kimse görmedi. Aña sordılar, niçün oturmazsın? İbrāhīm eydür, bir gün oturmışdum, bir nidā geldi yā

¹⁰⁰ Metinde “iyüce” şeklindedir.

¹⁰¹ Metinde “bevil” şeklindedir.

İbrāhīm kul efendisi önünde bağdaş kurup oturmaz. Ben daği tevbe eyledüm, didi. Nağl olunur ki İbrāhīme şordılar, du‘ā idevüz qabul olmaz sebab nedür? İbrāhīm eyitdi: “Anuğ içündür ki Allāh’ı bilürsüz, ‘ibādet itmezsiniz. Peyğamberi bilürsüz,

Der-kenār: Kāle’n-nebī şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem uçlubu’l- ‘ilm mine’l-mehdi ile’l-laħdi¹⁰² k̄āle’n-Nebī ‘Aleyhi’s-selām talebū’l-‘ilmi farīzatün ‘alā külli müslimin ve müslimetin.¹⁰³ Pes cümleye fütüvvet ‘ilmin bilmek farzdur. Bilmeyicek ‘amelsüz aħıler emīrū’l-mü’minīn ‘Alī’den ve Hāzret-i Resūl’den utanacağdur. Allāh Ta‘ālā’dan korğan¹⁰⁴ kişi bilmedüğü işi işlemez. Nitekim Kur’ānda buyurur: **قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ** **وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ**.¹⁰⁵ Ma‘nā oldur ki bilürler ile bilmezler berāber degüldür.

28b

sünnetine ri‘āyet itmezsiniz. Qur‘ānı bilürsüz, ‘amel itmezsiniz. Allāh’uğ ni‘metini dā’im yiriniz, şükür itmezsiniz. Cenneti bilürsüz, aña yarar ‘amel taleb itmezsiniz. Cehennemi bilürsüz, andan kaçmazsınız. Şeytān-ı la‘ini var bilürsüz, anuğla düşmānlık idüp cenk eylemezsiniz, anuğla dostluğ idersiniz. Bilürsüz ölüm hağdur, aña göre ‘amel itmezsiniz. Ölenleri kendü elüñüz ile toprağa gömersiz, ‘ibret almazsınız. Āħaruğ ‘aybına nağar idersiz. Böyle olan ādemüñ nice du‘āsı müstecāb olur.” Hikāyet olunur ki İbrāhīm eydür: “Bir gice Kudüs-i Şerīf mescidinde haşīr içinde gizlendüm tā kim beni görmediler. Gicenüñ nısfı oldı. Mescid kapusı açıldı, bir pīr çıkdı geldi. Palāş geymiş ardınca kırk kimse var. Cümlesi

29a

palāş geymiş. Ol pīr mihrāba varup iki rek‘at namāz kıldı, arğasını mihrāba virdi. İçlerinden birisi eyitdi, bu mescidüñ içinde bir kimse var, bizden degül¹⁰⁶. Ol pīr tebessüm eyledi, eyitdi, Edhem oğlıdur didi. Kırk gündür ‘ibādetinde lezzet bulmadı didi. Meger İbrāhīm’üñ hāli böyle idi.” Çün bunu işitdüm, haşīr arasından çıkdum, pīrüñ öñine varup selām virdüm, didüm: “Hudā hağkıyçün söyle ne sebab oldı?” didüm. Pīr eyitdi, fülān gün Başra’da ħurma aldun. Bir ħurma düşüp kendüñ şanup aldun, lākin

¹⁰² Hadis-i şerīf: Beşikten mezara kadar ilim öğreniniz. (Kâtip Çelebi, Keşfü’z-zünün, 1, 52) Bu ifadelere hadis kaynaklarında bulunamadığı belirtilmiştir. (Başaran, 2017, 276)

¹⁰³ Hadis-i şerīf: İlim öğrenmek kadın-erkek herkese farzdır. (İbn-i Mâce, Mukaddime,17)

¹⁰⁴ Metinde “korğun” şeklinde yazılmıştır.

¹⁰⁵ Zümer 39/ 9. (De ki: “Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?”)

¹⁰⁶ Metinde “degil” şeklindedir.

senün degül idi. Anuñ için ‘ibâdetde ħalâvet ħalmadı. Andan sonra sür‘atle Mescid-i Akşâ’dan çıķup Başra’ya vardı. Ħurma şatanı bulup ħaber virüp ħelâlleşdi.

Der-kenār: Tesma‘u bi’l-mu‘îdî ħayrun min’en terāhü simā’ike ¹⁰⁷ naķl ezħar.

29b

Ħikâyet olunur ki bir gün İbrāhîm şahrâya giderdi. Leşker ħalkından bir kimse öñine geldi, su’âl itdi, sen kimsin, didi. Eyitdüm, bir ħulum. Didi, meķānuñ neredür? Maķbereligi gösterdi. Ol kimse ħazaba gelüp beni maşharalıħa alursın, diyüp ħamçı ile vurdu, ħan revân oldu. Boynına bir ip taķup çeküp şehre getürdi. Şehir ħalkı bunu görüp bu ne ħâldür, ol kişi bu kimdür? “İbrāhîm Edhem didiler.” Andan sonra ol kişi atından inüp İbrāhîm’ün eline ayaħına düşüp ‘özür diledi. Bilmedüm, suçum ‘afv eyle, didi. İbrāhîm daħi ol kişinün döħüp sövdüğünü baħışladı. Ol kimse eyitdi, saña sen kimsin didüğim vaķit ben ħulum diyü cevâb virdün. İbrāhîm eyitdi, ben Allāh’uñ ħuliyam. Ol kişi eyitdi, ben

30a

senün başuñ yardum, baña du‘â eyledün. İbrāhîm eyitdi, ben şükür eyledüm, beni döħdüğünden baña cennet ħâşıl olur, baña senden ötüri Bārî cennet virür. Saña nice du‘â itmeyem. Ol kişi eyitdi, yâ şeyħ, saña aydınlık şordum, baña maķbere gösterdün. İbrāhîm eyitdi, anuñ için ki maķbere her gün ma‘mür olur, şehir her gün ħarâb olur, dünyâdan âħiret yakındur didi. Ol kişi İbrāhîm öñinde istiħfâr idüp ‘azîzlerden oldu. Ħikâyet olunur ki bir gün İbrāhîm gemiye girdi furtana ħâyet ziyâde oldu. Gemi ħarķ olmaħa ħarîb oldu. İbrāhîm bir cüz gördi gemide aşılış. Eline alup yüzünü göge tutup eyitdi, İlāhî! Bizi ħarķ idersin. Senün kitābuñ bizümle bile ħarķ olur, didi. Hemân rûzgâr diñüp

30b

gemi ħalâş oldu. Ħikâyet olunur ki İbrāhîm bir ħuyuya vardı ki şu çeke. Ķoħayı şalup çekdi, tolu altun çıķdı. İbrāhîm başını aşıħı idüp yine şaldı, ħümiş çıķdı. Yine başı aşıħı idüp yine şaldı, incü çıķdı. Ķayrı elin çekdi, ey benüm Ħudāvendüm, baña ħazînelerünħi mi gösterürsin? Ben bilürem ki ħaddi pâyânı yoķdur. Ben şu isterem ki âb-dest alam,

¹⁰⁷ Mânâsı: Mu‘îdiyi işitmek onu görmekten daha hayırlıdır.

diyü gitdi. İbrāhīm'ün mezārı mu'ayyen degüldür¹⁰⁸. Ba'zılar Bağdād'dadur, ba'zılar Şām'dadur, ba'zılar Lūt Peyğamber 'Aleyhi's-selām'ün kabr-i şerīfleri yanında şavma'a ittiḥāz eyledi. Anda vefāt eyledi didiler raḥmetu'llāhi 'aleyh vel'l-āḥir. Hikāyet olunur ki **Bişr**¹⁰⁹-i **Ḥāfi** raḥmetu'llāhi 'aleyh mücāhedede¹¹⁰ 'azīm ve şān-ı refi' şāhibidür, Fuḍayl ibn 'Abbās ile muşāhibet eylemişdür. Merve

31a

şehrinde toğup Bağdād'da vaṭan tutmuşdur. İbtidā tevbesine sebep oldur ki bir gün mest giderdi. Yolda bir kâğıd buldı gördi, içinde Bismi'llāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm yazılmış. Alup ta'zīm ve tekrīm ile öpüp yüzine gözine sürüp bir mürtefi' yirde şaqladı. Ol gice düşinde aña eyitdiler, yā Bişr-i Ḥāfi, sen benüm nām-ı şerīfime ziyāde ta'zīm eyledün, ben daḥi saña ta'zīm eyleyem, dünyāda ve āḥiretde her kim ki benüm nām-ı şerīfüm işidüp rāḥat ola, didi. Bişr-i Ḥāfi uyandı, tevbe idüp tarīk-i zühde pek yapışdı. Müşāhede ğalebesinden ayağına nesne geymezi. Anuñ için aña Ḥāfi dirler. Aña şordılar, ayağına niçün başmağ geymezsın, didiler. Cevāb virüp didi, Ḥağ sübhānehu ve Ta'ālā yir yüzini

31b

ķullarına döşek ḥalk itdi, başmağ ile başmağ edebşüzlükdür. Naql olunur ki **Zünnün-ı Mışrī**¹¹¹ raḥmetu'llāhi 'aleyh kendüyi gizli tutar idi. Vefāt itmeyince kimse anuñ aḥvāline muṭṭali' olmadı ve tevbesine sebep bu oldu ki Zünnün'a ḥaber virdiler, fülān yirde bir 'ābid vardur, didiler. Zünnün eydür: “Ol 'ābidi ziyārete vardum, gördüm ki kendüni bir ağaca aşmış, dir ki ey benüm tenüm baña muṭi' ol. Eger olmazsañ seni açlığıla ve bu zaḥmetile helāk iderin, dir. Bu cevābı işitdüm beni ağlamak tutdı. 'Ābid beni ağladuğumdan tuydı, eyitdi, ne şefkat idersin şol kimseye ki 'ameli az 'ışyāni çok ola. Yanına varup selām virdüm, şordum ki bu ne ḥāldür? Eyitdi, bu ten benümle ķarār

32a

tutmaz, Ḥağğ'a 'ibādet idem, ḥalka ķarışmağ ister. Ben şandum ki nā-ḥağ yire ķan itmiş yāḥūd bir kebire günāh itmiş. 'Ābid eyitdi, yā Zünnün, ḥalka ķarışmağ ile dükeli günāhlar ḥāşıl olur. Eger benden ziyāde zāhid görmek istersen şü tağa çık, anda bir

¹⁰⁸ Metinde “degüldür” şeklindedir.

¹⁰⁹ Metinde “Beşer” olarak yazılmıştır. “Bişr” şeklinde transkribe edilmiştir.

¹¹⁰ Metinde “mücāhedede” olarak yazılmıştır.

¹¹¹ Metinde “Zennün” şeklinde yazılmıştır.

zāhid vardır, göresin, didi. Ol tağa çıkdum, biriket gördüm. Şavma‘a kapusunda oturmuş, bir ayağını şavma‘anun içinde komuş, bir ayağını taşrasına komuş, ammā taşradaki ayağı kesik. Yanına vardum, selām virdüm, hālın şordum. Eyitdi, bir gün şavma‘ada otururdum. Bir cüvān dilber ‘avrat buraya uğradı, gönlüm aña meyl eyledi. Diledüm ki ardınca gidem, bir ayağum şavma‘a kapusundan taşra kodum. Bir nidā geldi, ey kişi utanmaz mısın, otuz

32b

senedür Allāh’a ‘ibādet idersin, şimdi bir ‘avrada kaçd idersin, didi. Hemān şavma‘a kapusına oturdum, taşra çıkan ayağımı kesdüm. Şimden sonra ne olacağum bilmem, didi. Andan sonra didi, yā Zünnün, biz günāhkāruz. Allāh dostlarından bir dost görem dirseñ bu tağun başına çık, didi. Kaldı ki ol tağ gāyet yüksek olmağın çıkmağa kādır olmadum. Hayrān tururdum. Eyitdiler, bu tağun başında bir şavma‘a vardır, gāyet ba‘iddür, anda ‘ābid vardır, ‘ibādet ider. Meger bir gün ol ‘ābid bir kimse ile baş eylemiş. Rızka sebep kesbidür¹¹² dimiş ol ‘ābid nezr¹¹³ eylemiş ki maḥlūkuñ kesbi ile ḥāşıl olan hiç yimeye bu tağun başında mekān tutmuş. Bārī Ta‘ālā aña kereminden bal arusu göndermiş, anun etrafına uşmışlar,

33a

aña bal virürler. Zünnün eydür, baña bu işlerden gāyet yüregümde renc ḥāşıl olur. Bildüm ki bir kimse Bārī Ta‘ālāya tevekkül ola Haḫ Ta‘ālā anı maḥlūka muḥtāc eylemez. Hikāyet [...] olunur ki bir gün Zünnün yolda giderken bir gürece kuş gördi. Bir ağaca konmuş, ne yiyeceği var ne şuyı var. Ta‘accüb eyledüm ki kuş ne yir ne içer, dirken kuş ağaçdan yire indi, burnıyla yiri kazdı. Gördüm bir altundan çanağ içi tolu yim ve bir çanağ daḫi zāhir oldu, gümüşden, içi tolu şu. Ol kuş ol yemi yiyüp şuyı içdi, gine ağaca çıkup oturdı. Vardum baḫdum çanağlar nā-bedid olmuş. Zünnün bunu görüp tevekkülü ziyāde oldu. Andan sonra Bağdād’dan çıkup bir nice menzil gitdi, bir gice bir virāneye uğrayup

33b

anda yetdi. Virānede bir küp buldı içi tolu altun ve cevāhir. Ol küpün ağzına bir tahta komuşlar, tahtanun üzerinde yazılmış ki Bismi’llāhi’r-raḥmāni’r-rāḫim. Zünnün’un

¹¹² Metinde “kesbidür” şeklinde yazılmıştır.

¹¹³ Metinde “nezir” şeklindedir.

ayağdaşları ol altını, cevāhiri cümle takṣīm itdiler. Zünnün ol lafzatu'llāhı alup ziyāde 'izzet ve hürmet ve ikrām idüp bir muṭahhar yirde gizledi. İrte oldu, Zünnün'a vākı'asında eyitdiler: Ol kişiler ki altını ve cevāhiri aldılar, sen benüm ism-i şerīfüm alduñ, imdi hikmet kapusını saña açdum, dinildi. Zünnün eydür, döndüm Merve şehrine geldüm. Bir gün giderken bir şu kenārına vardum. Şuyun kenārında bir köşk gördüm. Ol köşke çıkup pāk süpürdüm, pāk eyledüm. Nā-gāh köşkün etrāfına baqđum, bir

34a

cāriye-i āfitāb-ı şāhib-cemāl gördüm. Eyitdüm, ey cāriye, sen kimünşin? Cāriye eyitdi: "Allāh'ın kuluym. Yā Zünnün, çün seni ırakdan gördüm mecnün şandum, çünki yakın geldün 'ālim şandum, çün dağı yakın geldün şandum ki 'ārifsin, çün haqıkatle nazār itdüm, bildüm ki ne mecnünsın ne 'ālimsin ne 'ārifsin." Ben eyitdüm, ne vechile? Baña beyān eyle, didüm. Cāriye eyitdi , eger mecnün olayduñ çıkup köşki süpürmezdün, eger 'ālim olayduñ nā-maḥreme bakmazduñ, eger 'ārif olayduñ göziñ Haq'dan ğayrıya düşmezdi, diyüp nā-bedīd oldu. Zünnün eydür, bildüm ki benī ādemī degül¹¹⁴ idi. Pes Zünnün'ın cānına āteş düşdi, bī-ķarār oldu. "Andan sonra bir gemiye bindüm." Bir iki kaç gün gitdik. Bir bāzırgānuñ

34b

bir gevheri gemide zāyi' oldu. Bir bir gemi ḥalkını aradılar, bulmadılar. Cümle ittifaķ itdiler kim bu gevher sendedür, didiler. Zünnün'ı incitmege başladılar. Ol dağı sükūt idüp ṭururdu. Çünki iftirā ḥadden aşdı. Zünnün'ın dudağı kımıldadı, bir nice söz söyledi. Hemān deryādan balıklar, her birinün ağızında bir gevher ṭutarlar¹¹⁵. Zünnün balıgun ağızından bir gevher alup gemiciye virüp ḥalāş oldu. Gemi ḥalkı bu aḥvāli görüp Zünnün'ın ayağına düşdiler, 'özür dilediler, ta' zīm ve hürmet eylediler. Bu sebebden adına Zünnün didiler. Naql olunur ki Zünnün'ın 'ārif kızı karındaşı var idi. Zünnün'ın şoḥbetine ğāyet zāhid olmışdı. Ol 'ārif bir gün bu āyet-i şerīfi

35a

oķudı **وَوَظَلَّلْنَا عَلَيْكُمُ الْغَمَامَ وَأَنْزَلْنَا عَلَيْكُمُ الْمَنَّ وَالسَّلْوَى** ve zallelnā 'aleykümü'l-ġamāme ve enzelnā 'aleykümü'l-menne ve's-selvā¹¹⁶ diyüp yüzini göge ṭutup didi, ilāhī yā Rabbi, benī-İsrā'ile menne ve's-selvā gönderdün, Muḥammedilere virmezsın. Ḥudā haqıyıçün

¹¹⁴ Metinde "degül" şeklindedir.

¹¹⁵ Metinde "dutarlar" şeklindedir.

¹¹⁶ Bakara 2/57. (Ve bulutları üzerinize gölge yaptık. Size menn ve bildircin bağışladık.)

oturmazın t̄a ki menne's-selvā yağdurmayınca didi. Der-ḥāl evüñ penciresinden menne ve's-selvā yağmağa başladı. Hemān-dem ol ḥātūn evden çıkup segirdi. Yābāna gidüp artuḡ anı kimse görmedi, nā-bedīd oldu, raḥmetu'llāhi 'aleyhimā. Naḡl olunur ki Zünnūn-ı Mıṣrī eydür, Şām tağlarında gezerken gördüm, maraḡlar ve mübtelālar bir yire cem' olmuşlar. Su'āl itdüm neye cem' olduğuz, didüm. Cevāb virdiler, bunda bir 'ābid vardır. Senede bir kerre şavma'adan çıkup maraḡlara ve derde mübtelā olanlara du'ā idüp üfürür,

35b

bi-izn-i Ḥudā şifā bulurlar. Ben daḡi şabr¹¹⁷ eyledüm, ol vaḡit¹¹⁸ oldu, ol 'ābid şavma'adan taşra çıḡdı. Gördüm, bi yigit beñzi şararmış naḡif olmuş, ammā heybetinden tağlara zelzele düşdi. Andan sonra yüzini göge tutup du'ā idüp maraḡlara mübtelā olanlara üfürdi, dükeli şifā buldılar. Andan sonra dönüp şavma'asına gide, ardınca segirdüp yetişdüm. Eyitdüm, Ḥudā haḡḡıyıçün zāhir 'illete 'ilāc idersin, bātın 'illetine 'ilāc ḡıl, didüm. Baña baḡup eyitdi, yā Zünnūn,¹¹⁹ elüñi benden çek. Dost üç 'aḡametden naḡar ider. Çün seni görür ki kendünden ḡayrıya yapışmışsın, seni aña ışmarlar, anı saña ışmarlar. İkimüz daḡi maḡrūm oluruz didi. Naḡl olunur ki bir gün Zünnūn'uñ yārānı Zünnūn'uñ

36a

evine geldi. Gördi, Zünnūn aḡlar. Su'āl itdi, niçün aḡlarsın? Zünnūn eyitdi, dün gece secdede uyumışam, Cenāb-ı Bārīyi gördüm. Eyitdi: “Yā Zünnūn! Ḥalkı on bölük itdüm, dünyāyı bunlara 'arz eyledüm. Toḡuz bölüğü dünyāyı ḡabūl ḡıldılar, bir bölüğü ḡaldı. Ol bir bölüğü gine on bölük itdüm, cenneti bunlara 'arz itdüm. Toḡuz bölüğü cenneti ḡabūl ḡıldılar, bir bölüğü ḡaldı. Bir bölüğü gine on bölük itdüm, cehennemini bunlaruñ öñine getürdim. Dükeli ḡaçup taḡıldılar, bir bölüğü ḡaldı. Bunlar ne dünyāya aldandılar, ne cenneti aldılar ve ne cehennemden ḡaçdılar. Ben daḡi didüm ki ey benüm ḡullarum, siz ne dünyāya meyl idersiz ve ne cenneti istersiz ve ne cehennemden ḡaçarsız yā siz ne istersiz, didüm. Cümlesi

36b

¹¹⁷ Metinde “şabır” şeklindedir.

¹¹⁸ Metinde “vaḡt” şeklindedir.

¹¹⁹ Metinde “Zennūn” şeklindedir.

baş kaldurup eyitdiler, yā Rabbi, sen bilürsin, bizüm istegümüz bellü. Anlaşdı ki bunlar Allāhu Ta‘ālā’nuñ zātınun ‘aşıklarındur. Naql olunur ki bir gün bir oğlanuç Zünnün’a geldi eyitdi, yā Zünnün, başa yüz biñ altun mīrās degdi. İsterem ki hizmetünde olan dervişlere taḫsīm idersiz. Zünnün eyitdi, ey oğul, bālig olduñ mu? Oğlan eyitdi, olmadum. Zünnün eyitdi, şabr¹²⁰ eyle, bālig olasin. Şonra oğlan bālig olup geldi, ol altunı dervişlere taşadduḫ itdi. Bir müddetden şonra oğlan yine gördi, dervişler faḫīrlük çekerler, aç tıururlar. Didi eger biñ altunum daḫi olaydı gine taşadduḫ iderdüm, didi. Zünnün oğlana çağırdı, didi, var fülān ‘aṭṭāra benden söyle, fülān undan on dirhem

Der-kenār: Ḥaber. Gelmez üç ta‘āma ḫisāb sormazlar. Biri şol ta‘āmdur anuñla saḫur yiyeler ve biri daḫi ol ta‘āmdur anuñla oruç açalar ve bir daḫi ol ta‘āmdur dostlarıyla yiyeler.

37a

un virsün, bir miḫdār yağ ile onı ma‘cün eyle ve andan şonra ol ma‘cünü üç dāne boncuḫ eyle, her birini igne ile ortasından del ve başa getür, didi. Ol oğlan Zünnün’uñ didügi gibi idüp getürdi. Zünnün ol boncuḫları alup oḫuyup üfürdi, üç dāne gevher oldı lākin oğlan gevher gördügi yoḫdı.¹²¹ Zünnün oğlan ile gevherleri bāzāra gönderdi, dellāle vir, diyü. Gevheri dellāle virdi, her biri biñer altuna çıḫdı. Gelüp Zünnün’a ḫaber virdi. Zünnün eyitdi, yā oğlan sen bunları faḫīr mi şanduñ? Bunlar Ḥaḫḫ’a tevekküldür, ḫısmeti Mevlā’dan isterler. Ḥikāyet olunur ki bir yigit vardı dā’im şūfileri (...) iderdi bir gün Zünnün aña yüzügiñü virdi, var etmekciye rehn¹²² ḫoyup

Der-kenār: Lā-yüdrükü velīyyün maḫāme’l- enbiyā’i.¹²³ Velī irmez maḫām-ı enbiyāya. Ne deñlü irse ol evc-i ‘alāya. Ḳan (...) ola fāzıl (kulaḫa) girmesün aḫvāl-i cāhil.

37b

etmek al, didi. Etmekci yüzügi bir aḫçelik etmege almadı. Gelüp Zünnün’a ḫaber vir. Zünnün eyitdi, var yüzügi cevher-fürüşlara elet¹²⁴, didi. Yigit ol yüzügi anlara eletdi, yüzügi mezād itdiler, biñ altuna çıḫdı. Gelüp ḫaber virdi, pes Zünnün eyitdi, şūfileri sen bilmezsin, etmekci cevāhiri bilmedügi gibi, didi. Ḥikāyet olunur ki Zünnün eydür, on

¹²⁰ Metinde “şabır” şeklindedir.

¹²¹ Metinde “yoğ-dı” şeklinde yazılmıştır.

¹²² Metinde “rehen” şeklinde yazılmıştır.

¹²³ Mânâsı: Veliler Peygamberler makâmına erişmez.

¹²⁴ Metinde “ilet” yazmaktadır.

sene sirkelü çorba yimedüm, gâyet nefsum ârzü eyledi, virmedüm. Bayrâm geldi, nefsi didi, nolaydı baña bayrâmlık sirkelü çorba vireydüğ. Ben eyitdüm, ey nefsi ister misin yarın saña murâdın virem? Bu gice şabâha degin iki rek‘at namâz kııl ve hem daği hatm-i şerîfi tamâm idesin, didi. Nefs râzî oldu. Aşşâm başladı şabâha

38a

degin hatim ile iki rek‘at namâzı tamâm itdi. Şabâh sirkelü çorba bişürdüm, öñine kodum. Bir loğma alup ağızına koyca, gine virmeyüp kalçup namâza tırdum. Aşlı oldur ki çorbayı öñine kodduğum vakıt nefsi baña didi ki on yıllık ârzüya yetiştüm. Ben daği didüm ki Hudâ hâkkıyçün bu ârzüya seni yetiştürmeyem, didüm. Andan şonra nefsi ile bu cengi iderken bir kişi geldi sirkelü çorba getürdi. Zünnün’uñ öñine kodı, eyitdi, yâ kişi ben kendüligümden gelmedüm, beni gönderdiler. Benüm oğlancağlarum nice vakıtdür sirkelü çorba isterler, dün bayrâm oldu, sirkelü çorba bişürdüm. Baña nevm galebe eyledi, bir miğdâr uyıdum. Hazret-i resulu’llâh şalla’llâhu

Der-kenâr: Âb-destüñ sünneti kaçdur? Eyitdi ki sekizdür, evvel ellerin yumağdur bileklerine varınca, ikinci Bismi’llâh dimekdür. Üçinci misvâkdür. Dördinci sümügü çıkarup atmağdur. Bişinci kulağına mesh itmekdür. Altıncı barmağların birbirine geçürmekdür. Yedinci şağalın helâllemekdür. Sekizinci her ‘uzvın üçer kerre yumağdur.

38b

Ta‘âlâ ‘Aleyhi ve sellem hazretlerini düşümde gördüm, baña mübârek cemâlini gösterdi ve eyitdi ki diler misin ki beni yarın kıyâmetde göresin, şefâ‘atüme mazhar olasın? Bu çorbayı Zünnün’a eletüp viresin ve aña di ki Muhammed ibn ‘Abdu’llâh şefâ‘at ider ki bu nefsi kendü nefsile şulh eylesün, bir iki kaç loğma yisün, didi. Pes Zünnün bu haberi işidüp ağladı, didi, ne buyurdılar ise tutayum, diyüp yidi. Nağl olunur ki sultânü’l-‘ârifin burhânü’l-muhaqqıķın **Bāyezīd-i Bestāmī** hazretleri, meşâyihüñ ekremi ve evliyānuñ a‘zamı idi. Bir gün anası Bāyezīd-i Bestāmī hazretlerini mektebe oğumağa virdi. Oğudı tâ ki sūre-i Loğmāna iriştı, bu âyeti oğudı Bismi’llâhi’r-rāhmāni’r-raḥīm

39a

u' allim . Mr eyleüanaña ve ataña şük hizmet eyle ve ya' nî baña ¹²⁵ أَنْ اشْكُرْ لِي وَلِوَالِدَيْكَ 125
āyetün ma' nāsını söyledi. Bunu işitdi, qalbine kār eyledi. Didi ey üstād, destūr vir, eve
varayum bir miqdār anam ile söyleseceğüm vardur, didi. Üstādı izin virdi, eve geldi.
Anası eyitdi, ey oğul neye geldün? Bāyezīd eyitdi, bir āyete yetişdüm. Allāhu zü'l-celāl
buyurmuş, baña hizmet eyle, anaña, ataña hizmet eyle, dimiş. Ben iki eve kethudālīk
idemezsin. Zīrā bu āyet benüm cānıma kār eyledi. Hudā'dan iste, dā'im senün
hizmetinde olayum yāhūd beni hālūme qoñ, dā'im Hudā'nuñ hizmetinde olayum. Anası
eyitdi, ey oğul seni Hudā'ya bağışladum, var dā'im aña hizmet eyle. Andan şonra
Bāyezīd anasından

39b

bu cevābı işitdi. Kalkup Şām'a gidüp otuz sene gerek Şām'da ve gerek Bādiye ilinde
eglendi. Çok riyāzāt çekdi, yüz on üç üstāda hizmet eyledi, dükelisinden fā'ide tutdı.
Cümleden biri Hāzret-i Ca' fer-i Şādīk rağıya'llāhu 'anha eyitdi, yā Bāyezīd, var şu
kitābı a' rāfdan¹²⁶ getür, didi. Bāyezīd eyitdi, a' rāf¹²⁷ kandedür? Şādīk eyitdi, bunca
zamāndur gelür turursın, niçün görmedün? “Ben senün öjinde bir kerre başum
kaldurmadum, ben bunda bakmağa gelmedüm.” Naql [...] olunur ki, Bāyezīd yolda
giderdi. Bir devesi var idi, rāhilesin ve azıgın ve yükün cümle aña yükletmişdi. Bir
kimse görüp eyitdi, bī-çāre devecük bu ağır yüki nice çeker? Tamām bu deveye

40a

zulm itmişsin. Bāyezīd işidüp hiç söylemedi. Ol yigit bir iki kaç def'a böyle didi.
Bāyezīd gene işidüp eyitdi, ey kişi yüki getüren deve degüldür¹²⁸, aşağı bak didi. Ol
yigit bakup gördi, bir qarış yük yukaruda, yükden haberi yok devenün. Ol kişi görüp
Sübḥāna'llāh 'aceb işdür, didi. Bāyezīd rahmetu'llāhi 'aleyh. Naql olunur ki bir gün
Bāyezīd mescid kapusına vardı, turur, ağlar. Su'āl itdiler, niçün ağlarsın, bu ne hāldür?
Eyitdi, kendümi hayz görür 'avrat gibi buluram, kendümi mescide girmege lāyık
görmeyüp ağlaram, didi. Naql olunur ki 'Abdu'llāh Mübārek hāzretlerinün tevbesine
sebeb oldur ki bir gün bir maḥbūbe ḥātūna 'aşıq oldı.

40b

¹²⁵ Lokman 31/14. (Bana, anne ve babana şükret.)

¹²⁶ Metinde “arāfdan” şeklinde yazılmıştır

¹²⁷ Metinde “arāfdan” şeklinde yazılmıştır.

¹²⁸ Metinde “degildür” şeklindedir.

Kararı kalmadı, bir şovuk gicede kaldı. Yanınca bir kişi alup gitdi, ma'şukanuñ evi altına vardı. Ma'şukı yanına geldi, şabāha degin birbirin müşāhede itmekde ayak üstinde kaldılar. Tā şabāh namāzına ezān oğundi, 'Abdu'llāh yatsu ezānı şandı, çünki şabāh oldı. 'Abdu'llāh mütehayyir kaldı, tefekkür eyledi, kendüye eyitdi, ey nefis utanmaz mısın gice şabāha degin kendü hevāñ ile ayak üzere turursın? Ammā kaldı ki imām namāzda uzun süre oğusa taħammül itmezsin, Hağ Ta'ālā huzūrında turmazsın, kendü hevāñ ile şöyle olduñ ki başuñı ayağdan giceyi¹²⁹ gündüzden farğ itmezsin, didi. Der-hāl tevbe eyledi, 'ilme taleb eyledi, bu dereceye yetişdi. Bir gün bāğda uyırdı

Der-kenār: Peyğamber eyitdi kim bir kimse kırk mes'ele öğrense 'ilmden ol kıyāmet güninde 'ālimlerle bile (...) ve ben tanığ olam şefā'at kılam didi ve dağı peyğamber eyitdi kanğı mü'mīn ki bir mes'ele öğrense yāğūd kimseye öğretse Tağrı Ta'ālā aña yitmiş biğ şiddīklarumuz dīni vire didi.

41a

atası bāğa vardı, gördi: Uyımış, bir 'azīm yılan fesligān talını ağzına almış, 'Abdu'llāh'uñ siñegini kıvar. Andan şonra kalğup Bağdād'a vardı, meşāyihle şöbet eyledi. Andan şonra Mekke'ye vardı, nice zamān mücāvir kaldı. Şonra yine Merve şehrine geldi, Merve şehri aña tābi' oldılar, her meclisde va'z¹³⁰ iderdi. Andan şonra Hicāz iline gelüp mücāvir kaldı. Hikāyet [...] olunur ki bir sene hac iderdi bir sene gāzā iderdi sefere giderdi ve bir sene ticāret iderdi, fā'idesini aşğāba ulaşdurur idi. Dervīşleri ħurma yimege da'vet iderdi, artuğ yiyene bir ağçe artuğ vireyüm diyüp yidügi ħurmayı şayup çekirdegi 'adedince ağçe virürdi. Hikāyet [...]

41b

olunur ki 'Abdu'llāh'uñ bir kulu var idi, dā'im işlerdi, 'Abdu'llāh virürdi. Bir gün bir kimse eyitdi, yā 'Abdu'llāh, senüñ kuluñ kefen şoyar, diyüp 'Abdu'llāh'a şikāyet eyledi. 'Abdu'llāh ġam-ğīn oldı bir gice anı gözetdi. Ol kul meğābire vardı, bir kıyu içine girdi, gitdi. 'Abdu'llāh gözetdi, ol mezāristān arasında bir miğrāb düzmiş, bir eski palāş geymiş, boğazına demür tağmış, yüzünü toprağa sürüp secde eylemiş, Hağ sübhānehu ve Ta'ālā ħazretlerine tazarru' ider. 'Abdu'llāh bu ħāli gördi oturup ağladı.

¹²⁹ Metinde "giceı" şeklindedir.

¹³⁰ Metinde "va'zı" şeklindedir.

Ƙulunu gözedüp şabāha degin namāz ƙıldı. Şabāh olıcaƙ ol ƙabirden ƙıƙup ƙabri toprak ile örtđi, yüzünü göge tutup eyitdi, ilāhī yā Rabbi şabāh oldı,

42a

efendüm benden aƙçe ister, didi. Der-ħāl hevādan bir toz zāhir olup geldi, ol ƙuluñ eline aƙçe ƙodı. ‘Abdu’llāh bu ħāli görüp tāƙati ƙalmadı, ilerü vardı, ƙulunu ƙuƙdı, başını şığadı. Ƙul eyitdi, ilāhī benüm sırrum ifşā eyledüñ, dünyāda baña rāhat ƙalmadı, benüm cānım al, diyüp Ĥallāƙ-ı ‘āleme rūh-ı şerīfin teslim eyledi. ‘Abdu’llāh müteħayyir oldı. Çok ağlayup dostlarına ħaber virdi. Ƙulı kendü eliyle yuyup namāzını ƙıluƣ kendü eski palāş ile defn eylediler. Ol gice ‘Abdu’llāh düşünde gördi Faħr-i kā’ināt ile Ĥazret-i İbrāhīm ħazretlerini. Bir yirde oturmuşlar, baña eyitdiler, yā ‘Abdu’llāh, ol dostı niçün palāş ile defn eyledüñ, didiler. Naƙl olunur ki bir gün bir kimse ‘Abdu’llāh’uñ dersine ħāzır

42b

olurđı. Bir gün taşra ƙıƙdı, ‘Abdu’llāh’a eyitdi, şimden girü senüñ dersüne oturmayam, didi. Niçün oturmazsın, didi. Senüñ cāriyelerüñ bu gün tam üstine ƙıƙmışlar, beni da‘vet iderler. Niçün anları öğretmezsin, didi. ‘Abdu’llāh aşĥābına şalā eyledi, cem‘ oluñ **Sehl**’üñ namāzını ƙılalum, didi, Sehl gitmek diler. Benüm cāriyem yoƙdur. Cennet ħūrileri cem‘ olmuşlar, didi. Varup Sehl ħazretlerini gördiler, rūh-ı şerīfin Ĥallāƙ-ı ‘ālem ħuzūrlarına teslim eylemiş. Raħmetu’llāhi ‘aleyh. Naƙl olunur ki ‘Abdu’llāh bir gün Nişābūr¹³¹ şehrine giderken ƙış günü idi, ğāyet şovuk idi. Bir zengin ƙulcağız gördi, ancak gömlek geyer, şovukdan ditrer. Ben eyitdüm, niçün

43a

efendiñe söylemezsin, saña esbāb alıvire. Ƙulcağız eyitdi, efendüme ne söyleyem, benüm ħālümü görür didi. ‘Abdu’llāh ƙuldan bu cevābı işidüp na‘ra urup düşüp bī-hüş¹³² oldı. ‘Aƙlı başına gelicek tarīƙatı bu zengin¹³³ ƙulcağızdan öğrenüñ. Naƙl olunur ki bir gün ‘Abdu’llāh’a bir yigit geldi, eline ayağına düşüp ağladı. ‘Abdu’llāh eydür niçün ağlarsın? Yigit eyitdi, bir günāh itdüm söylemege utanuram, didi. ‘Abdu’llāh eyitdi, söyle. Yigit eyitdi, Ka‘be ħareminde anam ile zinā’ itdüm, didi. ‘Abdu’llāh

¹³¹ Metinde “Nişābūr” şeklinde yazılmıştır.

¹³² Metinde “beyhüş” şeklinde yazılmıştır.

¹³³ Metinde “zengin” şeklindedir.

eyitdi, ben şandım ki ğaybet itmişsin. Maṭlab-ı Süfyān-ı Şevrī¹³⁴ ve'l-āhır tāk-ı dīn ü diyānet şem' -i zühd¹³⁵-i hidāyet kıtb-ı hareket devr-i imām-ı kāmīl **Süfyān-ı Şevrī** ğāyet ululardan idi. Anuñ için aña Emīrū'l-mü'minīn

43b

dirler idi ammā hergiz hīlāfet eylememişdür. Meşhūr olan biş müctehidüñ biridür. 'İlmde ve 'amelde zühdi, taḳvāda nazīri yokdur. Tābi'ındendür, İmām-ı A'zām ile müşāhibet eylemişdür. Naḳl olunur ki bir ğün Süfyān ğaflet ile mescide şol ayağın atmışdur. Hātīfden bir nidā geldi: "Yā Şevrī!" dinildi. "Şevrī, diyü öküze dirler anuñ için aña Şevrī didiler." Çünkü bu avāzı işitdi bī-hüş oldu, düşdi. Çünkü 'aḳlı geldi, şaḳalın eliyle tutdı, yüzine bir iki ṭabanca vurdı. Eyitdi, ayağın mescide niçün evvel şağını ḳomaduñ? Aduñı insān defterinden çıkardılar. Ve ba'zılar rivāyet ider ki ayağın bir kimsenüñ etegine başdı, anuñ için aña "Şevrī" didiler. Süfyān-ı Şevrī

44a

yigirmi sene gice uyḳu uyımadı. Naḳl olunur ki Süfyān-ı Şevrī yigit idi ammā beli büküldi, za'if idi. Aña eyitdiler, Müslimānlaruñ imāmı daḳı sen ḳoca degülsin, niçün belüñ büküldi, za'if olduñ? Süfyān cevāb virmedi. Āhır gine su'āl itdiler. Eyitdi, benüm bir üstādum var idi, ğāyet ulu idi, ben andan 'ilm öğrendüm. Bir ğün ḳasta oldu, başı ucına oturdum. Bir kerre gözin açup eyitdi, ey Süfyān, görür misin, baña neylediler. Elli senedür ḳalkı toğrı yola getürüp Ḫaḳ dergāhına da'vet iderdüm. Şimdi dirler ki sen bize lāyık degülsin, añarı git, diyüp redd itdiler. Ben daḳı kelime-i şehādeti telḳin eyledüm, dimedi. Dünyādan āhırete imānsuz

44b

gıtdi, ne'üzü bi'llāh min zālike, benüm belüm bükülmeye sebep oldu. Naḳl olunur ki Süfyān bir ğün ḳammāma girdi. İttifāḳ bir maḳbūb oğlan gördi, didi, bu oğlanı çıkaruñ bir 'avratuñ bir şeyṭanı vardur, bir oğlanuñ on sekiz şeyṭanı vardur. Elüñ gözine güzel gösterürler, didi. Naḳl olunur ki bir sene Süfyān Mekke'ye giderdi. Yolda zārı zārı ağlamakdan gice gündüz bir an ḫālī olmazdı. Refiḳleri eyitdi yā Süfyān, ğünāh için mi ağlarsın? Süfyān eyitdi, benüm ğünāhum çoḳdur, velākin Ḫaḳ Ta'ālā'nuñ keremine

¹³⁴ Bu ifade der-kenārdadır.

¹³⁵ Metinde "zühd"şeklinde yazılmıştır.

göre benüm günāhum şaman çöpi miqdārı kadar yokdur. Benüm kōrkum ve ağladuğum oldur ki āh̄ir nefesde imān ile mi giderüm yoħsa imānsuz mı, didi. “Ey benüm

45a

Ĥudāvendüm! Cemī‘ ümmet-i Muħammed’i āh̄ir nefesde ĥüsn-i ĥātıme ile ĥatm eyle. Āmīn yā Mu‘īn bi-ħurmet-i seyyīdü’l-murselīn.” Naql olunur ki Süfyān eydür, bir kiři eyü ‘amel ider, iħlāş defterine melekler yazarlar. Şonra ol kiři medħ ider, anı defterden çıkarup riyā defterine yazarlar. Süfyān eydür, kiři eski geyüp arpa etmegi yimekle zāhid olmaz, zāhid oldur ki göñlüni dünyāya bağlamayasın ve uzun şanu şanmayasın. Süfyān eydür, insānuĥ eyüsi¹³⁶ bişdür: Evvelki ‘ilm ehli ola ve daħi zāhid ola, ikincisi faķır ola daħi şūfi ola, üçüncü māl-dār ola ehl-i tevāzu‘ ola, dördüncüsü faķır ola şükürin ide, bişüncüsü daħi şerīf ola sünnī ola. Süfyān eyitdi, Gökçek adlu kişinüĥ günāhı olsa Haķ

45b

Ta‘ālā aña ğāzab eylemez. Süfyān eyitdi, münezzehdür ol Teñri kim bizüm oğlancuğumuzı alur ve mālumuzı alur, gine biz anı severüz. Daħi eyitdi, bir kimse saña yaramazsın, dise ve bir āħar kişi daħi eyü¹³⁷ dise eger eyü¹³⁸ diyenüĥ sözi saña ĥoş gelürse yaramazsın. Kaldı ki eger yaramaz diyenüĥ sözi saña ĥoş gelmeyüp incinürseñüz yaramazsın. Süfyān’a şordılar, Ĥazret-i Ĥāce enbiyā Muħammedü’l-Muştafā şalla’llāhu Ta‘ālā ‘aleyhi ve sellem buyurdu ki: Haķ celle ve ‘alā sevmez ol evüĥ cemā‘atini ki eti çok yiye. Naql olunur ki bir gün Süfyān bāzārda kafes içinde bir bülbül gördi, tırmaz öter, şahrāya çekinür. Süfyān ol bülbüli ziyāde bahāsiyla şatun alup āzād eyledi. Gündüz gezüp gice gelüp Süfyān’uĥ evine

46a

gelürdi. Süfyān şabāħa degin namāz kılurdu, bülbül aña baķardı. Gāħ ulurdu ki gelüp öñine kōnardı. Çünki Süfyān vefāt eyledi, cenāzesini getürdiler. Bülbül gelüp kendüni Süfyān’uĥ cenāzesine urup feryād iderdi. Ĥalk bu ĥāli görüp zārı zārı ağlaşdılar. Çünki Süfyān’ı defn eylediler, bülbül kendüni toprağā ururdu. Ol demde hātifden nidā geldi ki: Süfyān şefķat idüp bülbüli kafesden kurtarduğı için Allāh Ta‘ālā aña şefķat idüp Süfyān’ı yarlığadı. Anı ziyārete gelenler ol bülbüli anda görürler idi, ādem geldikçe

¹³⁶ Nüşhada “iyüsi” şeklindedir.

¹³⁷ Nüşhada “iyü” şeklindedir.

¹³⁸ Nüşhada “iyü” şeklindedir.

kaçardı, tenhâ olıcağ gine gelürdi. ‘Ākıbetü'l-emîr¹³⁹ bülbül anda vefât eyledi. Ve'l-âhir mütevekkil eydür, mutaşşar esrâr-ı reh-nümâ-yı ehl-i tarîk **Ebû ‘Alî Şakîk** kaddesa'llâhu

46b

sırrahu dükeli ‘ömri tevekkülde geçdi. Envâ'-ı ‘ulūmda kâmil idi. Çok kitâb te'lif itmişdür. **Hâtem-i Eşamm**'uñ üstâdıdır. Tarîkatı İbrâhîmden öğrendi. Biñ yedi yüz üstâda hizmet eyledi. Kırk deve yüki kitâb cem' eyledi. “Hağ sübhânehu ve Ta'âlâ'nuñ yolını dört nesnede buldum: Evvelki Allâh'ın naşîb ve kısmet eyledüğine inandum, gönlüm emîn oldı. İkinci ‘amelde ihlâş eylemekde, üçüncü şeytâna ‘adâvet eylemekde, dördüncü ölüm yarağın eylemekde.” Dağı Şakîk'ın tevbesine sebep bu idi ki Şakîk Belğ şehrinde bir mâl-dâr kişinüñ oğlı idi. Bir gün ticârete çıkdı, Türkistân cānibine gitdi. Tāze yigit idi. Yolda bir put-ğâne gördi, anı seyre vardı, gördi, bir hādîm ol putlara tapar,

47a

şaçın şakalın tırâş idüp kızıl kaftānlar geymiş. Pes Şakîk eyitdi: Ey hādîm seni yaradana tap ki Hāy'dur. ‘Ālemîdür, puta tapma, hîç nesneye kâdir degüldür, ne hayra mālîkdür ve ne şerre mālîkdür. Ol hādîm eyitdi, eger senüñ didüğüñ gibi ise saña rızkuñı virür, niçün kâr için şehirden şehre gidersin, didi. Şakîk bu sözden uyandı. Yolda giderken bir keşîşe rāst geldi. Keşîş eyitdi, yâ Şakîk ne gezersin, didi. Şakîk eyitdi, bāzîrgānlık iderüm. Keşîş eyitdi, saña taqdîr eyledükleri rızk seni bulur. Şehirden şehre gezmek lâzım degül. Saña taqdîr olunmayan rızkî taleb idersin. Ne kadar gezesen elüğe girmez. Beyt: Ne kadar sa'y idersin bir murāda naşîb olmaz muḳadderden ziyāde¹⁴⁰

47b

Keşîşden bu cevābı Şakîk işitdi, dünyādan sovudı. Dönüp Belğ şehrine geldi. Belğ'e kahtlık¹⁴¹ düşdi. Maḥlūk ziyāde ğamda idi. Bir kişi gördi, ziyāde şādumān, gülüp oynar. Halk buña didiler, ey kişi halk ağlar sen gülersin, sen utanmaz mısın, didiler. Ol kişi eyitdi, benüm ğamum yokdur. Benüm efendimüñ bir başka köyi vardur, arpası ve buğdayı çokdur, didi. Şakîk bu kişiden bu sözi işitdi müteḥayyir oldı. Didi: Ey benüm Kerîm'üm Raḥîm'üm Rezzāk-ı ‘ālem olan Hudāvend'üm, bu ḳuluñ efendisinüñ bir köyi

¹³⁹ Metinde “ākıbetü'l-emîr” olarak yazılmıştır.

¹⁴⁰ Bu kelime 47a'nın son kelimesidir.

¹⁴¹ Metinde “kahtlık” şeklindedir.

olmağıla böyle şāz olur. Sen bir Mālikü'l-mülksin, her kişinüñ rızıkına vekil olmuşsun, böyle olunca biz niçün göñülde gam tutaruz, didi. Der-hāl dünyā

48a

şuğlınden¹⁴² rücū' eyledi, tevbe eyledi. Yola yollandı, tevekkül-i kemālile yetişdi. Dā'imā dir idi ki ben kuluñ şākirdiyem, dirdi. Naql olunur ki Şaķık-i Belhī raħmetu'llāhi 'aleyh Mekke-i Mükerreme'ye varup sonra Bağdād'a ubāde geldi. Ol vakit **Hārūnu'r-Reşid** halife idi. Hārūnu'r-Reşid Şaķık-i Belhī da'vet eyledi, Şaķık vardı. Hārūnu'r-Reşid eyitdi, yā Şaķık zāhid sen misin? Şaķık eyitdi, Şaķık benem, zāhid ben degülem. Hārūnu'r-Reşid eyitdi, baña ögüt vir. Şaķık eyitdi: Haķ sübhānehu ve Ta'ālā seni Ebübekir Şiddik yirine getürdi, senden şadaķ ister. Ömeru'l-Fārūķ rağıya'llāhu 'anh yirine getürdi, senden haķ ile bātılı fark ister. 'Osmān Zü'n-nüreyn rağıya'llāhu 'anh yirine getürdi, senden hayā

48b

ve edeb ister. 'Alī Murtezā rağıya'llāhu 'anh yirine getürdi, senden 'ilm ve 'adl ister. Hārūnu'r-Reşid eyitdi, daħi ziyāde naşihat it. Şaķık eyitdi, Allāh zü'l-celālün bir evi vardur, adına cehennem dirler. Seni aña kapucu eyledi ve saña üç nesne virdi: Biri beytü'l-māl, biri kılıç, biri kırbaç. Halkı bu üç nesne ile cehennemden men' eyle. Evvel her muhtācı beytü'l-māl ile ber-dār eyle, ikinci her kim Haķ Ta'ālā'nun buyruğın tutmaya bu kırbaç ile edeb eyle, üçüncü her kim ki nā-haķ yire bir kimse öldürse bu kılıç ile katl eyle. Eger bunları yirlü yirince itmezseñ cehenneme evvel sen girersin ve ğayrılar senün arduñca girerler. Hārūnu'r-Reşid eyitdi, daħi naşihat eyle. Şaķık eyitdi: Sen buñar başısın, ğayrılar 'ālemde ħarķlardır.

49a

Eger baş bulunmaz ise ħarķlar bulunmaduğı tiz tırılır, ammā eger buñarun başı bunasa ħarķlar tırı olmaķ ümüd olmaz. Hārūnu'r-Reşid eyitdi, daħi naşihat eyle. Şaķık eyitdi: Bir yābānda ğāyet issiligde şusayup şusuz kalsañ, şusuzlıķdan ölür olsañ, eger bir içim şovuķ şu bulsañ, nice alursın? Hārūnu'r-Reşid eyitdi, her ne isterse virürin. Şaķık eyitdi, ol şuyı virmezüz, illā memleketün yarusın virürsen virürüz, diseler virür misin? Hārūnu'r-Reşid eyitdi, virürem. Şaķık eyitdi, eger ol şuyı içseñ, ol şu senden taşra

¹⁴²Metinde “şu' lından” şeklinde yazılmıştır.

çıkmasa, helāk olmalu olsañ veyā insānuñ bevl yolu tütulsa, bir kimse gelüp eger memleketün yarusın virürseñ saña ‘ilāc idüp seni ħalāş iderüm,

49b

dise virür misin, didi. Hārūnu’r-Reşid eyitdi, virürin. Şaķik ya neye mağrūr olursın. Ol memleket ki anuñ kıymeti bir içim şuya ola. Hārūnu’r-Reşid bu sözden yüregine od düşüp ağladı. Andan sonra Şaķik’e ġāyet ‘izzet, ħurmet ve ikrām eyledi. Hikāyet olunur ki İbrāhīm Edhem Şaķik-i Belhī¹⁴³ ile ittifāķ bir meclisinde cem‘ oldılar. Şaķik eyitdi, yā İbrāhīm, ma‘işet ħuşuşunda nicesin? İbrāhīm eyitdi, eger virürler ise yiyüp şükür iderüz, virmezler ise şabr iderüz, didi. Şaķik eyitdi, Belh şehrinde bizüm maħallenün kelpleri daħi böyle iderler, eger nesne virürlerse kıyruk bileyüp yirler, virmezler ise şabr idüp turlar. İbrāhīm eyitdi, yā siz

50a

nice idersiz? Şaķik eyitdi, eger bize nesne virürler ise muħtāclara, virmezlerse şükür iderüz. Pes İbrāhīm kalkdı, Şaķik ħazretlerinün başını öpüp ħadīş ve ķāle ente’l-üstād didi. Şaķik eyitdi, ‘ibādet on cüzdür: Doķuzı ħalkdan kaçmaķdur, bir cüz’i tınmaķdur. Şaķik eydür, fakirlikde üç nesne vardur: Dünyā endişesinden gönli fārīġ olur ve āħiretde ħisābı yeyni olur ve nefsi rāħat olmaz ve āħiretde ħisābı ağır olur. Şaķik eyitdi, ölüm yaraġın düzmek gerek, ölüm gelicek girü dönmez. Şaķik eydür: Ben konuġı severin zirā anuñ naşibi mūneti ya‘nī rahmeti ve şevābı Allāh Ta‘ālā üzerinedür. Ben aralıkda ħiç kimse degülem, konuķ Teñri’nüñdür, ni‘met daħi Teñri’nüñdür. Ben

50b

bir ħizmetkārın, Bārī baña ħizmetüm muķābelesinde ziyāde şevāba nā’il ider. Şaķik eydür, bir ‘ālīme şordum, ‘āķil kimdür, aħmaķ kimdür, bay kimdür, dervīş kimdür? Cevāb virdi: ‘Āķil oldur ki dünyāyı sevmeye. Aħmaķ oldur ki dünyāya aldana. Bay oldur ki Allāh Ta‘ālā’nuñ virdüğine rāzī ola. Dervīş oldur ki gönli māl ziyādesine ħaz itmeye. Baħil oldur ki zekāt virmeye. Naķl: Çerāġ-ı şer‘-i millet ve şem‘-i dīn-i devlet-i ‘ālem ‘ārif ve şūfī imām-ı cihān **Ebū ħanīfe Kūfī** rahmetu’llāhi ‘aleyh her dilde medħ olunmuşdur ve her tã’ife arasında maķbül olan kimesne vaşfi eylemege kim ķādir olur. Anuñ riyāzat ve mücāhede ve ħalvet müşāhedesinün nihāyeti yoķdur.

¹⁴³ Nüşhada “Belh” yazmaktadır.

SONUÇ

Pîrî Halîfe'nin *Tezkire-i Evliyâ* isimli eseri hem tasavvufî hem de biyografik bir eser olması sebebiyle önem taşımaktadır. Çalışılan bu eser Millî Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu'nda 06 Mil Yz A 8665 numarada kayıtlı olup eserin tespit edilen tek nüshasıdır. 18. yy'da (1778) Mustafa b. Mustafa tarafından istinsah edilmiştir. Eserin tamamı 98 varaktan müteşekkil olup bu çalışma 49 varakın (2b-50b) transkripsiyonunu içermektedir. Eserin sebab-i te'lif bölümünde mütercim Pîrî Halîfe'nin onu halka fayda sağlamak amacı ile te'lif ettiği yazmakta ise de yapılan karşılaştırma çalışmasından elde edilen sonuçlara biâen eserin Attâr'ın *Tezkiretü'l-Evliyâ*'sının muhtasar tecümesi olduğuna kanaat getirilmiştir.

Tezkire-i Evliyâ Eski Anadolu Türkçesinin dil özelliklerini taşımaktadır. Harekeli nesih ile yazılmış olan eserin okunması kolay olmasına rağmen metinde aynı kelimenin farklı şekillerde yazılmış olması ve yanlış harf kullanımı transkripsiyonu güçleştiren bir unsur olarak karşımıza çıkmıştır. Bu sorun karşısında kelimelerin doğru ve tek yazım şekli esas alınarak metnin transkripsiyonunda birlik oluşturulmaya çalışılmıştır.

Pîrî Halîfe'nin *Tezkire-i Evliyâ*'sı, 15. yüzyıl nesrinin de genel özelliği olan, halkın anlayabileceği nitelikte, sade bir üslupla yazılmış olup yalnızca bazı velîlerin takdimlerinde seci ve tamlamalarla kurulmuş ifadelere yer verilmiştir. Metnin genelinde Eski Anadolu Türkçesi ile yazılan mensur metinlerde bir hikâyenin aktarımında kullanılan kullanılan “nakl olunur ki, hikâyet olunur ki rivâyet olunur ki” ifadelerinin tamamı kullanılmıştır.

Attâr'ın *Tezkiretü'l-Evliyâ*'sının tercümelerinden olan Sinan Paşa Tercümesi (Emine Gürsoy Naskali neşri), Serhat Küçük ve Uluhan Özalan'ın çalışmaları ile çalışmamıza konu olan *Tezkire-i Evliyâ*'da yer alan Râbia-i Adeviyye bölümünün karşılaştırması yapılmış, farklılıklar ve benzerlikler ortaya koyulmuştur. Bu benzerlik ve farklılıkların diğer velîlerde de aynı şekilde tezahür ettiğine kanaat getirilmiş olup yapılan mukayese neticesinde *Tezkire-i Evliyâ*'nın daha sade ve halk diliyle yazılmış olduğu, aktarılan ifadelerin diğer tercümelerdeki ifadelerle göre daha az kelimedden oluştuğu, cümlelerin daha kısa olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Pîrî Halîfe'nin *Tezkire-i Evliyâ*'sının, içerisinde bahsedilen velîlerin sayısı ve metinde sunuluş sırası bakımından Sinan Paşa'nın eseri ile büyük benzerlik gösterdiği; Râbia-i Adeviyye bahsi ele alındığında ise üslup ve anlatım bakımından Serhat Küçük ve Uluhan Özalan'ın çalışmaları ile benzerlik gösterdiği tespit edilmiştir. Sinan Paşa'nın tercümesinin bazı menkıbelerde uzun açıklamalara yer vermesi sebebiyle diğer üç eserden ayrıldığı ortaya koyulmuştur. *Tezkire-i Evliyâ*'da aktarılan olayların kısa bir anlatımla aktarılması, olaylarda eksiklikler olması ve bazı rivâyetlere yer verilmemesi eserin eksik ve muhtasar bir tercüme olduğunu göstermektedir.

İçerisinde aktarılan âyet-i kerîme ve hadis-i şerîfler ile evliyânın hayat hikâyesini, sözlerini ve davranış biçimlerini ortaya koyan evliyâ tezkireleri heyecanını evliyânın zühd ve takvaya dayanan yaşamından alan mutasavvıf şairleri de etkilemiş bu aşk ve coşku hali ile nice eserler ortaya koyulmuştur. Bunun yanı sıra yüz yıllarca Türk edebî kültürünü besleyen bu menba mutasavvıf olmayan şairlerin eserlerinde de bir hayal unsuru olarak yerini almıştır.

Pîrî Halîfe'nin *Tezkire-i Evliyâ*'sı da evliyâların yaşadıkları hadiseleri anlatması ve onların dünya görüşlerini ortaya koyması bakımından tasavvuf sahasını besleyecek ve tezkiretü'l-evliyâ türüne dahil olan bir eserdir. Eser, Ferîdüddîn Attâr'ın *Tezkiretü'l-Evliyâ*'sının tercümelerine dahil edilebilecek nitelikte olması sebebiyle klasik Türk edebiyatı sahası ve taşımış olduğu dil özellikleri sebebiyle de EAT dönemi dil sahası araştırmacılarının dikkatine sunulmuştur.

KAYNAKÇA

- Albayrak, Nurettin. “İbrâhim b. Edhem”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*.
<https://islamansiklopedisi.org.tr/ibrahim-b-edhem#2-edebiyat> (22.01.2022)
- Altunmeral, Mehmet. “Hızırnâme’de Eğirdir ve Eğirdirli Velîler”. *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi* 11/2 (2013), 504-512.
- Atalan, Mehmet. *Mezhepler Tarihi Açısından Cafer es- Sadık*. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1998.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=BvjqpAezPummI37dvs0pMQ&no=BvjqpAezPummI37dvs0pMQ>
- Attâr, Ferîdüddîn. *Tezkiretü’l- Evliyâ*. çev. Süleyman Uludağ. Bursa: İlim ve Kültür Yayınları, 1984.
- Ebu’l-Ayneyn, Ali Halil Mustafa. “Cafer Sadık’a Göre Eğitimin Önemi”. Çev. İsmail Arıcı. *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 13/1 (Haziran 2008), 285–306.
- Baran, Burhan. “Eski Türkçeden Anadolu Ağzlarına Ulaşan Bazı Kelimeler”. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi/ Journal of Turkish World Studies* 8/1 (March 2008) 41-47.
- Bardakçı, Mehmet Necmeddin. *Eğirdir Zeynî Zâviyesi ve Şeyh Mehmed Çelebi Divanı (Hızırnâme)*. Eğirdir: Sinan Ofset, 2008.
- Bardakçı, Mehmet Necmeddin. “XV. Yüzyılda Bir Nüsûs Şârihi: Pîr Muhammed bin Kutbuddin el- Hoyî ve Zübdetü’t-Tahkîk ve Nüzhetü’t-Tevfîk Adlı Eseri” *2.Uluslararası Sadreddin Konevi Sempozyumu Bildirirleri (6-8 Ekim 2011)*. Ed. Hasan Yaşar. 29-43. Konya: Meram Belediyesi Konevi Araştırma Merkezi, 2014.
- Başaran, Selman. “Hadis Konusundaki Araştırmalarda Karşılaşılan Genel Problemler”. *Günümüz Din Bilimleri Araştırmaları ve Problemleri Sempozyumu (27-30 Haziran 1989)* . 275-285. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 1989.
- Batur, Fatma. *Şeyh Mehmed Çelebi ve Şeyh Burhâneddin Efendi Menâkıbı*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Benli, Şeyma. “Dîvân Şiirinde Ebû Hanîfe” . *Turkish Studies= Türkoloji Araştırmaları: International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 8/1 (Winter 2013), 1043-1060.
<https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.4396>
- Bilgin, A. Azmi . “Türk Tasavvuf Edebiyatının Mahiyeti”. *Journal of Turkology* 24 / 1 (Haziran 2014) 1-13

- Bilgin, Mustafa. “Hâtim el-Esam”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 21 Şubat 2023. <https://islamansiklopedisi.org.tr/hatim-el-esam>
- Bolat, Ali. “Şakîk-ı Belhî”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 28 Ocak 2022. <https://islamansiklopedisi.org.tr/sakik-i-belhi>
- Bozkurt, Nahide. “Hârûnürreşîd”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 21 Şubat 2023. <https://islamansiklopedisi.org.tr/harunurresid>
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed ibn İsmâîl. *Sahîh-i Buhârî ve Tercemesi*. çev. Mehmed Sofuoğlu. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 1989.
- Cebecioğlu, Ethem. “Muhammed b. Vâsi”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 19 Ekim 2021. <https://islamansiklopedisi.org.tr/muhammed-b-vasi>
- Coşkun, Vildan. “Molla Yûsuf’un Fütüvvet Risâlesi”. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 27 (2021) 75-126.
- Coşkun, Vildan. “Sergüzeştüm Güzel Hikâyedür” Zâîfî’nin Sergüzeştname’si. İstanbul: İSAM Yayınları, 2. Basım, 2013.
- Çetin, K.- Alkan, S. “Sicill-i Osmânî’de Yer Alan Ispartalı İlim Adamları, Devlet Adamları ve Şeyhler”. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 30 (2011) 387-407 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sutad/issue/26252/276521> Erişim 20 Ocak 2022
- Demirci, Mehmet. “Mâlik b. Dinâr”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 19 Ekim 2021. <https://islamansiklopedisi.org.tr/malik-b-dinar>
- Develi, Hayati. *Osmanlı Türkçesi Kulavuzu I*. İstanbul: Kesit Yayınları, 1. Basım, 2008.
- Dilçin, Cem. *Tarama Sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları, 2018.
- Durmuş, İsmail. “Tabakat”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 2 Ekim 2021. <https://islamansiklopedisi.org.tr/tabakat#1>
- Ebû Abdurrahman es-Sülemî. *İlk Zâhid ve Sûfiler Tabakatu’s-Sûfiyye*. Çev. Abdurrezzak Tek. Bursa: Bursa Akademi, 1. Basım, 2018.
- Efendioğlu, Mehmet. “Rivâyet”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 11 Nisan 2022. <https://islamansiklopedisi.org.tr/rivayet>
- Eraslan, Kemal. “Mecâlisü’n-Nefâis”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 7 Kasım 2021. <https://islamansiklopedisi.org.tr/mecalisun-nefais>
- Gedik, Fatma. *Sehl b. Abdullah et- Tüsterî ve Tasavvufî Görüşleri*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2019.
- Görgün, Tahsin. “Hasan-ı Basrî”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 22 Ocak 2022. <https://islamansiklopedisi.org.tr/hasan-i-basri#3-dusuncesi>

- Güngör, Recep Şükrü. “Türk İslam Edebiyatında Tezkire ve Evliyâ Tezkireleri”. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlähiyat Fakültesi Dergisi* 31 (Haziran2018), 207-231.
- Güzel, Bilal. “Tezkiretü’l- Evliyâlarda Cafer-i Sâdık’a Bakış”. *IV. Uluslararası Alevilik ve Bektaşilik Sempozyumu (18-20 Ekim 2018 Ankara) Bildiriler Kitabı*. Ed. Doç. Dr. Orhan Kurtoğlu vd. 1/667-673. Ankara: Ankara Hacı Bayram Vefî Üniversitesi,2018.
- İbni Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd Mâce el-Kazvîni. *Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi*. Haz. Haydar Hatipoğlu. İstanbul: Kahraman Neşriyat, 1982.
- Kanar, Mehmet. “Hikâye”, TDV İslâm Ansiklopedisi. Erişim 11 Nisan 2022. <https://islamansiklopedisi.org.tr/hikaye#2-fars-edebiyati>
- Kandemir, M. Yaşar. “Ahmed b. Hanbel”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 23 Ocak 2022. <https://islamansiklopedisi.org.tr/ahmed-b-hanbel#1>
- Kara, Mustafa. “Bisr el- Hâfi”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 30 Ekim 2021. <https://islamansiklopedisi.org.tr/bisr-el-hafi>
- Karataş, Mustafa. “Hadis Sayım Metodlarının Hadislerin Sayısına Etkisi”. *İLAM Araştırma Dergisi* 3/2 (Temmuz-Aralık 1998), 51-71.
- Kâtip Çelebi. *Keşfü’z-zûn an Esâmi’l- Kütubi ve’l-Fünûn (Kitapların ve İlimlerin İsimlerinden Şüphelerin Giderilmesi)*. Çev. Rüştü Balcı. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2012.
- Koç, Aylin. “Sinan Paşa”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 12 Mart 2022. <https://islamansiklopedisi.org.tr/sinan-pasa>
- Köksal, M. Fatih. “Metin Neşrinin Ana Esasları”. *Türklük Bilimi Araştırmaları* 12 (Mayıs 2012), 179-209. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tubar/issue/16972/177348> Erişim Tarihi 20 Mart 2022.
- Köksal, M. Fatih. “Metin Tamiri (Usul ve Esaslar, Uygulamalar ve Bazı Teklifler)” *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 1 (2008) 169- 190.
- Köse, Murteza. “Büyük Üstad Ebû Hanîfe”. *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 1/1 (Nisan 2015), 159-176. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/aicusbed/issue/1518/18672>
- Kubbealtı Lugati. “Nakil”. Erişim 11 Nisan 2022. <http://lugatim.com/s/nakil>
- Kuğu, Mustafa. *Tezkiretü’l-Evliyâ (Giriş, Metin, İndeks)*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=f3o_UnQdWgFel2FfHwLqCA&no=b2VqGv2JVJ8QYFL_PzzR7A
- Kur’an-ı Kerîm. Erişim 20 Şubat 2023. <https://kuran.diyabet.gov.tr/mushaf>

- Kut, Günay. “Lâmiî Çelebi”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 14 Şubat 2022. <https://islamansiklopedisi.org.tr/lamii-celebi>
- Küçük, Hülya-Ceyhan, Semih. “Râbia el- Adeviyye”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 22 Ocak 2022. <https://islamansiklopedisi.org.tr/rabia-el-adeviyye>
- Küçük, Raşit. “Abdullâh İbnu'l-Mübârek ve Hadis İlmindeki Yeri”. *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3 (Aralık 2013), 277-293.
- Küçük, Raşit. “Abdullah b. Mübârek”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 31 Ekim 2021. <https://islamansiklopedisi.org.tr/abdullah-b-mubarek>
- Küçük, Serhat. “Tezkire ve Tezkireciliğin Gelişimi”. *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi* 1/2 (Haziran, 2012), 14- 31.
- Küçük, Serhat. *16. Yüzyıla Ait Bir Tezkiretü'l-Evliyâ Tercümesi (giriş-metin-sözlük-tpkibasım)*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Doktora Tezi, 2011.
- Levend, Ağâh Sırrı. *Türk Edebiyatı Tarihi*. 1. Cilt. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları. 3. Baskı. 1988.
- Mehmed Mecdi Efendi. *Terceme-i şakâik-ı Nu'mâniyye*. PDF: Türk Tarih Kurumu, 1269. Erişim: 20 Haziran 2022. <https://kutuphane.ttk.gov.tr/details?id=535183&materialType=NE&query=Mehmed>
- Mehmed Süreyyâ. *Sicill-i Osmânî Yahud Tezkire-i Meşâhîr-i Osmâniyye*. 4 Cilt. Çev. Seyit Ali Kahraman. Haz. Nuri Akbayar. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları 30, 1996.
- Okumuş, Ömer. “Câmî, Abdurrahman”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 12 Mart 2022. <https://islamansiklopedisi.org.tr/cami-abdurrahman>
- Öngören, Reşat. “İbrâhim b. Edhem”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 24 Ekim 2021. <https://islamansiklopedisi.org.tr/ibrahim-b-edhem#1>
- Öngören, Reşat. “Tasavvuf”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 9 Ocak 2022. <https://islamansiklopedisi.org.tr/tasavvuf> (09.01.2022)
- Özalan, Uluhan. *Bir Tezkiretü'l- Evliyâ Tercümesi (Giriş- İnceleme-Metin- Sözlük)*. Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2009.
- Öz, Mustafa, “Ca'fer es-Sâdik”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 8 Ocak 2022. <https://islamansiklopedisi.org.tr/cafer-e>
- Öz, Mustafa. *İmâm-ı A'zam'ın Beş Eseri*. İstanbul: İFAV Yayınları, 2008.

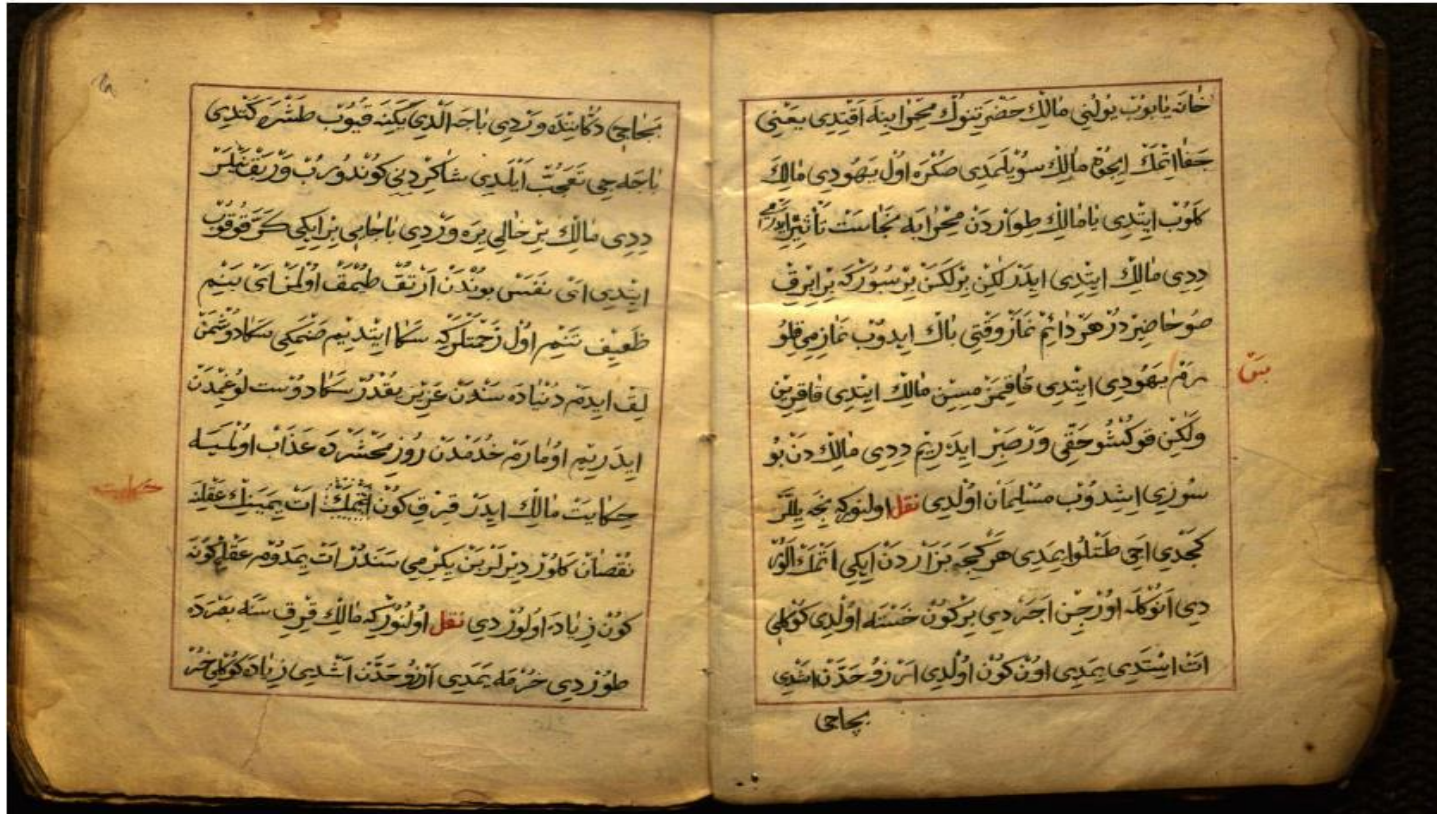
- Öz, Önder. *Değişik Bir Tezkiretü'l-Evliyâ Metni (İnceleme- Dizin- Metin)*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1992.
- Öz, Yusuf. “Tezkire”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. <https://islamansiklopedisi.org.tr/tezkire--tabakat#1> (12.10.2021)
- Özbek, Gökhan. *Cüneyd-i Bağdâdî'nin Tevhid Anlayışı*. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019. Erişim 1 Ocak 2023. <https://acikerisim.cumhuriyet.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12418/12384>
- Özdirek, Recep-Çavuşoğlu, Ali Hakan. “Süfyân es-Sevrî”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 23 Ocak 2022. <https://islamansiklopedisi.org.tr/sufyan-es-sevri#1>
- Öztürk, Mustafa. "Sehl et-Tüsterî". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 21 Şubat 2023. <https://islamansiklopedisi.org.tr/sehl-et-tusteri>
- Pala, İskender. *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: Kapı Yayınları, 32. Basım, 2020.
- Pîrî Halîfe. *Tezkire-i Evliyâ*. Ankara: Milli Kütüphane, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A8665, 11b-93b <https://dijital-kutuphane.mkutup.gov.tr/tr/manuscripts/catalog/advancedsearchlist> (10/05/2021)
- Sevgi, Ahmet. “Latîfî”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 14 Şubat 2022. <https://islamansiklopedisi.org.tr/latifi>
- Sinan Paşa. *Tezkiretü'l-Evliyâ*. nşr. Emine Gürsoy Naskali. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1987.
- Sunar, Cavit. *Ana Hatlarıyla İslam Tasavvufu Tarihi*. AÜ İlahiyat Fakültesi Yayınları: 143, 1978. Erişim 22 Ocak 2022. https://ia801000.us.archive.org/7/items/Dr.CavitSunarAnaHatlarıylaIslamTasavvufuTarihi_201804/Dr.%20Cavit%20Sunar%20-%20Ana%20hatlariyla%20islam%20tasavvufu%20tarihi.pdf
- Şahin, Haşim. “Menâkıbnâme”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 9 Ocak 2022. <https://islamansiklopedisi.org.tr/menakibname>
- Şahinoğlu, M. Nazif. “Ferîdüddin Attâr”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 7 Kasım 2021. <https://islamansiklopedisi.org.tr/attar-feriduddin>
- Şemseddîn Sâmi. *Kâmûs-ı Türkî*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 2010.
- Şerîf b. Şerîfî. *Menâkıbu'l-Arifîn*. Ankara: Milli Kütüphane, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, Mil Yz A 9337, 12a- 12b. <https://dijital-kutuphane.mkutup.gov.tr/tr/manuscripts/catalog/details/346755?SearchType=2>
Erişim

- Şirin, Hatice. “Afacan Sözcüğü Üzerine”. *Türkbilig* 39 (Nisan 2020), 51-58. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/turkbilig/issue/54278/736258> Erişim 15 Mayıs 2022. doi 0000-0003-3194-6176
- Tan, M. Nedim. “Tasavvuf İstilahlarının Teşekkül Dönemi Açısından Şakîk-i Belhî'nin Âdâbü'l-ibâdât'ı”. *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 45 (Eylül 2013), 155-190. doi: 10.15371/MUIFD.2013455965
- Tek, Abdurrezzak. “Süfyân es-Sevrî”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 30 Ekim 2021. <https://islamansiklopedisi.org.tr/sufyan-es-sevri#2-tasavvuf>
- Timurtaş, Faruk . "Küçük Eski Anadolu Türkçesi Grameri". *Journal of Turkology* 18 / 0 (Aralık 2010): 331-368
- Tosun, Necdet. “Zünnûn el- Mısırî”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 31 Ekim 2021. <https://islamansiklopedisi.org.tr/zunnun-el-misri>
- Türer, Osman. “Fudayl b. İyâz”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 22 Ocak 2022. <https://islamansiklopedisi.org.tr/fudayl-b-iyaz>
- Türk, İdris. “Bâyezid-i Bistamî'nin Muhabbetullah Anlayışı”. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 9/5 (Bahar 2014), 2005-2020.
- Türkoğlu, Hamdi. *Abdullah b. El- Mübârek ve Hadis İmindeki Yeri*. Bayburt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2019.
- Uludağ, Süleyman. “Bâyezîd-i Bistamî”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 24 Ekim 2021. <https://islamansiklopedisi.org.tr/bayezid-i-bistami>
- Uludağ, Süleyman. “Hasan-ı Basrî”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 22 Ocak 2022. <https://islamansiklopedisi.org.tr/hasan-i-basri#1>
- Uludağ, Süleyman. *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Marifet Yayınları, 1991.
- Uzun, Mustafa İsmet. “Tezkire”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 7 Kasım 2021. <https://islamansiklopedisi.org.tr/tezkire--tabakat#2-turk-edebiyati>
- Ünver, İsmail . “Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler”. *Türkoloji Dergisi* 11 / 1 (Mayıs 1993): 0-0 . https://doi.org/10.1501/Trkol_0000000144
- Yavuz, Orhan. *Anadolu Türkçesi ile yapılan en eski Tezkiretü'l-Evliyâ Tercümesi ve Dil özellikleri (2 cilt)*. Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1986.
- Yavuz, Yunus Vehbi. “Ebû Hanîfe'yi Tanımak”. *İslâmî Araştırmalar Dergisi* 15/1-2 (2002), 1-18. http://isamveri.org/pdfdrq/D00064/2002_1-2/2002_1-2_YAVUZYV.pdf

- Yavuz, Yusuf Şevki. “Ahmed b. Hanbel”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 21 Ekim 2021. <https://islamansiklopedisi.org.tr/ahmed-b-hanbel#3-akaid-konularina-dair-gorusleri>
- Yetik, Erhan. “Habîb”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 22 Ocak 2022. <https://islamansiklopedisi.org.tr/habib-el-acemi>
- Yıldız, Hakkı Dursun. “Abbâsîler”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 21 Şubat 2023. <https://islamansiklopedisi.org.tr/abbasiler#1>
- Yiğitbaşı, Süleymân Sükûfî. *Eğirdir-Felekâbad Tarihi*. İstanbul: Çeltüt Matbaacılık Koll Şti, 1972.

¹⁴⁴ <https://dijital-kutuphane.mkutup.gov.tr/tr/manuscripts/catalog/advancedsearchlist> Erişim Tarihi 10/05/2021.

مالي ايندي عاقبت دوشند معلوم اولديكي بامالك خرمه
 بي ارضو دفع اولسون اندنكده ددي اي نفس برهفت اولد
 طوت كج اوروخك امله صبا حدكن نماز قيل سكا خرمه اليونه
 ييم ددي نفس اكارا ارضي اولدي ديوي كي برهفت اورج
 طقدي هفت تمام اولدي مالک بازره و زدي خرمه الذي
 بز مسجد كندي خرمالي سینه كوزدي بز اوغلو ن ديد اي بابا بز
 جهود خرمه املش مسجد بكمه كوزدي باباسي ديد اي اولاد
 جهود مسجد نيلر ديوب مسجد و زدي كوزدي فالاد ديوب
 اندن عذر ديوب النه ابا غنه دشدي مالک ايدرنه
 سوزدر نو اوغلو ن بوني سبيله اول كيشي ايندي ياما
 لك بن هرگون اورج دوترين نو اوغلو ن يلين كه كوتدور

عك

مالك جهود صنعيد زندي ددي مالک ايندي الهي
 خرمه يمين ادمي جهود اينديك اكر خرمه يسم
 ادمي كفر ابله اكر سين ديوب ايندي نقل بكون بصت
 استن دوشندي مالک حصا صين الوب بز يوجه بز چقدي
 كوزدي كخلف محسند بعضي نك مالي زرق يندي
 بعضي نوك كندي يندي مالک ايندي بومي ييني اولنر
 قوز تلدي اما غر اولنر هلاوك اولدي قيامت كوننده
 دي بيلا اولسه كر كدر نقل اولنور كه بكون بز حسنه علان
 صورغه و زديم موي يقين اولش بو كيشيه كلمه شهما
 دي تلقين ايلديم ديمدي سوال اينديم يا شيخ فر شو مده
 آتشدن بز طاع و زحمن كلمه شهادت دلومه كلسه

اول طاع بها حمل ایدر دینار مہم بویک غنیک صنعتی سوال ایدیم
 دینار حرام خون ایش اکسک کله و اکسک و قیہ قو
 النور ایش نقل اولوز که بر قری و زایدی دیردی ای
 بو یا سن صبا حد کین او یومز سین بر بعد از رحمت و
 اولسکوز اولوزی دیدی مالک ایدی موت افاجند قو
 قریم اکسوز اولوز کله دیدی نقل اولوز بعد الوفات
 مالکی دوشده کوزد یلر قیامت قومش برید اکلدیکی
 ملاک دینار و محمدی واسی حضرت تکریم جنت التواک بن دینی
 نظر اندوکی قنقیسی اول کیره مالک دینار اول کیردی
 سوال اندوم محمد واسی حضرت تکریم زیاده کامل و فاضله
 ایدی منجما اول کیردی خطاب کلدیکی محمدی واسی ک

دینار

دینار ایکی کوملی وزایدی اقامالک دینار یک بر ایدی
 آنوک ایچم اول کیردی دیدیلر رحمة الله علیه و الاخر
 مقدم ذها و معظم عبا و عارف فایغ محمدی واسی و اسغ موه
 رحمة الله تابعیندن جف کسیه خدمت اتمسدر طری
 قتله و شریعتده ماهر ایدی و ریاضتده شوبله ایدی
 قوری اتمکی صوبه بانوب بریدی اگر خلق بوخله قنا
 عت ایلله خلقه باش اکمن کاه ایلغیدن حقه بقدرت
 اویسه و زردی بولیناندن بریدی محمد واسی ایدر غا
 دت اکاد صیاح اچ قلعه اغشام اچ ینله و کتد نارینه
 محمد ایده بر کسده کلوب محمد واسی دن وصیت دیلدی
 ددی سلطان وصیت ایدن دینار آخرتده بادشا اول

ملاک و اسبی

6

سین دنیاه ذاهد اول هنج کجسه دن طمعك اولم مادی
 ای وایت محمد و ایسی حقیر تری سؤال ایندی بلر حالاک
 بجه در ایندی حالیم بجه اولم بجا: جفا برادیمک کون کون
 عمری توکن کناهی ارمله سؤال ایندی بلر خدای ایلدی و بجه
 بر ساعت سکوت ایندی اندن فکر جواب و بر دی خدای
 اکلین ازیر و از سیر و داغ خیر انده اولور **بقول** الاخر
 صاحب یقین بی کمان خلوت نشین بی نشان فقیری
 عدیمی حبیب عجمی رحمة الله علیه ایندی اما لدر کجسه ایله
 ربای بر دی بفرسه او نور زدی بر کون ربان او سیدن
 ات الدی او جعه قودی قابو بده بر سائل ایلدی سید الله
 ددی حبیب عجمی سائل بر شئی و بر صدی خاتون ای

حکایت

مطالع بجه

جناخ

جناخ قوبه کوردی کات قهر می قان اولمش عورتای کور
 صمدی الوب حبیب عجمیه کوستر دی ددی ربان شوق
 دن و سائلای محرومه کوندور کندن دنیان باشمن ددی بلر
 کله و یا خود آخر تکه بریم حالیم و بجه اولور ربوب نور کینه
 او درد و شدی ربایه توبه ایلدی بر کون او ندن حقیقی
 خلقدن اجه آله ربان الیه جمعه کونی اییدی او غنا حقیق
 بر بر جمع اولمش حبیب عجمی کوردیلر ربان خور کور
 اندن ابراق اولک دیدیلر یا غنوک نوزی او زه و نور
 او نور قبه بر دخی آنوک کبی بد بخت اولیه و زردیلر حبیب
 عجمی به بوسوز قتی کلدی حسه بصیرت بولک محلیسه
 وردی توبه ایلدی محلیسن حقیقی بولک کیدر کن

7

اوغلاقلر دوتت كلدي ابراخ اولك حبيب التائب كلسون
 حبيب مجي بو سوز حيران اولدي ندا ايتديكي بندن حقي
 اولن كلسون لسون ديدي حمله خليف كلوب ماللرين الذي
 لر حبيب مجي مفليس اولدي ساير بور جلر كلوب عوز نوك
 جاري ويز دي بري دحي كلدي اكادحي كومليني ويز دي كدي
 عمن يان خالدي قزلب اير فاشي ياننده برصو معة كير دي عبادته
 مشغول اولدي هر كون كلوب حسة بصري دن علم اوكر اونه ايري
 ز يلاه فقير الحال اولدي تحن اهلي نغفه ايستيه جقوب كيدر
 واروب صوصو سنده عبادت ايتدي ليل نهار كلوز كيدر
 عوز تي سوال ايتدي خنده ايشار سين نغفه كوز هر مزي
 حبيب مجي ايتدي اي خانون بن بر كيشوك ايشي ايتدي

خايت غني

8
 خايت غني در كورمدر حوصر ددر بن اوتور صي انسته
 ايستيم اون كوند نغفه اجرت ويز ديوب صومع سنه عينا
 دنه كيدنه اون كون تمام اولدي اولده نماز ني قلدي
 كوملنه بو كلديكي خانون اون كون دكن صير ايله ديوم
 اون كون تمام اولدي شمدى اونجه بوغش كيدنه يم ديوشكر
 ايدردى اول رازاق عالم باد شاهار باد شاهي اولن
 حضرت الله جل جلاله وعم نوله حضر تاري بر حال كندر
 دي يز نوك اون ويز حال دحي بز يون يون بال وياغ و
 ساير خويج ويز دحي يوزي نوز لوز ناز ين بيكيت لدا
 بز كلسه ايجنده اوچيوز ديز هم كوشن حبيب مجي نوك
 قابوس سته كلوز ويز خانون جاغروب بولمري تسليم ايتدي

اهلی کۆک خدمت اندوکی کیشی کوندردی ددی حبیب
 حجهیه دیه سین اشیشی حن اشلسوق اجهر تنی ددی زیا
 ده ویرردیوب کندی احشام اولدی حبیب او تورق او
 کلدی کوردی قبودن ناز اعلک وات فوقسی کلدی عور
 ددی کرچک امیش سوز خدمت اندوکل کیشی غنی
 حهره در امیش حبیب اشیشی حوق اشک شادی زیاده
 یم دیدی نقل اولنورکه بر عورت کلدی حبیبه ایتدی
 براو غلوم و زدر غایبه کندی دعا ایله زینا قراقی بنی
 خلوک ایذر حبیب حجهیه دعا ایدوب ای خانون انشاء
 الله او غلوی بوله سین و رکیت ددی خانون واروب
 کوردی او غلوم کیش قیوا و کوندک طور ز الوئ حبیب

حجهیه

حجهیه کوردی حبیب سوز اول ایتدی او غلان ایتدی کیرمان
 شهرته نرد کاندن شاکرد ایدوم او ستادیم بنی حیرتویه
 ات المعه کوندوردی بنی بر زور کار کلوب بو ولایت
 کوردی نقل اولنورکه حن بصری بیدر کون حبیب حجهیه
 زینارته کلدی حبیبک خانونی حنک او کندی بر از اعلک برال
 دوز کوردی در حال قبویه بر سائیل کلدی حبیب اول
 حنک او کندن الوئ سائیل ویردی از وقت اولدی
 باربعه بر کیشی ایله بر صفره طغانم ویشیوز اجه کوندردی
 اجه فقره اید ویردی صفره بی حنک او کندی قودی نقل
 اولنورکه بر کون حن بصری حضر تباری حبیبک صومعه
 سی او کندی او غلوی احشام نماز ن اقامت ایلد سوز

9

فاجبه بشدي الحمد حرفي الهمد ذي حن انا جماعت اولاد
 كج دوشنده كوزدي ابي بار خدا سواك رضاك سبب سندر
 حقا تمام ايندي سن بنم رضامي بولدك لكن قدر بي بولدك
 حقه ايندي يارب سنيك رضاك ندر حقا تمام ايندي
 اگر سن حبيبك اردنده غاز خلدك بنم رضامي بولور
 ديك و بوغاز حبيبي قلد و غك نماز لريك مهري اوليدي دد
نقل اولنور كه جماعتك ادملري حقه بصري حضرت نلري
 ارزلر ايندي قحوب حبيبك صومعه سينه كيردي كلوب
 حبيبه سوال ايندي بلر حبيب ايندي بنم صومعه كيردي
 ددي واروب اراديلر بولدك كند سوال ايندي كند صومعه
 ده دزد بدي واروب كند اراديلر كند بولدك بلر صكر حن

جقوب

جقوب كلدي حبيب ايندي يا حقه سني بولدك يا حقه
 ايندي اللري بجا طقوندي بني بولدك بلر حقه ايندي اي
 حبيب استاد لكي برينه كوز ديك بني ظالمين غمنا ايندي
 حبيب ايندي طغري سيلمه كه خاص بولدك اگر ياران
 سيله سيد و مر سني بولور لر ايندي ددي حقه ايندي نيلدو
 بني بولدك بلر حبيب ايندي طقوز كز ايت الكريسي و طول
 قوز كز امن الرسول و طقوز كز قل هو الله احد او قوم
 ديدوم يارب حسني سكا اصمردوم سن صقله ديدم
حكايت اولنور كه حقه بصري حضرت نلري بر كر بر حبيبه
 كيرك مراد ايندي وجه كنار نه كلوب تفكر ايندي حبيب
 كلوب ايندي يا استاد نه طور رسن حقه ايندي كج مراد ايندم

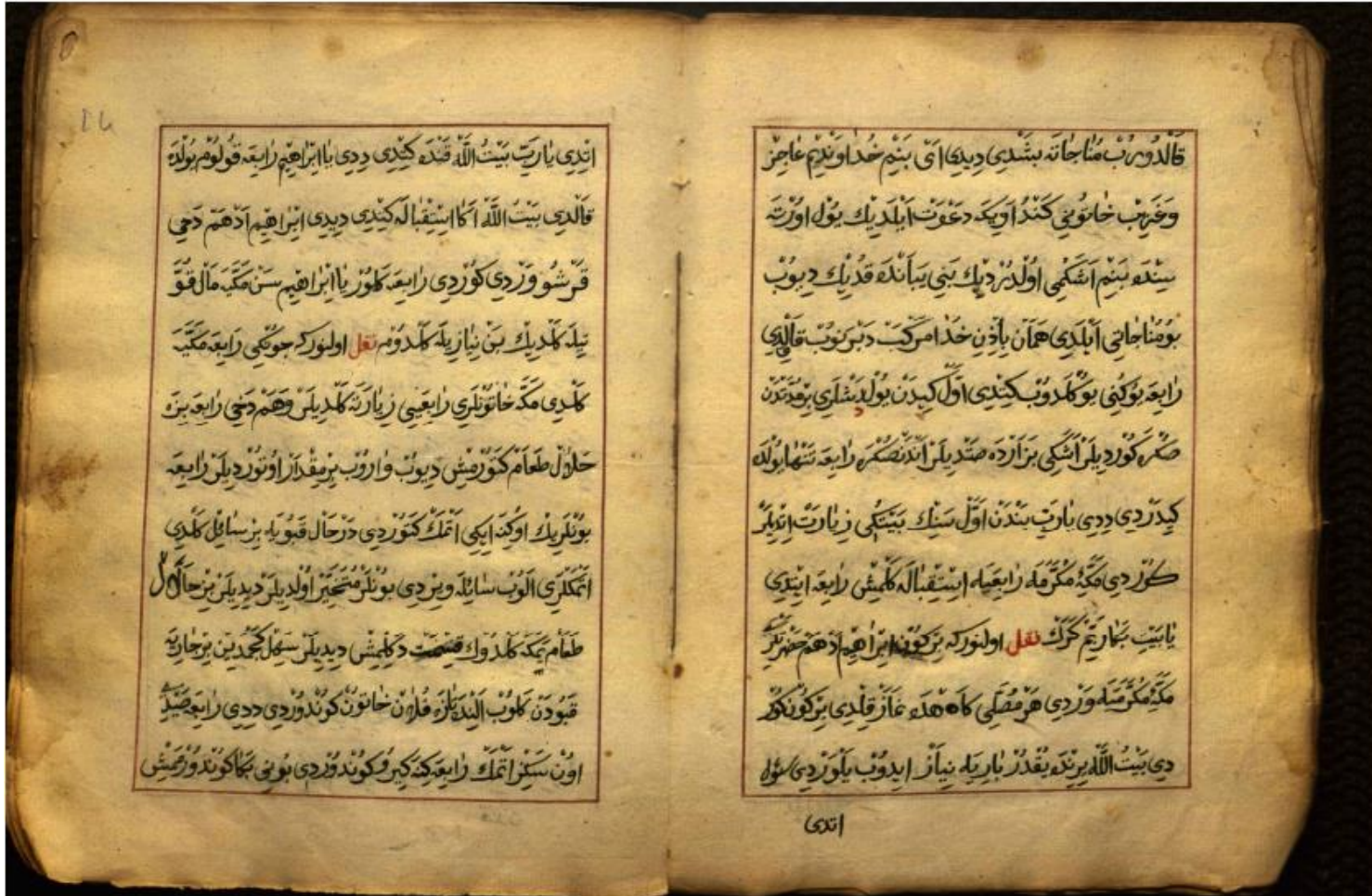

ددي اى كشي غم حكمة اول رابعه كه دنيا به كلى سعاده تلور دى
 استمدن بيمش يك كيشه شفاعت ايدرسول الله بيور
 بصره شهر نوك بكى اولان عيسى به واروك بندن سلام
 ايدوك هرگون بجا نوز كتر صلوة ويروردي هر چه بگويد
 بوز صلوة ويروردي بويك او نتيدي اما كفارت ايضا رابعه
 نوك بابا سنده دورت بوز التون ويرسون حال مال بندن
 ديدي جو كى او يا ندي فخرى كاشفات بني يادا بيمش ديور
 شكر انه بك التون فقرا به تصدق ايلدي دورتوز التون
 رابعه نك بابا سنده ويردي اول دي قله سنده حرج ايلدي بكني
 رابعه بيوردي بابا سنى انا سنى فوت اولدي بصره به محط ليق
 دشدي قز قز شاري هر بوي بريره كندى كايه اولور كه

بركون

بركون رابعه كزدي بر طالم بويتم قولدر ديور الوب استير ايدور
 صاندي رابعه دى در لومخت ايله افندي سوك خدمت ايندي
 بركون بر حرامى رابعه نك او كنه ايندي رابعه بجر كن دشدي
 الي حقيدي رابعه بوزى كوك طوبى ما جان بقلدي ايندي
 الهى يارتي غريم هم بيمم وهم اسپرم بلور سين
 بني استير ايدوب صاندي بلر اندن صكره الم دي صدي بوچه
 بلور ايله انجيمم لكن بجا سنيك رضاك كرك بجا بلور
 بندن راضى سين دى سنى ديدى هه هه هه هه هه هه هه هه
 كلدكي يار رابعه عمه قياامت كو ننده بيمش كى اوله
 سين امك محمد سندن شفاعت استيلر رابعه دى
 حمد قنالى ايدوب آقدي سونك اويست كلى دنيا اولور

خالدر رب مناجاته بشدی دینک ای بنم خدا و ندم عاجز
 و خرب خاتونی کند او یک دعوت ایلدیک بول اورت
 سینه بنم اشکی اولدیز دیک بی بیانده قدیک دیوب
 بو مناجاتی ایلدی هان یادن خدا مرکت دیر نوب قالدی
 رایع بونکی بو کلدوب کندی اول کیدن بولیشاری بوندن
 صکر کوردیلر اشکی بزازه صدیلر اندن صکر رایع شها بولک
 کیدری ددی یارت بندن اول سنک بیستکی زیارت انیلر
 کوردی مکده مکرمه رایعیه ایستقباله کلمیش رایع ایندی
 یابیت بخاریم کرک نقل اولورکه بزکون ابراهیم ادهم خنر
 مکده مکرمه وزدی هر فصلی کاه هده غاز قلدی بزکونکر
 دی بیت الله برنده بقدر باریه نیاز ایدوب یوزدی سوله

اندى

۱۶
 اندی یارت بیت الله قنده کندی ددی با ابراهیم رایع قولوم بولک
 قالدی بیت الله اکا ایستقباله کندی دیدی ابراهیم ادهم دخی
 قرشو وزدی کوردی رایع کلوز با ابراهیم سن مک مال قو
 نیله کلدیک بن نیازیه کلدوم نقل اولورکه جوگی رایع مکیه
 کلدی مک خاتونلری رایعی زیارت کلدیلر دههم دخی رایع بن
 حلول طعام کوردیش دیوب واروب بزقدر اوزوردیلر رایع
 بونلرک اوکد ایکی اتمک کوردی در حال قبوله بز سائل کلدی
 اتمکلری الوب سائله ویزدی بونلر مستحیر اولدیلر دیدیلر بز حال
 طعام یک کلدوک هفتت کلیمیش دیدیلر سول کج دین بز حار
 قبولن کلوب الدن کله قازن خانون کوندوردی ددی رایع صید
 اون سیز اتمک رایع کدی بز کوندوردی بونی کجا کوندورمیش

دیدی بوج نیاز ایندی جان اولدی مگر جاره اولده ایکیسی
 صفله مش ایندی قام پیری ایدوب کوردی بونلرک اولده
 قودی بدیلر تعجب ایدر لر زایعه ایندی محض تعجب ایدر
 سین بلورمه سز اچ کلدو کوز ایکی اتمک کفایت اتمز
 باریه نیان ایدوم بر سایل کوردی ایکی اتمکی صدقه
 ایندییم ایکی اتمک برینه اون سکر کلدی بن ایدوم بلمت
 بر حسیه اون ویرورین دیر دیک اولده اولسه ایکیسکه پیری
 کرک دیوب بو ایته اقدی من جاره یا حسنه قلده عشم انا لیا
 الایه سن ایاندم بو ایکی اتمکی سولک رضالک ایچقا ویدیم
 اون سکر کلدی بلورمکی پیری کوز ویر سین بن دمی قوند
 ویرمه نقل اولورک بر کون زایعه صومعه سنده سجده ایشیا

قندن

قندن او بوردی عیالده صفا ایچا کوزید حصر دن جوب
 بتوب تان روان اولدی بخر سوز صومعه کوردی سوز
 اسکی جاره بولدی دوندی قوی بولدی جاری بر اوردی
 قوی بولدی جاری کده الدی کده قوی بولدی بر ایکی
 دفعه بولده ایلدی بر بند کلدی با افری زایعه کندونی بجا
 اصم لدی سن دلورده شیطان دخی انوک یانه کلمز ای شفی
 بر دوست او بوز سله بر دوست ای بلمر او بومز نقل اولورک
 بر کون زایعه نلک جاره سی یاغ ایلد صوغن بشتورک لیم
 بچ کولر استی طعام بشتورک مش ایندی بر دیم صوغان بو
 لغادی جاره فرک شودن الیم دیدی زایعه ایندی قوی کده
 در الله تعالی ایلد عهد ایلدیم مخلوقدن بر شئی استمه دیو

ك

تقسیم ایندی برکون وافر کرون کلامی اول خراجی انتری کورن تدبیر
 ایچارندن بری بوتلریک قصدین طریقی برصقدر القوه علیه
 فضیله جاد برین کوردی یانند وروب فضیله امانت ووردی دنوب
 کروانیک یانند ووردی کوردی کروانی اوریشلر لری بنامیش
 بوتلریک لری بنامیش جورروب سائر قلان متاعلرین بوکندیلر اول
 امانت قوتان جادین یانند ووردیلر کوردیلر اول خراجی انتری
 عالی الشورلر اول کیشی ایندی سن صلی کند و الله او غریبه ویریم
 دیدی فضیل انی برقدن کوردی جعفر دی ای کیشی نه است
 سین اول کیشی ایندی امانت ویر دوکم استرم دیدی فضیل
 ایندی قودوخلک برده در آل دیدی انونی الووب کتد فضیله
 یارانلی ایندی برکروانه نده بود کلونقد ایچ بولدیق انونی

بجی دیر

بجی دیر سن دیدی فضیل ایندی بوکیشی بنی صالح کیمسه طسن
 ایدوب امانت قودی سن دخی حصف تعالیه حنی طن ایدری
 بکاتوبله ویرمه **کلیات** برکون فضیله یارانلی کروان وروب کلون
 طعام برلر ایدی کروان خلقندن بری کلوب ایندی سیریک
 اولو کورن کوردی بر ایندی شول اغاج دینده غازی لاند
 دیدی اول کیشی ایندی غازی وقتی دکلدر انلر ایندی لیر نایله
 کلور ایندی سیر کله بجی طعام منن اورق نوطار ایندی
 رمضان دکلدر ایندی لیر نایله طونار دیدی اول کیمسه بعب ایدو
 فضیله یانند ووردی کوردی غازی تمام حشوعه لکلور
 چون غازدن فارغ اولدی اولدی اول کیشی ایندی بویلر این
 ایدر سن او غریف بجی ایدر سن اول کیشی ایندی بصاب

اولنديكي حقا دين محمد ديند بن ايندوم اگر حقا دين
 ايسه بوطه اراق فيض الينده الين اوله فيض النبي قلبه نوري
 البته صفدي طبراق الذي كورديكي الين اولدي مسلمان
 اولغه سبب بودرددي اندنصكره فيض حقا عزم ايلدي
 عورتي ديني ايندي بن سندن ايرليزن ديوب باري عا
 يولي اسان ايدوب كتديلي بل مجاور قلديلي حقا او
 ليا يله يتشديلر امام اعظم ايله صحبت ايلديلي **نقل**
 احمد حنبل ايدر فضيلدن نصيحت استدوم فضيل ايندي با
 اوله قوروق اول ددي فضيل ايندي سلامت سدر اشان
 كورن ملك نولندي حسنه اولديم حقا حقا جعوب انسان
 كورميينديم فضيل ايدر حقا ناورن عكبن اولورين خلق

كورم

كورم ديوزير اشفاق ايندر فضيل ايدر الله دن قور
 قن كيشي حقا سيلمن بز كيشيه الله دوست اولسه انا حقا
 عم غصه ويرر دشمان اولسه اكا فر خلق ويرر دنيايي
 لك ايلر فضيل ايق بولنده اوج كوند بز كوردي قدمگاه
 ودهمه باري تعادن قور قورين ديريدي فضيل ايدر عقللي كرسه
 ايلجيك ايلك اساندر عفسوز ايله سلومدن فضيل ايدر
 بز كرسه فايقلك بوز اينده كوله بقسه مسلمانلي ويرن ايدر
 فضيل ايدر ايكي شئي كوكلي فساد ايدر بري حقا بلك بري
 حقا او يومنق فضيل ايدر ايكي نسه جاهلك دندر بري
 عجايب كورمدين كوك بري غير نصيحت ايدوب كدي
 صباح دكي او يومنق **نقل** اولور كده او نوز سنه كرسه فضيلك

كولدوني كوزيدي مكر يركون او غلجوجي اولدي كولدي
 ديدك يلكي كورسين نونه حالدر ديدى حقاك رضايي
 بودر ويرن الذي شكر خدي ددي نقل جونكي فضلك
 موي يقين كلدي ايكي قورلي ورايدي خانونه ودينه
 ايلدي بن وفات ايجاك سن بوايكي قورلي ال جبل قيس
 طاغتك اوستونه جف يوزوكي كوكه طوت ايت العوي ياريت
 فضيل بكا وصيت ايلدي ديدكي صاغلغده بن بوقورلي
 صقلر ديم جونكي بني مقبره زيناينده محبوس ايلدي بوقورلي
 سن قايرد يوند ايت ديدى بوسزي سيلدي كلمه مشها
 ديكه اشهدان لا اله الا الله واشهدان محمد عبده و
 سوله ديوب مخلوق عالم حضر تلمرينه تسليم روح

استرجعون
 اولدي بوسزي
 ۱ اشهد ان لا اله الا الله
 انقل بوسزي
 ۲
 ۳
 استرجعون
 صوتي ايجلك
 اسم الله اعظم
 اعلمنا اولكوش
 الرعي غسل لربك
 حيا خير الرعي
 ان شانك
 حوا لا يتر

ايلدي وده

ايلدي رحمة الله عليه بعد اذن فضلك خانوني قورلي الوت
 جبل قيس طاغنه جفدي يوزي كوكه طوت مناخاة بشلدي
 اي بنم خدا وينديم بن وصيني بيريند كور ديم سن بولر
 قسمني ويز ديوب جف اغلدي مكر اول ساعت يمن وناهي
 ايكي اوغلو ايله شكار جقوب اول طرفه اوغلدي بولري
 كوردي اغلشور لر باديشاه ايندي باخانون نجف اعلر سين
 بولر كيدر خانون ايندي بن فضل ابن عباس حضر نيك
 خانونيم بولر قورلي بدر فضل بجا وصيت ايندي بن وفات
 ايدوكه بوقورلي جبل قيس طاغنه جقار بولر ياقسمني
 خالق ويرر ديدى بن دحي بولري الوت كلدوم بادشاه
 ايندي باخانون بولر بنيم اوغلر جدر بوايكي قورلي الوت

20

امر اوله هر برينداون ايكي ستر بيك التون يكاحيله ويرور
 سين ديون ساتون ديني رضا ويروق محفلر يابدورب
 الوب كتمشدر حكايه **والله** سلطان ديناردين بمرغ
 قاف يقين برورده لطف كرم ابراهيم بن ادهم رحمه الله
 عليه صديق ثابتي لعلوم ورتك كاني ايدي انواع معا
 ماونته واصناف حقايقده بي نظير ايدي والولردن جفت
 كسيه نيتدي امام اعظم ابوحنيفه وسفياني نوري
 وفضل ابن عباس وحنيد بغدادي ايله مضاجبت ايله
 مشدر حنيد ايدي ابراهيم ادهم عليك مفاحيديس
 امام اعظم ايدي ابراهيم بزييم اولومز در سوال ايدي
 لر ابراهيم بزييم اولومز در امام اعظم ايدي ابراهيم

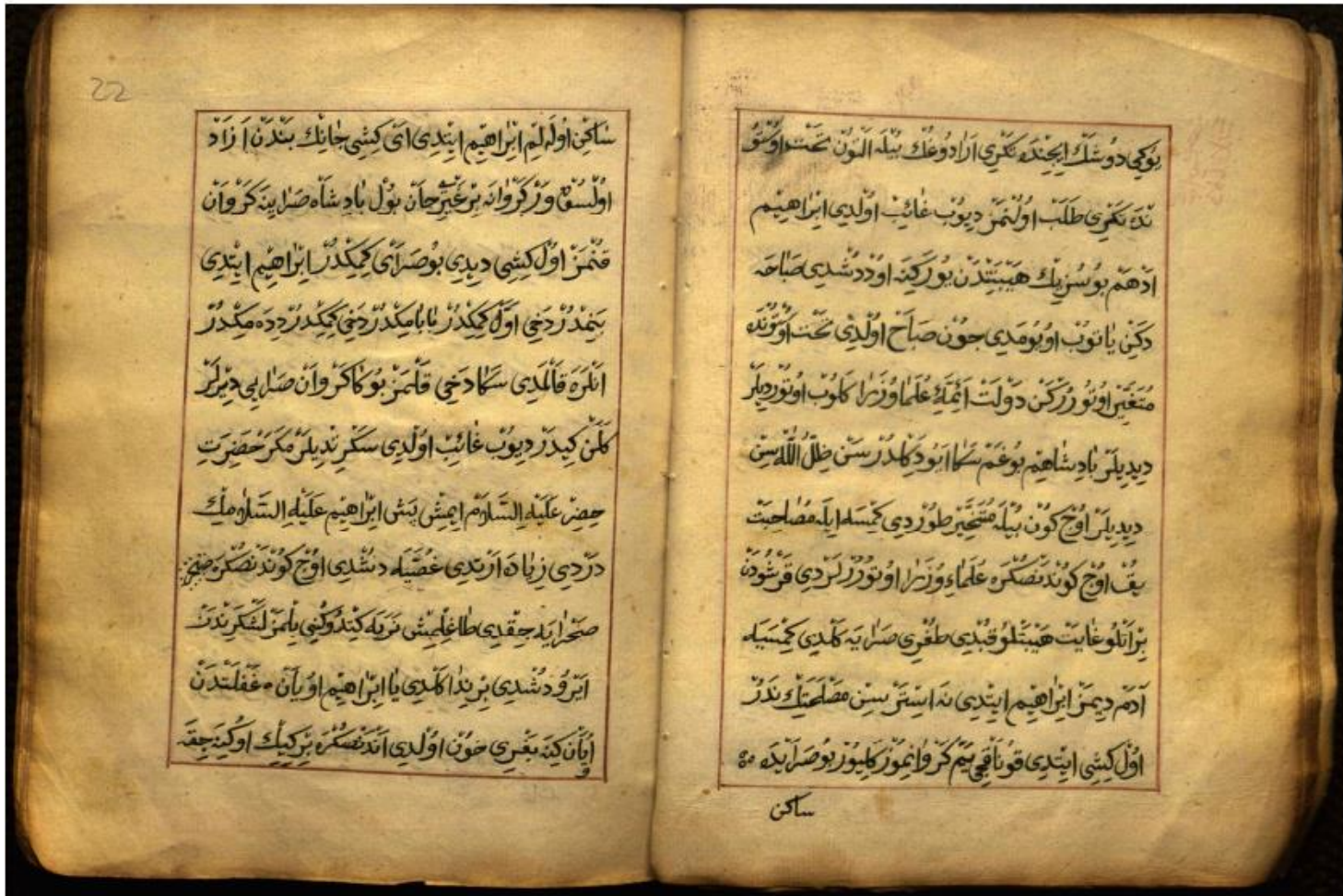
ابراهيم
 بن ادهم

۳۶

صحتها

حق نفاخذتم مشهوره قالديكي بزكندو ايشموزه مشهور
 لوردي ابراهيم ادهم اول باج شهرتده بادشاه ايدي
 كندونك قيرق دانه التون قلقاني وقيرق دانه كوزي ور
 ايدي بزكجه محبت اوستونده او يوردي قولغده بزييم
 كلدي دكلدي كوردكي كجه نوك بروقتنده صراي اوسته
 برادم كزركي اولدي ابراهيم جاغندي ايدي كيدس
 بووقت كزن ديدي سكا اشنايم دوه يورديم ابي ابراهيم
 ابراهيم ايدي سكا ويرورم بر دوه الوب كيدرسن ايعه
 ايعه ابي جاهل شاشحق طام اوستونده دوه نيار طلب
 ايدرسن اول كيشي ايدي ابي فافل جاهل سستس هانيم
 صراي اوستونده دوه ارادوغم هاستك اهلن دياقوش

ابراهيم
 بن ادهم

یو کجی دوشک ایچنده کفری اراد و غک بیله النون تحت او شوی
 نده کفری طلب اولتمز دیوب غائب اولدی ابراهیم
 ادهم بوسریک هیبتدن یورگنه او دوشدی صباحه
 دکن یا توب او یومدی جون صباح اولدی تحت او ونده
 متغیر او نور زکن دولت ائمه علماء و زرا کلوب او نور دیر
 دیدیلر باد شاهیم بوغم سما بود کلد رسن ظل اللہ سن
 دیدیلر اوج کون بیله شخیر طو زدی کسلا ایله فصاحت
 یق اوج کوندن صکره علماء و زرا او نور زردی قر شونده
 برانلو غایت هیبتلو قیدی طفری سلمه بیه کلدی کسیده
 ادهم دیمز ابراهیم ایندی نه استر سن مصاحتک ندر
 اول کیشی ایندی قوناقی بزم کر و انموز کلیموز بوسریک بیه

ساکن

22

ساکن اولم ابراهیم ایندی ای کیشی جانک بندن اراد
 اولسقی و زکروانه بر خیر جان نول باد شاه صل بیه کروان
 قمنز اول کیشی دیدی بوسریک کیمکدر ابراهیم ایندی
 بتمد زدی اول کیمکدر یا بامکدر زدی کیمکدر دده مکدر
 انلره فالمدی سکا دخی قلمز بو کاکروان صل بی دیر
 کلن کیدر دیوب غائب اولدی سکر ندیلر مکر حضرت
 حصر علیه السلام امیش یش ابراهیم علیه السلام ملک
 دردی زیاده ارندی خصیه دشدی اوج کوندن صکره صفر
 صحرا اید حقیقی طاغلیش نریه کیدر کوی بامز لنگر ندر
 ابرو دشدی برندا کلدی یا ابراهیم اویان غفلتدن
 اویان کده بغری خون اولدی اندن صکره برکیک او کینه جقه

کلدی آردینه دشدی قوارق کیک فقیریک محالی کلدی
 ددی آتی کشی بنیم برلقمه انیمه بی محتاج اولدیك ایتمه
 کلن غیرتدن غیرت ال باشک علوجنی کوز دیوب غایب
 اندنصکره ایراهیم ادهم قورقوی بریوله دشوب کیدر
 کن برجوبان مر است کلدی آکنده بر کبانگی وریر کج
 دن کلهی ور قوناری کوردن ایراهیم بلدی کندی قیوی کدی
 جونا سیدر ددی یاجوبان بواکنکدی کینگی سکاویزین
 هفتانی سکاویزیم باشکدی کج کلهی سکاویزین ددی
 باشکدی عاصمی سکاویزیم وهم ددی سنی ازاد ایلدیم
 بو قیونلر ددی سیک اولسقا ولکن بنی کیمیه دیمیه سن
 دیوب بوند جوبان ایله محادله ایدرکن عالم ملکوت بر
 تاشه

تاشه ایلدیلر اندنصکره طاعنوه و بیاناره کناهی اکتوب اغلا
 صکره مروره شهرنه کلدی آنده بر کوی ورایدی بر کسه کیدر
 کن دشدی ایراهیم ادهم ایراقدن کوزوب اللهم احفظه
 ددی یازین خدا اول کیمسه بره دشوب معلق طور ددی
 آتی کورب یوقار و حکدیلر ایراهدن بو کرامتی کوروب حجاب
 بو ولی کیدر ددی اکتوب کیدوب نینا بوز شهرتوردی
 آنده بر مشهور معارف و زرز بالکوز کیمسه و رفقه قادر دیلر
 آنده طغوز سنه عبادت ایلدی هر بختینیه کونی طاعنایین
 بولک اودون ارفینه بو کسوب جمع کونی نینا بوز شهرت
 واروب اودنی صا توب اقلک الوب بر فقدر ای صدقه ایلو
 بر فقدر آرایله بر هفتنه کجوز ددی اولور کصن قشینه صو

مَع سِنْدَه غَايَتِ صَوْفِ اَوْلَدِي وَعَسَل لَازِمِ اَوْلَدِي اَوْلِ حَالِه
 بُوِي هِمِ قُوبِ عَسَلِ اَبَدِي صَبَاحِ كِنِي عَاذِ قَلْبِي صَوْفِ زِيَادَه
 اَوْلَدِي هَلَاكِ اَوْلَعِ يَفِينِ اَوْ لِحْفِ اَنَشِ تَدَارِكِنَه بَشَلَدِي
 اَوْلِ فِكْرَدَه اِيَكِنِ بُو فِقِيرِ كُو كُو كُو كُو رَدِي اَوْتِ اَرْقِسِنَه كِي
 اِحْتِ اَو بُوِي جَوِ صَبَاحِ اَوْلَدِي كُو رَدِي تَنِي اِحْمِشِ تَنِي
 حَرَارَتِ حَصِيلِ اَبَمِشِ كُو رَكِه نِي كُو رَدِي اِحْمِشِ نِي اَز دَرِهَا
 كُو رَدِي كُو رَدِي قَانِلَه طَابِ اَبْرَاهِيمِ قُو رَدِي اَبَدِي اَلِهِي نَارِ
 بِكَ اَلْطِفَلَه قَهْرِ اَبَمِشِ مِ يَدِي دَرِ جَالِ اَز دَرِهَا كُو رَدِي اَنْدَن
 صَكْرَه اَوْلِ مَعَارِدِنِ جَعُوبِ مَكْرَه مَه كِنَدِي بُو لَدَه كِي
 كِنِ نَادِي تَه بُو لَدَه مَرَاتِ كَلَدِي اَبْرَاهِيمِ اَدَه مَه اَسْمِ اَعْلَمِ
 دَعَا سِنِي اَو كُو رَدِي اَنْدَه مَكْرَه حِيضِ عَلِيَه السَّلَامِ مَرَاتِ
 كَلَدِي

24
 كَلَدِي حِيضِ عَلِيَه السَّلَامِ اَبَدِي اَبْرَاهِيمِ قُو رَدِي اَسْمِ اَلِهِي نَارِ
 دَكِي اَبْرَاهِيمِ اَبَدِي كُو رَدِي اَبَدِي اَسْمِ اَعْلَمِ دَعَا سِنِي اَعْلَمِ
 اِيدِنِ اَوْلَدِ رَدِي نَقَلِ اَوْلُو كِه اَبْرَاهِيمِ بَاغِ شَهْرِ نَدِنِ كُو رَدِي
 وَقْتِ سُو دَامِ بَرِ اَوْ غَلُو وَرِ اَبَدِي اَوْ غَلُو بُو يُو بِ اَوْنِ سَكْرِ
 يَابَشِنَه دَاخِلِ اَوْلَدِي بُو كُو رَدِي اَبَدِي اَبَدِي اَبَدِي اَبَدِي
 نَدِ نَبَرِ وَ هَمِ نُو يَه كِنَدِي جَوَابِ نَبَرِ نَابَسِي اَبَدِي اَبَدِي اَبَدِي
 سَنَكِ نَابَا كِه اَبْرَاهِيمِ اَدَه مَه دِيرِ دَرِ وِشِ صُو رَتَه كِي وَ بُو جَعُوبِ
 كِنَدِي صَكْرَه حَبَرِ اَلِي مَكْرَه مَكْرَه اَرْقِسِيلَه اَو دُونِ حَكْرِ اَبَدِي
 دُو رَتِ بُو رِ اَدَه تَدَارِكِ اَبَدِي قَلْبِ بُولِ تَدَارِكِ كِي كُو رَدِي
 حَجَه كِنَدِي اَبَدِي اَبَدِي وَ رَدِي لَدَه حَقِي بُو نَلِي تَمَاشَا اَبَدِي
 وَ رَدِي دَمِ وَ شَلَرَه نَابَا سِنِي سُو اَلِ اَبَدِي اَبْرَاهِيمِ اَدَه مَه بُو رَدِي

اينديلر بارانموز در پوكون بيه قونقلني وردر بارانم
 كنورمك كندى ديديلر اوغلان بابا سونك نيشاني صو
 رب اردنجه كندى كوزدي يالين ايغ باشي اجغ ببولك
 اودن بولميش صغعه كنور اوغلان كورحك اغلمعه بشلي
 اما كندويي بلد ورفدي ابراهيم اودني صانوب اقلك الوب
 دروشلريك ياننه كندى اول اتمكي اوكرينه قودي وزي انا
 سته دانيشدي صبر انه سجي تمام اه ايله لم ددي ابراهيم يا
 رلرينه وصيت ايلدي سح زماننده صغطك عورت اوغلان
 جف كلور ابلور نظر ايليك ددي حاجل طوافه كلد يلر ايليم
 بر محبونه اوغلان كوزدي زيان محبت ايدوب بقده كلون
 اينديلر بارانم ايني يالين ابراهيم سن بيه وصيت ايدر
 ديك

25
 ديك كنديك سح بقر سن ديدى ابراهيم ايندي باغ شهر سته
 جقدو غم وقت سو دامن بر اوغلم ورايدى او ملريم بودم
 يار ايندن بري واروب قفله ايجنده بر ادم بولوب صوردي
 الوب كيدوب قفله اورن سنده بر حادر قورلش بر كوزسي
 قمش اورن نكه بر محبونه اوغلان او تورمش قملان او تو
 وهم دني اغل اول كيشي واروب اول اوغلان صوردي
 قنقي ولا ايندن سن اوغلان ايندي باغ شهر ندم ددم
 كيك اوغلو سن اوغلان اغلمعه بشلي ايندي بن بابا هي
 كوز ديم ادادون كوزدوم بنم بابامه ابراهيم ادهم دير
 لر اول كسه اوغلني الوب بابا سته كتوب اناسي امر ديه
 وحدي واروب ركني بمانى او كونه او تورديلر نا كاه

اول كسبه ايله او نور كن عورت ابراهيم كوردی صبر ايله
 مسوب اخلدی ددی ای اوغل بابا ای بود ددی هان خلق
 اچینه بر اعلی شمه برضه یاد قیدی حرام اچینه نغدم
 خلق و زایسه کیر یان اولدی لر اوعلیک عقلی باشه کاجیک
 بابا یسه سلام و بر دی سلام من الدی سوال ایتدی ای
 اوغل ندیند سن ای بابا حق دینده نیم ددی قرآن اوغو
 دوی او خودم الحمد لله ددی اندنکزه ابراهیم دیلدی کی
 کیده اوغلون بابا یسه برك بابشدی اناسی ضر یاد ایلدی
 ابراهیم ددی یارب ایکی محبت بر قلبه صغیر یانیم رو
 حیمی همض ایت یا خود بو اوغلونک روحنی همض ایت
 اول ساعت اوغلون دوستوب تسلیم روح ایلدی **مخلد**

و علم او کوردی او کوردی الحمد لله ددی

اول نورکه

اول نورکه بر کج ابراهیم فرضت بولدی کعبه نالکوز صحتها
 بولدی الی الون خلقیه بابشدی ددی یارب بکاهه
 اندوزمه بکاهصت نصیب ایلد ددی برید ایشدی کی با
 ابراهیم بر نسنه استر سینی الی کسبه و برودیم اکرین
 عصمت و صیدیم بنم عقا لغیم غفور لغیم غافر لغیم رحان لغیم
 رحیم لغیم رحیم لغیم در یاسی قنده کتسون ددی ابراهیم
 ایتدی اللهم اغفر لی دنوی دیدی **کاهیت** اول نورکه ابراهیم ر
 مصادقه اوت بخر دی اجرتنده اعلک الوب در ویشلره
 صدقه ایدر دی کجه صباحه دکن نماز قور دی اغلر دی
 سوال ایتدی لر نجوا بر مقدار او بو فرسن ابراهیم ایتدی
 اگنقدن بر اون خالی اولر کجی قنده کوز لریم او یونیه دریم

نحن عازون خازن اوليجق النبي يوزينه سوروب اغلردى
 سوال ايندي بيلر حقا اغلر سن ديدى قورقونكي نمازى
 يوزينه اورالرد بريدى نقل اولور كه ابراهيم بركت اوج
 كسه ايله بولدش اولدى بركي بخراب سجد قوندي قوندي
 بوق ايدى انلر اوبود بيل اول كج غايت صوق اولدى انلر
 يا حقا ابراهيم قلوب قابوبه كندونى سدا ايلدى ناكى كون
 طوعتيد دكن جوق انلردى كورب ديد بيلر با ابراهيم حقا
 يا محمد بك ابراهيم ايندى ايك حقا يا محمد بك حقا بوي
 بوقدر هو صوقدر قورقونيه سوز رخ حاصل اولور بوي
كجابت اولور كه سهرل ابن ابراهيم ايندي ابراهيم ادهم
 ايله سقر ايلدنيم ايقاق بن حسنه اولدوم البته واريني

كجانتقا

كجانتقا البو بريدى اندنكسه بركونى وردى صانوب كجانتقا
 ايلدى اندنكسه بركونى ايرته اولدوم بركونى بندور ديدى
 بن اى صانوب سكا حرج ايلدوم بن ديدوم بن تبه بنيم
 حسنه ديدوم ديدى ارقمه بركونى ديدى اوج كون ار
 قسته ايندى **كجابت اولور كه ابراهيم ايله مضا**
حج اولمق استردى اوج شرط ايدردى اولكي شرط خذ
 متى بن ايله يم ايك حقا اذني بن اوقيان اوج حقا حقا
 نكلور ايله سير كمله اولم **كجابت اولور كه ابراهيم ايله**
 دنياهه براكى قاج دفعه صردم بولدنيم غايت شادا اولدوم
 بريس اولدور كه كيمه كير دنيم كيمه اولنر بنى بلنر لر قفتانيم
 اشكي صاجم اورون ايدى بنى مستحور لعه الوت كى كولر

برده

سز سستنه سر عایت اتمز سز قرانی بلور سز عمل اتمز سز
 الهی معیتی دایم بر سز عکرا اتمز سز جنتی بلور سز
 اکابر ار عمل طلب اتمز سز جهنمی بلور سز ابدن فاجز سز
 شیطانی لعینی و زر بلور سز انکهله دشمنان لقا ایدوب جنک
 ایلمز سز انکهله دستلف ایدر سز بلور سز اولوم حقدر
 ایاکور عمل اتمز سز اولغری کند و لیکور ایدر علم اغه کومر
 سز عیوت المز سز امریک عینده نظر ایدر سز بیله اولن
 اذمک یخه دعاسی مستجاب اولور **و حکم** اولور که ابراهیم
 ایدر بر کجی قدس شریف مسجد ندع حصیه ایچنده کز لندیم
 تا کیم بنی کورمند یلر کجناک یضنی اولدی مسجد قابوسی اجلدی
 بر بر حقه کلدی پلاص کیش اردنجه قرق کسه و زعلی
 پلاص

قل هل يستوي الذين
 يعلمون والذين
 لا يعلمون
 معنی اولدی که
 بلور سز اولدی که
 لیر بر لیر کذل
 دز

پلاص کیش اول بر خرابه واروب ایکی رکعت نماز کلدی ادر
 قله سنی بخرابه ویزدی ایچار ندن بر سی ایتدی و مسجدیک
 ایچنده بر کسه و لیردن دکل اول بر تسم ایلدی ایتدی
 ادهم اوغلیدر ددی قرق کوندر عبادتینده لذت بولدی دید
 فکر ابراهیم حالی بیله ایدی جمابوی اشتدیم حصیر
 اراستینه جقدیم بیزیک اوکنه واروب سلام ویزدی دیدیم
 خذ حقیق سیله نه سبب اولدی دیدوم بر ایتدی فلان
 کون بصره خرمه التیک الیدیک بر خرمه دشوب کنلک
 صوب الیدیک لکین سزک دکل ایدی انوک ایچما عبادتده
 حلاوت والمدی اندنصکره سر عیله مسجد اقصی دن جفوی
 بصره و زری خرمه صابنی بولوب شبر ویروب سالار

29
 شمع بلعیدی خیر من نراه ای
 تله انظر

لشدي حكاييت اولور كه بركون ابراهيم صخر ايله كيدر دكشكر
 شلقندن بركسته اوكنه كلدي رسول ايندي سن خمسين ديدى
 ايندم بركولم ددي مكارنك نورد مقرر لكي كوستردى اول
 كيمه عقبنه كوتوب بى صخر لعه اولور سن د بوب قمي ايله ورد
 قان روان اولدى بوئينه برباب طغوب جكوب شهر كوز
 شهر خلق بونى كوزوب بون سالدرا اول كيشى بو محمد ابراهيم
 ادهم ديديلر اندنصره اول كيشى اتندن انوب ابراهيم الينه
 اياغنه دشوب خدر دلدی بامدیم صوجيم عقوا ايله ديدى ابر
 هيم دى اول كيشيك دو كوتب سوكدوكنى باغشلى اول كيشه
 ايندى سكا سن خمسين ديدوكم وقت بن قولوم د بوجواب
 و نرديك ابراهيم ايندى بن اللهك قوليم اول كيشى ايندى بن

سناك

سنك باشك بركونم بكا دعا ايلديك ابراهيم ايندى بن
 ايلديم بنى دوكدو كوكدن مكا جنت حاصل اولور بكا سندن
 اولورى نازى جنت و بركون سكا بجه دعا اقمم اول كيشى ايندى
 يا شيخ سكا ايند نلف صور ديم بكامتن كوسترديك ابراهيم
 ايندى ايك چيكي كه مقبره هرگون معور اولور سسه هرگون خراب
 اولور دن يادن اخيرت يفتند ديدى اول كيشى ابراهيم اوكنده سناك
 ايدوب عزيز لردن اولدى **كاييت** اولور كه بركون ابراهيم
 كيه كيردى فر نانه غايت زياته اولدى كى خرق اولور قريب
 اولدى ابراهيم بوجوز كوردى كيمده اصحابش الله الو بوب
 ز بركو كه طونوب ايندى الهى بركورق ايلدسن سنك
 ككاييك بركيله به قرق اولور ديدى همان روز كار دكوب

20

ش

کجی خلاص اولدی حکایت اولور که ابراهیم بر قیومه و در بی
 صوحد قوغای سالوب جگدی طلوالتون جقدی ابراهیم باشی
 اشقی ایدوب یز صلدی کش جقدی یز باشی اشقی ایدوب
 یز صالدی انجو جقدی غیر ی الین جگدی ای بیتم خداوندیم
 نکاخرینه لر و کیمی کونستور سن یلور کیمی حد بابایی یقندر
 سن صوانستور کیمی ابدست الم دیو کندی ابراهیم من اری مین
 دکیلدر بعضیلر بغداده در بعضیلر شامده در بعضیلر لوطیه
 علیه السلام کیمی قبری شریفی یانیده صوحد ایجاذه
 ایلدی انده وفات ایلدی بریدیلر رحمة الله علیه **ولایح حکایت**
 اولور که بشر خافی رحمة الله علیه مجاهدده عظیم و شان رفیع
 صاحبدر فضیل ابن عباس ایلد مضاجعت ایلد شددر مسرور

شهر نده

شهر نده طغوب بغداده وطن طمشدر ابتدا تو بسنه سبب
 اولدر که بز کون مست کیدردی یولده بر کاغد اولدی کوردی
 ایچنده لبه الله الرحمن الرحیم یاز لیش الوب تعظیم و
 نکریم ایلد او یوب یوزینه کوزینه سروب بو مرتفع بر صوحد
 اول کجی دوشنده آکا ایدیلر بابشر خافی سن بنم نام شریفه
 زیاده تعظیم ایلدیک بن دنی سکا تعظیم ایلیم دنیا
 و اخر نده هر کیمی بنم نام شریفه اشدوب راحت اولد
 دیدی بشر خافی او بنددی توبه ایدوب طریقی زهده بک
 یاشیدی مشاهدت علیه سیندن آباغنده تسه کیمردی ایچمه
 آکا خافی دیر لر آکا صور دیر لر آباغده چما بشمق کیمرسن
 دیدیلر جواب ویروب ددی حق سبحانه و تعالی یوزینی

قَلْبِي دُونَكَ خَلْفَ اَيْدِي بِاَسْمَعِ اَيْلَهَ بِصَمْعِ اَدْبَسُو لَكَ
نقل اولور كه دالون ميفري رحمة الله عليه كندويي كر لو ملو
 تر ايدى و فات اتمجه كسه انوك احوالده مطلع اولدى و
 تو بسنه سبب بو اولديكي دالونده خبر و خبر ديگر فلان برونه
 بزعايد و زرد زيديلر دالون ايدر اول عايدى زيارته و ز
 دوهم كوردومي كندوبى بزعاجه اصغيش دير كه اى بيم نيم
 يكاطم اول اكر اولر ملك سنى اطلعه و بوز حمله هله اى
 ايدر بين دين بو جوابى اشدوم بى اعلف طندى عايد
 بى اغلد و محمدن طويدى ايدى نه شفقت ايدر سين شول
 كسه كه عملى از عصباني جف اوله ياننه واروب سلام
 و برونه صوردمكى بوله حالدر ايدى بو سن بخله قران

طوغتر

طوغتر حقه عبادت ايدم خلقه قريشقا ايسر بين صدوميكى
 نايرى فان اتمش يا خود بركيب كناه اتمش عايد ايدى يادالينا
 خلقه قارشمق ايله دكلى كناهلر حاصل اولور اكر سندن زياره
 زاهد كورنك ايسر سك شو طاعه جيف اندر بز زاهد و ز
 در كور سين ديدى اول طاعه جقدوم بريكيت كوردم صو
 معه قبوسنده اونور موش برا يا غنى صومعه نك ايجنه قومش
 برا يا غنى طمشه سنده قومش اقا طمشو دكي اياغى كسيك ياننه
 و ز دوهم سلام و برونه حالن صور دوهم ايدى بز كوز صومعه
 اونور دوهم بز جوان دلبز عورت بوز ياره اوغراي كوكلم اكا
 مبل ايلدى ديلدوميكى اردنجه كيدم بز اياغيم صومعه قبو
 سندن طمشه قودوم بز ايلدى اى كيشى اونور موش اوز

52

سته در الله عبادت ایدر سن شمیدی بر عورت که قصیده
 ایدر سن دردی همان صورتی سو سینه او تورد و هم طمشه جیف
 آیا غمی کسند و هم شمدن صکره نه اول جیف با هم دیدی اندن صکره
 دیدی یاد النون بز کنا هم از الله دوست نیدن بر دست کوریم
 دیر سک بو طغک باشنه جیف دیدی قالدیکی اول طاع غایت
 بو کسک اول غین جیف غله قادر اولدیم حیلن طور دیم ایندی لیر
 بو طغک باشنه بر صومعه و ز در غایت بعد در انده بر غاید
 و ز در عبادت ایدر صکره بو کون اول غاید بر کسه ایله بی نابین
 سز قله سبب کسب در پیش اول غاید ندر ایلمش که مخلوق کسبی
 ایله حاصل اولن هیچ حیه بو طغک باشنه مکان طغش باری
 نعا آکا کوندن بال اروس کوندن صیش انوک اصل اینه او ش

مشلر

مشلر آکا بال و بر ز لر ذالنون ایدر بکا بو ایشلردن غایت
 یوز کمده رخ حاصل اولور بلدیکی بر کسه بار نعا ایدر نولله
 حق نعا ای مخلوقه محتاج ایلمش اولنور که بو کون ذالنون
 یولده کیدر کن بر کورجه قوش کوردی بر آغاجه قیش نله بیجک
 و ز نه صوی و ز عجب ایلمدی قوش نه پیر و نه ایچر دیر
 کن قوش اغامدن پیر ایندی یوز نیلیری قردی کوز دوم پیر
 التوندن جنق ایچ صلوییم و بر جنق دخی ظاهر اولدی کمشدن
 ایچ طلوصو اول قوش اول یعی یوب صوی ایچدی کنده انغا
 جله جقوب اونوردی و ز دیم بقدم جفا قله نابند او ش خالو
 بو یی کور و ب نولگی زیاده اولدی اندن صکره بغداد دن
 جقوب بر بجه منز بل کندی بر کجه بر و بر ایدر او غر اوب

انده بتدي اول ويرلنده بركوب بولدي ابي اللواتون وخوا
 هير اول كبوك اغز يند برخت قوم سلسل تحتك اوزر ينده
 ياز ينيكي بنسم الله الرحمن الرحيم ذالتونك ابقدين
 لري اول التوي جواهري بجمه تقسيم اينديلي ذالتون اول لفظه
 اللهم الوب زانه عزت وحرمت واکرام ايدوب بر مظهر
 يره كز ليدى ايزنه اولدي ذالتون واقع سنده اينديلي اول
 كيشلر كه التوي وخواهره الديلر سن بنيم انيم شريفه الدي
 ايندي حكمت قبوسني سكا اجديم ديندي ذالتون ايدر دونه
 مرقه شهر نه كلدوم بركون كيدر كين بر صوكنار نه ور
 دوم صوبك كنار نده بركشك كوزدوم اول كوشك جوقوب
 باله سبور دوم باله ايلدينه ناكاه كوشكوك اصل افنده بقدين

بر جاريه

34
 بر جاريه افياب صاحب جمال كوزدوم اينديم ابي جاريه سن
 ملك سن جاريه ايندي اللهك قوليم ياذالتون جوق سني
 كوزدوم مخون صاندين جكي يقين كلدوك عالم صدوم بجا
 دعي يقين كلدوك صدومي عارف سن جوق حقيقتله نظر ايندي
 بلديكي نه مخون سن نه عالم سن نه عارف سن سنا ايندوم
 نه وجيله بجا بيان ايله ديوم جاريه ايندي اكر مخون اولديك
 جوقوب كشي سبور صر ديك اكر عالم اوليدوك ناعمره يقين
 ديك اكر عارف اوليدوك كوزيك حقدن غير يله دشمن
 ديوب نابدين اولدي ذالتون ايدر بلديكي سني ادمي دكل
 ايندي بسن ذالتونك جاننده انش دوشدي بي قر اولدي
 اندنصكر بر كيمه اينديم بر ايندي مچ كوني كندك بر ناز كا

نك بزكوهرى كيد صايح اولدى بزكسى خلقنى ازاديار
 بولدى يازمجه اتفاق ايندىلر كم بولوهر سنده دور ديديار
 ذالونى ايجمكه بشلدى اول دى سكوت ايدوب طور
 دى چوتكى ايتري حدن اشدى ذالونيك دو داغى
 قىلد دى بزى سوز سىلدى همان دى يادن بالقر هر ياز
 اغز نله بزكوهر دورل ذالون بالغك اغز ندى بزكوهر
 الوى مجيده و بزوب ضلوص اولدى كى خلقى بواحوالى كو
 روى ذالونيك اياغنه دوشدى ياز غدر ديلدىلر تعظم و
 مت ايلدىلر بوسبندن ادين ذالون ديديار اولو
 ذالونيك بزعارفه قور نداشتى وز ايندى ذالونيك مجيده
 غايت زاهد اوليشدى اول عار قد بزكون بوانى شى

او قدي

او قدي و ظلالا عليكم الفاتمه وانزلنا عليكم المن والسلوى
 ديوب يودى كوكله طوب ديدى الهى يارب بنى اسرائيل
 من والسلوى كوندرديك محمد بلره ويز من سن شد حقيقت
 انور مزين تاكي من السلوى ياغدر ميجله ديدى در حال
 اولك بنجره سندن من والسلوى بفعله بشلدى هاندم
 اول خانون اودن جقوب سكر ندى بيانله كيدوب ارتقا
 انى كسه كوز دى نابكيد اولدى رحمة الله عليهما نقل اولو
 ذالون مضرى ايدر شام طاعون كوز كى كوز دوم منزل
 ومبتلاو لى بزير جمع اولمشلر سوال انديم نيله جمع اولدووز
 ديدوم جواب ويز ديلر بولله بزعايد و رز سنده بزكر صو
 معدن جقوب مضره ودره مبتلا اولمشلر دعا ايدوب او

فَوَزَّرَ بَاذِنَ خُذَا شَفَاوَلُو لِرُ مَن دَخِي صَبْرَ اَيْلِدِيمِ اَوَّلِ وَقْتِ
 اَوْلَدِي اَوَّلِ غَايِدِ صَوْمَعَدَن طَشَرَه جَهْدِي كَوْرَدُو مِ بَرِيكِيَتِ
 بَكْرِي صَبْرَه مَشِي حَيْفِ اَوَلِشِ اَمَّا هَيْبَتِي دِن طَاغَلَر لَوْلَه
 دَشْدِي اَنْدَن هَسَكُو بُو زِي نِي كُو كَه طَلُو ب دَعَا اِي دُو ب مَوْعَلَر
 مَبْتَلُو اَوْلَتَلَر اَوْ فَوْرَدِي دَكَلِي شَفَاوَلَدِي لَر اَنْدَن صَكُو دَبُو
 صَوْمَعَدِن كِه اَز دَجَه سَكُر دُو ب لَيْشَدُو مِ اَيْلِدِيمِ خُدَا جَهْدِي
 ظَاهِر عَلْتَه عِلَاجِ اِي دَر سِن بَا طَلِي عَلْتَه عِلَاجِ قِيَل دِي دِي مِ بِلَا
 بَقُو ب اَيْتِي بَا ذَا لَوْنِ اَلْوَيْتِي دِن جَه دَوَسْتِ اَوْجِ عَقَلَه تَدَن
 مَطَلَر اِي دَر جَه سِي كَوْرَدِي كَه يَدِي غَيْرَه بَا شَمِشِي مَن سِنِي
 اَمَّا صَبْرَ لَر اِي سَكَا اَصْحَلَر اِي كَمُوْرَدِي مَحْمُوْمِ اَوْلُوْرَز
 وِي دِي نَقَلِ اَوْلُوْرَكِه بَر كُوْنِ دَا لَوْنِ اَكِه بَا ذَا لِي ذَا لَوْنِ اَكِه

اوكله

اَوَكَلَه كَلَدِي كَوْرَدِي ذَا لَوْنِ اَعْلَر سَوَالِ اَيْتِي حَيْفَا اَعْلَر سِن
 ذَا لَوْنِ اَيْتِي دُوْنِ كِه سَجْدَه اَوْ بُو مَشِي مَحْسَابِ بَارِي كُوْر
 دُوْمِ اَيْتِي بَا ذَا لَوْنِ خَلْقِ اَوْنِ بُولُكِ اَيْشَدُوْمِ دُنْيَا يُوْرُ
 عَرْضِ اَيْلِدِيمِ طَقُوْر بِلُو كِي دُنْيَا يُوْرُ قَلْدِي لَر بَر بِلُو كِي قَلْدِي
 اَوَّلِ بَر بِلُو كِي كِه اَوْنِ بُولُكِ اَيْشَدُوْمِ جَنَّتِي بُو نَلَرَه عَرْضِ اَيْتِي
 طَقُوْر بِلُو كِي جَنَّتِي قَبُوْلِ قَلْدِي لَر بَر بِلُو كِي قَالَدِي بَر بِلُو كِي اَوْنِ
 بُولُكِ اَيْشَدُوْمِ جَه سِي بُو نَلَرِ اَكِه اَوَكِه كَوْرَدِي مِ دَوَكَلِي فَاجُوْبِ
 طَاغَلْدِي لَر بَر بِلُو كِي قَلْدِي بُو نَلَرَه دُنْيَا يُوْرُ اِي دَن دَلِي نِ جَنَّتِي
 اَلْدِي لَر وَنَه جَه مَدَن فَاجُوْدِي لَر مَن دَخِي دِي دِي عِي اِي بَسْمِ
 قَوْلَرِي مِ سِن كِه دُنْيَا يُوْرُ مَبْلِ اِي دَر سِن وَنَه جَنَّتِي اَيْسَتَر سِن
 وَنَه جَه مَدَن فَجَاهَر عَرْضِ بَا سِن دَا سِن سِن دِي دُوْمِ جَه سِي

7

اَمَّا اَلدِّي اَمَّي بُو رَجِي بُو رَجِي لَكَ اَمَّا اَلدِّي كَلُوب دَا لُوتَه
 خَبَر وِي دَا لُوتِن اِي نَدِي وِي رُو رَجِي جَوَهَر فُو وَا شَرِه اِي لَت دِي دِي
 يَكِي تِ اَوَّل بُو رَجِي اِن لَر اَلتَدِي بُو رَجِي مَزَاد اِي تَدِي لَر اَلتَوْنَه
 جَقْدِي كَلُوب خَبَر وِي دِي بِي س دَا لُوتِن اِي نَدِي صُوفِي لَرِي
 سِن بِي مَر سِن اَمَّي جَوَاهِرِي بِلَمَد وِي كِي دِي
 اَلنُور ك دَا لُوتِن اِي دَر اَوْن سَنَه سِر كَلُوب جَوْر بَا اِي مَد وِي غَايَت سِنِيم
 اِر زُو اِي لَدِي وِي تَدِيم بِي رَام مَلَدِي نَفْسِي دِي دِي نُو لَدِي سِنَا
 بِي رَام لِي سِر كَلُوب جَرِيَه وِي رِي دُوك بِن اِي نَد وِي اِي نَفْسِه
 اِي سَر مِسِن يَارِي ن سَكَا مَر اَدِيك وِي رَم بُو كِي صَا حَا ه دَكِن
 اِي كِي مَر كَعْتَه مَار قِي ل وَا هَم دِي خَتِيم بَشَرِي نِي تَام اِي دِه
 سِن دِي دِي نَفْس رَا صِي اَوَّل دِي اَخ شَام بَشَلَدِي صَبَا
 حَلَه كِن

حَلَه كِن خَتِيم اِي لَه اِي كِي مَر كَعْتَه مَارِي تَام اِي نَدِي صَا ح سِر
 كَلُوب بَا اِي شُور دِي م اَو كِنه فُو د وِي م بَر لَقْمَا لُوب اَعْر نَه فُو رِيَه
 كِنه وِي رِي مِوِب قَلُوب مَار طُر وِي د وِي م اَصْلِي اَوَّل وِي كِي جَوْر بَا ه
 بِي اَو كِنه فُو د وِي عِي م وَفِي ت نَفْس بِنَا دِي دِي اَوْن يَلِق اَر
 رُو يَه بِي شُد وِي م بِن دِي دِي م كِي خَد حَقِي قَه بُو اَر زُو يَه سِي
 بِي شُد وِي رَمِيم دِي د وِي م اَن دَن صَكْر نَفْس اِي لَه بُو حَن كِي اِي دَر
 كِن بَر كَشِي مَلَدِي سِر كَلُوب جَوْر بَا كَتُور دِي دَا لُوتِن اَو كِنه
 فُو دِي اِي نَدِي بَا كَشِي بِن كِن د وِي ل وِي كِن دِن كَلَم دِي م بِنِي كُو تُو ر
 دِي لِن بِن م اَو غَلَا حَتَل وِي م بِي وَفِي نَد سِر كَلُوب جَوْر بَا اِي سَر لَر
 دُون بِي رَام اَوَّل دِي سِر كَلُوب جَوْر بَا اِي شُور دِي م مَكَا ن وِي م غَلَبَه
 اَبَل دِي بَر مَقْدَر اَو بُو د وِي م حَضَرَت رَسُو ل اَللَّهِ صَلَّى

حَلَه كِن خَتِيم اِي لَه اِي كِي مَر كَعْتَه مَارِي تَام اِي نَدِي صَا ح سِر
 كَلُوب بَا اِي شُور دِي م اَو كِنه فُو د وِي م بَر لَقْمَا لُوب اَعْر نَه فُو رِيَه
 كِنه وِي رِي مِوِب قَلُوب مَار طُر وِي د وِي م اَصْلِي اَوَّل وِي كِي جَوْر بَا ه
 بِي اَو كِنه فُو د وِي عِي م وَفِي ت نَفْس بِنَا دِي دِي اَوْن يَلِق اَر
 رُو يَه بِي شُد وِي م بِن دِي دِي م كِي خَد حَقِي قَه بُو اَر زُو يَه سِي
 بِي شُد وِي رَمِيم دِي د وِي م اَن دَن صَكْر نَفْس اِي لَه بُو حَن كِي اِي دَر
 كِن بَر كَشِي مَلَدِي سِر كَلُوب جَوْر بَا كَتُور دِي دَا لُوتِن اَو كِنه
 فُو دِي اِي نَدِي بَا كَشِي بِن كِن د وِي ل وِي كِن دِن كَلَم دِي م بِنِي كُو تُو ر
 دِي لِن بِن م اَو غَلَا حَتَل وِي م بِي وَفِي نَد سِر كَلُوب جَوْر بَا اِي سَر لَر
 دُون بِي رَام اَوَّل دِي سِر كَلُوب جَوْر بَا اِي شُور دِي م مَكَا ن وِي م غَلَبَه
 اَبَل دِي بَر مَقْدَر اَو بُو د وِي م حَضَرَت رَسُو ل اَللَّهِ صَلَّى

تعالیه وسلم حضرت تری دوشمده کوردم بکامبارک
 جالی کورسردی و ایندیکی دیلمی سکی بی یارین قیلا
 منده کورسین شفاخته مطهر اوله سین بوجوریکه دالتو
 التوب وین سین و اکادیکی محمد بن محمد الله شفاعت
 ایدرکه بوقسی کند و تقبله صلح ایلسه بر ایکی فتح لقمه
 یسقا دیدی بس دالتون بو خبری ایشدوب اغلیدی دیدی
 نه بیور دیلر ایسه طرندیم دیوب یدی نقل اولور کم سلا
 ن العار فین برهان المصقیب بایزید بسطامی حضرت تری مشا
 یخک آرمی و ایلیانک اعظمی ایدی بیکون اناسی بایزید
 بسطامی حضرت تری مکتبه او قومده ویردی او قودی تاکه
 سورة لقمانه ایرشدی بوایتی اوقدی بسم الله

صلح بایزید بسطامی

الجن

الرحمن الرحیم ان لشکری ولوالدیک یعنی بکاخدمت ایله و اناکه
 و اناکه شکر ایله معلوم بوایتک معناسی سئلدی بایزید بوی
 ایشدی قلبیه کار ایلدی دیدی ای ایشاد دستور ویرا و
 ورویم بر مقدر انام ایله سوبلش حکم و زرد دیدی او سننا
 دی اذین ویردی اوه کلدی اناسی ایتدی ای اوغل نیله
 کلدوک بایزید ایشدی بوایتک یشتدوم الله و العال اول سورستی
 بکاخدمت ایله اناکه اناکه خدمت ایله دهمش بن ایکی او کتشد
 لقب ایدم بن زیرا بوایت بتم جائمه کار ایلدی خدا دن ایسه
 داغ سنک خدمتو کنده اولیم با خود بنی سلمه فوک داغ خدا
 نول و خدمتنده اولیم اناسی ایتدی ای اوغل سنی خدا ایله
 باغشلدیم و زرداغم اکاخدمت ایله ائلا شکر بایزید انا

سندن بوخوايي انندي قلوب شاهه كيدوب او نور
 سنه كرك شاهه ورك با ديه ايلنده اكندي جوق
 سرياصنت جكدي يوز اون اوج اوشاه خدمت ايلي
 دوكله سندن فائده طوبدي جلدن بري حضرت جعفر
 صادق رضي الله عنه ايندي يا بايزيد ورسولناي خدا
 كورديدي بايزيد ايندي عراف قنادر صادق ايندي بوچه
 زماندر كور دور سين نجف كور صديك بن سناك او كوكله
 بر كور باشيم قالدور صديم بن بوند بقماعه كمدوم
 اولور كه بايزيد بولده كيدري بر دوسي ورا ايندي راجه
 سين واز غن و نوكن جملدا كابو كاتيشدي بر كسه كوروب
 ايندي بجان دورك بو اغي بويي جگه جگر تمام بود ويه

ظلم

ظلم اميش سين بايزيد اشدوب هج سيلمدي اول بيكيت
 بزيكي هج دفعه بويله ديدي بايزيد كه اشدوب ايندي
 اي كشي بويي كورن دوه دكلدر اشغيف ديدي اول
 بيكيت بقوب كوردي بر قريش بوك بوقروه بوكدن خبري
 يفا دورنك اول كشي كوروب سبحان الله محبت اشد
 ديدي بايزيد رحمه الله عليه اولور كه بكون بايزيد
 مسجد قوبينه وزي ملورر اغلر سوال اينديلر محي اغلر سين
 بون خالدر ايندي كندومي حيص كورر عورت كبي بولو
 زم كندومي مسجد كيريكه لايق كور صوب اغلر م ديدي
 اولور كه عبد الله مبارك حضرت بزرنگ نوبه سينه
 سبب اولدور كه بكون بر محبته شاه نونه عاشيق اولدي

60

مسجد عبد الله
اينديلر

فرار قلمدی بر صوق کچه ده قالدی با اینجه بر کنی الوی کنیدی
 معشوقیک اوی التینه وزدی معشوقی باینه کلدی صباحه
 کن بری برین مشاهدہ اتمکده ایق او سونده قالدیلر تا صباخ
 نماز نه ازان او قلدی عبد الله یسوا لانی صدی چنکی
 صباح اولدی عبد الله متخیر قالدی تنگی ایلدی کندوبه
 ایندی نفس او تفریبین کچه صباح دکن کند و هو کلا ای
 اوزن طور ز سین امانلدیکی امام نمازده اوزون سوره
 اوقسه کحل اتمز سن حق تعالی حظور زنده طور مزین
 کند و هو اک ایله شیلله اولدوگی باشکی ایعدن کچه کون
 گوزدن فرقی اتمز سن دیدی دس حال توبه ایلدی علمه
 طلب ایلدی بود رحیمه بیتشدی بر کون باغده اوزور

سفر ایندی کم
 بر کفر قلم
 او کرسه علم
 اول قیامت کشفه
 عالم لر بله لقب
 و این شغل
 و این طابق
 الم شغل
 قلم ددی و کچی
 بیغیر ایندی
 قینه مومین که
 بر صله او کرسه
 یا خود کسبه هو
 او کرسه تری
 تعالی کا بتمش
 بیاد صدیق
 لر مز دین وین
 ددی

اناسی

اناسی باغده وزدی کوزدی او یومش بر عظیم بلان قسلطان
 طابینی اغز زنده الممش عبد الله اسکینی قوار اندن تنگی
 قاقوب بعد اده وزدی مشایخه صحبت ایلدی اندن تنگی
 مکیه وزدی بخد زمان مجاوز قالدی صکره بینه مروه شهرینه
 کلدی مروه شهره ای کا تابع اولدی هر فصله و عظیم
 ایدزدی اندن تنگی حجاز ایلنه کلوب مجاوز قالدی
 ایلور که بر سنه حج ایدزدی بر سنه غز ایدزدی غز
 کیدزدی و بر سنه تجارت ایدزدی فاند سنی اصحابه او
 لشدور ز ایدی خوشلری خرمه عمده دعوت ایدزدی
 ارتق بیسته بر اقمه ارتق و بریم دیوب هر کشته ایددی
 خرمای صیون جکر دکی عدد بخه اقمه و برزدی

اولنورکه عبد اللهك بر قلمی و زایدی دایم اشردی عبد الله ویز
 دی بزگون بر کسسه ایندی یا عبد الله سیک قولک کفن صو
 یردیوب عبد الله شکایت ایندی عبد الله عمکین اولدی
 بر کجه اینی کوزندی اول قول معایره وردی بر قبوا جینه کوردی
 کندی عبد الله کوزندی اول صزارستان ادراسنده بر خراب
 دوزمش بر اسکی پلاض کمیش بوغازنه دمورطاقمش
 یوزنی طبر اغه سوروب سجده ایامش حفت سبحانه و
 تعاضت نرینه نفسخ ایدر عبد الله بو خالی کوردی اونو تو
 اعلدی قولنی کوزدوب صباح دکن نماز قیلدی صباح اولج
 اولیجق اول قبر دن جقوب قبری طبر اقی ایله اورندی
 یوزنی کوه صلو توب ایندی الهی ناریت صباح اولدی
 افندیم

افندیم بدن آنچه استردی در حال هواد بر طوطا طوطا اولوب
 کلدی اول قولک ایله آنچه خودی عبد الله بو خالی کوزدوب طاقتی
 قلمدی ایله وردی قولنی قجندی باشنی صددی قول ایندی
 الهی بنیم سر نیم اینشا ایلدیک دنیا بکار راحت قالمدی بنیم
 جانیم آل دیوب خلاق عالمه روحی شریفی تسلیم ایندی
 عبد الله تحیر اولدی جق اغلیوب دوستلری نه خبر ویردی قولی
 کند و ایله نوب غازی قلوب کندی اسکی پلاض ایله دقین
 ایلدیلر اول کجه عبد الله دوشنده کوردی غمیری کاشات ایله
 حضرت ابراهیم حضرت نلری بریزده اونوز مشلر تکا ایندی یلر
 یا عبد الله اول دوستی محکم پلاض ایله دقین ایلدیک دیدیلر
 اولنورکه بزگون بر کسسه عبد اللهک در سنه حاقه

اولوزدي بركون طشتر جقدى عبد الله ابيدي شيدنا كور
 سنك در سكه اونور ميم ديدي خه انوز من سين ديدي نيك
 سار بلكر يك بوكون طام اونونو نه چيمش لر بني دخت
 ايدر لر چيخه انلري اوگرتن سين ديدي عبد الله اصحا بيته
 صلاه ايلدي جمع اولك سهلاك نمازي قليم ديدي سهيل
 كهلك ديلر نيم جاريه بقدر حنت صوريلري جمع المشر
 ديدي واروب سهيل حنن لر لي كور ديلر رشي شريفين
 خاوق عالم حضور لر يسه نسليم ابا مئش رحمة الله عليه
نقل اولوز كه عبد الله بركون نيسابور شهر نه كيدر تن
 قيش كوي ابيدي غايت صوق ابيدي بر كن قول جعفر
 كوردي اجف بركون ملك كير سو قدن دترز بن ايتدوم نيم

افنديكه

افنديكه سيلمز سين سكا اسباب اليوز قول جعفر ابيدي
 افنديكه نه سيلمز نيم حالي كورز ديدي عبد الله هولدن بو
 جوالي ايشدوب نغره اوروب دوشوب موش اولدي عقلي
 باشنه كج او طر يقتي بو زن كن قول جعفر دن اوكر نوك ديدي
نقل اولوز كه بركون عبد الله بر كيت كلدي الله يا غنلا
 دوشوب اغلدي عبد الله ايدر چي اغلر سين يكيت ابيدي بر
 كناه ايتدوم سيلمكه او يا نورم ديدي عبد الله ابيدي سيلمكه
 يكيت ابيدي كه نه حركه انا سيلمكه زانا ايتدوم ديدي عبد الله
 ابيدي بن صا اندر كي خيت اتمش سين **والاخر** تاج دين
 وديانت شمع ذهدي هذيت قطب مركت دورى امام كامين
 سفينان نوري غايت اولوز دن ابيدي ابا مئش اكا امير

مطلب سفينان نوري

صغیر دیرلر ایدی انا هرگز خلافت ایلمیشدز مشهور او
 لن بیس محمدیک بریدر علمده و عملده زهدی تقواده
 نظیری یقذر تا عیندن ایاام اعظم ایله مصاحبت ایله
 مشندز اولورکه برکون سفیان عقلت ایله منجده
 صول ایاغین اتمیشدز هاققدن بریدر گلدری یا نور ی
 دیندی نور دیوا و کوره دیرلر انکجه انا نور دیدیلر
 بو اولدی ایشیدی بیهویش اولدی دشدی چونکی عقالی
 کلدی صفالین ایله طنتدی بوزینه نراکی طباحده وری
 ایندی ایاغین مستجه چچی اول صاخنی قومدک ادرکی ان
 سان دفترندن چقر دلر و بعضیلر روایت ایدرکی ایاغنی
 برکینک انکده بصدی انکجه انا نور دیدیلر سفیان نوری

یکرمی

یکرمی سنه کجه او بقوا و یومدی نقل اولورکه سفیان نوری
 یکیمت ایدی اما بلی بوکلدی صغیر ایدی انا ایندی برلری
 مسلما نلرک ایما می دخی سن قوجه دکل سن چقا بلک
 بوکلدی صغیر اولدی سفیان جواب و برصدی اخیر
 کنده سوال ایندی بتم بر استادیم و ز ایدی غایت
 اولوا ایدی بن اندن علم اوکر ندیم برکون حسنه اولدی بلی
 اوچنده او نور دیم برکون کوزین اچوب ایندی ای سفیان
 کور ز سین کما نبلدی لالی سنه در خلقی طفر بوله کور و
 حق در سا کهنه دعوت ایدر دیم شمدی دیرلرکی سن
 بزه لایق دکل سن انا رو کیت دیوب مراد ایندی برلر دخی
 کلمه شهادتی تلقی ایلدیم دیمدی دنیادن اخر ته ایمان

43b

سوز كندی بعود با الله من ذلك بئيم بئيم بولميه سبب
 اولدی نقل اولنورکه سفیان بزکون حتامه کوردی اتقاق
 بزغوب اوغلان کوردی دیدی نوارغلا بی جعفر لک بوعو
 رتک بز شطانی وردن اوغلا نیک اون سکن شیطانی ورد
 در الک کوز بینه کوزل کوز لر دیدی نقل اولنورکه بز سنه
 سفیان مکیه کیدردی بولده زری زری اغلقدن بز کوز
 بز ان سالی اولنردی رفیقاری اییدی یا سفیان کناه اییدی
 بی اخل سنن سفیان اییدی بئیم کناهیم جقدر و لکن حقا
 تقانوک کرمه کوز بئیم کناهیم صمان جو بی مقدری قدر
 بقدر بئیم فور قوم واغلد و خم اولدرکه اخر نفسله ایما
 ایلمی کیدر بئیم خوشه ایما نسوز می دیدی ای بئیم
 خداونتم

خداونتم بجمیع اومه محمدی اخر نفسله حسنی حاتمیه ایله
 حتم ایله امین یا معین بجمیع بیدلمر بلین نقل اولنورکه
 سفیان ایدر بز کیشی ابو عمل ایدر اخلص دفتر بینه مکه لر
 لر صکن اول کیشی مدح ایدر انی دیندن جعفر و ب ریاد دفتر
 بز لر سفیان ایدر کیشی اسکی کیوب از به اتمکی بحکله هه
 زاهد اولن زاهد اولدرکه کولونی دنیا به بغمسه سنن و اوزن
 صانوصمه سنن سفیان ایدر انسا نیک ابو سی بیدرس
 اولکسی علم اهلی اولد و دخی زاهد اولد ایکنجی فقیر اولد
 دخی صوفی اولد اوحنجی مالدن اولد اهل نوضع اولد و دخی
 فقیر اولد شکرین ایله بئینجی دخی شریف اولد سنی اولد
 سفیان اییدی کوجا اولد کوشنک کناه ای اولسه حقا

تعالیٰ اغضب الیمن سفیان ابتدی منهدر اول شوئی کم
 بریم اوغلی جو غوری الور و المیزی الور کینه بزایی سور دهم
 ابتدی بر کینه سکا بر من سن دیسه و تر اخر کیشی دخی ابو
 دیسه اگر ابودینک سزی سکا خوش کاور سه بر امن سن
 قالدیکی اگر بر امن دینک سزی سکا خوش کلمیوب ایچو
 سکر بر امن سن سفیانه صور دیل حضرت خواجه انبیا
 محمد المصطفی صلی الله تعالی علیه وسلم بیور که حق جلا و علی
 سوز اول اولک جماعتی که ابی جف بیله نقل اول نور که بر کون
 سفیان بر زده قفس ایچنده بر بلبل کوردی طور و اور
 صحنه به جکوز سفیان اول بلبل زیاده بهاسیله صانون
 الورب اذاد ابیدی کوندور کورب کجه کلوب سفیانک اور

کوردی

کوردی سفیان صباحه دکن نماز کوردی بلبل اکا بر دی
 کاه اولور دیکو کلوب او کینه قوراردی جو کبی سفیان وفات
 ابیدی جناز سنی کوردی بلبل کلوب کندوی سفیان کونا
 ز سنه اوروب قری یاد ابیدری خلف بو حالی کوروب زری
 زری اغلشدیلر چتکی سفیانی دفن ابیدیلر بلبل کندوی
 طبر اعلاه اورزدی اولدمده هانتدن ندا کلدیکی سفیان شف
 قت ایدوب بلبل قفسدن قور و غی ایچمه الله تعالی کا
 شفقت ایدوب سفیانی بر لغدی ابی زیار نه کلنر
 اول بلبلی ائده کور زرایدی ادم کلدی کجه قوردی تنها اولم
 کینه کوردی غاقیله الامیه بلبل ائده وفات ابیدی والا
 موکل ایدر صغر اسرار رحمتی اهل طریف ابو علی شقیق قد

66

شقیق علی اعلی

سازمندی

س الله سته دو کای عمری نو کله کجی انواع علومه کامل ایله
 جفا کتابت تالیف اتمشد و خاتم اصحابک اوستا دیدر
 طریقتی ابراهیدن او کوردی بیک بیدوز اوستاده خد
 مت ایله فرق دوق بوقی کتاب جمع ایله جفا سته
 و معانوله بولنی دورت سنه ده بولدوم اولکی الله بصیب
 و قسمت ایله و کله انا ندوم کولیم امین اولدی ایکی عیله
 اخلاص ایلمکده او خصمی شیطانه خداوت ایلمکده دورتی او
 لوم بر اشن ایلمکده دخی شقیقک تو سنه سبب بو ایله یقیق
 باغ شهرنده بو مالدر کیشیک او اولدی بولون تجارته جفا
 نور کستان جانینه کنیدی نازه بکیت ایله بولده برون خا
 کوردی انی سیزه وزدی کوردی بر خادیم اول بئله طیار

صاحب

47

صاحب صغیر طرائش ایدوب قریل قفطانلر کیمین بئله شقیق
 ایله ای خادیم سنی یازده نه طبعی حیدر عالمدر مونه طبعه
 هج سنه فادیر کلدنه حیره مالکدر ونه ستر مالکدر اول
 خادیم ایله اکر سنک دیدر و ک کبی ایسه سکار ز قبی دور
 یجفا کار ایچا شهر دن شهره کور سن دیدی شقیق بوسور
 دن او یاندی بولده کدر کن بر کیشله راست کلدی کیشی
 ایله یا شقیق نه کور سن دیدی شقیق ایله یازن کا
 لیف ایله ریم کیشی ایله سکا تقدیر ایلمکده مرزوقی
 بولور شهر دن شهره کورمک لازیم دکل سکا تقدیر او
 لقیان مرزوقی طلب ایله سن تقدیر کور سنک الوکه کور
 بیت تقدیر سنی ایله سن برضرا ان بصیب اولمز مقدر دن

زياده كشيخ دن بوجوايي شقيق اشندي دنبادن صودي
 دويوب بلخ شهر نه كلدي باخذ فخط ليق دشدي محاروق
 زياده عمده ايدي بركشي كوزدي زياده شادمان كولوب
 او تن خلق بوكه ديديلر اي كيشي خلق اخر سن كولر سن
 سن او تقاز مي سن ديديلر اول كيشي ايدي بنم عمم بقدر
 بنم اقدملك بز شفاه كوي و زوز از نه سي و عذبي چقدر
 ديدى شقيق بوكشي دن بوسري اشندي مختار اولدي ديد
 اي بنم كرمم رحيمم رزاق عالم اولان خدو نديم بو
 قولك اقتديستك بز كوي اولمغله سله شان اطوز سين بر
 مالك الملك سن هر كيشيك ميز قنه وكيل اولمشي سي بوييله
 اولمجه بز بوجو كولمده عمم صلواتن زرديدي در حال دنيا

شعلدن

شعلدن رجوع ايدي توبه ايدي بولد بولندي توكي كماليله
 يشندي دنبادن ايدي بن قولك شاكرديم ديزدي **نقال اولور**
 شقيق بلخي رحمه الله عليه مكر مكر ميه واروب صكر بقده
 اباده كاري اول وقت هارون الرشيد خليفه ايدي هارون الرش
 شيد شقيق بلخي دعوت ايدي شقيق وزدي هارون الرش
 شيد ايدي باشقيق زاهد سن مي سن شقيق ايدي شقيق
 ايدي شقيق بنم زاهد بن دكوله هارون الرشيد ايدي بكا
 اوكت و بر شقيق ايدي حق سبحانه و تعاسي ابوبكر
 صديق يرينه كوزدي سندن صدق استر حالفاروق
 رضي الله عنه يرينه كوزدي سندن حقله باطلي قرق استر
 عثمان ذالنورين رضي الله عنه يرينه كوزدي سندن حيا

و ادب است علی بن رضی الله عنه برین کوردی سندن علم
 و عدل است هارون الرشید ایندی دخی زیاد نصیحت است
 شقیق ایندی الله و الجمال او بر وی و زدر آدینه جهنم
 دین ز سنی اکا صوبی ابیدی و سکا اوج نسنه و بر دی بری
 بیت المال و بری قلیج و بری و برت خلقی بواج نسنه ایله جهنم
 منع ایله اوله همتی بیت المال ایله بر دزایله ایکنی هر کم حق
 تعالیك بویر و عن طعمیه بوقیر باج ایله ادب ایله او حنی هر
 کیکی نا حق برت نر کمنسه اولدور سه بواج ایله قتل ایله
 اگر بشاری بولور بر خله اغز سگ جهنمه اول سن کور سن و غیر
 یار سولک ادرجه کور لر هارون الرشید ایندی دخی نصیحت
 ایله شقیق ایندی سن سگار با بنی سن خیر یار عالمده بری

ردر

ردر اگر باشی بولم از اینه حقیق بولم دخی نر طور بولور اما اگر
 بکار بک با بنی بولسه حر فلر طوری اولم اوفید اولم هارون
 الرشید ایندی دخی نصیحت ایله شقیق ایندی بر بیانده غا
 بیت استی لکه صوصوب موسر فالسک صوسر لقدن الیر اولسک
 اگر بر اجمیم صوق صوبولسک جمله الورین هارون الرشید ایندی
 هر نده استر شه و برورین شقیق ایندی اول صوبی و برور
 ایلام کتک یاروسن و برور سگ و برور دسار و برور سینی
 هارون الرشید ایندی و برور تم شقیق ایندی اگر اول صوبی
 ایچسه اول صوسندن طشه حقیق سه لاره اولم اولسک
 و یا اینسانک بول بولی طوبلسه بر کسه کلوب اگر مکتوبک
 یاروسن و برور سن سکا عراج ایدوب سنی خلاص ایندی

49

ديسه ويزر سين ديدى هارون الرشيد ايندى ويزر سين
 شقيق ايندى يائيله معروز اولور سين اولمكلكت كه انوا
 قيمتى براجيم صوبه اوله هارون الرشيد بوسوز دن بوز
 كنه اوڟ دوشوب اغلدى اندنصكر شقيقه غايت عزت
 حرمت و اكرام ايندى **سكاهيت** اولور كه ابراهيم ادهم
 باخ ايله اتفاق بن مجلسه جمع اولدiler شقيق ايندى با ابراهيم
 معيشت مخصوصند بجه سين ابراهيم ايندى اكر ويزر لر
 ايسه بيوت شكر ايله روز ويزر لر ايسه صبر ايله روز
 شقيق ايندى باخ شهر نده بريم مئله نوك كلبلى بوي
 بويله ايدر لر اكر نسنه ويزر لر سه قونوق بلون بيزر
 ويزر لر ايسه صبر ايدوب طولر لر ابراهيم ايندى باخ

بجه ايد

50

بجه ايدر سين شقيق ايندى اكر نسنه ويزر لر ايسه محتاج
 لر ويزر لر سه شكر ايله زرين ابراهيم فاقدي شقيق
 حصن نلر نيك بايشى او بوي **حديث** و قال انت الاستاد و
 شقيق ايندى عبادت اون جز در طقوزى خلقدن فقه
 بجز جزى طمئندر شقيق ايدر فقير لقيه اوج نسنه و روز
 دنيا ايله نسنه سينه كوكلى فاربخ اولور و اخر نده حسايى
 اولور و نفسى راحت اولور و اخر نده حسايى اخر اولور شقيق
 ايندى اولوم بخرن دوزمك كرك اولوم كايچك كبر و
 دمن شقيق ايدر سين قونوق سورين زير انك نصيبى و
 نتي يعنى رحمتى و ثوابى الله تعا اوراينه در زين القيه
 ح نسنه دكلم قونوق كركيدر نيت دني كركيدرين

بر خیزد مختارین باری بکافه صتم مقابله سنده ز یاد تو
 به نائل ایدر شقیق ایدر بز عالمه صورت عاقل کمد
 احقق کمد ز بای کمد ز رویش کمد ز خواب و بید
 عاقل اولد ز کد نیایی سومیه احقق اولد ز کد نیایه الدانه
 بای اولد ز کد الله تعالی ویزد و کد راضی اولد درویشی
 اولد ز کد کوی مال زیان سینه حفض ایدمیه بخیل اولد ز کد زکوة
 ویرویه نقل جریح و شمع ملت و شمع دین دولت عالم عارف
 و صوفی امام جهان ابوحنیفه کوفی رحمة الله علیه هر دنده
 مدح الفشدر و هر طایفه از اسنده مقبول اولن کمنسند و
 صف ایلمکه کم قادی اولوز انوک رصیا صت و مجاهد
 و حلوت مشاهد سیک نهایی بقدر اوصول طریقت

مطلب امام اعظم ابوحنیفه

و فریح

59
 و فریح شریفه بوج در جسی و در مشا بخد خوف
 کسنه ایدر مصاحبت ایلدی حضرت امام صغر صادق قاسما
 رین اولدی فضیلت و ابراهیم ادهم حضرت ناریک و بشر
 سافیک علمده او ستادیدر اول وقتکی سید المسلمین و خاتم
 النبیین اولن حضرت محمد المصطفی نیک روضه شریفه و زدی
 ایلدی السلام علیکم یا سید المسلمین و یا خاتم النبیین و
 محمد کائناتدن نیکلدی علیکم السلام یا امام المسلمین
 دیدی و اولده امام اعظم عزت ایلمشیدی قیلد حقیقده و
 قیلد ظاهر تیه توجه ایلمشیدی و یوز بی خلقدن دوستدزی
 شدی و و کدن عبا کمشیدی بر کجه واحده سینه کوردی
 حضرت سرور کائناتک قهرندن کملارین دوستریشیدی

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyad: RABİA OKTAR	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	Ankara Üniversitesi
Fakülte	Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi
Bölümü	Türk Dili ve Edebiyatı
Makale ve Bildiriler	
1. Oktar, Rabia . "Nedim ve Sünbülzâde Vehbi Divanlarında Çadır". Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi (SKAD) 8 / 17 (Kasım 2022): 361-375. https://doi.org/10.25306/skad.1088436	